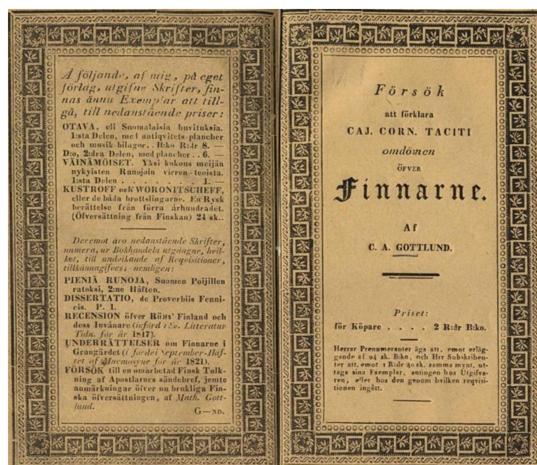

Å följande, af mig, på eget förlag, utgifne Skrifter, finnas ännu Exemplar att tillgå, till nedanstående priser:

OTAVA, eli Suomalaisia huvituksia. 1:sta Delen, med antiqvitets-plancher och musik-bilagor. . B:ko R:dr 8. —
D:o, 2:dra Delen, med plancher . . 6. —
VÄINÄMÖISET. Yksi kokous meijän nykyisten Runojoin virren-teoista. 1:sta Delen . . . . 1. —
KUSTROFF och WORONITSCHEFF, eller de båda brottslingarne. En Rysk berättelse från förra århundradet. (Öfversättning från Finskan) 24 sk..

Deremot äro nedanstående Skrifter, numera, ur Bokhandeln utgångne, hvilket, till undvikande af Reqvisitioner, tillkännagifves; nemligen:

PIENIÄ RUNOJA, Suomen Poijillen ratoksi, 2:ne Häften.
DISSERTATIO, de Proverbiis Fennicis. P. 1.
RECENSION öfver RÜHS' Finland och dess Invånare (*införd i Sv. Litteratur Tidn. för år* 1817).
UNDERRÄTTELSER om Finnarne i Grangärdet (*i fördet September-Häftet af Mnemosyne för år* 1821).
FÖRSÖK till en omarbetad Finsk Tolkning af Apostlarnes sändebref, jemte anmärkningar öfver nu brukliga Finska öfversättningen, af *Math. Gottlund.*

G—ND.

Försök
att förklara
CAJ. CORN. TACITI
omdömen
ÖFVER
Finnarne.
Af
C. A. GOTTLUND.

Priset:
för Köpare . . . . 2 R:dr B:ko.

Herrar Prenumeranter äga att, emot erläggande af 24 sk. B:ko, och Hrr Subskribenter att, emot 1 R:dr 40 sk. samma mynt, uttaga sina Exemplar, antingen hos Utgifvaren, eller hos den genom hvilken reqvisitionen ingått.

Försök att förklara Caj. Corn. Taciti omdömen öfver Finnarne.

Jemte en Öfversigt af deras fordna Widskepelse

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Carl Axel Gottlund** (1796-1875) har digitaliserats av **Nationalbiblioteket i Helsingfors** och anpassat för Projekt Runeberg i juli 2015 av Ralph E.

Försök

att förklara

CAJ. COltN. T A CITI

o ni dö men

öfver

jTtitnarnt.

Af

C. A. GOTTLUND.

Priset:

Tör Köpare .... 2 R:dr R:ko.

Herrar Prenumeranter äga air, nmor erläggande ef a4 »k. B:ko, och Hrr Sub»ktiben-ter alt. emot i R:dr 40 sk. »amma mynt, uttaga sinn Fxemplar, antingen hos Utgifvaren, e'!er hos den genom hvilken rekvisitionen ingått.att förklara.

Caj. Corn. Taciti

o m d ö m e n

öfver

F INN A It X B.

Jemte

en öfversigt

AF DERAS

tfortma amtDssfcepeløe*

Ämnadt såsom ett Bidrag till upplysning

i Finnarne» Historiska Fornliäfder,

at

€. 3L <«BottTunb*

" Ridiculutn est, quod est du-"biurn t id relinquere incer-"tum: quod nemini dubiiim "po t est esse, id judicare."

Cicero pro Murena.

STOCKHOLM , Tryckt lios Carl Delecn, 18 34.Tar di ingenii est rivulos consectari, foHtes rerum non videre.

Cicero, de Orat.Dit Kongl.

Jtotfrisfce <$fosfcrtftø * éeMafat

IJØBENHAVN

Vördsammast!

Dà Sällskapet, såsom ett föremål for sin fornforsk-ning, omfattat hela Norden, och då icke blott Finland äfven torde få räknas dit, utan då det Finska Folket fordom, till större eller mindre del, utgjort de äldsta inbyggare såväl i Sverige som i Danmark och Norrige, så är det med anledning häraf jag tror mig böra hoppas, att ett närmare forskande i detta folks framfarna öden, icke torde böra anses oförtjent af Sällskapets uppmärksamhet.

Det är på grund häraf, jag vågat tillegna Sällskapet närvarande lilla arbete, hvars närmare bedömmande jag härmedelst ödmjukast underkastar Sällskapets, lika gå rättvisa som upplysts, omdömen.— IV —

Ibland de många lärda Stiftelser, hvilka, tid efter annan, bildat 6ig till befordrande af vetenskapliga forskningar i Nordens äldsta Historie, och hvilkas verksamhet spridt sig, snart sagdt, till alla delar af dessa trenne Nordiska riken, har ännu ej, mig veterligt, en enda fästat sin uppmärksamhet på denna, i Nordens häfder, likaså ursprungliga, som, på dess första kultur och bildning, inflytelserika Folkstam. De hafva fastmera, genom detta åsidosättande, liksom afkiippt, för sjelfva den historiska forskningen, en hel forn-verld: nemligen hela den tid, som föregått den Odinska folk-invandringen.

Visserligen är denna tid, liksom all forntid, mörk och dunkel; men så liar ock ingenting särdeles blifvit gjordt, för att, med en stråle af kunskapens ljus, genombryta dess skymning. Det är genom djupare forskningar i Finska Folkets häfder, man endast och allenast kan komma till en närmare kunskap om denna tid — åtminstone till en föreställning derom; och hvad som i detta fall blir en vinst för den Finska Historien, blir det äfven för den Svenska och Danska.

Det torde icke vara Sällskapet så alldeles obekant, att en ny Litteratur håller på att arbeta sig upp här i norden — en Litteratur, som uppgår med, och har sin rot uti —Finska språk|et. Detta språk, som af alla här i norden är dut äldsta, har länge nog måst stå tillbaka för de Götiska tungomålen, och fram. träder derföre nu, såsom det yngsta, af de kultiverade språken i vår uord.

Den Vitterhet, som, vid ett närmare bearbetande af detta tungomål, måste uppstå genom en djupare undersökning såväl af sjelfva Språkets källor, som af alla den Finska Nationens egendomliga urkunder, och hvilken kunskap

måhända bordt föregå mången annan,_ v _

kommer väl, kanske numera, något efteråt; dock måhända ej nog sent, for att ficke kasta äfven ett ljus i den Göthiska ålderdomen.

Det är således på Finska Språket, ocli på nyttan af dess odlande för forskningen i nordens äldsta Historie, jag här vill fästa Sällskapets värda uppmärksamhet, och skall jag härvid utbedja mig att med några ord närmare få förklara detta.

Redan i sig sjelft rikt och böjligt, genom sina många verb-formationer och flexious-former,') är det

1) Då andra språk vanligen hafva 2:ne Verbformer CActivum och passiva m), och någon gång ett Neutrum eller Intransi-tivum, 6å hafva deremot Finnarne så många särskilta, alla både till begrepp ochflexioner på det nogaste bestämda, Verb-formationer, att våra Linguister ocli Grarainatiei icke engång kunnat upptaga dem alla: endast några af de väsendtligaste. Så t. ex. finner man exempel på ord, som har några och 100 särskilta , till bemärkelsen olika, Verb-formationer , hvilka, hvar ocli en, konjiigeras på det regulieraste sätt, genom alla sina Modi och Tempora, utan att de i ett enda afseende kon-gruera med hvarandra, eller konfunderas i sjelfva sina fle-xioner; hvilka alla Genera Verboram, till begreppet, karakterisera så fina nuanccr, och distinktioner, af det ursprungliga stamnrdet, att de oftast endast genoin den skarpsinnigaste tankeförmåga, kunna riktigt följas och fattas; då man nu härtill lägger den lika mångfaldiga nuanceringen af Nomina (såväl Substantiva soin Adjektiva), samt de flerfaldiga slags Gcrundia neil Supina som, jemte alla sina Diminutiva och Adverbia, häraf uppstå, så kan man något så när göra sig ett begrepp om språkets rikedom. Oin Finskan således, i detta fall, liknar de Österländska språken, hvilka alla hon häruti torde öfverträffa, så skiljer hon sig likväl ifrån dem, deruti att hon ej som Hebræiskan t. ex. får sina flexioner genom prefixer (hvilka Finska språket, märkvärdigt nog, belt och hållet saknar), utan konjugeras orden endast genom tillägg af pronominal-suffixer. I likhet härmed bildas äfven Verba derivativa genom stafvelse-tillägg i den sista, eller näst den sista, stafvelsen. Härigenom äger språket den stora och ovärderliga förtjensten, att Stamordeii, eller sjelfva radices, äro, i alla sina härledningar, oförändrade. Kan väl ett större bevis anföras på språkets rikedom, än att Finskan, som i allmänhet är ovanligt rikt på Stamord, kan förete exempel, der af ett enda sä-VI

Finska Språket, till sin natur, lika poetiskt,') som,

dant, finnas till (500 särskilt deraf härledda (icke sammansatta) ord, hvilka alla i sig bibehålla, ehuru under olika modifikationer, grundbegreppet, och byars många sammanlagda, olika, flexions-foriner, torde uppgå till minsl 50,000 särskilta ordhöjningar. (Detta skola vi framdeles, någon gång, genoin fullständiga bevis, närmare illustrera).

2) Finska språket är i mer än ott afseende poetiskt. Icke nog dermed, att det i allmänhet uttrycker sig under symboler och allegorier, hvarvid det, liksom de Österländska tungomålen, älskar jileonasmer och hyperboler, utan karakteriserar det sig isynnerhet genom begagnande af smekord (Diminutiva och Frequentativa flcxions-former). Hvarvid såsom någonting högst märkvärdigt förtjenar observeras, att då andra språk hafva på sin höjd ett enkelt Dimi-nutiputn, «å äger man i Finskan, äfven i detta fall, flera grader — ja man har exempel på fem- till sex-dubbla Diminu-tifvcr, d. v. s. Diminutivum af sjelfva Diminutivu.nl, hvaraf sedermera återigen blifvit bildadt ett nytt Diniinutwum, o. s. v. allt till 0:te graden. *) Men hvad som isynnerhet gör

•) Detta gäller om sjelfva det ord , somredan i sig sjellt uttrycker begreppet liten ; och ehuru i Svenska språket icke finnes eit enda ord, som motsvarar något af de flere och mångfaldiga deraf i Finskan formerade Diminulifver, skola vi dock söka att, i nödfall, åtminstone ap-proximationsvis, uttrycka dem , så godt vi kunna, genom tillägg af något dervid fogadt Adjektivum. Så t, e. bildas af ordet picni, liten (Comparativus, pienempi; Superlativa, pieninj löljande JJiininuCif-ver af F ë r s t a gniden; hvilka man gerna, om man så vill, endast kan anse som diaUkiskillnader (hvilket de dock, i sjelfva veiket, icke äro) emedan de alla äga lika betydelse; Dessa äro nemligen: picnui-nen, pienäinen, pienoinen , pie~ näinen qch pieninen, [-ganska-]iten-] {+ganska-]iten+} (hvar och en ined sinaKom-paratifver pä .... iiempi; och Superlativer på ... . is in). Dessutom bildas, enligt en

annan ordhärledning, Diminutifverne pienuk-hi och pienikkö , (egentligen: en liten Tingest) i' hvilkas^ begrepp af litenhet äfven ingår karakteren af sjelfva dee Substanti-

vum, hvarpå de lämpas. De äro således, till sin natur, mera Substan-tilver än Adjektifver, och kunna följaktligen icke heller kompareras. — Af dessa båda sistnämda bildas följande ännu mindre Dimi-nutifver, hörande till Andra graden, hvilka tillika äfven utgöra nya Di-minntifver till de fem förstnämda; nemligen : pienikkiiinen och pienuk-kaimn, altför-lilen (med sina Koinparatifver och Superlativer). —. Såsom ett ännu mindte Diminutif-vum, af alla d* föregående, framstår nu ett nytt ord pikku, h e 11-liten (Compar. pikkumpi eller pikkuhumpi; Superi, pikkuin) ; hvilket såiedes ensamt rtgör det af Tredje graden. — Af detta ord bildas följande mindre Diminu-tifver, sf Fjerds graden: pik-kuinen och pikkainen, myeket-liten (jemte deras Komparatifver och Superlativer). — Af sistnämde Dimioutifver bildas ännu ytterligare följande mindre Diminutif-ver, af Femte graden: pik-kuruinen, pikkarainen, och pik-kiriinen, fasligt- eller grufligt-liten (jemte deras Komparatifver 'och Superlativer). — indt«ljg«nVII

Finska språket si ön t orli poetiskt, är icke blott dess många idiotismer, ulnn den rika onomatopojesi, hvarmed det flödar, och hvarmed det icke blott söker imitera och uppfatta sjelfva djurens, och naturens, oartikulerade ljud och läten, utan genom hvilka slnga efterhärmningar , (svarande mot drillerna i musiken), detolta, (liksom en virtuos), trakterar med ett slags preludier midt i sjelfva meningarna. (Jcmf. min Dissert. de Prov. Ferm, p. 6,9,12, m. fl.) : i följd hvaraf ock detta språk alltid måste "'rlora, i öfversättning, minst 50 proc. af sitt individuella, poetiska, värde. Då nu härtillkommer, såsom språkets musikaliska element, sjelfva alliterationen, eller assonancen, af lika tonfall och stafvelsen hvilket äfven i prosan nyttjas som en Rhctorisk skönhet, jemte den alltid noga och bestämda accentuationen, hvaraf språket äger sin meter och melodi, så torde föga fattas lör att upphöja Finskan, till ett af de vackraste språk i verlden; så mycket mer, som det till ett ytterligare bevis på sin harmoni eller symfoni, äger den högst märkvärdiga egenskapen, att vokalerne, i hvarje Jrd, liksom stämmas tör att ackompanjera hvarandra; d. v. s. om den första vokalen i ett ord är stämd iDur, (hvilket vill säga: om den utgöres af någon utaf de hårda vokalerne <7,0, ü,) så skola ock alla de andra äfven vara af samma natur, äfven om de ursprungligen icke vnrit det. Få samma sätt: om den första vokalen går i Moll, d. v. s. utgöres af någon utaf de veka

bildas af desse sistnämnde, ännu en gång, följaude mindre diminutifver af den sista, högsta och S j e t To graden; nämligen: pikkuruikkunen, pikkaraikkanen och pikkiriikkinen, onatnrligt-, o b es kr if 1 i g t-, eller obegripligt liten (med sina Comparativa: pikkuruikkusempi, pikkaraikkasempi, och pikkiriikki-tempi; samt Superlativa: pikku-ruikkusin , pikkaraikkasin, och pik-kiriikkism). Hvad tyckes läsaren nu om ett språk, som blott i den enkla frågan om hvad som är litet, sf|er icke mindre än 18 särskildta Diminutifver, med alla sina olika grader, och minst 5o kasus i hvar; (Singural. och Plural, tillsammanta-get) utgörande tillsammans öfver i5oo olika diminutifva flexioner. Och detta språk vill man likväl kalla fattigt oeh olämpligt för en högre kultur; ehuru det, genom sjelfva sin formation och ordbildning, företer

dec evidentaste bevis på en forntida högre odling. Det folk som verkställer, såväl med tanken som med orden, icke mindre än 6 gånger förnyade abstraktioner af ett grundbegrepp, hvilketredan isigsjelft tyckes vara ett not pius ulcra, genom allt högre och högre, finare och finare distinktioner, — detta folk, såväl som dess språk, står icke, eller har åtminstone icke stått, på en låg bildningsgrad; liksom det aldrig, icke »n gång i nödfall, tillgripit talesätt, sä meningslösa som t. ex. dessn, hvilka, genom dec allmänna språkbruket, slutligen vunnit häfd; nemligen: myckel litet, fasligt litet, förfärligt litet, för-skräckligt litet, o förskräckt litet (i Uppland), obarmhertigt litet, ochristligt litet, och förträfflige litet (på Gottland), och flera dylika uttryck, hvilka alla konjjnar ungefär pä ett ut.— VIII —

till sitt Tittal, manligt^) och välljudande: klingande af diftonger och vokaler.4) Olikt nästan alla andra kända

vokalerna ä, ö, y, så kunna icke heller någon af de följande vara hårda, utan utbytas de då, i likhet med livad som någon gång skett i Grekiskan, alltid emot de dem motsvarande veka. Endast i och c hilda härvid en medelväg, eller öfvergång, och kunna ställas ihop med såväl veka soin hårda vokaler. Detta vokalerncs ackord märkes

isynnerhet uti jlerstafviga ord. T. ex. taicattomattDrnalTa, tà«tàttnmàtt5inàllà. Med ett ord: i hela Finska språket finnes ej ett enkelt ord, der a och ä, o och ö, u och y, kunna sammanträda; emedan de för mycket svära emot hvarandra (om vi få nyttja detta uttryck) och skulle der hilda en dissonance. Ja äfven sjelfva konsonanterna tyckas här iakttaga den regel, att de, äfven i de längsta ord, icke sammanträffa af för många olika karakterer.

3) Hvad är det väl, som gör uttalet af ett språk manligt? Är det väl dessa många liväände konsonanter, dessa nasal-guttural- och labial-ljud, som knappt kunna uttalas utan tillhjelp af vokaler? Nej, det är dessa fulla, välljudande vokaler—isynnerhet dem vi kalla majorcs (hårda). Äfven i detta fall äger Finskan många märkeliga egenheter, hvarmed hon bevisar den afsky hon har för dessa ofta på hvarandra, utan liof, sammanfösta konsonanter. I hela Finska språket finns intet enda ord, soin hvarken börjar, eller slutar, med tvenne olika konsonanter; icke heller finnes det något ord i detta språk, der någorstädes midt i detsamma trenne olika konsonanter kunna omedelbart sammanträffa, med undantag af några få speciella fall, der t. ex. sk, eller st förekomma liksom sammansmälta till ett grundljud, och hvarest man kanske har de enda exempel att tvenne olika konsonanter kunna Btå tillsammans i en och samma stafvelse; men kommer det derpå an att sammanfoga vokaler, då torde, i Finskan, mest hvartannat ord kunna härpå framte exempel. Äfvenså karakteriserar sig Finska språket deruti, att det kan nyttja aspirationer såväl före, som efter, både vokaler och konsonanter, t. ex. 936«b6lfen rcanfm tefjmà.

4) Utom det att Finska språket äger nlla kända vokaler, äf-

ven det hos Grekerne och Hebræcrne, m. 11. saknade» (ehuru de i sjelfva uttalet, stundom, kunna vara olika andra nationers), så äger det, oberäknadt de 8 dubbcl-vokalerna, icke mindre än 23 Diftonger — cn artig reserv för välljudet! då Grekiska språket, soin, i detta fall, hittills varit aiisedt för det rikaste, och hvarmed Finskan, i anledning af dessa diftonger, har någon likhet i uttalet, räknar endast 9. De Finska äro följande, nemligen: ae, ai, au, ei, en, cä, ia, i c, iu, iä, oa, oe, oi, ou, ua, ui, uo,yi,yö, äi,äy,öi, öy; hvnrtill inan ännu kunde räkna triftong-ljnden ieä, uoa, hvilka förekomma i språket, ehuru de icke uttryckas i skrift.— IX —

tungomål, vittnar det, såviil genom sin karakter som jrtiiom hela sin grammatikaliska språkbyggnad,6) om en alltför hög ålder;") hvarvid det icke rönt någon

6) Så t. ex. då andra språk hafva på sin höjtl 6, vanligen endast 4, och stundom (som t. ex. Engelskan) endast en ; eller (som t. ex. Hebræiskan) ingen egentlig kasus, så upptog redan Vhaöl, i sin Finska Grammatika, språkets kasus till icke mindre än 14 i Singularis ocli 13 i Pluralis, alla, med olika ändelser, uttryckande olika begrepp. Judén har ökat deras antal till 17, och vi kunna tryggt påstå, att de ännu icke alla äro der upptagne. För att förklara denna ovanliga rikedom på ordens böjningsformer, fur inan nämna att Finska språket, genom särskilta, hvarannan olika, kasual-ändelser, söker på det nogaste uttrycka alla — äfven de ytterst fina nuancer, hvilka, i fråga oin ett begrepps förhållanden till ett annat, låta tänka sig. Så t. ex. då Romaren, med sin Ablatif, utmärkte begreppen: af, ifrån, ur, genom, uti, med på, hos, m. m. så uttryckas de i Finskan, livar och en, genom sina bestämda kasual-ändelser, troligtvis upp-komne genom motsvarande Propositioners formerande till snffix. Men icke nog dermed, Nomina få dessutom en ny böjningsform, genom ett ytterligare tillägg af pro-nomin al - s uffixen, hvarigenom de, förmedelst sjelfva den i så måtto dubbla flexionen, tillika kunna uttrycka hvem de tillhöra, svarande t. ex. emot begreppen: min häst, din häst, hans (sin) häst, vår h., er h., deras h. o. s. v. Sålunda de-klineras de nu alla Kasus igenom, såväl i Singularis som i Pluralis; hvarigenom, för hvar och en af dem uppkommer 6 nya böjningsformer; dock är detta icke något ovillkorligt, ty man kan äfven i Finskan, liksom i andra språk uttrycka sig endast med tillägg af Pronomen, utan suffix; vanligast sker det likväl med begagnande nf beggedera på en gång, t. ex. initiun DOifailf. På sådant sätt får t. ex. ett Substantivum, i stället för (enligt Renval) 34 kasus, 238 kasual-ändelser, och har det, hvilket ofta är fallet, dubbla pluralis, blifva de 357. Följagtligen får ett Adjektivum denna summa nära tredubbelt.

7) Såsom bevis på språkets ålder, hvarmed vi här förstå dess ursprungligen urgamla, ännu, bibehållna egenskaper, saknar det t. ex. än i dag, icke mindre än följande 8 Konsonantljud: b, c• d, f, g, q, x, och zi hvilket äfven till en del var fallet med den gamla Pelasgiskan, och hvilket förhållande ännu lärer äga rum med åtskilliga

språkstammar i Thibet. Ett annat bevis härpå är sjelfva ord-bildningen. Man liar, kanske icke utan skäl, anmärkt, att ined en, i sednare tider, stigande språkodliug och kultur, Bjclfva orden, genom

IIX

särdeles inverkan, hvarken af sednare tider eller sed-

abbreviation och korruption, småningom blifvit förkortade; hvaraf man velat sluta, ntt språken ursprungligen, och i fordna dagar, bestått af längre och mångstafviga ord. Till denna hypotes skulle vi kanske kunna lägga cn annan: att det nemligen synes (för att sluta efter Finskan), som språken i gamla tider, vid en stigande kultur, blifvit gjorde lång-ordigare; och hvaraf vi tro oss kunna sluta, att de ursprungligen, d. v. s. i en vida aflägsnare forntid, bestått af idel korta ord. I hvartdera af dessa fall, motsäger Finskan icke dessa båda hypoteser, hvilka, så hvarannan motstridande de än månde synas, alltfürväl med hvarandra kunna samman-jemnkas. Tvertom tyckes den, genom sjelfva karakteren såväl af sin språkbyggnad som ordbildning, bevisa, att den på engång står högst på en uråldrig kultur, och lägst på en sentidigarc. Ty jag skulle knappt tro att i hela språket finnas 50 enstafviga ord; men blir det fråga oin fler-stafviga: då tror jag Finska språket kan uppvisa, hvad kanske intet annat, utom måhända Grönländskan och andra mindre kända tungomål, kan förete, nemligen 8, 9, till 11, 12, 13, — ja till och med till 10, 17 och 18 stafviga ord (och derutöfver) de der dock alla äro enkla, men — till sitt begrepp, så sammansatta, att de ofta icke utan omskrifning af flere meningar kunna uttydas; och äfven då, högst ofullkomligt. Af sådana ord finnes i Finska språket ingen brist: ja de flesta af dem kunna få denna uttänjning, då man vid dem vill sammanbinda flere begrepp, hvilka dock alla så sammansmälta till ett grundbegrepp, att de knappt från hvarandra kunna urskiljas, som t. ex. 9f)nttät)tte(cil!ätt6mt)t)Mtå:5 bàinlliepöfjiin (ja-just-af-vår-oförmåga-att-icke-kunna-samman -verka-till-en-sraåningom-ske«nde-närinare-för en ing). Nu finner man häraf strax, att det Finska ordet är, i sjelfva verket, icke blott mycket kortare än alla de många deremot svarande Svenska, tillsammantagne, utan ock ojcmnförligt vackrare, emedan det uttrycker ett ackord af idel veka vokaler, interfolierade med, till det mesta, likstämmiga konsonanter. Men livad som härvid likväl är det märkvärdigaste, är att hufvudbegreppet (förening), som i Svenskan kommer sent omsider, och ställes sist, står i Finskan deremot främst i spetsen för hela orilet, hvilket derefter bildas genom aammanfogning af idel suffixer, hvilka i och för sig sjelfva betyda intet, d. v. s. icke utgöra något eget ord i språket; men genom det läge de erhålla in uti ett annat, hafva de, en och livar, sin särskilta, ganska noga iakttagna, bemärkelse. För att nu äfven gifva ett exempel på ett ord, som går hvad vi kalla — i Dur, så betyder t. ex. fjOtsVfls&Uts ta«ut t tet-, te s tes mats to? mi s ans fa«fin "äfven-hans-egna-om-hvilka- han- icke- har- förmåga- att- låta- sig- oftarc-omvårda."XI

På sådant sätt bildas ofta af ett enkelt, enstafvigt, ord, t.

ex. nf jcå (is) ett lika enkelt, ehuru mångstafvigt ord, som genom tillägg af 15 särskilta, på och med hvarannan sammanfogade, suffixet-, utgiir ett lika många gånger modifie-radt begrepp af det ursprungliga stamoidet, t. ex. jeàs&öti täsl)t--tft:tC;[c;màtst6imD!)'-te^tä-.f)åni2mesfà:f)än, (icke-heller-af-vår-oförmåga- att -småningom-låta-osa-då-och då-afsvalkas). Orsaken, hvarföre sjelfva den motsvarande Svenska öfversättningen, ofta kanske, synes mindre väl sammanhängande, är den: att man, af de långa och många preludierna, slutligen icke vet hvad det skall blifva utaf, helst man dessutom fäster sig för mycket vid hvar och en af dessa förelöpande modifikationer, oviss om man icke redan i någon af dem bör söka hufvudbegreppet. I Finekan deremot, der redan hufvudsaken är mig angifven, liksom a priori, uppstår så mycket mindre någon sådan villrådighet, som allt livad sedan derom säges, antydes så fint, att det blott liksom hastigt framskymtar för tanken, qvarlemnande efter sig ett till alla delar helt och sammangjutet grundbegrepp, der man icke mera särskilt kan urskilja alla dessa fina bestämmelser. Visserligen förefalla dessa långa ord ovane, för ett främmande öga, måhända äfven svårläste; men detta åter, beror ju blott på vanan! Och en Finne utsäger lika lätt ett 16 stafvigt ord, som Svensken ett 6 stafvigt. Måhända inser man bättre, och kanske lättare uppfattar, sjelfva fördelen af detta slags ordbildning, genom fpljande, om ock korta, dock kanske upplysande exempel:

Alla stam-ord i Finslian äro vanligen en- eller tvåstafviga, hvilket bevisar att sjelfva språket i sig sjelft, eller till sin upprinnelse, icke är långordigt, ehuru det kan blifva det genom en sammanställning af flere med hvarannan

sammanfogade begrepp. Så t. ex. om man tager stam-ordet Verbum Activum (svarande emot Hebræernas K a 1 ellerPahål) fcifoott (jag står), hvars Passivum, eller rättare Impcrsonale (svarande mot Hcbræernes P aliél eller Pahril) är feiiotaCWi kon-traheradt fdffoari, (man står), och Reciprocum, eller ett slags Medium (Hebr. Hi thpa h he' 1?) fcifeln (jag står för mig sjelf), jemte ett annat Reciprocum eller In.transitivu.rn fel; foltcn,*) samt Neutrum frtfoUil (det står, eller blir ståndan-

•) Mellan dessa bada Ktciproca Verbformer, i Finska språket, är en sä lin skillnad , att ri icke pä Svenska kunna specificera den närmare, än att den ena tyckes innehålla begreppet af sjelfva Verbum i förening med Accusativus totalis zhteni, (af Pronomen Reciprocum ill», ite, isg sjelf) t. ex. seitot-tain, i itkllet for seisotan-ihteni;

den andra deremot synes utmBrka begieppet af Verbum i förening med Accusativusparlialis, ihtiäni t. ex. seisottaiten, i stället för åeisocan ihtiäni. I anledning braraf vi ock kallat den förra formeo, som nyttjas allmänt i Savolax, och utmärker en mera generell eller perm| Dell handling, Verb. Reciprocum totale; och den sednare, som— XII —

de) ,*) så bildas deraf följande Verb-formationer; nemligen: Verb. Frequentativo-Diminutivum feffoettn (jag står då och då, d. v. g. jag står ofta, men litet i sendcr) med dess Pas-sivum eller Impersonale fetfoeffaon (inanstår då och då etc.), och dess Reciprocum totale feifpclettl (jag står då och då, liksom för mig sjelf), samt Reciprocum partiale feifoeleften; Af föregående Diminutivum bildas nu ett nytt Verb. Dimi-nutivum Frequentativum, feifoëPeten (jag står, liksom än på en fot, än på en annan; eller ock: vänd, än åt ett håll, än åt ett annat) med dess Impersonale, üifoäfeHaan (man står etc.) och Reciprocum totale kifosfcfcin (jag står sjelf, d.v. s. utan att någon håller i mig eller stöder mig — än på ett sätt, än på ett annat) jemte Recipr. partiale feifoéfdcitcn. Af detta Frequentativum formeras nu ytterligare ett nytt Diminutivum, som sålunda blir ett Verb. Diminutivo-Fre-quentativo-Diminutivum, feifoöfcntclen (jag står, och liksom vaglar, eller balanccrar) ined dess Impersonale, feifoäfenncts loan (man står etc.) och Reciprocum totale feifoéfentctcin (jag står för mig sjelf, d. v. s. på egen hand, och liksom contre-balancerar) jemte Recipr. partiale fctfoéfentetettsn. Af sjelfva stam-ordet bildas nu vidare ett Verb. Factivum, Permissi-fiim, eller som Renvall kallat det Effectiviim (svarande emot Hcbræernes H i p h bel eller Hiphh il) feifofotl (jag låter, ncml. genom andra, stå), med dess Impersonale (Hebræernes H op h-häl eller Hyphhål) feffotctann (man låter stå), jemte Reciprocum totale felfpttafn (jag låter mig sjelf stå) och Reciprocum partiale feffottoitcn; hvaraf nu åter bildas ett nytt Verb. tactivo Frequentativum, (Hebr. Pihhél eller Fali-hél?) fcifotte[ci! ,(jag låter ofta, eller då och då, stå; nemligen en liten stund för hvarje gång), med dess Impersonale, (Hebr. 1'yhhål eller Pohhil?) fciioteUflfln (man läter ofta stå etc.), ocli Reciprocum totale, fetfotteléin (jag låter mig sjelf ofta stå) med Recipr partiale fcifottetcitrn. Häraf bildas nu ytterligare en ny form, den vi vilja kalla Verb. Fac-titivum, feffottotlton (jag låter, n«ml. genom andra, ställa så

nyttjas allmänt ä da Svenska och Norrska Finmarkerna, och utmärker en mera partiell elfer m o -men tell handling, Verb. ilect-procum partiale. Denna begrepps-skillnad utmärkes på enahanda sätl" i de andra Verb-formerne, nernl. genom Verbets konstruktion antingen med den ena eller andra af dessa olika Ackiijatifver; t. »x. seisotan hänct (härien) "jag hor h.,nom att sia, ellerstanna" (nemU i anseende titi alla dess rörelser;

elirr på alla punkter af dess yta, eller — för en längre tid); då deremot seisocan häntä betyder: "jag har honom att stå, eller stan-ni (neml. med afseende endast å v i s s a af dess rörelser; nemligen de större, t. ex på händer och fötter, hvarvid jag i tankan änna icke abstraherat bort den möjliga rörelsen i de mindre delarne, t. ex. i fingrar och tår; eller ock tänker jag ntig detta afstannande blott — för en kortore tid).

*) For att i Svenskan kunna uttrycka Neutra nödgas vi begagn» ordei del, som egenteligen tillkommer 5:dje person Singularis.— XIII —

till att det står), med dess Impersonalc feifottautetaan (man låter etc.), och Reciprocum totale feifottouttain (jaS låter ställa så till att jag står) jemte Recipr. partiale fcifottQUs totten; hvaraf åter bildas ett Verb. Factitivo-Frequentati-vum eller Diminutivum (Hebr. Pihpelie'l?) fetfottallttelelt (jag låter, genom andra, ofta ställa så till att det står), med dess Impersnnale (Hebr. Po lipa häl?) ffffottauteltaan (man låter etc.), och Reciprocum totale, feifottauttetein (jag låter, genom andra, ofta ställa så till, så jag kommer att stå) jemte Recipr.partiale,

feiiottauttelcitcn. Vidare bildas, af sjelfva stainordet, ett Verb. Inchoativum, (Hebr. Pohél?) fcilQbtan (jag börjar att stå, d. v. s. jag stannar) med dess Impersonale (Hebr. Pohäl?) feffüljtetaan (man stannar) och Reciprocum totale (Hebr. H i th po lidl?) feifofttain (jag stannar för mig sjelf), jemte Recipr. partiale feifüf)t<nten; hvaraf sedan formeras ett Verb. Inchoätivo-Diminutivum (Hebr. Pihlél?) feffabteletl (jag stannar litet), med dess Impersonalc (Hebr. Pyhläl?) feifafttcflaan (man »tannar litet) och Reciprocum totale (Hebr. Hithpahlél?) feifaf)te(eii1 (jag stannar litet för inig sjelf), samt Recipr. partiale feifafttelefs tell. Dessutom bildar sig af stainordet ett särskildt Verb. Neulrum-Inchoativåm (Hebr. Niphhäl?) lcifabtun, kontrali. feifüUn (det börjar stå eller stanna, liksom af sig sjelf), hvilket egentligen nyttjas om döda ting — äfven otn lefvande, då de handla medvetslöst, eller utan afsigt: jemte sitt Diminutivum neutrale feifauniuin (det börjar småningom af sig sjelf att stanna). Af det förra, formeras åter ett Verb. Neu-tro-Inchoativo-Factivum feifautnn ijag gör att det börjar stanna, liksom af sig sjelf!, med dess Impersonalc fenautetaon (inan gör etc.), Reciprocum totale feilöllttoin (jag gör att jag sjelf börjar stanna), Recipr. partiale fcifauttaiten, och Neutrum feifülttun (det gör så det börjar af sig sjelf stanna). Häraf uppkommer nu ett nytt Verb. Neutro-Inchoativo-Fnctivo-Frcqventativum (Hebr. Pilpél?) feiiauttelen (jag gör att det småningom börjar af sig sjelf stanna), med dess Impersonale (Hebr. Pylpäl?) feifautcHnan (man gör etc.) och Reciprocum totale (Hebr. Hi thpalpäl ?) fei|OUttetcill (jag gör så att jag sjelf småningom börjar stanna), med Recipr. partiale fetfautteleiten. Af det förra Verb Neutr. Inch. Factivum "feifflUtan," bildas nu en ny förin, nemligen ett Verb. Neutr. Inch. Factitivum (Hebr. Pehohe'1?) fdfauts tautan (jag låter så göra, d. v. s. jag ställer så till att det börjar stanna), med dess Impersonale fdfauttautetaon (man ställer så till etc.) och Reciprocum totale fetfautauttdfn (jag ställer så till så jag sjelf börjar stanna), med dess Recipr. partiale fetfatlttautaiten. Af sistnämnde ord bildas än ytter-terligare ett nytt Freqventativum eller Diminutivum, eller rättast Frcqventativum-Dimiriutivum, soin sålunda blir ett Verb. Neutro-Inchoativo-Factitivo-Freqventauvum fcifOUttflUts— XIV —

teten (jag ställer sä till at dat småningom börjar stanna) med dess Impersonalc fclfnutfflllltetlnan (man ställer sä till etc.) och Reciprocum totalt; fcnailtfflUttclcin (jag ställer så till at jag sjelf småningom börjar stanna), med Reciprocum partiale feifauttautteteltcn. Då inan nu, af sistnämnde ord, tar i Infinitivas Passivuin, Participium negationis felfiU|ttOUttets tetenmtaf (den som icke kan förmås att småningom börja stanna) ocli häraf vidare dess deraf deriverade Substantivum fenautfouttcltcfcmilttomuué (oförmågan att kunna verka, så det småningom börjar stanna) hvilket i Ablativus lnterioris, för-medelst en stafvelse-fördnbbling (Epenthesis) i syllaba penultima, har feifauttauttetteU-marromuufe&féta, hvartill då man lägger pronomina!-sufTixen för Yomi/iat. Pluralis me (vi) och dertill syllaba enclitica pa. eller fördubblad pflfjan, (som, vid slutet af ett ord, betyder jo men, ja just), så uppstår sålunda ett 17 stafvigt ord, (cl-.iatUhta-.lltitetiUstp-matslonUUUttei ieå-.tamnnc-Da-ban (ja just af vår oförmåga att icke kunna stiilla så till så det småningom börjar stanna) hvartill man ytterligare, ojn man så vill, kan tillskarfva snffixen foot!/fördubblad faftail/ (ock). Häraf må man nu icke förledas att tro, det, ej äfven Finskan, såväl som andra språk, kan uttrycka samma mening med flere särskilta ord (hvilket sätt, numera, blifvit det allmänna bruket); men hon kan, hvad intet annat språk kan, uttrycka en hcl mening, och det ganska vackert, genom manövreringen med ett enda ord. Då man nu, med ett instucket fi, åtskiljer vokalerna a u, i alla ofvannämnde ord, der de finnas förenade, så uppkommer derigenom, till de 5!) nyssnämnde, följande 26 nya Verhforniatio-ner, nemligen: fejfottiibutoti, fdfotta&utctaan, fcifottabuttain, fdfots ta&uttaitcn, feffottabuttttcn, feifottabufcHaan, feifottabuttclefn, fei« fotta&uttcfcitèn, feifo&un, feifofjutan, feifabutetaon. fcifübuttain, feis fabuttattcn, f>ifa&utun, feffabutteltn, fcifo[iutellaun. fcifobuttetcfn, feifafjuttefdten, fciiabiitldutan, feifabnttautetoan, feifobuttauttain, feifnbutrautaitei), fcifabutrautrctcn, felfabuttautelaan, feifa&uttauts teletll, feffabuttautteteitcn; hvika hvar och en till betydelsenär lika med sin motsvarande bland de föregående, endast med »len skillnad, att de sednare genom detta tillagda//utmärka en större emfasis, en starkare expression, hvarigenom de (i likhet med Hebr. Fehalhäl och lJo halhål?) liksom ge tillkänna att man användt en starkare kraft, för att frambringa den åsyftade effekten, och att således äfven verkan deraf (neml. sjelfva stannandet) inträffat hastigare än annars. På sådant sätt uppstår nu af ordet feffon , 85 särskilta Konjugations-formcr eller Verb-formationer, (oberäknadt 12 stycken Karelska Reciproca flcxions-former, hvilka sluta sig pä mim, ocli tyckas till begreppet vara en sammansättning af sjelfva Vcrbum och Accusativus totalis if)tcüline, eller

Accusativus partialis ibtiàiniIK, Plui atis numer i, Pronomiiiis Reci-proci ite, if)C (jag sjelf) t. ex- mina feifotitninc, i stället förXV

ill i Ilä idiotin tf)tinmmc, v. föttmme. eller, soiu det ursprungligen troligtvis hetat: ttinö fei|Vtitn if)tl'mitie. COm dessaslng» idiotismer, jcirnf. Otava 2 D. sid. 25(5—2fi0). Dessa 12 Verb-former, som hunna anses såsom Archnismer i språket, och hvilka genom ett emellan vokalerna'ff och u instucket h, oppgå till 10, äro följande, nemligen: fetiooitllliC, fcifoctcms me. fctfotommc, fcifottelimine, feKottautamine, feifottciuftctfinme, fetio&tommc, fcffo&tclcmme, fcifnutammc, feifautftfemme, frtüiuttas utomme och feffauttanttcfrmme, af hvilka genom ett tillägg af h ytterligare bildas följande 7 Verber: fr i fpfjOtHttie. fetiot; tofcutammc, fetfottaljuttitcnime, fcffo&utanime, fcffobiiftetemme, fefs fa^Uttautflinme, och fcffflfUlttautteleniine. Sålunda bildas af ett stamord 104 olika Verb-formationer , hvilka alla hafva hvar sin egen fina bemärkelse; men af hvilka många, helst i poesi, nyttjas, ömsom, promiscue för hvarandra, för att göra begreppet mera lekande och obestämdt, (diskret, och diskur-sift). I alla dessa ord, såväl som i de många deraf bildade Pfomina och Adverbia, äfvensom i deras flere tusende olika flexioner, kan, till följd nf språkets analogi, icke förekomma någon af de veka vokalerna ä, ii, och y. Kanske börjar man nn, att, åtminstone i ett fall, inse naturen och rikhaltigheten — äfvensom den gamla, högt drifna, kulturen, af Finska språket, och anser icke mera otroligt, om vi försäkra att t. ex. af det ena ordet l)f|t (en) finnes, (oberäknadt alla de deraf sammansatta ord), 6(>3 särskilt deraf dcriverade enkla ord, nemligen 94 Adverber, 141 Adjektifver, 323 Substantifver, och 105 Verber, hvilka, sistnämnde, hvar på sitt olika sätt uttrycka, och förklä ra, särskilta nuanccr af begreppet: utfc af flere göra ett (förenkla, förena), eller: att af ett göra flera (fördela); och hvilka ords särskilta flexioner utgöra en sammanräknad summa af något öfver 41,400 olika ordböjningar, i hvilka icke få finnas en enda af de hårda vokalerna a, o, u. Om man nu härtill ytterligare lägger den i Nomina, genom tillägg af pronominal-suffixen, uppkomna dubbla flexions-formcn, (hvarigenom, af hvarje Kasus, uppstå sex nya former), så uppgår total-beloppet af de, utaf detta stamord härledda, olika ordböjningarne, (och följaktligen äfven de, i anledning deraf, skiljaktiga begrepp-nuan-cerna) till ett antal af 165,724 olika fall—i sanning en rätt fruktsam ord-afvel; enär, i många språk, antalet af de särskilta orden, knappt torde uppstiga till denna summa; och då hafva vi ändock icke beräknat de många hithörande, Karelska Verb-formerna, jemte deras derivata. 3Ian skulle häraf kanske tro att detta språk vore svårt, ja nästan omöjligt ntt lära. Tvertom , det är ganska lätt! Man behöfver endast känna ettparadigma för Verberna, och ett schema för Nomina, för att derefter konjugera och deklinern alla möjliga ord. Vi känna i detta fall intet tungomål, som är så rcgulicrt som Finskan, och hvarest finnas så liögst få— XVI — nare språk. Lika märkvärdigt för sin originalitet,8)

anouialitcter, som der. Hvilket språk vill man väl nu jemnföra med Finnarnas, såväl i rikhaltighet tiilsina käl- I lor , som i dess tillgångar på nya? Ja sjelfva Arabiskan, adscdd som det rikaste af de Österländska språken, är ju5 häremot ett intet, och då man talar om Tyska och Grekiska språkens böjlighet för utbildande af nya begrepp, så har man ännu icke tagit någon kännedom om Finskan.

Såsom ett tredje bevis på Finska Språkets ålder, är just den omständighet, att det äger nästan inga, åtminstone högst få, så kallade sammansatta ord, med undantag af dem som i sednare tider blifvit bildade; hvilket bevisar att knn- j sten att sammanslå begrepp, med sammansatta ord, icke varit af dem känd öller öfvad. Liksom Chinesarn, än i dag, har ett särskilt enkelt tecken (en egen bokstaf) för hvart ord i sitt språk, så har Finnen ett särskilt enkelt ord för hvart — äfven sammansatt begrepp; och detta må förklara orsaken hvarföre i Finskan finnas så många stam-ord, och hvarföre detta språk således äfven sjelf måste vara ett stam-språk, för många andra; och icke ett tungomål, här- stammande af flere. Några, deribland Rudbeck, hafva väl, med hänsigt till några gamla plägseder, velat bevisa, det Finnarne ursprungligen härstamma af de 2:ne Israelitiska Slägter, hvilka, |inder Konung Oseæ tid, då de afSalmanas-aar bortfördes i den såkallade Assyriska fångenskapen, skilde sig fråu de öfriga af sin stam, och (enligt Esræ IV:de Bok, 13 Kap. Vers. 40—46) vandrade öfver Euphrat, sträckande sitt tåg upp emot norden; andra åter, (deribland Idman) hafva med anledning af den ovanliga mängd gemensamma, eller likartade, ord, som förekomma i Finska och Grekiska språken, deraf velat draga den slutsats, att Finskan ursprungligen, åtminstone till en del, härstammat från Grekiskan. Vi tro dock att dessa ord, vid en närmare undersökning, skola befinnas icke från Grekiskan vara inkotnne i Finskan; utan tvertom, från Scytliiskan (såsoin ett vida äldre språk) in: I gått i

Grek inkan, helst de icke utgöra några konst-termer eller vetenskaps-ord, utan fastmera konstituera Språkets pri-] mitiva grundord: och tro vi detta så mycket mera, som ' Grekerne sjelfva, vid flere tillfällen, intygat, det de inhemtat mycket af Scytherne, då desse deremot visat ett afgjordt hat och förakt för allt, som bar burskap från Grekland.

8) Häribiand kan såsom en sällsamhet t. ex. räknas, att Finskan helt och hållet saknar, kvad man i andra Bpråk kallat ordens genus. 1 Finskan finnes icke dessa tre slags könsbestämmelser, som man utmärkt med Masculinum, Fe-] mininum och Neutrum; och hvilka, med afseende åAdjektif- > vernas rätta bruk, så mycket försvåra språkens studium tör iiybegynitare. Man skulle kanske tro, att härigenom— XVII —

som sällsamt för sina många egenheter,') förtjenar det re dr» ii såsom sådant, språkforskarens och vetenskapsmannens lida uppmärksamhet.t—Yare detta blott sagdt om det formella i språket.. livad särskildt deremot, det ideella deraf beträffar, hvarmed vi här \iJja förstå sjelfva tankegången, hvilken uttrycker sig genom egna konstruktionssätt och i idiotismer, så vore äfven derom mycket att säga, hvartill vi nu sakna tillfälle. Vi vilja endast anmärka, med afseende å den reella nytta ett närmare studium af detta språk skulle medföra för Nordens äldsta historie, att nemligen hela

skulle uppkomma en stor villervalla viel liegrcppct af ordens grundkarakter. Visst icke! Då man närmare besinnar Baken, skall man finna huru stor orimlighet det t. ex. är att vilja tillägga pall en (f ca millus) karakteren af karl (Ma-scul.), men stolen (sclla) en karaktcr af qvinna (Femin.) och bänken (scamnutn) deremot, en egenskap af intetdera (Neutr.) , då i dessa begrepp ingen karaktcr af kön, och således icke heller af könskillnad , ingår, och der de dessutom alla tre ursprungligen utmärka samma grundbegrepp. Äfven i fråga 0111 djur och växter, der könsbcsläiiimelse möjligen kan komma i fråga, uttryckes den i Finskon, liksom i nndra språk, genom tillägg af egna ord; och som man t. ex. i Svenskan utmärker denna skillnad genom tillägg af orden hane, kona, sker det i Fiosknn genom de motsvarande begreppen gubbe, gumma, eller hund, hyn da; utnn att behof göres att införa olika genus. Likaså litet som man i Svenskan gör någon skillnad vid Adjektifvets genus, då man säger min far eller min mor, likaså litet göres det i Finskan, om man t. ex. säger min blod eller mitt blod: begreppet blir alltid detsamma.

9) Ibland Finska språkets många märkvärdiga egenheter, förtjenar t. ex. nämnas den, att då ett Verbuin skall kon-jugeras, och begreppet deraf är förenadt med en negation, hvilket uttryckes genom tillägg af Advcrbct icke, t. ex. ctl flllta (jag hjelper icke) så förändras, eller rättare omkastas hela, den annars så reguliera, fiexionsformen, på så sätt, att sjelfva Verbum nu, i stället för partickcln, blir ett inconjugabile, eller rättare: behandlas såsom ett Im-pcrsonale , och sjelfva fiexionen deremot öfverflyttas på den nekande partikeln, hvilken, genom tillägg af pronorainal-Buffixcn, nu, sin tur, flekteras genom alla numcri ocli per-

III— xvni —

clen Finska Nationens, om vi så få säga, andeliga lif skulle deruti icke blott afspegla sig, utan skulle derigenom kanske äfven vinnas mycken upplysning i hvad som ägt sammanhang med andra folkslags äldsta häfder, och hvilket nu förefaller oss mörkt. På sådant sätt skulle bearbetandet af en Finsk Litteratur blifva till en vinst för hela Skandinavien — ja för hela den lärda verlden. Måhända inser man detta förhållande bättre, om jag t. ex. nämner, att ibland de inhemska Myter som ännu , ehuru uti sin nedgångstimma, fortfara att likt en svag låga, uppflamma på Saimeng

sonæ. Denna iakttagelse följes af språket ganska noga, och förkastar, såväl i detta som i hvarje annat fall, med sträng konseqvens, äfven den minsta kränkning af dess. egenskaper. Ibland andra egenheter har Finska språket äfven den, att det icke, liksom andra språk , begagnar sig af prepositioner, så framt ej, för omvexlings skull, någongång i poesin. Hon har förvandlat dem alla till postpositioner, derigenom att hon ställt dem efter de ord, hvartill de skola höra. Deraf kan ock förklaras uppkomsten till de flesta sufTixer. Finskan har i detta fall, på ett märkvärdigt sätt, utbildat och bibehållit sin genuina karakter, att nemligen lägga största vigten på början af orden. Derföre täl hon hvarken Pre-fixer eller Prepositioner, derföre bildar hon sina mångfaldiga dcrivativa af s 1 u tä n d e l s e r i: a ,f derföre intone-rar hon första stafvelsen meden stark Aksent, och derföre har hon ganska

laglikmätigt uppfattat Rimmet (allitterationen) i början af versen, liksom i början af ordet, och icke, liksom andra språk, vid slutet. — Också deruti har Finskan en^egenhet, att den, egentligen att tala!, jckc kar något Passivum; utan brukar i det stället ett Ver-hum Impersonale, som konstrueras såväl ined Accusatwus partialis, som med en enkom dertill egnad kasus (se Otava. 2 D. p. 259). Så t. ex. i stället att säga: jag älskas, uttrycka de sig: "inan älskar mig"; hvilket, sanningen att säga, är logiskt rättare, emedan predikatet här, jemte Subjektet, äfven utmärker Objektet för handlingen; ty jag kan icke älskas, om icke någon älskar mig. Dessa Impersonalia hafva orätt, i Södra dialekterne, blifvit behandlade såsom Verba-Passivai nnder det de, i de Norra dialekterna, lika orätt, blifvit begagnade såsom ett slags Verba Deponentia (se Otava. 2 D. p. 256.) Såsom en egenhet, i Finika språket, kan äfven anmärkas, att gaDska— XIX —

stränder, märker man icke blott spår af Hinduers»

Persers och Egyptiers äldsta mytologiska åsigter (såsom t. ex. den, om verldens skapelse af ett egg, om vattnet, såsom grundelementet till materien, i universum, m. m.) inan äfven flera af Grekernes myter (t. ex. den om Kronos, Prometheus, m. fl.) hvilka likväl Jios oss synas vara så rent Finska-, så nationella, och till sitt ursprung så genuina, att man i dem knappt skulle kunna ana någon likstämmighet med dessa Nationers idéer och begrepp.*) Om man vid jemnförel-sen af dessa poetiska och teosofiska folkdikter, skall anse dem äldst, och således ursprungliga, hvilka visa

mänga Substantiva hafva tvenne »lag», eller dubbla, Pluralis i \. cx. iåffià och fàfflISItà, i)U5(ia och pusiiloita, tuelia och tuoliloitfl, PUrffa och puffitoitü; eller, (enligt en annan form): mcüct och roeljeffet, fiicret och fifflttffet, [erfut och \tn fuffet, fulnt och f af uf fet; (anfoij och to nf of fot, o. h. v.; af hvilka några äfven tyckas hafva haft en dubbel singularis, och hvilka hvardera former deklineras genom alla sina Kasus, både med och utan pronominal-suffix, utmärkande visserligen en fin distinktion, i begreppet, den vi dock här icke tro oss höra examinera. Troligtvis har Finskan, ursprungligen, såväl som dess systerspråk Lappskan, äfven haft en egen form för Dualis, hvaraf spår ännu skola röja sig äfven i Magyariskan eller Ungerskan. (Jemför Gyarriathi, Affinitas Linguae Hungaricae cuni linguis Fcnnicac origi-nis. p. 11.)

*) Väl omtalar Uerodotus en Scyth eller Get, vid namn Za-molxlsj hvilken först såsom betjentgosse, och sedan låsem lärjunge, åtföljt Pythagoras till Egypten, hvarifrån, sedan han insupit dennes läror och visdom, han återvändt till sin hemort, der han omfattad af sine landsmäns kärlek, ibland dem infört Egyptiska bruk och plägseder. (?) Detta må vara. Enligt en annan berättelse deremot (Jfr Zf.dler,T. 36,791). skola dessa Seylhcr, hvilka varit mycket hemmastadde i magiska konster, lärt sig dessa mysterier af de nordiska Hindns-stammarne, i anledning hvaraf de ock, redan på Platos tid, voro ansedde såsom stora svartkonstmästare. Det säkra torde vara, att hvar och ett folk haft sina Myter, m. m. liksåväl som sitt språk; men hvarifrån de först erhållit dem, eller på hvad sätt? lärer ej blifva så lätt att förklara.— XX —

sig under ilen renaste form, cl. v. s. der det i berät-, telscn minst förekominer af allt detta vidunderliga, onaturliga, och orimliga, hvilket karakteriserar sig, såsom tillsatser, från en sednare, till sin tendens,' mera superstitiös, tid — för att icke här tala om allt | det skandalösa och oanständiga, som till en del vanpryder Grekernes och Romarnes fantasier, och hvaraf hos Finnarne icke märkes det ringaste spår — sa skulle vi icke länge tveka, hvilka vi i detta fall skulle tillerkänna företrädet, och anse såsom de primitiva; helst, enligt Grekers och Romares eget intyg, såväl ^ Teténskapernas ljus soin den mytiska fabelläran ur- J sprungligen härstammade från Scythien;10) hvilket ock dess österländska, pragtfuila, allegoriska karaktèr än-nu tyckes antyda.

Ännu mera intressant skulle förmodligen resultatet blifva, om man vid en närmare undersökning af dessa, under namn afsåkallarie gamla Finska Ordspråk, uttryckta Filosofemer, hvilka, i likhet med Salonios ordspråk, och Thales' m. fi. af de gamla Gre-|

10) Så t. ex. säger Plinius (L. IV. o 1) om Scythien , eller j egentligen om Thracieri, "Omnis Gnzxiæ fabulositas, skat \ ct Utter arum c Inritas, ex hoc primum si/m effukit:", Li- j kasa berättar Clemens Alexandrinus (X. I) att Grekerna inhämtat mycken kuuslütp nfScytherna, hvilket äfven Plato, i sin Cralylo, bekräftar; och Theodoretus (i colloqu. I 5) berömmer på det högsta såväl Scytheriias snille som deras skarpsinnighet och arakillniirgsförmäga.

Enligt egna gamla folksägner, uppgifva Grekerne sjelfve sig hafva er- I hållit Gudar från Egypten, Bokstäfver af Phoeni-cierna, och Mysterier d. v. s. Vetenskaper ! från det Thraciska Phrygien. Måhända härleda sig härifrån de begrepp, de gamla gjorde sig, om vishet och r ä 11 f ä r d i g h e t, ytterst i norden ; hvilket på sätt och via ' tyckes sammanstämma med Finnarnas, af oss i Otava fram- j ställda, äldsta v i s h e t s - 1 ä r a ; liksom Göternas begrepp i om deras hemliga vetenskaper och konster fullkorn- | ligt oi\erensstämmer med detta folks sednaste, af oss här ' om;örde, signeriѐr m. m.XXI

fcernes visliets-reglor, ännu förvara vår Nations äldsta filosofiska åsigter, dess kosmologiska idéer, dess moraliska och filantropiska sentenser, dess Ethiska, Politiska och Ekonomiska aforismer, reflexioner och lefnadsmaximer — om man, som sagdt är, i dessa gamla, såsom Orakelspråk ibland folket uttalade, natursanningar icke blott finner samma sanna och sköna, samma höga och sublima idéer, hvilka framställt sig såsom de vackraste tankar, hos den gamla klassiska litteraturens största författare; utan om man i dessa såkallade Finska Ordstäf, (hvilkas originalitet förmodligen ingen skall betufla), å ena sidan igenfinner ordagrannt hela verser och strofer, hvilka förekomma hos Grekernes Skalder och Snillen,") och å aiuira sidan, nästan lika orda-

ll) Jetnf. Otava 2 D. s. 102. Vi hafva någon gång framdeles ämnat, uti en särskilt afhandling, närmare framställa hvilka af Grekiska och Horaerska författares reflexioner och aforismer icke blott äro synonyma med våra gamla Finska Ordstäf, utan ofta nog synas, till orden, deraf vara en öfversättning. Visserligen kunna allmänna sanningar, och åsigter, uppfattas såväl af det ena folket som af det andra; men formen, hvarigenom de uttryckes, kan icke gerna, utan naturlig orsak, ||lifva densamma. Om man nu bevisar att en stor del af de gamla Filosofernas mest genialiska tankar, ock vishets-sentenser, finnas icke blott ordagrant uttryckte i dessa Finska folk-filosofemer; utan ofta mera poetiskt och åskådligt, mera naift och träfTande der framställda, så blir det fråga om Finnarne upphämtat sina Sedebud och Gnomer af de Grekiska skribenterne, eller desse, sina, af Finnarne? Troligtvis, intetdera! Men — månne icke ordstäf, liksom nu, äfven funnos i gamla dagar? Och månne ej samma ordstäf funnos hos olika nationer — helst af samma folkstam? Månne icke slntligen desse Greklands vise (liksom hvarje annan vis man både bör göra, och ännu gör) samlat och begagnat all dc;i visdom och kunskap de kunnat öfverkomma, utan afseende från hvad källor de inhämtat den? Besvara» dessa frågor med ja, då har man ock derigenom en förklaring huru Finska Ordstäf kunna förekomma hos forntidens Auktorer. Och hvad som är än mera, man har deruti ett nytt, och från främmande nationer hämtadt, ganaka talande, bevis, på dessa Finska Ord-

grannt uttryckte, samma grundsanningar hvilka tjenat Zerdusht,') Anaximandros, Xcnophanes, Diogenes,

språks höga ålder, hvilket vi redan förut (i O t a v a 1. D. 1>. 31, 32), sökt bevisa på en annan, motsatt, väg, hvilken öppnar sig för oss, genom forskningar inom våra egna häfder.

12) Som bekant är, lärde Zoroaster eller Zeretoschtro (jfr p. 31,32) att "af intet hiir intet." Det var härifrån han utgick, härpå Byggde ban sitt syste'm, och härifrån slöt han att det således måste vara en ursprunglig princip, evig och o ä o (I e 1 i g. Härifrån utgick, äfven Anaximandros (sam vur född omkring (ilO år f. Chr.), hvilken, afGre-ker, skall varit don första, som uttaltc denna caU; hvarifrån han slöt att det ursprungligen måste finnas något, som i sig sjelft är o f ö r ä n d e r I i g t, hvilket är orsak till alla de föränderliga tingen. Efter honom uppförde äfven Anaxagoras, från Klazomene, (omkring 500 år f. Chr.) sitt filosofiska system, på samma grundsanning: och äfvenså skall Democritus, från Abdera, (omkring 400 år f. Clir.) i sitt arbete om Verlden och dess Natur, hafva utgått från denna sats, då han slöt att det ursprungligen måste finnas något, hvilket, enligt liKns åsigt, bestod i Atomerna och R u m sn e t: samtidigt med hvilka han antog U ö r e I s e n och Tiden. Äfven Xenophanes, från Kolophon, stiftaren för den Elealiska skolan (som lefde omkring 550 år f. Chr.) började med att filosofera ifrån samma sats; hvilken ban dessutom omkastade, eller betraktade från en annan, ny, synpunkt, hvilken man uttryckt ined orden: "ex nihilo nihil ßt, et in ni/iiium nihil revertitur." Samma lära framställde äfven hans vän Parmenides, hvars sats var: "hvncl som är är; och hvad icke ar, är icke." Af allt det anförda finner man således, att denna grundsanning: "af intet blir intet", var ett resultat af den tidens djupaste filosofiska forskning, och inneslöt fordomdags mycken visdom. Såsom någonting märkbart, förtjenar nu anmärkas: att bland de tusendetals

filosofemer, som ännu finnas i Finnarnes mun, är intet så allmänt, som detta de gamles kausalitets-begrepp, uttryckt ined samma ord, men, genomett fnit maniemcnt nf språket, så framstäldt att det tautologiska dubbla upprepandet af ordet intet, derigenom undvikes. Man hörer nästan hvarje bonde, tidt och ofta, säga: gt fe töbiiltfâ fonntjf! eller (?i fe IÖt)C? tObiäiM , eller gl tUfiiÄätä niitrtän tutcf; utom flera härmed mer eller mindre synonyma ordspråk't. ex. (Et ttjbjä föffi ptJStijMrt pyü)f! O. s. v. äfvensom de säga: ic ön tcf)tt), fuin Otl tcbtt), eller ,td)tl) feifoo . . . : . (hvad som är, är). Om flere af dessa de gamla Finnarnes filosofiska åsigter kan man jemföra O t a v a 1. D. p. 73, m. (1. st.— XXI II —

pherecydc*,'3) m. (1. af forntidens filosofer vid uppförandet af sina filosofiska systemer, sä tyckes allt detta vara något mer än blott tillfälligt. Ds nu härtill kommer, hvad kanske ingen bord t undgå, att icke blott den gamla Nordiska, såväl som den Meso-Götiska och Anglosaxiska skaldekonsten är, med afseende å sin form, ursprungligen grundad på Finsk versbyggnad,14) att dessa folk icke blott fordom kallade sina skalder, enligt Finska språkbruket, Ljodasmidir, Galdrasmidir (Sång-smeder: lluno-sepät), sina sånger: Runor, och Odin sjelf, för It u n hu f v ud e t (Peä-JRunofa), utan attdessa qväden ofta, till sin innersta natur, tyckas vara ingenting mer och ingenting mindre än, mer eller mindre trogna, öfversättningar al' de gamla Finnarnes vishets-

13) Pherscydes, från Svrog (som lefile omkring 565 år f. Chr.) antog, i sitt filosofiska system, 'Titlen, såsom den liv il-lien skapat (format), allt, för det äldsta. Någon sådan idé tyckes äfven hafva legat till grund för Finnarne» åsigter af verlden; dock utan att de derföre tilldöimle den skapelse-förmågan. Med begreppet nf Tiden, jemförde de begreppet af Rummet (Rymden), och deras filosofi blef: 9lifa rconbiH/ Sltmnmé fliurin. (Tiden, den äldsta; Rummet, det största). (Otava 1. c.) Enligt Diogenis frånLaerte, uppgift, skall det annars redan hafva varit en af Thales' filosofiska satser: att "Rummet var det största", emedan det omfattade allt.

14) Månne det icke var förmedelst ett försök, att införa denna Allitteration äfven i Grekiska Språket, hvarigenom Gor-gias, från Sicilien, Empedocles' lärjunge, visste på sin tid (omkr.430 år f. Chr.) väcka så stort uppseende i Athen, medelst det oratoriska behag han sökte gifva sina tal, derigenom att ban på vissa ställen placerade ord med lika stafvelser och ljudfall. Hvilket sätt att tala, man sedermera, efter honom, kallade gorgiasera, och som man trott sig böra förklara med rimma. Men rimmet (nemligen slutrimmet) är en alltför sentida uppfinning, och lärer förskrifva sig från medeltidens munkar, af hvilka Leonias, i Paris, isynnerhet derföre gjort sig känd. Det tyckes således vara mer äa sannolikt, att man härmed bör förstå detta urgamla, hos Tschudiska eller Scythiska folken öfliga, stafvelse-rim i början af orden.— XXIV —

lara.11) Ja, om vi, i sjelfva våra hexèriformler och t polisonger, finna spåren till en högre syftning, till en förgången kultur —så tonle inan kanske hunna fråga: förtjenar väl ej allt detta en närmare vetenskaplig un-

15) Man finner, ennrt iragdt öfverallt, i dessa gamla Nordiska Sånger, inflätade Finska ämnen, d. v. s. verser lösryckta från Finska Runor; så till ex. förekommer i Grimnismal, 9:de strofen, vid beskrifningen på Valhall, ett långt stycke, som, ord för ord, är taget från en hos oss ännu ganska allmänt - gängse Finsk Runa, hvaraf jag upptecknat åtminstone 20 olika varieteter, af hvilka en finnes införd i SJicniå fKunoia,' ID. p. 24; hvilket må tjena som et nytt bevis på våra mest allmänna Runors ålder. Nil kan man väl invända, att Finnarne, på samma skäl, möjligen kunnat få dem ifrån Svenskarne; men man behöfver blott genomläsa de särskilta verserne på hvardera språket, och man måste vara skuinögd för att icke genast kunna urskilja de genuina. Ja sjelfva den gamle Odins vis b ets - reglor, sådana de förekomma i hans och Lodfafncrs höga Visa, införde i l:sta afdelningen af Havamal, äro så saminanskrapade af våra Finska ordstäf, att vi icke kunna begripa annat, än att det måtte hafva varit en infödd Finné som först sammansatt dem, eller som åtminstone lemnat rudimaterierna dertill *). Ja än mer, beskrifningen på Odin sjelf, såväl som hans klädsel, sådan den förekommer i fi:te Itap. af Volsunga-Sagan, och hos Saxo, är ingen annan än gamla Gubben Väinäuiöiscs — icke en gång förglöihmandes att han var enögd ; i anledning hvaraf man ock i den af Herr Fogelberg, titi antik stil, idealiserade statyen öfver Odin, sådan den finnes i marmor Uthuggen och uppställd i härvarande Kongl. Museum, skall uti sjelfva kostymen igenfinna mycket, som tillbör vår Nation, hvaribland t. ex. må nämnas, att han paraderar i "Österbottniska pjexor."

Få sådant sätt kan man nu lösplocka många af de lånta och granna fraser, hvilka länge prålat i den gamla

Nordiska skaldekonsten; och hvad som sedan återstår såsomeget, torde icke betyda stort mer, än konsten att kunna sammanfoga dem. Att detta i allmänhet måste vara fallet, skönjes ännu raer deraf, att Svenska Nationen (vi mena härmed Allmogen) aldrig ägt, liksom den ännu icke äger, någon, hvad man kallar, "poetisk ådra"; då deremot Finnarne, ännu i dag, i de öfre provinserne, äro, nästan hvarannan bonde, om ej

*) Det skulle troligtvis blifva lika nöjsamt som lärorikt att utgallra, och med sina loc« parallela, i de Finska Runorne, jemföra detta, i d» gamla sago-sångerna förekommande, af osa ännu urskiljbara, plock- i godt. En Böda, hvartill \i för en annan gäng skola spara oss.— XXV —

dersöknihg? och dervid kanske fatta livad vi menat med det intresse bearbetandat af en Finsk Litteratur skulle medföra äfven för Danmark och Sverige. Med. ett ord Finska Språket (hvilket hittills, som man säger, slått i knut), och med det samma Finska Folket skulle vinna ett högre värde för Nordens äld-

just Skalder till professionen, så åtminstone Rimmare eller Im-provisatörer. Och icke nog dermed , att de hafva en egen national-pocsi, äfven deras musik (folk-melodier) och musikaliska instrumenter, äro så helt och hållet nf en egen ka-raktcr, d. v. s. så nationella, och tillika originella, att de icko annorstädes stå att träffas. Väl hafva äfven Svenskarne, i fordna tider, haft sina Barder, likasom, i sednare tider, sina Skalder ; men desso hafva ej utgått från folket, de hafva härstammat från den bildade klassen: de löntes vid hofven, och voro mycket aktade, hvilket beviste att de voro sällsynte, och saknades hos allmogen. De qvädde således icke Folket» känslor för Konungen; utan sina egna, för både Konungen och Folket. Såsom bildade, måste de någonstädes ifrån hafva fått sin Ii i Id ning, och då de icke kunnat få den hemma (af sin Nation), måste de hafva fått den utifrån. Liksom, ännu i sednare tider, Sveriges Poeter bildat sig efter Romerska, Franska, eller Tyska mönster, Bå måste äfven dessa gamle Nordens Sångare—räknade ända upp ifrån Island, bildat sig efter utländska mönster. Den tiden fanns väl ännu icke någon Fransk Litteratur, ocli den Romerska var måhända ännu icke känd. Dessutom trakterades vetenskaper och kunskaper, ilen tiden, icke skriftligen, utan muntligen; hvilket förhållande äfven var fallet med vitterheten. Det är derföre mer än troligt, att den tidens Barder sökt uppfatta och naturalisera den för Finska språket endast lämpliga, men för Svenska språket högst olämpliga, allitterationen, såsom den närmaste, och i Norden måhända allmännaste, skaldekonst; hvarföre den ock aldrig, kvarken i språket eller hos folket, kunnat slå djupare rötter. Således, liksom man, än i dag, iden Svenska Skaldekonsten icke finner något (åtminstone i formen), som man egentligen kan kalla nationellt, om icke språket, icke heller i sjelfva dess anda, om icke ämnet, och ett eller annat der i sednare tider upptaget, gammalt mytologiskt, för sjelfva folket till sin betydelse redan förloradt, namn ; så tyckas äfven deras gamla dikter alltför mycket röja ett utländskt ursprung. Häraf torde man kunna förklara, hvarföre icke blott versbyggnaden, i dessa gamla sånger, är ursprungligen Finsk; utan livar -

sta historie, än hvad det måhända hittills ägt, och det är härpå jag hufvudsakligast velat fästa det värda Sällskapets uppmärksamhet.

Ännu mer skulle detta intresse måhända ökas, oin man med de gamlas underrättelser om Scytherne1') ville jemnföra livad man känner om dessa Finska folkstammar. Hvad Scytherne voro för de gamla Grekerne, voro Jotharne (Finnarne) för de gamla Gö-teme. De voro, hvardera, detta sagans folk,17) om

före man äfven öfverallt, liär och der, ännu kan hopplocka dessa från FinBka Runor lösryckta, ocli i de Svenska Sångerna inpassade, verser. — Ja sjelfva den såkallade Svenska folkvisan är ju icke en gång, till sill upprinnelse, nationell! Den har, i likhet med många af medeltidens Riddare-roraaii-ccr, gått från herremanna-ståndet till allmogen, der den nil ofta anträffas som en bond-slagdänga, uti hvilken inan tordo hafva svårt att kunna upptäcka något som förtjenar namn af poesi. Anmärkningsvärdt är äfven, att om man genomläser de 5 à fiUOO Svenska Ordstäf, sinn Grubb förvarat oss i sin Penu Proverbiale, så skall nian med förundran finna, att icke ett enda af dem, hvarken till tanke eller språk, äger något poetiskt värde, likaså litet som de, äfven i annat fall, till sin karakte'r, likna de Finska. (Jeuinf. Diss. tle Prof. Fe/m. p. 24).

16) Visserligen förstodo de gamle, med namnet Scyl/ter, snart sagdt, alla den tidens okända nationer, hvilka bebodde län* derna norr om de Grekiska folkstainmarnc. Och liksom inan fordom med namnet Galler, och Germaner, utmärkte otaliga, ofta hvarannan olika, nationer, i vestra ocli norra delen nf Europa, så utgjorde äfven Scytherne ett allmänt folknamn på flera af dessa, såväl i Asien som Europa, kringspridda Nationer, af hvilka de flesta ursprungligen hafva hört till den Finska, eller, som den nf Ryssarne ännu kallaB, Tschu-diska folkstammen. Ett namn, som tyckes vara synonymt och adæquat med det Scythiska. Man har, af dessa stammar, velat anse de af Grekerne kallade Gcterne, ursprungligen vara desamme som, ile i Nordiska Historien ointalle, .lättarne (Jotarne); ochatt, enligt samma analogi, Tliys-sageterne och T hy r sog eter no, skulle svara einot Nordens Xhussar och Thyrsar, liksom man velat förklara Mas-sageterne vara inaa - G e ter. PtolemÆus lärer emedlertid vara den förste, som, bland de Scythiska folken, äfven uppräknar Jotar.

17) Scytherne kallades af Perserne Säger och Sacer, hvilket— XXVII —

hvilka de orimlig-aste och de mest motstridiga berättelser voro i omlopp. Hvardera beskymfades de såsom främmande nationer — oftast, endast med öknamn; utan att dem i sjelfva verket kunde något i sak förevitas. Tvertom nödgades man, detta oaktadt, tillerkänna dem, hvardera, högre kunskaper och vishet; hvilket, om deras språk och litteratur icke för oss vore förgångne, troligtvis skulle deraf besannas.18)

ord, till ljudet, tyckes nog mycket närma si g benämningen Hamer. Det är besynnerligt att detta folk, som, med Egyptiska nationen, täflade om hvilketdera folket, ursprungligen, varit det äldsta, som besegrade Fliilippus, och nedgjorde Alexanders härar, som satte en gräns för verldsinkräktaren Cyri planer och-eröfringar, för hvilka han, hos dem, plig-tade med sitt lif och en förlust af 200,000 Perser, som uppsatte Phrahates på Parthiska thronen, och som framträngde, med sina segrande vapen, ända till Egypten —att detta folk, som bebodde och innehade nästan en hel verlsdcl, är i historien så okändt, sft insvept i en mystisk skymning, att man derom, liksom 0111 deras språk, litteratur, m. m. känner nästan ingenting. Groflemmadc, med guligult hår, berömdes de för sina rena seder, för sin stränga kyskhet, för sin gästfrihet, och sina goda naturanlag: liksom de, å andra sidan, utakrekos för sin grymhet och sina råa ptägseder.

18) Så mycket än det såkallade Thusse- eller Jätte-slägtet (Jotarne) i allmänhet afskyddes och hatades af Åsarne, såsom ett folk, det der icke blott alltjemt stod med dem i öppen fejd, utan hvilket, till sin börd, äfven härstammade icke af vanliga menniskor (menskir menn), utan af ett eget troll-slägte ; så mycket ärades och högaktades de likväl, å andra sidan , såsom ett äldre folk här i Norden, begåfvadt med en högre vishet, och större kraft, än andra dödlige; och voro de isynnerhet utropade för den botande, helande, och välgörande, verkan de förmådde åstadkomma genom sina såkallade Biarg-runor (Troll-sånger: (oibtcitn). Ja de förnämste af Asiirnes egna Gudar och Konungar måste, enligt sagan, för att äga ett så mycket större inflytande, om ej på fädernet, så åtminstone på mödernet, härstamma från dessa Jotar, hvilka, i allmänhet, spela en liufvudroll i Nordens äldsta Historie ; hvilket ingalunda varit fallet, om de verkligen varit så okunnige och föraktade, som man å andra sidan, till följd af ett gammalt inrotadt folk-hat, ville beskylla dem. Enligt Åsarnes egna traditioner, förvarade t deras myter och sagor, härstammade Odin sjelf, icke blott— XXVIII —

Liksom man finner en mängd enskilta exempel af dessa Scyther, de der gjort sig kända äfven inom den Grekiska Litteraturen, att de icke blott författat sina

på möderne, från dessa Jutar , genom sin mor Sestla, Jätten ßölthorns dotter; utan var äfven lians maka Sk-adc (Ni-ords liustru) hvilken framfödde honom sonen Weininger, en ! dotter till den väldige Bergjätten Thjasse; ifrån hvilken äfven Håkanjarl, i Norrige, härstammade på möderne. Oak-J tadt än Odin inhämtat sin visdom af Mimer, (som äfven hörde til! Jätte-slägtet), ansåg dock hans maka, Frigga, det äfventyrligt för den gamla Guden att inlåta sig i ordskifte, eller mäta Big i frunskap, med den för sin visdom beryktade Jät- I ten Väftrtidner, hvilken genomvandrat nio verldar. Äfven Freys maka, Gjerda, var en dotter till Jätten Grmer; och den gamle /'hor, som man föreställt än såsom son, än såsom far till Odin, var icke blott sjelf en Jote, utan äfven hans hustru, Jcrnsnjcn, var en Jätteqvinna från Jo tunhem, med hvilken han hade sönern;; Mode och Slagne. Likaså] var Jotun Svase på Dovre-fjäll, far till Konung Rolf öfver Hedeinarken, och svärfar till Konung Harald Hårfa- , ger, sjelf, enligt

uppgift, e.n snn till Asa- Thor. Och äfven Asa-Lohe härstammade icke blott på fäderne af Jotarno | (han var en son till Jätten Farböde) utan äfven hans älskarinna, Angerboda , var en Jätteqvinna; hvarföre han ocii i allmänhet, hade mycket att hcsiiül.i med detta folk. Så-lnnda uppträda 1111 Jotar öfverallt, både män orh qvinnor, i de äldsta nordiska myter: ingalunda såsnm några der underordnade personer; utan nüsoin ett mägtigt slägte, till hvars bekämpande, på lif och död, gudarne, förgäfves, upp-bjödo alla sina krafter, under det de, å andra sidan, sökte I att, genom slägUkapsförbinrtelssr med dem, befästa sitt välde. I Såsom ett ytterligare bevi», att då något storverk skulle I utföras, hvartill fordrades kraft och vishet —- var det alltid Jättar som rim-vid skulle först anlitas — åtminstone rådfrågas; må man t. c:;, nämna att Jätleqvinaan Hyr rocken ensam förmådde (hvad ingon annan mägtadeji liafvot utskjuta I skeppet, med Balders lik; att Jälteqyjnnan TJiock ensam var god för,att hindra den fromma Balders återlösning ifrån dödens boningar, eller Hels våld; att jättedöttranie Fenja och Menja \ voro ensamme i stånd att mala slut på frode-fridcu. Jätten ' Hymer var den, som ensam bevakade den milsdjupa kitteln; och Jätten IViymer den, hvilken, .såsom anförare för Hrim-lussarna, styrde skeppat Nagelfare. ßergiemer, kallad den vise jätten, var, jemte sin hustru, de enda som räddade sig vid Hf i :ii-.- Thussaiites undergång, hvilka räkna si» uppkomst från Jätten Inur, hvars fötter aflade barn med hvarandra. Äfven andra Jättar bäfva gjort sina namn kända i Åsarnes— XXIX —

Arbeten pà Grekiska, utan äfven sjelfve antagit, eller af Hellencrne blifvit begåfvade med Grekiska namn, för att derigenom så mycket mera med dem nationa-Jiseras1') — så finner man ock att många bland Sve-

häfder, såsom t. ev. T/iyr, Hrugner, Gcirräd, Thrivqlde, ni. fi. Äfven ännu i sednare tider, framträda Jotarne under namn af Finnar , med samma slag» egenskaper, inom sjelfva sagans Historiska omfång. Utan att vilja tala om den gamla Forn-Joter och hans Transeendenter, hade äfven flere af Konungarne, utaf Ynglingaätten, sitt gifto ifrån Finland. Så t. ex. var Kon. Wän I an ds maka, Prinsessan Drifva, djtter till Konung Snii den gamle i Finland; och likaledes var Konung Agne gift jnied Skjn/f, Konung Frostcs dotter i Finland. Att de Finska namnen icke blott äro Svenska, utan, hvad som synes än värre, uppdiktado bevisar ingenting emot sjelfva saken; tvertom tyckas de just derigenom bekräfta, hvad dessutom den dagliga erfarenheten intygar, att nemligen Svenskarne fordom likaså litet som nu kunde riktigt uppfatta och uttala de Finska namnen , hvarföre de ock utbytt dem emot Svenska ; eller, om de bibehållit dem, gå förvändt dem, att de svårligen numera kunna igenkännas. Ja hvarest finnes väl, i de sednaste liders Historie, ett verkcligt Finskt namn — icke en gång i våra egna häfder V Här vela vi blott anmärka att jotarne, ehuru af en främmande och fiendtlig stam, likväl voro i gelag, och samqväm, med de förnämsta af Åsarne; och att liksom de, (enligt Myterna), bevistade sjelfva Balders begrafning, eller såsom Asa-Gudarne gästade hos Jätten Ægcr eller HUir, sågäftjjde de, ock (enligt sagorne) med de Svenska och doriska Konungarne: Konung Rau ni nr med Ber g fia, och Harald Hårfager med Finnen Svasc. Hvilket bevisar, hvad som blifvit nämndt 0111 deras fordna anseende. Delta som, enligt Mytcrne, grundade sig på visdora och magt, såväl alt göra ondt som godt, grundade sig, enligt sagorne, på häxeri och trollkonst. Liksom Hyndia var en vis Sibylla, en spående vala, så var Huld en trollpacka och en pnlfverhäxa; oeli säsom systrarne Fcnja och AI c nja gjorde slut på den allmänna lyckan och freden, så hvilade systrarne Thor ger ds och Yr/jos hämd och förbannelse, öfver alla ättlingar af Vnglinpaslägten. 19) Så t. et. skryter Skal.len Melander sjelf öfver sin Sey-tbiska härkomst, ehuru ban aflagt allt, soin vittnade derom.]Uan har många exempel på Scytlicr, som i Grekland väckte uppseemle för sin lärdom och sina kunskaper, såväl som för sitt snille och sin qvickhet, men hvilka, för det do aflagt sin nationalitet, och, såväl till språk som seder, antagit den Grekiska, derigenom gjort sig, till den grad, förhatliga hos siua— XXX —

riges största Krigare, Statsmän, Skalder, Vetenskapsmän, m. in. varit nrsprungligen Finuar, utan att inan numera, hvarken af deras namn, eller af andra om dem efterlemnade underrättelser kunnat, om ej händelsevis, sluta dertill. Mycket af hvad som i Scyihernas lef-nads-omständigheter förekom Grekerne sällsamt, och fästade deras uppmärksamhet, gäller ännu om Finnarne,30) att förtiga många andra, lika så märkbara som

landsmän, att om cle tilläfventyrs någnng&ng till dem återvändt, de då icke mera blifvit af dem såsom sådane erkäii le, utan stundom till och med till lifvet straffade; hvilket t. ex. var förhållandet med den af Plutarchus och Herodotus så mycket berömdaAnacharsis, Scylen, m. fl.; under det andra åter, som ströko kring land och riken,

gjorde sig kända för sina svartkonster, hvilket t. ex. var berättelsen om Aba-kis, och dess förtrollade pil. (se Plato. Charm. p. 485. Strabo, m. fl.; jeiuf. DeliriusL. IV. disqu. Mag. c 2. q7. p. 419). l)uck saknas icke exempel |iå dem som äfven i sin hembygd, gjort sig allmänt kände och berömde, såsom t. ex. den gamla skaldefadren ORPftgus ; hvars sånger, ined afscen le å deras förtjusning, skildras likt vår Väinamoises. Väl hafva alla dessa män, som det tyckes, antagit eller erhållit Grekiska namn; ehuru då och då äfven framsticker ett Scythiskt. Märkvärdigt är det likväl, att liland de fyra äldsta Scythiska namn, hvilka anföras af Herodotus, träffar man 3, hvilka icke blott till ändelsen, utan som det tyckes, till hela or.let, synas vara rent Finska, ja så lika våra ännu brukliga gamla Finska slägtnamn, att de knappt ifrån dem kunna urskiljas; nemligen: Leipoksain, Arpoksain, ac\\ KoLnL-sain. Äfven det fjerde, som i Accsativus skrifves Tnrgitaun, torde i Nominativus hetat Targitain: ej olikt familjenamnet Tnvkwinl ' -

20) Visserligen bestå dessa underrättelser, hufvudsakligast, endast i små partikularitoter och bagateller; men det är ofta man af sådana, som det tyckes, obetydliga omständigheter, kan leta sig fram till bevisen äfven för större sanningar, derigenom att man följer de förra med uppmärksamhet. Så t. ex. anmärkte Grekerne, liland annat, att Scytherne, till sin beklädnad, äfven brukade begagna sig af trädens fibrer (barkens inre hinnor). Om man härmed haft afseende på derå» skoplagg, så tyckas, än i dag, Finnarnes roirfut (näfverskor) och Tscberemissernes m. fl:s bast-skor, gjorde cltcr aamuia rnudell, icke motsäga detta, ed mycket mia-— XXXI —

intressanta, öfverensstämmelser dessa Nationer emellan, hvaraf man nära nog vore fristad att sluta att, så framt de icke ursprungligen utgjort ett folk, de åtminstone böra räknas såsom hörande till samma folkstam.

Älen jag förglömmer härvid afsigten med dessa rader, och liar, hänförd af ämnet, alltför mycket kanske öfverskridit gränserna För mitt åliggande. Emedlertid lågar jag hoppas att Sällskapet ej skall misstyda dessa, om ock flygtiga, delineationer i ett ämne sotn för mig alltid måste äga ett högt och dyrbart värde.

Särskilt begagnar jag detta tillfälle, att helga ett tacksamt minne för Sällskapets Första Stiftare, Professor Rask, för hvars personliga, så väl som litterära, förtjenster jag hyser den största högaktning; med

dre, som de ännn karakterisera de Finska nationerna ifrån andra. På samma sätt anmärker t. ex. Plinius , att Scy-tlierne kallade Moeotiska hafvet Tcmerindn, som |>å deras språk skall halva betydt hafvets-ni oder. Finnarne benämna på samma sätt, ännu, hvarje större vatten (ftnà:roeff: moder vatten) ty cmä betyder icke blott mor, utan äfven, i anledning; deraf, per cnmparutionem, stor; hvilket vi ofta redan förut anmärkt (Se Litt. Tid. 1817. p. 293,377) och i följd hvaraf de kallade hafvet finàsmcrfa." (Måhända har sjelfva Sa i 111 en, i anledning deraf, blifvit kallad Eno, i stället för Emo"i) Likaså anmärker Hehodotus, såsom en högst besynnerlig egenskap hos Scythernas hornboskap, att de saknade horn; detta utgör ännu karakteren på flen genuina och acta Finska boskaps-racen; äfvensom just dessa kor anses vara de mest mjölk-rike — att förtiga många andra sådana likstämmigheter, hvaraf vi anfört en del längre fram i boken.

21) Som bekant är, hafva vi ursprungligen att tacka Professor Rask för vårt nya, af Renvall utgifna, Finska Lexikon, till hvars utarbetande och tryckning han öfvcrtalte Riks-Kanslercn Grefve Rumænzoff att icke blott försträcka kost-naderne, utan äfven att anslå eller tillbjnda ett resstipcn-iini för den, eller dem, som, med en djupare förvärfvad kunskap i Finska språket, ville, genomresor bland de i Ryssland vidt kringspridde Finska folkstammar, närmare undersöka dessa nationers häfder, språk och Beder, m. ra.; ehuru vi, till vår blygd, nödgas erkänna — att ingen då visste draga fördel deraf.hvilken jag sjelf, icke blott skriftligen, ufån mnntli-gen, statt i en närmare beröring, och för hvars värma och nitälskan för odlandet af vårt språk, hela den Finska Kationen står i en tacksam förbindelse.3') Liksom jag, hade äfven han det ödet att alltför mycket missförstås af sin tid, då han 1824, i uppsatsen om» sin "Retskriviungs lære," kuriöst jiog, ulgick från lika åsigter som jag: enär ban, vid skrifvandet af det Danska språket, ville införasamma maxim, hiilken jag redan 1817 sökt göra gällande för det Finska — att i nemligen, man härvid borde begagna språkets ännuj lefvande form, (d. v. s. sådant det uttalas), och icke dess döda, eller redan stelnade, natur (sådant det vanligen skrifves); en princip, som — man må säga hvad man vill — alltid är, och blir, den rätta.

Framhärdar etc.

Stockholm den 26 Oct. 1834.

Carl Axel Gottlünd.T Ö R ü R D.

./Ik-fsigten med denna Skrift har varit alt, om möjligt,]jasta en ljusare blick öfver Finska Folkets historiska forntid, att — om ock aldrig så litet — upplyfta ett hörn af den mörka slöja, hvilken, likt en evig natt, omsluter våra gamla minnen, och — om ej öppna — åtminstone lätta den vetenskapliga forskningen i våra egna häfder.

Detta har i korthet vaTit vår afsigt, under det vi å andra sidan, i sammanhang härmed, sökt att till någon del rätta ett, som vi tro ganska väsendtligt, misstag, hvilket insmygit sig i alla öfversättningar af Taciti beskrifning öfver Finnarne; ett missförstånd, uppkommet, som vi förmoda, hufvudsakligast genomen mindre noggran kännedom om Finska Folkets karaktér.

Vår önskan har härvid förnämligast sträckt sig dertill, att Finska namnet, då det första gången framträder i Historien, måtte der inträda rent och obefläckadt! — åtminstone icke vanprydt, eller miss-tydt, af en mängd dervid fästade likaså orimliga som osannfärdiga uppgifter; hvilka, om ock beströdda med ett vanvettigt smicker, alltid måste förefalla oss lika löjliga som förhatliga. Finska Folket har länge nog ändå varit ett föremål för nästgränsande Nationers likaså okunniga som orättvisa omdömen, för att vi icke en gång skulle söka tillrättavisa dessa deras uppgifter; och hafva vi trott oss, i detta fall, böra göra början med de äldsta. Vi hafva allt hitintills haft det missödet, att se vårt Lands såväl som vårt Folks Historie framställde endast af främmande, om just ej alltid fiendtligt stämde, dock ofta, emot oss, i mer eller mindre grad afvogtsinnade Nationer; utur hvilkas ofta vrängda, ofta missledda, ofta på gamla fördomar ocli okunnighet endast grundade uppgifter, vi nödgats inhemta de första begreppen af vår egen Historie.— XXXIV —

Vi kunna icke undgå att härvid, såsom någonting högst besynnerligt, anmärka, det ännu ingen ibland oss uppstått, som, med drift och omtanka, börjat ordna och bearbeta våra häfder. Detta måste förefalla en hvar så mycket mer underligt, soin vi härtill icke saknat män med kunskaper och snille, då vi ägt Lärde af alla grader — Lärare, hvilka vi lönat och ännu löna, de der ex officio dertill bordt hafva ansett sig förpligtade, ålen — oss har deremot (ty värr!) fattats kärleken för det Fosterländska, kärleken för vårt Språk, kärleken för vår Nation; med ett ord — oss har fattats denna kraft, som, ensam, är mägtig nog till alla ädla företag. Och — der den funnits, hafva vi låtit den förtvina och bortdö.....

Detta må till en del förklara orsaken, att ehuru vi, i sjelfva de historiska vetenskaperne, under- en tid af 200 år, haft flera upplagor af Professorer, Lektorer, Adjunkter och Docenter, — likväl ingen af desse ännu tänkt på Fäderneslandets Historie. Vi hafva måhända i allmänhet sörjt för mycket för oss sjelfve,: för att dervid äfven kunna sträcka vår omsorg till hvad som skulle kunna gagna hela nationen ; och svage för en utländsk Litteratur, hafva vi offrat och knäböjt för dessa främmande Gudar, för hvilka vi tändt våra rökverk, för hvilka vi stämt våra sånger, och hvilkas altaren vi smyckat och utsirat, under det våra egna minnen stå oinvigda i sina tempel-gårdar. Sålunda hafva vi, lifvade af ett främmande intresse, odlat och bearbetat ett utländskt Språk, under det vi förgätit och föraktat vårt eget.

Dock böra vi här, kanske så mycket hellre, förskona oss ifrån dessa förebråelser, som tiden småningom tyckes vara inne att gndtgöra hvad vi i detta fall hrutit—åtminstone att göra en början dermed ; hvar-, igenom vi ock hoppas, att de omdömen snart skola förmildras, som nu härvid kunna läggas oss till last. Vi hafva— äfven här, åtminstone i ett afseende, sökt dertill medverka, i det vi bemödat oss att, så troget •om möjligt, framställa den Finska karaktéren, såväl— XXXV —

med dess fel som brister — sådan den anträffas, uppfattad af främmande folkslag, redan i den aflägsnaste forntid.

Af sådan anledning hafva vi här, nästan uteslutande, kommit att fästa oss vid en tidpunkt, som närmast föregått början af vår tideräkning, eller som begynt densamma; och hvarigenom vi småningom blifvit inledde på ett nytt fält, i det vi, från granskningen af Taciti arbeten, oförmärkt öfvergått till en närmare pröfniug af de gamles skrifter, i allt hvad som möjligtvis kan angå Finnarne. Emot vår vilja hafva vi härvid icke kunnat undgå att, i likhet med somlige af citationer fullspäckade Disputatioucr, gifva vår Skrift ett visst slags utseende af lärdom,

hvilket vi dock i intet fall afsett, så mycket mindre som vi i allt sökt framställa de enklaste och naturligaste förklaringar. Då vi härvid likväl, i mycket, möjligen kunnat misstaga oss, hafva vi så mycket hellre trott oss höra ordagrant införa — om ej de flesta, åtminstone de väsendtligaste af de utaf oss här åberopade citationer ; på det Läsaren, med mindre omväg, måtte hafva dein tillhands, för att deraf sjelf närmare kunna bedömma saken. Väl har detta föranledt oss till en brokighet, och en vidlyftighet, som vi kanske kunnat undvara; meu vi hoppas dock härföre vinna någon ursäkt, med afseende å de af oss dervid gjorda anmärkningar, hvaraf vi här sökt framställa resultaten.

Af alla vetenskaper är fornforskningen, eller det såkallade antiquariska studium, mer än i ett afseende—det otacksammaste. Icke nog dermed, att man med mycken tidspillan, möda och besvär, skall gräfva sig in i en hop gamla luntor, i hopp att derur, möjligen, kunna hemta någon upplysning. Oftast bedragen i sin väntan, är den vinst, man någon gång hemtar, så ringa, så obetydlig, till sin natur så tvetydig, och med nya tillsatser och villomeningar införknippad, att man slutligen, mången gång, efteråt, stannar i en vida större villrådighet än förut. Äfven, i ett annat afseende, är denua möda otacksam. Huru— XXXVI —

få äro icke de läsare sora intressera sig för antiqua riska forskningar, hvilka de fleste måhända anse sora en mani, ett slags lärdt bigotteri: hvilket också, thy värr, ofta varit fallet. Och likväl har äfven denna vetenskap ett alltför högt syfte, för att böra misskän nas. Den sträfvar icke blott att utvidga de menskliga kunskaperne, den söker utvidga sjelfva gränserna för deras områden, och att, så vidt möjligt, genomtränga det mörker som, omgifvande oss på alla sidor, hindrar oss att skåda in i sjelfva evigheten. Likaså lärorikt som det vore, att, med en enda blick, kunna se in i en framtid, likaså lärorikt vore det äfven, att kunna forska djupt i en forntid. Och om vi äfven här icke kunna nog klart skåda de föremål vi söka, böra vi dock åtnöja oss dermed, om vi kunne göra oss ett — åtminstone dunkelt, begrepp derom.

Likasom det ej finnes någon menniska, den der icke — ännu invid sin sednaste ålder — äger åtminstone någon hugkomst från sin ungdom, några såkal-lade barndoms-minnen, så finnes det ock intet folk, ingen nation, som icke äger sina häfder, sina historiska minnen. Äfven om de icke alltid finnas upptecknade med pennan, finnas de dock förvarade i sägnerna och sagorna; do finnas inflätade i sångerna och myterna, och i de muntliga traditiouerne — ännu lefvande på folkets läppar. Ja sjelfia språket, lefnadssättet, sedvanorne, ocli en hop andra nationella egenskaper, bära mer eller mindre vitt ne om deras ursprung från en förfluten tid. livad som i detta fall ofta kan undfalla, eller ?ga föga värde, för den mindre, reflekterande, kan deremot för folk- och språk forskarn blifva ett ämne af högsta intresse ; och det minsta kan mången gång, liar, äga lika vigt och betydenhet som det största.

Ju mera ett folk stiger i kultur och civilisation, desto usera värderar det ä-fven dessa sina h i s t o r i s k a minnen, hvilka i samma mån blifva dyrbarare och heligare, som man inser värdet af dem.— XXXVII —

Äfven det Finska Folket saknar, i detta fall, icke ämnen för en historisk behandling. Vi äga rika inhemska källor för en fosterländsk Historie och Litteratur, så mycket rikare, som de hittills blifvit lemnade nästan helt ocli hållet obegagnade. Vi hafva i Otava icke blott gifvit en anvisning på dessa inhemska urkunder, vi hafva redan sjelfve, till en del, deraf betjent oss, för att visa de stora skatter vi kunna hemta derutur. Här hafva, vi deremot, på en motsatt väg, sökt antyda några af de yttre, d. v. s. några af dessa utländska källor, för forskningar i denna väg; hvilka vi här, så mycket hellre, underkastat en strängare pröfning, som vi hoppas att båda dessa utvägar böra, såsom tjenliga hjelpredor, någon gång framdeles, gemensamt, kvinna begagnas, vid en fullständigare framställning af Finska Folkets forntid.

Väl har man ofta sagt att vårt land, såväl som vår nation, varit alltför utblottadt på historiska efterrättelser. — Visserligen kan detta vara sant, såvida fråga blott är om skriftlig» dokumenter, eller andra forntidens minnesmärken; men Historien, som väl i dem äger ett vitsord, består derföre icke hvarken i dessa stenkummel eller Runstenar, lika litet som hon utgöres af några ,torra namnförteckningar , eller af en mängd döda årtal, de der utmärka många af dessa magra Krönikor, hvilka man hedrat med namn af Historie. IVej , Historien är en lefvande skildring af menniskans, och dess slägtes, fortgående utveckling, hvilken tryckt sin stämpel, neg djupt, i alla våra

handlingar och lefnadsförhållanden, för att icke der kunna läsas och uttydas. Likasom man ofta, äfven efter en flygtig beröring med den enskilta menniskan, kan bedömma hela dess karaktér och väsende, ja hela dess lefnadshistorie, så kan man äfven, genom ett närmare studerande af en nations egenskaper — snart nog blifva i tillfälle att känna en betydlig del af dess historiska öden och utveckling.

Under namn af ett Folks Historie, förstå vi således icke Ilofvens och ßegenteriies, icke krigeus— XXXVIII —

annaler, icke rlks-ärendernas behandling, icke dessa politiska vindar, hvarmed sjelfva folket, i det hela, har alltför litet att beställa. Måhända hade mången, som skrifvit sitt Folks och Fädernesland ds Historie, gjort bättre om han, i stället att hemta sina uppgifter från dessa döda handlingar, dessa redan uttömda eller uttorkade källor, hellre härvid valt dess — ännu lefvande minnen; d.v.s. om han börjat med att närmare studera sjelfva det Folk, han ämnat beskrifva, och hvilket ha n ofta lika litet känner, som folket känner honom. Huru många af \åra Historie-författare hafva väl härpå fästat afseende i Ktt nännace studium af sjelfva menniskan har i alla tider varit ansedd såväl för ett af de högsta och svåraste, som ett af de intressantaste; icke mindre lärorikt och mödosamt är ett närmare studium af det kollektiva begreppet Folket. Detta hafva vi blott, i förbigående, velat anmärka, med afseende å Finska Folket, till deras efterrättelser som, vid forskningen i dess häfdar, klaga öfver bristen på historiska källor, då de snarare bordt beklaga sig öfver oförmåga att rigtigt kunna begagna dem.

Vi hafva, i inledningen till den uti l:sta Delen af Otava införda afhandlingen: om »de Gamla Finnars vi s h e t s -1 ä r a « , på ett, som vi tro, ganska tydligt och bestämdt sätt, antydt spåren at" trenne hvarandra väsendtligen olika bildnings-perioder, eller kanske rättare sagdt: trenne ganska skiljagtiga verldsåsigter (f o 1 k - fi 1 o s o f i e r) , de der, tid efter annan, hos det Finska folket löregått hvarannan; af hvilka eu och livar qvarlemnat efter sig alltför ojäfaktiga minnen, för att icke ännu, till sin natur, kunna uppfattas och bedömmas; hvarvid vi äfven angifvit sättet, huru de slutligen upplöst sig nti, och öfvergått till, hvarandra. Vi hafva der icke blott anvisat dessa olika slags ståndpunkter för Finska Folkets kultur,' utan hafva vi der äfven närmare sökt utveckla den första och äldsta af dessa perioder, för att visa på hvilken hög punkt af själs- och förstånds-odling, vår natioii fordom måtte halva befunnit sig, att sluta af dessa klart talande— XXXIX —

bevis, vi ännu äga från denna tid. Väl Jorde denna uppgift förefalla många likaså oväntad som otrolig, hvilka, måhända vane v id den föreställning — att Historien omfattat alla nationer, tro att folkslagen alltid, ursprungligen, stått på samma punkt der de i Historien första gången uppträda; och hvilka kanske icke besinna att olika nationer, under olika tider, ömsom både stigit och fallit, såväl i yttre politisk betydenhet, som i anseende till deras inre civila organisation, hvarigenom de, såväl i fysiskt, som i intellektuelt och moraliskt afseende, deklinerat eller avancerat, oftast växelvis, liksom ebb och flod. Huru många vidtfräj-dade nationer, och huru många årtusenden, slumra icke, liksom begrafne i en evig glömska, af hvilka icke en flägt, icke ett minne mera återstår? Och vi böra icke förgäta att Historien, såsom sjelf ett barn af en sednare tid, icke ens kunnat till namnet uppfatta, mycket mindre närmare beskrifva, många andra af forntidens folkslag, hvilka likväl efter sig lemnat minnesmärken, de der ännu väcka vår häpnad och förundran; och hvilka vittna lika mycket om en hög kultur, som om en hög ålder. Derföre, lika onaturligt som det vore att vilja påstå det Finska folket icke förut utgjort en egen nation, eller icke förut befunnit sig här i norden, innan Tacitus inrymde dess namn i Historien, likaså orimligt vore det att vilja tro, det denna nation alltid tillförene, eller ursprungligen, stått på den bildningsptinkt han afmålat den, eller hvarpå den i 12:te seklet anträffades af Svenskarne. Man bör tvertom besinna, att Finska Folket, före sin ankomst till norden, uttågat från länder, hvilka, genom sjelfva sin lokal, måtte hafva stått i en närmare beröring icke blott med de i gamla tider upplyste Grekerne, utan äfven nied Persien och Indien, eller de såkallade Österlanden (hvarom vi någon gång framdeles torde få tillfälle att närmare nämna).

Om vi således här icke lyckas att öfvertyga någon det Fi riska Folket fordom innehaft en verkeligen ganska hög grad af förstånds- och själs-bildning (hvilket— XL

icke heller nu är vår afsigt att bevisa); ja om nian än anser denna uppgift för en dikt, oaktadt sjelfva Åsarnes egen Gudalära, och deras äldsta myter, nog tydligt antyda detta, i allt hvad der berättas om dessa gamla Jotars högre vishet; så skola vi kanske deremot, så mycket snarare, lyckas att öfvertyga läsaren om denna tredje, och tillika

lägsta, grad af verldslig vishet, hvarpå de Finska folkstammarne ännu befunno sig, då de första gången gjorde sig kände i den Nor-4 diska historien ; én kultur—utmärkt genom vidske-j pelse och signeri. Det är under denna sin tredje] bildnings-period, eller, om vi så få kalla det, under deras förnedrings-tillstånd, som vi här, med anledning: af Taciti vitsord, sökt uppfatta den Finska national-karakteren ; och vi skola visa, att den äfven på denna sin låga ståndpunkt, stod högt öfver alla andra den tidens nationer.

Hvad nu särskildt sjelfva detta Taciti vitsord vidkommer — hvilket, huru än det må förklaras, på intet sätt rubbar våra omdömen öfver Finnarne — så beror härvid allt hufvudsakligast derpå, att rigtigt här kunna uppfatta andan och meningen af hans yttranden om dem ; hvilket vill säga något helt annat, än att endast deraf lemna en verbal öfversättning. För att kunna rigtigt uppfatta lians mening, måste man, i all- j mänliet, något närmare känna andan af hans skrifsätt, hvilket genom språkets korthet ofta nog förefaller mörkt och otydligt.

Hvad nu sjelfva detta Taciti skrifsätt angår, är derom af de lärde redan så mycket vitsordadt, att dervid numera är ingenting att tillägga. Alla hafva intygat, att det fordras något mer än vanlig latinsk språk-kunskap för att kunna rigtigt förstå honom: att : man väl kan, ja till och med ganska skickligt, öfver- j sätta hans ord och meningar, utan att derföre på dju- | pet (som man säger) hafva insett betydelsen af dera. i Ja, att det mången gång fordras ett slags öfvernaturlig j förmåga, att kunna rigtigt uppfatta eller gissa sig till hans ofta framkastade fina vinkar, hans finesser ochXLI

insinuationer, uttryckte i de subtilaste former, såVäl till språk soin tankar: hvilka, sammanträngda genom]akonismer och stundom endast till hälften utsagde, eller dunkelt antydde, öfverlemnas liksom till läsarens omdömes-förmåga, att närmare utvecklas och idealiseras *). Långtifrån att vi, i detta fall, skulle tilltro oss en större kapacitet än någon annan (tvertom underkänna vi oss häruti, i allt, andras stora öfverlägsenhet), är det likväl med anledning af detta hans manér, att, i likhet med hvarje fulländad Konstnär, endast medelst några lätta, knappt märkbara, drag, liksom flygtigt, hafva markerat de yttersta konturerna till en teckning, den läsaren sedermera äger att, efter sin smak, fullfölja och fulländа—som äfven vi vågat här utveckla, de åsigter och föreställningar, hvilka vi tro härvid ursprungligen hafva legat i hans idé.

Väl skall man kanske tillräkna oss det som en förmätenhet, att hafva vilja tolkat dessa Taeiti meningar på ett sätt sora skulle utvisa, det man ända hitintills icke förstått dem ; och måhända skall man lägga oss det till last, att vi härvid vågat icke blott, granska, utan äfven klandra några af våra förmäns och Lärares förklaringar, och lärda idrotter. Till allt detta kunna vi icke svara annat, än att dessa våra bemödanden blott och endast måtte anses som ett jFörsök, icke så mycket att öfversatta (ty öfversättare hafva vi nog), som icke mera att förklara sjelfva öfversättningen af dessa Taciti ord; och då föröfrigt, inom tankarnes verld, den enas åsigter torde vara lika goda som den andras, och endast äga företräde i den

*) För att tillfyllest rättfärdiga (lessa våra yttranden, behöfva vi blott åberopa Lipsii omdömen öfver Taciti arbeten, deri lian bland annat säger: »Singulæ paginæ, quid paginæ? sin-gulce lineæ, dogmala, consilia, monita sunt s sed brevia saepe aut occulta, et opus sagace quadam mente ad odo-randum et assequendum. Sicut non onines carios feram, non item lectores virtutes hujus dotesque aut indagcnt, aut captent. Viris opus est, et tum ingenii quadam subti-Htate, judicii rectituäine, et, ut verbo dicam, naturce boni-tate, qui non hobet, me audiat, et res alias agat.»XLII

mån de komma sanningen närmast, så tro vi, att äfven i detta afseende, icke något hinder bör ligga oss i vägen, för framställandet af våra idéer. Att vi föröfrigt, i mångt och mycket, möjligen knnnat misstaga oss, erkänna vi gerna, och skulle icke heller anse det underligt, då så många kunnigare män, än vi, ofta tagit felt ; i anledning hvaraf vi ock vilja välvilligt underkasta oss all den tillrättavisning, hvartill vi härigenom möjligen kunnat göra oss förtjente.

]Weil icke nog dermed, att vi i dessa ämnen vågat vara af en, till alla delar, skiljagtig tanka från alla andra, hafva vi äfven i ett annat afseende vågat utveckla åsigter, alltför olika dem man annars hyser uti ett, kanske mindre allmänt, iimne. Vi hafva nemligen vågat att, midt i sjelfva 19:de seklets upplysning, skrifva om häxeri och trolldom: ord, om hvilka ingen förnuftig menniska, numera, vill höra talas. Ocli ehuru vi här endast ordat om

sjelfva tron härpå, eller om det blott såkallade ryktet, hafva vi likväl därvid icke otydligt gifvit tillkänna, att vi härunder tänka oss någonting mer än blott de toma orden, det vill säga någonting immateriellt verkligt.

Vi hafva sålunda, såväl i det ena som i det andra fallet, ingått i ämnen alltför främmande för vår tid, och hvilka måhända strida mot dessanda; i anledning ' hvaraf vi ock torde hafva skarpa kritiker och recensioner att påräkna, af dagens skribenter; men vi hoppas att icke alltid den ena dagen skall blifva lik den ! andra, ocli att äfven den tid skall komma, då mau i häråt lemnar någon uppmärksamhet.

Föröfrigt öfverlemna vi helt och hållet till hvar och ens enskilta omdömesförmåga, att, med anledning af de utaf oss liär framställda åsigter, härutinnan stadga sina begrepp, antingen mol eller med; hvarvid vi få tillämpa Taciti eget yttrande : "ex ingenio suo quisque demac, vel addatfidem!"Quot c«pita, tot scrisiis.

Cajcs Cornelius Tacitus, en bland Roms yppersta Historie-författare, är »len förste som lemnar oss någon närmare underrättelse om våra Förfäder, deras seder, ocli lefnad. Det är hos honom mail för första gången ser Finska Folkel laga sitt rum uti Historien, såsom en nordisk nation, hvilken, beryktad för sina ännu alltför råa oeli obildade seder, utmärkte sig såväl genom en härdad natur som en Lögst tarflig och torftig lefnad.

Det är viil slutet af sin skrift: de Si tu, Mori-busj et Populis Germanice* som han Uygligt, och liksom i förbigående, med några få, men sanna, drag, tecknar våra stamfäders lefnad och vandel. E-|juru dessa underrättelser äro ganska korta och ofullständiga, äro de oss dock alltför dyrbara och kärkomna, emedan de äro de äldsta vi, åtminstone numera, äga i behåll. Vi ämna icke här beklaga oss öfver den litterära förlust vi, i historiskt afseende, e] kunna undgå att inse, vid |tankan af det ofullständiga i hans beskrifning, ulan skola vi fast mera söka, alt, så vidt möjligt, rikligt uppfatta det lilla hau meddelat, och göra det tydligt både för oss sjelfva och andra. Detta har varit ändamålet med denna uppsats: och huruvida vi i någon mån lyckals, att, i detta fall, närma oss målet, öfverlemna vi till hvarje läsares enskilta bedömmande.

Det är icke hela lians berättelse som vi bär önska framställa såsom ett föremål för några reflexioner och omdömen; den är, likasom allt hvad han skrifvit, kort, sinnrik, och likväl mycket sä-2

gande; utan är det egentligen de begge sista me. ningarna, hvarvid vi förnämligast tro oss höra f;istg vår uppmärksamhet, och hvilka vi önska kunna fa Un frän sin riktiga synpunkt, för att sedermera så myc. ket säkrare kunna bedömma dem till sitt väi de oo|j innehåll. Det tyckes som dessa rader, vid förstq påseendet, vore, i sig sjelfva, så tydliga och lätt falt liga, att all vidare förklaring kunde anses öfverllö< dig; äfvenså synes sjelfva stilen här vara så lätt och flytande, det ingen ju skulle tveka, alt, på sitt språk, kunna återgifva originalet, i bela dess vidd och anda, Och så har del äfven gått. Man har expliceratj kommenterat och kiiticerat; och nöjd med att en. däst ytligt hafva öfversatt sjelfva ordeu, Irtr man dermed äfven trott sig hafva förstått och begripit sjelfva meningen. Vi våga likväl tro motsatsen; eller, att man helt och hållit missförstått dessa Ta-cili ord, hvilka visserligen innebära en djupare ocli mera betydelsefull mening, än hvad de mystiska orden, vid första påseendet, nog dunkelt tyckas antyda. Men ju mera man begrundar och uogare Öfverväger dessa märkvärdiga yttranden, deslo mera skall man troligen finna, att de, långt ifrån alt vara förklarade, mer och mer behöfva förklaras, så framt man annars vill bringa till tydlighet, hvad de inne. bära.

Vi skola derföre först upptaga det sätt hvarmed mau vanligtvis brukat tolka dessa meningar, och sedan vi visat orimligheten deraf, skola vi söka att gifva dem den riktning och betydelse som vi tro dem böra förtjena.

Sed beatius arbitranlur* quam ingemeri agris, illaborare dom/bus* suas alienasque for-timas spe metuque versare. Securi adversui homines3 securi adversus deos, rem difficilli-main assecuti sunt, ut illis ne vol o quidem opus essetj" har man ungefär sålunda öfversatt:3

"Men de (Finnarne) anse (detta lefnadssätt, som i 'Ylet föregående omtalas) for lyckligare än att sucka "vid åkerbruket, arbeta hemma uti sina hus, och "att, under hopp och fruktan, lefva i osäkerhet för "sin och andras egendom. *) Säkra emot menniskor och säkra emot Gudar, hafva de uppnått den "annars ovanliga lyckan, att icke mer hafva nå-"gon önskan öfrig." Så har man, allt från Taciti tid till den närvarande, förklarat detta ställe, hvarvid inan låtit det bero; utan alt hafva funnit det man väl skapat sig en mening med orden, men icke med

tanken. Dock hafva några förmärkt att — isynnerhet den sednare perioden, alltförväl tålde vidare utt>tias. Delta har man ock gjort: men ty värr, än med ett ord, än med ett annat, utan alt derigenom kunna sprida någon upplysning öfver saken i del hela. Vår mening är icke här, alt särskildt upptaga och vederlägga a]la dem som möjligen härom yttrat sig. Detta är så mycket mindre nödigt, soui den ena, med sin föiklaiing, icke kommit stort längre än den andra; — de halva mest allastaunat pä samma punkt, hvarifrån de gått ut. Del är blott de förnämste af dem, h\ il k. as förklaringar vi skola pröfva, lör att efterse när, och hvar, de tagit vilse; på det vi, af deras felsteg, måtte kunna rätta våra egna.

Chladenius, Professor i Erlangen, skall uti ett Program, soin han skrifvit i anledning af Kurfurstens af Wittenberg förmälning med Prinsessan Elisabeth Fredrika Sophia af Huset Brandenburg Culmbach, tagit sig till ingångsspråk: de FenniSj auctore TaciLo* volis opus non habenlibus; och

I) Nemligen, i förra fallet, derigenom att de (i anseende till cn oviss skörd) beständigt skulle sväfva emellan hopp ocli fruktan; och, i sednare fallet, derigenom

att de (i brist på afsättning af sina manufakturer) skulle måhända nödgas svälta. Att förklaringen blir lika paradox snut öfversättningen, är icke våitfef.4

sedan han, jemte beskrifningen om Finnarnas råhet, omförmält det de ej lockades af alla de retelser till njutningar, som i andra länder tjena att förhöja lif, vets behag, såvida de lefde i sin torftighet eit sällt och lyckligt lif, "utan att behöfva önska sig något bättre" — så lämpade han detla på sina landsmän, och säqer att de deremot, så mycket mera, nu borde förena sig i en gemensam önskao att detta biläger måtte lyckligt för sig gå. *)

Att Ghladenius har orätt (då han säger, att Finnarne voro lycklige och säile, för det de ej behöfde önska sig något af det högre lifvets njutningar) (inner livar och en, som anser det högre lifvet— äfven med dess njuluingar, vara förmer än det lägre sinnliga lifvet, och dess njutningar; som anser menniskan, äfven med sina mångfaldiga passioner och begär, vara salt högt öfver djuret, med dess blånader och lustar. Denna förklaring kan här så mycket mindre passa sig, som T. c i tus sjelf icke gör någon skillnad emellan dessa högre och lägre begär — sinnliga och öfversinnliga njutningar. Han säger blott, i allmänhet, om dem: "ut illis ne i>oto quidem opus esset.utan att på något sätt närmare bestämma hvad han här egentligen menar med votum. Och dessutom, om mau än medger, att Finnarne ej hade sig bekanta de behof, som vi, af en högre lifvets njutning, så måste de desto mer haft känning af de lägre, sinnliga be-hofven, hvilka, om ock till antalet färre, än hos den civiliserade menniskan, äro deremot i förhållande så mycket större, vildare, och utan all begränsning, emedan de icke dämpas af förnuftets ledning, eller styras af ett upplyst förstånd. De måste t. ex. haft den önskan, att deras jagt, liske, krig, giftermål,

!"> Sjelfve hafva vi irltc varit i tillfälle att genomögna detta loftiil, nien af Bilmärke recension deröfver, finna vi att dess inaeliäll varit sådant.roed ett ord — allt livad de företogo, måtle Ivc-kas dem, och framför ailt, det som tillfredsställde kroppens, och sinnlighetens, behof. Det kan således icke vara Taciti mening, att med dessa ord säga det Finnarne icke hade någon önskan, sä myckel mindre som l an nvss förnt skildrat deras nödtorft, pä ett så lifligt sä,l: "/io/i annat non eqiii3 non prnates; victui h>nba, vest.itui pelles* cn-bile humus." Del tyck«> jn redan häraf, som de haft all anledning, a't önska sig ett lyckligare tillstånd än det de ägde. C)cli ulom allt della, är det högst otroligt alt Tacitus, som lefde på en tid, der (likasom på hvarje annan) rikedom och gunst ansågos såsom de största lyckans skänker, och som äfven sjelf visste sätta vävde på dem. ') förmått gå så utom sin tid, att han an ett 1'innarnes fattigdom för en verklig (högre) sällhet. Och om vi äfven antoge att han hade gjort delta, så kunde han dock icke kalla detta .sla^s bäiihet för "dißiciUi-marii rein;" tv man kan ej gerna betrakta det som ett ling (falu, Fappnle) eller som en sak (aftu, foirnifue) hvilket endast är ett tillstånd deraf; och som således ursprungligen har en adjektif betydelse — ehuru delta sedermera, genom rellektionens ab-straktion af det objektiva i materien, fatt en sob-jektif karakter; eller: man bör ej förblanda substantivum med adjektivum, materie med begrepp, den diskursifva föreställningen med den abstrakta.

Joh. Aug. Ernesti, af alla Exegetiker den skarpsinnigaste, bemödar sig blott att förklara orden : "securi adversus deosoch säger i sina noter till Tacitus, alt "Gudarne hade ingenting att

1) Tacitus förstad sjelf att njuta en ovanlig ynnest af Kejsarne Vespasianus, Titus, Domitianus och Nerva; och blef, tid efter annan, befordrad till de

högsta cmbetstjenster i staten ; under Vespasianus, Procurator i Gallia Belgica; under Domitianus, Prator; och ändteligen under Nerva, Consul,år 97e.Chr.6

taga af ett folk som ingenting ägde." J) Härigenom Iror han sig nu hufva förklarat ;il II sa inmans. Han synes således velat lägga deras sä 11 Ii et uti sjelfva deras usel het och fattigdom, som gjorde, att de icke hade något af värde alt förlora, hvarken hos gudar eller menniskor. a) Men äfven den fattigaste har ju någonting att förlora, om ej annat så lifvet, — ja ej blott sitt, ulan föräldrars, makars, barns, anhöriges och vänners, hvars lif är honom ofta långt dyrbarare än hans eget; och, kanske ännu dyrbarare än sjelfva lifvet, är hans goda

namn och rykte, som dock sä ofta står i röfvare-

j '

händer; och, utom båda dessa villkor för hans yttersta omtanka, är friheten — äfven i det naturliga tillståndet — det heligaste af hvad ban äger, det dyrbaraste ban kan förlora. Men förutan allt delta, och förulan det att den fattige sätter lika mycket värde på det ringa , som den rike på det stora, så fråga vi: hvarest linnes väl det folk, om hvilket man kan säga, att det icke behöfver frukta, hvarken för gudar eller menniskor? Strider icke detta emot det sunda förnuftet, erfarenheten och Religionen; och är det ej en rak koutradiktion mot all möjlighet, t rol ig het

1) Han säger: »non quo /milos (Fennones) credant (deos), srd quod nihil habcnlibus ndi-mere Dii nihil possunt.« (Leip-ziger-upplagan, tryckt 1572, sid. 463). Dock tyckes han sjelf varit föga belåten med denna sin förklaring, då han, på ett annat ställe, förebrår Tacitus denna dess otydlighet, räknande detta ställe bland dem rqu.ee coutraritt sunt i et fidem dicenti detrnhunt, et vel offendunt, vel corrumpunt audientesi och tillägger vidare: rimpium (scil. dictiim) nulloque .mndo probandum, iliad Facit i,

temere quibusdam laudatum: securi adv er sus homines, securi advcrsus deos," &c. (se hans Initia Rhetorica. Aboæ 1702, F. 1, Sert. 1, c. 12, 5. lfiO.)

2) Unn tyckes således här redan hafva glömt hvad Tacitus i föregående mening nämnt om >'suas alienasque Jort unns , quas spe metiique versarc no-lueres» och att de ej mätte hafva varit så utan all förmögenhet, bevisas deraf, att de redan de följande seklerna hemsöktes af vinningslystne vikingar, som af tlem bortförde deras skatter.7

0oh sanning? Detta kan således aldrig hafva varit Ta fil! mening, en man som tänkt med så myc-le t-11 niskillning, som aldrig skref annat än hvad han j sin tanke riktigt fattat, och som, vid hvarje bokstaf som llöt ur hans penna, lade vigt och uttryck. Orden: "rem clifficiHimam assecuti sunt " äfvensom orden: "ut illis no. i<oto quiclem opus esset" lemnar Ernesti aldeles oförklarade. (Det var likväl detta, som Chladenins hade åtagit sig.) Enligt Erne-ti-skulle denna fattigdom (son) gjorde alt gudar och menniskor ej hade något att beröfva dem— och som således utgjoide deras sällhet) här kallas dijficillima res; 1) men det är ju ej så svårt alt blifva fattig, och månne ej då diffici/is borde snarare kanske öfversättas med olycklig?

Herrar C]hladenins och Ernesti stöta således med sina förklaringar nästan till samma punkt, ehuru på olika vägar. Den förre påstår, att Fin-narnes sällhet var positifj eller att de verkligen ansågo sig lycklige, för det de ej behöfde önska sig något mera , d. v. s. de hade sjelfve medvetande af sin sällhet; den sednare åter, att deras sällhet var negatifj eller att de ej kände några liera behof, d. v. s. de voro medvetslöst sälle. Den förre ville hänföra dijficiUimarn rein till orden :

1) Nemligen i sådan mening att den (sällheten) vore svår att ernå. Men man må än vända och förklara huru som helst, så passar detta lika litet till den förklaring Ernesti vill ge saken, som till den Chladenins söker ott ge den. Ty den förre, som vill lämpa det på fattigdomen (såsom granden till deras securitas) kan ej kalla den difficitis, emedan ingenting är lättare i verlden , än att blifva fattig; och den sednare, »om vill

lämpa det till sällheten (såsom en följd af att icke äga någon önskan), kan ej kalla denna för en res — ej heller att den genom någon res kan vinnas.

2) Meningen kanske blefve då den: i anseende till sin uselhet, fruktande hvarken gudar eller menniskor, hade de kommit iden svåra belägenhet, att de icke en gång mer hade någon önskan öfrig, till sin räddning. Ocli detta vore något helt annat än den beprisade sällheten.8

illis non vol o opus eral; och den sednare till • securi adversus homincs, securi adversus deo,$. Vi tro oss hafva bevisat alt I Ada otvifvelaktigt felat , och att Tacili mening <j kan vata deu, alt Fiimarnes lycka bestod i deras olycka, och i sjelfva deras uselhet, d?ra» sällhet; lika så litet som han, utan att t i.. i k a halva uppgifvit någon grund (hvarföre? In a g.nom ? eller på hvad sätt?) kunnat säga 0111 dem, att de voro säkre både emot gudar och menniska-, Ty art ban icke härtill kan räkna deras fa t tig d-ni, såsom el t skäl, hafva vi redan bevisat, och det äfven af den orsak, att han i den föregående meningen cj mera nämner ett ord derom. J)

Bilmarks förklaring a) är likväl den sämsta af alla. Ty utom det att ban icke böjt sig öfver de andre, hvilka han vill kiitisera, 3) så har ban

1) Väl ser man att tendensen med denna Tuciti berättelse är att visa , det Finnarne voro ett vildt och modigt, men tillika ett fattigt och ohyfaadt folk, hvilket omtalas strax i hörjan, och fortgår beskrifningen härom, genom de följande meningarne, oafbrutet, under ett jemnt fortskridande att upplysa hvaruti ilenna fattigdom och vildhet bestod. Men att utan allt sammanhang härmed, och likasom midt uti meningen, säga att de voro säkra för gudar och menniskor, samt att de hade ingenting öfrigt att önska, förefaller oss nog tvärt och abrupt, för att icke säga löjligt; utan att vi kunnat finna att detta på minsta sätt stödjer sig på deras nyss åberopade fattigdom.

2) Se: Dissgrt. de Fennis, au-

ctnre Tacito &c. Præsidc Joh. Bilmark, et licspondente Isaac Florin. Aboæ 1776. p, 14. 8:o.

3Tan äger äfven ett annat lika höglärdt Akademiskt arbete, under titel: Ad pjccutieiida Ca]t Coriielii Taciti de Suionibiu et Fennis, judicin chorngraphico-hittoi icn, hvilket, utgifvit i Upsala 1740, under Professor Klias FrOvdins præsidium, af Joh. J. Amnell, innehåller, med undantag af sjelfva titelbladet, platt ingenting upplysan:le i ämnet.

3) Ernesti mening tror han sig hafva slagit ur brädet, med den invändningen, att Finnarne ju hude boskap, som de kunde förlora (nemligen—hos Gudarna v), ty om deras förmåga talar blott Frnesti; och öfver Chydenius, hvilkens skrift han egentligen tyckes vela recensera, gör han strax i början, följande, ganska sanna, parafras: »Fnltacirn-tiocinntione, ignornntinm bono-ritm in abundautiam et sntie-tatem venit, et ex feritatc mo-rnm, iuopice juucta, securitatem9

sjelf deremot sjunkit så mycket djupare med sin f,sigt. Han förutsätter nemligen, det Tacitus hade bekant, att intet annat folk än Svenskar bekrigade Finnarne, och när detta skedde var afsigten blott alt, genom nya ägteuskapsband, knyta en starkare vänskap, båda dessa nationer emellan; *) och detta, jemte deras inbördes ärlighet, 2) gjorde

gentis istius eonflat. Unde tandem conßcit, quod summas feli-citatis compendium est, votis non iiuligere, in eos eonvenirc, qui a felicitate essent remotissimi;« men man kominer snart under fund med att det står klent till med vår kära Bilmark, oeli att han sjelf ej har någonting bättre att anföra; hvarföre ban ock i all tysthet lemnar Chladeniiis i fred (med sin tanke om orden: illis non foto (]iiidem opus esset) och ijclf begifver sig åstad att förklara orden: securi adversus ho-mines , securi adversus deos, hvilka ban vidt och bredt utlägger i 4, 5 och 6 §§.

1) Till denna slutsats tyckes Förf. hafva kommit i anledning deraf att Tacitus säger — egentligen om Peu c in er ne, ett pseu-do-sarmatiskt folk : — »proce-rum connubiis mixtis; hvilket omdöme, äfven om det skulle anses gälla för Finnarne, likväl äfven utan afseende huru det, i anledning af de olika läsearterne, rättast bör förstås, i alla fall icke afser några slägtskapsförbindel-ser med Svenskarne, utan om så vore — med Sarmaterna.

2) Väl veta vi, enligt de äldsta underrättelser, att Finnarne i allmänhet varit kände såsom

| ett troget och ärligt folk. Jor-nandes säger om dem: »Finni mitissimi,« och vi kunna lämpa på dem, hvad Tacitus i 19 Kap.

säger med afseende å flera af dessa nordiska folk: »pius ibi boiti mores valcut, quam alibi bona? /eges;" men att, säsoin Bilmark påstår, stöld och snatteri fordom bland Finnarne varit nästan okände, våga vi lika litet afgöra, som huruvida det alltid skett af moraliska princi {+-+} per , eller af en nationen medfödd ärlighet; måhända kanske lika mycket af fruktan för möjligheten att genast kunna blifva upptäckt genom någon trollkarls tillkallande, hvilken ej blott troddes äga den stora förmågan att få igen det förlorade, utan äfven den, att med en osynlig makt fjättra den brottslige vid sjelfva det ställe, der han velat föröfva a in illgerning. Dock härmed må nu vara huru som helst, så är det åtminstone säkert, att om de iin voro säkre för hus- och fick-tjufvar , de derföre ej voro skyddade för andra och större våldsamheter. Det är vanligt att man i naturtillståndet, äfven som under en lägre grad af civilisation , ofta söker att hämnas en mindre oförrätt ined en större, och att den starkare blott kan försonas med den svagares blod. Detta gäller isynnerhet om alla vildsinta nationer, och att Finnarne härifrån icke gjort något undantag, tyckes Tavast-ländningarnes mordlynne än i dag påminna.

att den Romerske Skribenten tecknade om dem; "securi adversus liomines." *) Samt, atl de vidare voro skyddade emot gudar nas tnakt, i anseende dertill alt de j:o ej hade en så porös ocli svafvelbun-den jordmån som Ilalien, (hvarigenom jordbäfniu-gar kunde befaras), 2:0 alt blixt, torka och sjukdomar icke härjade deras land; och 3:o hade

1) Det tyckes som man här velat lämpa på Finnarne, hvad Tacitus i 35 Kap. säger inn Cliau-ccrne: »quieti secretique , nulla provocant Leila, millis raplibus aut latrociniis populantur.« Det heter deremot, tvertom, om Finnarne, med afseende å Venederne, som voro deras närmaste grannar : quidquid inter Pcucinus Fcnnosque siharum ac montium erigitur, latrociniis perer-ra/it. (scil Venedi). Dessa roffåglar, på ena sidan, och Svenskarnes krigiska grannskap, på den andra, tyckes bevisa att Finnarne , åtminstone i detta afseende, ej lefde så securi soua man föreställt sig.

2) Denna uppgift skola vi läng-

re fram komma att vederlägga, och vela blott här anmärka, aft åkerbruket gifver den säkraste vinsten, der det något så när kan idkas, och rikeligen belönar bude

arbetet, tiden och fliten — äfven om det ena året skulle gifva mindre skörd än det andra. Det är jagt, fiske, handel och härnad, som af allt är måhända mest beroende af lyckan.

3) Äfven denna Bilmarks förklaring, så misslyckad den i sig sjelf är, har icke engång den förtjensten att vara hans egen, ty den finnes redan förut framställd af andra, t. ex. af Pichena, i dess förklaringar till Taciti Opera. Amstelodami mdclxxii. T. II. p. 6!M>, not. 5, der det »nu Finnarne heter: »In fccda e/iim paupertate, securi adversus raptores furesque agebnnl, quibus ni/til quæstui apud eos.': lit dum agriculturæ non stude-bant, securi etiam era ut adversus deos, itl est, adversus grandi/tes, ac tempestates, ceteras-qtte cæli injurias, quæ segetes, atque om/tes alios terræ fricctus aliquando destruerc solent.» &c.11

Alla de skäl Bilmark anför, till slöd för sin jak, äro så svaga och litet bindande, att det i sanning icke fordrades stor konst att vederlägga dera allesammans. Men som defla knappt skulle löna mödan, måge de tills vidare blifva beståndande, och anses såsom fullt gilliige; viskola då efterse— hvad har han n 11 allt bevisat? Jo, icke annat än på siu höjd, alt Finnarne voro säkre adversus hostes, inen icke adversus hörnines. Och det är icke nog dermed, om hon äfven kunnat bevisa deras verkliga, passiva säkerhet både mot gudar och menniskor i allmänhet; ban hade då blott bevisat, att de voro utvärtes säkre, t uti (af tullus) * *) utan borde han äfven v i-a, alt de sjelfve förlitade sig på denna sin (yttre) säkerhet, d. v. s. voro trankile och obekymrade, securi Csi ne curaJ. Och denna deras inre säkerhet ('securi t as) kan ej finnas annorstädes än i deras bröst, i deras eget sjelfuiedvelaude. 2)

1) Detta »äger .ju Taritus i 45 Kap. om Esterne, och deras vidskepelse: »id pro ar uns om-nique t ut c la.« På samma sätt skulle (et Iietat, oui de varit tryggade af sin tapper lie t; derföre står det t. ex. i 40 Kap. oin Longobarderna: »præliis ct periclilando t ut i siuit." Äfvenså nm de varit det genom en beständig fred, såsnm det läses i B(i Kap. om Clieruskerna: -pa.x cis juciindius rjuam tutius fnit." Skulle de, som Förf. tror, varit skyddade

genom en inbördes ärlighet, så hade det äfven då bordt vara tuli; så säges det t. ex. i 35 Kap. om Chaueerna: »ma tit (hic populus) justitia titeri." Och ändteligen, om de varit hägnade (muniti) genom sjelfva naturen, d. v. s. bakom sjöar och skogar, aäkre för fiendtliga

anfall (hvilket Bilmark också anför bland sina många argu-menter), så visar ju 40 Kap. oss, att det dä bordt heta: »Jliiinini-bus aut si/vis muniunturs» hvilket Tacitus säger oin Reu-diginerne och åtskilliga andra folkslag.

2) Detta inkast möter alla dem , som sökt förklara dessa Tariti ord, blott dermed att de utropat Finnarne såsom (utvertes) säkre och skyddade mot gudar och menniskor, antingen genom naturen, klimat, fattigdom, ärlighet, tapperhet, eller hvad helst det vara må, så framt de ej tillika mäktat bevisa, att Finnarne sjelfve, i alla möjliga afseenden, vid sedda och oförutsedda tillfällen, buro inom sig denna tillit till sig sjelfva.12

Orden: "rem difficillimam assecuti suntj ut illis ne voto quidem opus esset j" lemnar äfven Bilmark oförklarade — förmodligen derföre all han trodde dem icke behöfva nagori vidare tolkning. Vi hafva redan tillförene bevisat, att difficihs res betyder rätt och slätt en svår sak, och åldrig, ej ens genom den mest förblommerade öfversättning^ kan få bemärkelse af lycka och sä 11 Ii el, m. in. Då likväl denna tolkning vunnit elt allmänt bifall, nödgas vi, för att visa orimligheten deraf, vid denna punkt vara litet vidlöftigare i våra argumenter.

Vi vilja, till en början, anmärka, att vi rent af anse det såsom någonting otänkbart, alt kunna säga om eti menniska — dessmindre om ett belt folk—att hon icke har någon önskan, x) och hålla det för ännu orimligare, alt anse detta såsom menniskans sällhet. 2) Ty önikau måste menniskan

1) Man må icke förblanda sig1 dervid, om man säger: hafva önskan, hafva önskan öfrig, eller hafva önskan af nöden, ty all önskan är af nöden. Om man så kunde uppfylla alla gina önskningar, att ingen vore öfrig , så hade man ju ingen önskan; ty en önskan som en gång blifvit uppfylld , är icke mera någon önskan, lika litet som en kuld, hvilken redan blifvit betald, är någon skuld. All önskan uppkommer af saknaden och behofvet, (ehurudetta behof, genom andra tillstötande omständigheter, kan blifva större eller mindre, d. v. s. förvandlas till lustar och begär) och således der ej behof och brist är, der är ej heller önskan. Eller det man önskar kan anses som ett komplement till det man saknar, så att det önskades pius, och det saknades minus upphäfva hvarandra, eme-

dan de äro att anses såsom di-gniteter af samma rot. Skulle denna jemnvigt någonsin kunna åvägabringas , så liaile menniskan ingen önskan; men |inn hinner knappt uppfylla ett af sina behof, innan hon redan känner tusen andra. Sålunda fortfar hon hela sin lefnad igenom, att, enligt naturens lag, beständigt rubba och förändra detta förhållande af 4- och—, utaf behof och brister, d. v. s. med aodra ord, så länge hon lefver, måste hon sakna och önska.

2) Man tyckes här hafva sammanblandat begreppet att kunna inskränka, eller afsäga sig, en önskan (beherrska sina sinnliga passioner) med begreppet att helt och hållet sakna dem; hvilket är någonting helt annat!.. Blomman t. ex. har ingen önskan, lion har ock derföre ingen sällhet, och saknar såväl den inre som yttre känslan, el-13

äga i samma stund hon äger vilja; emedan viljan är ingenting annat än förmågan att bestämma 5in önskan. Således, lika litet som vi kunna abstrahera från menniskan dess fria vilja, lika litet kunna vi fråntaga henne lörmågan att önska. Men denna förmåga väckes af behofvet; alltså är behofvet att önska—lika ursprungligt, [-ja —uriprung-]jgare-] {+ja—uriprung-]jgare+} i menniskonaturen, an den fria viljan. Vill man nu äfven betrakta henne från en annan, högre, synpunkt, så skall nian finna att hon alltid måsle Hga tvenne absoluta önskningar, den eua från hjertat utgående, den andra från själen eller förnuftet, cl. v. s. hou måste hafva önskningar som uL-å från, och hafva afseende på, såväl hennes sinnliga som öfversinnliga (andeliga) natur; eller hon måste önska lefva (vara till) i ett dubbelt afseende, såväl lör s>rt egei sinnliga intresse, som för del allmänna öfversinnliga. Ty såvida äfven menniskan utgör en länk i den skapade naluren, så mås'te naturen verka på henne, liksom ock hon tillbaka på den. Vore hon nu ett medvetslöst ting, skulle denna vexelverkan vara henne medvetslös; men då hon har medvetande af sig sjelf, har hon äfven medvetande af naturens torstörande (af det mångfaldiga) och förenande verkan, hvilken hou niå>te önska att kunna motverka — och denna önskan fortfar så länge lifvet varar. Dessutom har hon en aunan högre önskan, nemligen önskan att idealisera sig sjelf, d.v.s. uppfylla sin

bestämmelse, och såsom ett individuum medverka till det stora hela — menniskoslägtets förädlande. Den förra önskan sträfvar att mångfaldiga det enkla ,

ler åtminstone — medvetandet deraf. Annat är förhållandet med djuret, hvilket äger medvetande af gina behof, och således äfven längtar att tillfredsställa dem. Så är det ock med menniskan!

Tillfället att kunna tillfredsställa sin önskan (njuta) utgör hennes sinnliga sällhet — att kunna uppfylla sin bestämmelse (verka) desa ideella, verkliga-14

och har individets väl till föremål; den sednare, att förenkla det mångfaldiga, och utgör slägtets idé. Skulle nu lifvet kunna existera utan al önskan,1) så skulle äfven dessa hcgge borttagas, och vi fråga då, hvad för en sällhet medför möjligheten af ett sådant lif.? Det är det medvetslösa växtlifvets, barnets i moderlifvet, och kroppens på jorden.

Vi finna nu således, huru fattig och otänkbar en sådan mening blifver, som den t. ex. Doktor Fant fått vid sill Öfversättning af detta ställe hos Tacitus; så lydande: "ut:m fruktan för gudar och menniskor hade de (Finnarne) uppnått deti sällsynta lyckan att icke ens hafva något att önska" (se hans Utkast till Svenska Historien, i D. s. g). 2) En sådan mening h inger icke ihop, och låter ej förklara sig; så har aldrig Tacitus kunnat skrifva, han som skref med ett så ljust förstånd, och hvars omdömen vittna om så mycken urskiljning. Icke heller kan hans mening vara, att Finnarne voro idel cyniske Filosofer, och alt de, såsom desse, sökte inskränka sina önskningar, tv då hade han väl icke sagt, "/ie v o to quidem." Det är således ett fel, att tro det Tacitus med volum här menar önskan, och att derigenom söka förklara delta — förlorar man blott tid och möda. 3)

1) Hoppet, som är tron på önskan, skulle då äfven försvinna , det hvilket öppnar en himmel för så många.

2) Det är samme Författare, som öfversatt: victu.ihe.rba, med »de(Finnarne) brukade gräs titi kläder" (!?) — se samma eida. Månne icke Tacitus härmed hade afseende på deras nödbröds-ämnen: fuola '. betnn t, roeb: fot, tof]imuut — olet j o petiit?

3) At alla de öfversättningar vi varit i tillfälle att jemföra,

har den ena, i detta fall, ej varit stort lyckligare än den andra. De hafva alla trampat samma väg, och föl jaktligen äfven alla råkat på villostig. Så är åtminstone förhållandet med en Italiensk af D' Akghiar i , tryckt i Venedig 1028, istorj:o sid. 514; en Engelsk, tryckt 1622, p. 271; en Tysk, af Jac. Micvllus, tryckt i Frankfurt 1511, s. 1323; en Fransk af D'ablancourt, tryckt i Amsterdam 1670, s. 412*, och en La-15

Vi hafva således nu, hvad denna mening beträffar — och till den följande skola vi snart komma — bevisat, att den på mångfaldigt sätt blifvit förvänd; och i stället att vara föiklarad, tvertom blifvit gjord till en sammanhängande o mening. Det kommer således nu turen till oss sjelfva, eller det återstår oss, att försöka—om vi deraf kunna göra en lyckligare explikalion än våra föregångare-Vi skola derföre bemöda oss att förklara detta på ett sätt, som, ehuru enkelt och simpelt, skall, som vi hoppas, tillfredsställa läsaren, och åtminstone visa sanning och sammanhang, i allt hvad Tacitus skrifvit och menat. Ett sätt att se saken, hvilket, vid första genomläsningen, genast framställde sig som en klar tanke, för hvilken vi sedermera fuu-nit flera än elt talande skäl. *)

Eldigt all sannolikhet, uppsatte Tacitus sin berättelse om Finnarne, enligt hvad ryktet om dem, genom Germaniska folkstammar, fört till Romarnes öron. 2) Alt detta, enligt sin natur, försto-

tinsk utläggning af A. J. Valp v tryckt i London 1821, 8:0, Vol. 7, att förtiga flere andre. Frans-minnen, som taga allting pä den lätta sidan, hafva äfven i sin öfversättning varit mera frie, hvarigenom de fått den att klinga bättre än mången annans , helst sedan de tillagt orden: »pour et re heureux.«

1) Bland mångfaldiga andra förklaringar, öfver dessa Taciti tvetydiga ord och meningar, må vi äfven anföra Juustens anmärkning. Ej derföre som vore den mera upplysande än de andras, men emedan den, på sitt sätt, är ganska originell, och utgör , på sätt och vis , en motsats till Bilmarks, och flere andres. Ty sedan han talat 0111 en föregifven Finsk konung, be-

nämnd Rostiof, hvilken öfver hela nordell var hcryktBd för sina spådomar, sina hexcrier och hemliga konster (och hvarföre lian äfven efter sin död blef af folket förgndad) så säger han i anledning deraf: »quod igitur Tacitus , Fimuis adversus deos securos Juisse, scribit, falsitm est. Aliter sine dubio de Fin-nnrum]>ietnte judicnturus fuis-set, si, (/anm echementer Rostio-fium sulim offendcrc timueriiit, non ig/iorasset.« (Nettelbl. Snhwcri. Bibi. 1 st. p. 9!).)

2) Man finu r af (lera ställen lios Tacitus, det Romarnes första beröring med de Germaniska folkstammarna , åtminstone nied de nordligare, liksom med de Skandinaviska, torde, enligt all sannolikhet, hafva skett sjö-— 16 —

rar, och snarare ökade än minskade, hvad möjligeu en gång om dem blifvit berättadt, är — lika så tro-

vägen. Sn t. ex. säger han om dem i 2 Kap. »quia nec terra olim , sed c las silius advchcban-tur ;« och i 34 Kap. om Friserna: »Romanis classibus navigatos.» Att kommunikationen dem emellan likväl varit ganska sparsam, ger han i 2:dra Kap. tillkänna: "adversus occanus raris ab or-be nostro liavibus aditur." Att Romarne på sådant sätt, redan under Augusti tid, med sina flottor kringseglat de nordiska kusterna , allt ända till .lutland; och härifrån, antingen ryktesvis, eller öfver det vida haf de här funno liggande framför sig, fått kunskap om de Scythiska (d.v.s. Skandinaviska, eller, kanske rättare Tschuliska) landen, intygar äfven hans landsman och samtidige, Plinius, i 2:dra B:s 17 K. af sin Natural-Historie: "Septemtrionalis vero oceanus, majore ex parte navigatus est, auspiciis Divi Augusti, Germa-niam classe circumvecta ad Cim-brorum promontorium: et i/ide immenso mari prospecto , aut farna cognita, atl Scythicam pla-gam;" ehuru han, i 4:de Bok. 27:de Kap. anser detta rykte, i afseende å dessa ännu obekanta kuster, mindre tillförlitligt: "re-liqun littora incerta signatafarna." Strabo, född i Ainasia utiKappadocien, i Asiatiska Turkiet, som lefde under Augusti och Tiberii tid, och dog vid 60 årsålder, år 25 e. Chr. besannar dessa uppgifter i 7:de B:s 2:dra Kap. 4, af sina geografiska skrifter, der ban säger: "vi känna de Germaniska folken allt från utloppet af Rhen till mynningen af Elben, men allt hvad som på andra sidan om denna

flod sträcker sig åt hafvet, är för oss belt och hållet obekant. Ty hvarken äga vi oss veterligt, det någon af våra förfäder seglat utmed denna kuststräckning, längre östvart, ända till mynningen af det Kaspiska hafvet, (det låg, som bekant är, i Romarnes och Grekernes begrepp, att de nordiska och tias» piska Hafven stötte tillsammans) eller har någonsin Romarnes framsteg sträckt sig på andra sidan Eiben, lika så litet som någon annan landvägen trängt sig dit." fvmoi^ovtai à un o tojv èyMolàv th Ptjvov xuGop— T£S Ttjv àqy/jV, f.uyrqi rà "AXGiog. Tu di niquv th "AXGiog, tu TiQog rrp 'fl-y.euvtp, nuvruTiuoiv üyviuzu ijuiv 'Övra yuo rcöim

tlqottqolv ovdivuc igvf ptop

naQunXovv tStov ntnon^-fièvov£ 7TQOC TU tOj'}lVU fjé-grj, ru fit-'yj)i t à so [inros t^qkugtciuq ftuxutttfi, ond' oi Ptofiuioi nQorjX&ov mo èic TU TieQui.rtQi.0 rè *AÅ-67.0g" log 6 uvrcog (tåè rre-£oi nuQwåevYMGtv ovdbvsg.\

Ehuru man således hos de gamla klassiska Auktorerne icke finner några spär soin bevisa det Romerska flottorna inträngt i Östersjön; må man derföre icke tro att deras enskilta handelsfartyg varit derifrån ute- j stängda, eller att de, i kommer-ciel väg, saknat kommunikation med dessa orter, hvilket af mån-]Jot. Det blir då fråga om, hvad rykte Finnarne vid dessa tider haft om sig, och det är detta vi

pa omständigheter kan bestyrdas, och hvarom mera längre fram. Emedlertid hade Romarne, genoin de krig de dessa tider förde med åtskillige af de Germaniska Nationerne, kommit med ^eni i en närmare bekantskap,och genom dem erhållit underrättel-8er om flere af de folkstammar, som bodde ännu mera aflägset. }'å sådant sätt uppgick för dem ett nytt ljus öfver den inörka norden, visserligen mycket blandadt med dikter och fabler, ty— sådan är vanligtvis hörjan af all historie. Sålunda hade nu Finnar, Svenskar, och en hop andra folkslag blifvit kände, åtminstone tillnamnet. Detta tyckes hafva inträffat några år nyss tillförene, att sluta af hvad Tacitus i l:sta Kap. säger om denna del af norden : »cetera oceanus ambit, latus sinus et insularum immensa sp a tia cqmplectens, nup e r cognitis quibusdam gen-tibus.ac regibus, quos hellum apc ruiti" hvilket Strabo, än närmare

förklarar, dåliani7:de B. 1K. 4, säger: "dessa folk lärde man sig då först känna, när de med krig öfverföllo de i Ger-manien förlagde Romerska legioner, ocli sedermera gåfvo sig under dem, men kort derpå afföllo, eller drogo sig längre undan." Hvad krig Tac. härmed egentligen menar , är osäkert, antingen det som fördes några och 80 år efter Frälsarens födelse , under Kejsar Domitiani tid, eller, hvad som är troligare , afser han de tre, (efter någras räkning fyra), fälttåg, hvilka den Romerske Härföraren N. Cl. Drusus, åren näst före Christi födelse, anställ-

de i denna del af Norden ; och hvarest han, tid efter annan, besegrade Galler, Catter, Marko-manner, Sigainbrer,Friser, Rhe-tier, Bructerer, Clierttsker, Sve-vier, och andra Tyska folkslag. Det var om denna Drusus, som Svetonius, i 1 Kap. af Claudii vita, säger : att ban varit den första Romerska Fältherre, som beseglat det Nordiska hafvet, " Oceanum Scptcmtrionalem primus Romanarum ducum nn-vigavit"» och som, enligt Vel-ieius, l. 11, c. 100, med sin flotta, seglat upp för Elbe, bland då ännu okända nationer: "clas-sis, quæ Ocea/ti circumnavige-rat sinus , ab in a ud it o atque inco gnito ante mar i, flumine Albi subvecta, exercitui Cæsa-rique se junxit." Det var ej underligt om vid denna tid, dä liksom en hel verld öppnat sig för de Romerska vapnen, allt förekom dem, i början, nytt och o känd t, och om således äfven beskrifningen, öfver dessa länder, blef konfys ocli vanställd. Tacitus säger sjelf i 10 Kap. af sin Biografi öfver C. Jul. Agricola, att norra kusten af England och Orkadiska öarne, likaledes, då först, nyligen, blifvit upptäckte "Hane aram n o v is simi m a r is tunc primum Romana classis cir-cumvecta, insulam esse Brittani-am affirmavit, ac simul ineo-g ni tas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, invenit domuit-queoch är det förmodligen pä dessa, och åtskilliga andra, öar Plinius alluderar, då han i 4:dc B., 27 K. säger: "tres et viginti inde insulæ Romanorum armis cognitæ." Emedlertid är Plinius

3IS

först tro oss böra göra till ett föremål för en när. mare undersökning. Del var naturligt, att i en lid der krig och bardalek voro folkslagen liksom egnade, dessa egeuskaper först skulle efterfrågas, ocli högt aktas af ett folk, hvars lynne var stämdt för härnad och örlog. Men det var vid denna ti< liksom vid mången annan, som vidskepelsen, ocii fanatismeTij äfven upprest sina brokiga altaren. Det var ej blott hos de råare och vildare nationerna, ulan äfven hos de upplyste Greker och Romare, som man såg henne bestrålad af ära och glans. Och det var ej blott folket ocli den lägre hopen , som hyllade dessa fördomar, utan äfven de mest tänkande och förståndige män, voro — liksom Kejsarne sjelfve — ej fritagne härifrån. Man märker utaf många ställen i Taciti egna skrifter, att detta till någon del äfven var fallet med honom sjelf. Det var ock ej underligt—han var Plebej född.2)

den första, hos hvilken Skandinaviska namnet förekommer — äfven han säger, att han "fått underrättelse om omätliga öar, ej längesedan från Germani-en upptäckte" "jYam et a Ger-mania immensas insulas, non pr i (l em com per t as, cogni-tum habco." (L. 2, c. 112, f. 7) och tillägger på ett annat ställe (I/. 4, c. 27) der han talar om Cattegat (sinus Codanus) "re-fertus insu/is: quarum clarissima Scandinavia est, incompertce magnitudinis." Att likväl Tacitus vid författandet af denna sin beskrifning öfver norden, icke hlott haft att tillgå dessa samtida historiska källor, utan att han härvid äfven rådfrågat äldre Auktorer, hvilkas trovärdighet man i allmänhet betvifla!, skall i det följande visas. Troligtvis har han älven erhållit mången upplysande underrättel-

se af sin egen svärfar Cnej. Jul. Agricola, hvilken redan såsom ung, gjort sina första krigstjen-ster i Britannien, under Sueton. Paulinus, der ban sedermera, under flera år, utmärkt sig for sin tapperhet och rättrådighet, både såsom Guvernör {Propreetur)och Kyrkans öfverhufvud (Pontifex).

1) Bland dessa hans fördomar, kan man nämna, att det var isynnerhet för alla o mina eller järtecken (prodigia,por-tenta) som ban bar en särdeles respekt.

2) Tacitus sknll, enligt hvad man tror, ledt sin härkomst från en obemärkt slägt i Umbrien. Enligt andres tanke, skulle han likväl varit af en ädel börd. Ja några vilja till och med förmoda, ntt han härslammat at Kejsar Claudius Tacitus; men — så går det alltid: en stor man får stor börd.19

pet var således ingenting naturligare, än att han vid dessa saker först skulle fästa sin uppmärksamhet, och

ingalunda, med stillatigande, förbigå om en nation, mer än någon annan, var derföre beryktad. 1) Det blir då blott fråga, om man har anledning att tro det Finnarne, redan på hans tid, voro bei a ktade lör sin vidskepelse, svartkonst och trolldom. Att de nu derföre äro allmänt kände, veta vi nog; och att de verkligen idkat, och ännu idka, den;, äger hvar och en sig bekant, som aldrig sä litet är bevandrad i deras språk och hushållning, eller i deras gamla hus- och hem-seder. Det är ej nog dermed, att de tilltro hvarandra, stora och undergörande ting, med hin ondes list och konster, ulan kunne vi heligt försäkra: det mången, i sin enfald, fullt och fast tror sg vara mästare öfver en annans hus och lif; och då detta ej låter sig göra, förklarar man del som en följd — ej af egen oförmåga, ulan af en annan lika slor mästares motverkan. Detta, jemte tusen historier om äldre och nyare underverk, som finnas i hvar mans mun, gör alt man med skäl kan säga, det finska folkel är — kanske ännu i dag, ett bland de mest vidskepliga mau känner.

1) Om vi nu äfven gifva närmare akt |id Tariti manér, skola vi finna att det just är vid dessa omständigheter, han förnämligast fäster sig. För tapper-liet berömmer han isynnerhet de nationer som bodde närmast Romarne, och med dem försökte sina vapens lycka; — således dem, hvilkas krigiska förtjenster han bäst kunde äga sig bekante; som t. ex. Batnverna (i 29 Kap.) Catterna (i 30 och 31 Kap.) Tenctrerne (i 32 Kap.) Chau-ccrna (i 35 Kap.) och Cimbrerna (i 37 Kap.); men för vildhet,

ocli vidskepelse, deremot, utskriker han de folk, som bodde längre i norr (hvilka Romarne till det mesta kände endast genom ryktet) och hvilkas beskrifning vidtager med 35:teKap. såsom t. ex. Semnonerna, (i 39 Kap.) Reudigencrna, Avionerna, Ånglerna,Varinerna, Eudoserna, Suardonerna, Nuithonerna (i 40 Kap.), Naharvalerna (i 43Kap.) Esthcrne (i 45 Kap.) och slutligen, Finnarne (i 46 Kap.) med hvilkas beskrifning, han, på en gång, både slutar och fulländar denna sin historie.20

Det är klart, alt förr än elt helt folk, så i grund, kunnat falla i fanatismens händer, *) måste dertill hafva erfordrats tal af år och sekler; eller, det skulle småningom förberedas, liksom en nation småningom åter kan fortskrida på kulturens och civilisationens bana. Alla de som käuua Finska folket och språket i grund, samt dermed deras vidskepelser, konster och trollsånger, skola lätt fiuua, att dessa för det närvarande äro i ett starkt aftagande, äfvensom alt de fordom varit till en ovanlig höjd upp-drifne; hvaraf kommer, alt näslgiansande nationer, såsom Ryssar, SveDskar, och Danskar, fordom, mera än nu, lemuat Finnarne vittnesbörd om deras svartkonst.

O ni man emedlertid, till en början, antager, att detta på Taciti tid varit bekant — hvilket är högst troligt, och hvilket vi längre fram skola söka att bevisa — så blir förklaringen af bela kapitlet lätt och' begriplig, och stöter hvarken tanken eller örat. Meu man måste då gå tillbaka, till den föregående meningen, och se om ej äfven den, ur samma synpunkt, kan betraktas, ückså skola vi nu visa, alt äfven den, enligt vår tanke, blifvit missförstådd. Ty; som redan förut blifvit sagdt, så har orden: "sed, beatius arbitrantur" &c. blifvit, utan allt skäl, hänförde till den föregående perioden. Hade delta varit Taciti nteniug, så har han nog sökt alt bättre förena båda dessa meningar, och ingalunda åt-kiljt dem med en punkt. Man ser dessutom, alt delta sed här står öfverlopps, och liksom på köpet. 2)

1) Af Katolisism och munk-underverk, fick väl denna deras gamla vidskepelse, sedermera en ny, förändrad, och kanske stegrad, potens. Att, för öfrigt, denna Finska folkets medeltid föregåtts af en annan, utmärkt af en större upplysning, och för-

ståndsodling, hafva vi hevisat t O t a v a 1 Del. p. 22—35, dit vi derföre hänvise dem af våra läsare, som härom önska sig en närmare kunskap.

2) Något sådant, tyckes äfven andra, före oss, hafva märkt, men de hafva trott sig afhulpit21

Vi tro derföre att det tillkommit genom kopisters okunnighet, *) och att Tacitus börjat meningen med orden: "Beatius arbitrantur men att desse som förmodligen icke riktigt kunnat fatta den, och alls icke utan i sammanhang med den förra, måtte]iafva tyckt det den icke hängde väl ihop med föregående mening, hvarföre de troligen trott sig göra väl, oin de, på något närmare sätt, dermed kunnat, kombinera den; hvilket de lara ansett lämpligast Kunna .ske — genom ordet sed. Dock dermed må nu vara huru som helst, så beror vår öfversättning icke härpå;

ej heller vilja vi härmed vara till förargelse för alla dem, som torde anse ordet sed höra till en korrekt text.

Sur/s alienasque fort un as, spe metuque v erinre "(att, förmedeLst hopp och fruktan, oroa sin och andras egendom," eller: "att i anseende till sin, och and ras, förmögenhet, sväfva emellan hopp och fruktan)" har man ansett såsom en följd af "ingemere a g ris" (bruka jorden) och "iUal/orare 2) domibus"

detta, dermed att de i stället för sed skrifvit id (Rhenanus neil Boxhorkivs, — se deras Editioner); och Ernest! tror att Tacitus skrifvit sed id. Vi, deremot, tro att han skrifvit intetdera: utan alt hans afskrifvare, såsom ofta händt, antingen af okunnighet eller slarfaktighet, eller måhända i tanka att förbättra texten, tillagt ordet sed, liksom hans kommentatorer nu tro sig göra än bättre om de sätta dit sed id.

1) Möjligt äfven att detta skett, genom slarf och vårdslöshet, vid sjelfva afskrifningen, hvarpå man har ganska mänga exempel; och att det måhända tillgått sålunda, att man flygtigt, och i hast, fått se första stafvelsen se- af det kort derpå tven-

ne gånger upprepade ordet se-curi, stående, någorstädes i grannskapet, under receptacu-lum, t. ex. vid slutet af en rad.

2) Illaborare domibus, har vanligtvis blifvit öfversatt med: "att uppföra hus," eller "att äf-las in ed byggnader;" ehuru det då troligen bordt heta laborare in domos (såsom t. ex. lios Ovid. in sp cm Inbornre, äflas med hoppet). Denna tolkning tro vi här vara så mycket mindre lämplig, som ett sådant arbete icke egentligen utmärker någon daglig sysselsättning — mycket mindre utgör ett folks näringsgren—hvarom likväl här tyckes vara fråga. Dessutom kan denna mening, refererad tillordengemere inagris, icke blifva annan än laborare in domibus. Så vidt vi känna, före-22

(idka husliga sysslor.) J) Äfven denna förklaring tro vi vara nog förhastad ; ty nian hade bordt märka, att begreppen ingemere agris och i lin bo-rare domibus äro hvarandra motsatte, det ena näringssättet fordrar att arbeta ute på marken, det andra, inne i rummen; det förra frambringar naturprodukter, det sednare—manufaktur-varor. Dessa båda näringsgrenar bar man nu på så sätt förena|, att sedau man sagt, det Finnarne idkade intetdera,1) har man trott att om de detta gjort, deraf skulle blifvit en följd, att de lefvat i en beständig osäkerhet för sin och andras egendom. 3)

Hade Tacitus velat lämpa spe meluque ver-santur på dem som idka åkerbruk, så hade det varit nödvändigt för honom att härtill uppgifva något skäl, t. ex. köld, frost, ofiuktbarhet, in. m. emedan Romarne (Virgils älsklingar) som ansågo åkerbruket såsom första källan till sin välmåga, ej kunnat gissa hvarföre detta, hos Finnarne, skulle blifva orsaken till deras fatlig<lom. Vid ne kan man icke säga om åkerbruket, att det kunde vara ruine< rande för andra än dem som lagt sin hand dervid, ty huru skulle väl de, som dermed ej haft någon befattning, komma att härvid lida (suas alienas-

komraer ordet illaborare, uti det Latinska språket, icke annorstädes än på detta ställe hos Tacitus, och då man i anledning häraf snart sagdt i alla Lexica gifvit det denna ensidiga, och, soin vitro, oriktiga tolkning, endast lämpad och afpassad, som det synes, i motsats emot hvad i föregående mening anföres oin Finnarne, nemligen: "Nec aliudin-fantibus femrum imbriamque suffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur, så tro vi oss härigenom höra rätta och anmärka detta misstag.

1) Filer huru vill man väl annars förklara dessa, i alla fall, oförklarliga ord: suas alienas-que fortunas spe meluque v erinre ?

2) Således gjorde de, i detta fall, intet arbete, (ty att de närda sig med boskapsskötsel, handel, frakter, eller grufarbete , omtalas icke). De måste således haft idel goddagar — ty jaga kunde de väl icke alltid, — i tid och otid.

3) Men hvarifrån skulle de få egendom, om de cj förskaffat sig den genom flit och arbete ?67

qiie fort unnsJP — äter en orimlighet. Samma anmärkning äger rum, 0111 man vill lämpa dessa ord (neml. spe metuque -versanturj på dem som sysselsätta sig med slöjd-arbeten; ty om de än sjelfve, vid ett sådant

näringsfång, skulle förlora (hvilket knappt är länkbart) så vore detta ju af ingen betydelse för alla dem, som dermed ej haft något att skaffa (alienis for tanis).

Vi vilja derföre konstruera meningen sålunda: Pen t ius arbitrantur ill åbor are domibus 3 suas alienasque fortunas spe metuque versare, quavi ingemere agris. Härigenom visar sig icke blott ett redigare sammanhang af denna mening, utan blir äfven sammanbindningen tydligare med den förra. Ty clå det i det föregående taltes om deras kojor och hyddor, der både unga och gamla lefde tillsammans, så säges det i denna mening, alt "de ansågo det för bättre, alt här sysselsätta sig med handarbeten *) .... än att träla vid jordbruket." Hittills hafva vi ännu icke förklarat orden: "suas alienasque fortunas spe metuque -versare" emedan dertill fordras någon större vidlöftighet; hvad vi dock till en början må anmärka, är alt denna mening icke, såsom vanligt, må anses som en följd af ill åbor are domibus, eller ingemere agris, utan innebär den en egen märkbar betydelse; och att riktigt fatta den, utgör här en väsendtlig hufvudsak.

Om vi, tillsvidare, hålla oss troget efter orden, så blir det: "än att ined hopp och fruktan oroa sin och andras egendom." Att delta icke sker hvarken genom åkerbruk, eller genom hvad annat slags arbete som helst, inser hvar och en.

1) Bådo Finnar och Lappar äro från urminnes tider kände för sina handarbeten. J)e förre, isynnerhet för aina smiden, de

sednare för sina träkäril, m. ni. Se Ilühs Fint. o. dess Inv. 2:dra Uppl., l:a Del. sid. 3, 2:s Del., ». 34, 37.24

Det blir då fråga, hvarigenom detta sker, och hvad härmed egentligen menas, och — just delta är hela knuten. Att delta sker genom krig, lärer väl in. gen undfalla; men att det icke kan passa här, ser nian ganska tydligt, ty det talas ej om Nationen i gemen, eller om folket i massa, utan tyckes vara sagt, speciellt, om hvar och en, såväl om män som qvinnor; ocli svårt .har man väl att antaga det alla hus, och alla i hvarje hus, voro bragte i harnesk emot hvarandra. De kunde alltså icke lefvat i en beständig fejd sinsemellan, eller i fruktan för inbördes kiig, så mycket mindre som något sådant icke omtalas. Pså hvad hade de då att frukta? jo, för hvarandras svartkonst, hexeri och troil-dom; hvarpå de äfven, å andra sidan, byggde allt sitt b o p p. Skulle nu Tacitus verkligen hafva menat detta — låtom oss till en början antaga det — så hade han aldrig bättre kunnat afmåla de gamla Finnarne; och är detta ett karaktersdrag som ännu, i många afseenden, karakteriserar de nuvarande. Ty Finnarne ansågo fordomdags åkerbruket x) eu-

1) Härmed må man dock icke förblanda svedjebruket; ty ehuru det i mänga afseenden är vida besvärligare , anse de det likväl ej med samma förakt som åkerbruket, hvilket de hålia rara dragarens kall. Till upplysning för dem, som härvid möjligtvis kunde falla i förundran, hvarföre man nemligen skulle anse det för en större skam att plöja en åker än en sved, få vi anmärka: att Finnarne, fordom, ej plöjde sina sveder; utan bestod deras svedjesätt deruti, att, sedan de nedfällt den grofva skogen, brände de den, och, utan att hvarken plöja eller harfva , kastade de utsädet bland de härs och tvärs liggande trädstam-marne, i den nästan ännu varma

askan. Häraf blef en följd, att inan blott kunde taga ett säde, af en sålunda förarbetad sved. Detta sätt att svedja, der hvarken tarfvas plog eller häst, sker än i dag i norra delen af Savolax, och, allmänt, å deSvenska ochNor-ska Finnskogarne; samt att detta varit det äldsta, fordom brukliga, svedjesätt, tyckes redan den högst enkla metoden förråda; och bestyrkes äfven detta af ett ställe hos Clausson (se hans »Norska Krönika,« tryckt i Köpenhamn 1632, sid. 135) så lydande: »De (Finnarne) bevare sig intet met jorden at förarbeide, derför skeer det som mesteds sönder i Nordland, at der som Fin-den drager fra, oc haluernlf-'— 25 —

däst tillhöra slafven och oxen, och den största ära __ att lefva genom sin vishet, *) som de kallade

hugget Skoufuen , der dragé Jioi'1'^k fo|ck til igien, oe plöye oc »aae, oe giöre der skiönne jolder aff." Dettn är hvad Tacitus i 14 Kap. ganska sinnrikt kallar: "/iec arnre termin, aut cxspectnre annamhvilka ord |inn tyckes hafva plagierat utur Strabo, som i T B., 2 K., 3 §. gäirer om de emellan fioderne Klien och Elbe boende Svever, ocli åtskilliga andra af dessa folkslag: fil] YemQytlv, [Ujåi &>jGi/.v(it£tii/ (neque colunt a-gros, nec quidquatn reponunt). på emedlertid åkerbruket småningom infördes, skedde det ej utan stor motvilja , dels såsoin stridande

emot fäders, och förfäders,urgamla bruk och vana,dels såsom ett, för fria söner, nesligt arbete , att gräfva i jorden. — GaNANDer anför en hos Finska folket ännu allmänt gängse mytisk fabel, som är artig nog , och kan tjena att visa oss med hvad begrepp Finnarne i början måtte hafva omfattat denna nya näringsgren. Ben lyder: jvate= man n;ttüren ottaneen Fijuräjiitt, ja [;eiPoi|'en jn aucan , jotfa toi nitilleen , ja fanoi: "mifä ©ittis ßontiainai törnå ön, joiiEn mimi [i>9|7n àitin indata tonEintü|lo ?" 21iti fanoi: "roie pois JJiifütii ! mcijiin piteà poiS = paefa tä[tä moulta,— r.e fuføoiuat t änne afti» mann." Dock, fram, fram! skall allt godt och ädelt, äfven om det vore aldrig så stridande emot häfdernas helgd och bruk; ehuru det visserligen går trögt och långsamt i början. Det var derföre trälar och qvinnor, förstt, hos Finnarne, fingo befatta sig med ett yrke, som nu utgör

hvarje odalmans fröjd och glädje. Äfven detta tyckes icke hafva undgått Tacitus, och torde hafva gällt, till någon del, äfven om andra nationer, efter han i 15:de Kapitl. gör följande reflexion : "Fartissiiiius quisque ac bellicosissimus ni/iil àgens , delegata domna et penntiam et agroru.nl c ur a fe minis senibusque, et inßrmissimo cuique ex familia, ipsi hebent."

1) Ett gammalt ordspråk: "Sufjinn pa[jon tijötn teEöö : (Sleä tuiifus tDnbemniäüäiP," bevisar mer än tillräckligt, livad de bär mena med "irtifaä." Och en runa , som talar om en trollkarls besök bos en annan, börjar med följande bombastiska anathema:

2) m tu å r r nø ij ti ii pircü,

Jjattu niicstä I>ti fli [j to o ;

£>i)iv>ä pniroä! Delroettiin--

OoFo perfrie fotona?

Jjolta lai|Tn fario|a fuulla,

CseFü fonjtia Foroia. Ännu lefver, i Finnarnes mun, ett gammalt ordstäf, som vittnar om denna makt emot Gudomen, hvilken våra fäder trodde sig besitta, och som tyckes vara en gammal qvarlefva af den gråa liedendomcn ; emedan Guds makt, enligt det, redan sättes i bredd med trollkarlens. Bet lyder :

Æafji Eolvaa Eoiffelee (alii: Fitfä Gusija fjetroifen mar|o, [Eottelee) Mtcijän puifa ja ^uinata. Att denna mcijàn poifa måtte hafva varit en beryktad trollkarl , synes här klart, då han vågade pröfva sin styrka med du christnes Gud. Äfven hos Tyskarne bibehåller sig ännu ett ordstäf, som tyckes påminna om

426

det, hvarunder de förstå sin förmåga att på ett för andra oförklarligt satt, böta och skada, d. v. s. att hexa och trolla. *) Derföre tilltalade, äfven i Runorne, en hexmästare sin måg, (som idkade åkerbruk), alt han, som hederlig man, skulle öfvergifva ett så nesligt yrke, och, genomett lysande exempel, följa hans ärorika bana, d. v. s. lära sig trolla. a) Uti en annan sång, der en fänge be-

den då ännu icke lios dem kufvade hedniska öfvermakten, enär man säger: "noch leben die Ileiden." Men småningom segrade det himmelska väldet öfver det jordiska , och äfven Finska folket förnam slutligen att den Allsmäktige, hådc i kraft och g o d h e t, öfverträffade deras usla hexmästare. Och ett annat ordspråk, som synes härå sin stämpel ifrån denna tid, har i folkets minne förvarat denna öfvergång frän hedendom till sann christendom. Det lyder: ^(ofa fiitted (jtjroeö, Äiitrüföön Ijpiuöt Jufnolat!

laiftaa pnl>aa, £aiffoFoori fuwefla talmi! 1) Orden: trolldom, trollkonst, trolleri, trolla, som ofta här förekomma, torde visserligen, liksom deras begrepp, lielt och hållet utgå ifrån språket, i den mån upplysningen tilltager. Då de till dess måste qvarstå, nödgas vi upplysa, att de ej här få tagas i den vanliga bemärkelse de torde äga i Svenska språkbruket, der delära betyda konsten att, genom öfver- eller onaturliga medel, frambringa öfver- eller onaturliga verkningar. Enligt Finnarnes begrepp, är så väl medlet som verkan , endast i så måtto öfvernaturligt eller üfvcrainniigt (andeligt), att andra icke kunna inse eller fatta

det förras natur, blott dess verkan; men derföre tro de irke medlet, i sig sjelft, vara så till vida onaturligt , att det

skulle sakna naturen att verka, d.v.s. de tro endast på en naturlig magi, hvaruti de tillskrifva mindre hexmästarns personlighet, oinicke uicra de medel han nyttjar, denna öfvernaturliga kraft; uti hvilket fall de, med saiuma skäl, kunna anse för trollkonster, alla fysiska fenomen ocli experimenter, hvilka de till sin natur icke kunna förklara.

2) Denna national-sång, som först tyckes utveckla Catos idé: "iriter prima spectari jubet, ut snlum sua virtutc v ale at " och sedan Plikii : "malas est äger, cum quo domitius luctatur" (L. xviii. 5) karakteriserar ganska väl det gamla Finska folklynnet, och har numera öfvergått till ett slags bunden prosa, som lyder sålunda : 2ilü f>uo[if patjofia ti;ön--(eofio, ©lcii lcitiflö möljemmdllöiN £i)[lä inoa taäroau inuatcjjunß, J)e[to. pepuroijeRnns; ffaiitaaljan fuo janiflä, (Suo jänijlà, moa marifln, 3iurmi nuorta joutaijiiup, JMto, vienià faiioja. Gri lalliF faroincn ^efto, età fontaiiien fuioailiteE iforeita Fuoffioita, 2i3u[ffata Fuotan roarffa. (Se De Prover b. Ferm. P. 1. p.2G.)2*

klagade silt oblida o le i ett främmande land, suckade ban mest deröfver att han varit tvungen att mala sad (på handqvarn) och plöja jorden;1) svsslor, hvilka hvardera tillhörde könet, hvars lotl, hos alla vilda folkslag, är näst trälens.

Att Runan är urgammal, ocli fullkomligt öfverensstämmande nied den allmänna opinionen, lie-styrkes deraf att de flesta verser, eller rader, lösryckta från det hela , ännu i dag, Månd de åldei stigna , tjena såsom gamla godkända ordspråk. Äfven Tacitus tyckes, i detta fall, hafva något så när känt folkets karak-trr, dä han om det, i 14:de Iiap., säger, generellt, med afseende å åkerbruket: "pigrum quinimmo et iners videlur sudore acqui-rcre, quod possis sanguine pa-rttrc," hvilka sednare ord, dock niera äro tillämpade på dem som, medelst krig ocli härnad, sökte lefva af rof ocli byte. Märkvärdigt är det likväl, att äfven de gamla Götherne skydde åkerbruket; deras lära gick ut på att lefva nf krig och vikingafärder. På samma sätt tyckes förhållandet hafva varit äfven med åtskilliga andra nationer. Så t. ex. var det äfven enligt Judarnes dogmer, anförde i Talmud, Tract. Jevammoth, fol. 53. Col. 1, der det heter: "åkerbru-"ket är den sämsta handtering; "deremot är handeln den bästa; "ty den som i handel har 100 "gyllen, kun alla dagar äta kött "och dricka vin, då deremot den "som på åkerbruk nedlägger "samma summa, måste åtnöja "sig med rötter och grönsaker; "samt nödgas ändå mycket nog "'gräfva ocli arbeta." Hvarefter det vidare härom heter: "Så ock "emedan man aldrig sett något

"djur, eller någon fågel, flen der "handtverk kunde, och ingen "hjort den der fikon torkade, "intet lastdragande lejon, ingen "räf, den der krämare var — "alla nära de sig utan smärta "och arbete, oaktadt de endast "äro skapade till vår tjenst — "hvadan ock billigt är, att Vi "(Judar) nära oss utan möda, "vi som endast äro skapade att "tjena Gud;" (Jcmf. Judendomen framställd ur de Rabbinska skrifterne, ni. ni. p. 40), hvilken lära tyckes öfverensstämma med Lukas, K. 12, v. 24. Om man nu härmed jemför de gamla Grekers åsigter , som , i Arkadien, i det idylliska lierdelifvet, idealiserade sin lycksalighet,med hvad de berättade om de norna-diska Scythernes sällhet, besjungen redan af Homerus ; och med hvad Bibeln lär om Abraham, Isaak och Jakob, med flere andre af de förnämsta bland folket, hvilka vallade sina hjordar, så synes alla dessa gamla folkläror, liksom sammanstämmande intyga , att menniskan icke var skapad till arbete; men atthon, efter sitt förlorade Edén , sjelf dertill liksom förpligtat sig. (Jemf. Olava, 1 D. s. 19). 1) Han sjöng härom: Olin orjana 2Biri>i|ja, 3)alrpelin pofanon moafëa, ^Hat eurrrøn, paniut jaufyon, 2linu EiiEutin Firoiü.

Äplwin ofrat (Suomenmoatle, ZBiffai|Tn 2Bicon ff [dite.— 28 —

Hvar och en Finne, som aldrig så lilet ger sig min at' att vara en hcxmästare, blir, hvarhelst hau än må komma, emottagen ined största aktnings ty har hau en gång vunnit detta rykte om sig, J) så finner ban för sig öppnade dörrar, och dukade bord, öfverallt; hvarvid ban snart blifver så van, att ban till slut, utan kallelse, förmäten instiger öf. ver hvarje tröskel, som ligger vid dess väg, och dristigt frambefaller mal, dricka, brännvin, m. m. Häraf bänder alt, om han ej blifver med tillbörlig aktning bemött, han vid sin bortgång hotar värden och huset med undergång och förderf Cfortunas alienas metu verSant. 2) Äfven försummar ban icke att ulkräfva sin hämnd, om tillfälle yp»

1) Annars behöfver en så kallad Finsk hexinästare icke så mycket ryktet till sin rekommendation, som icke mera blotta namnet af trollkarl; ty detta ger honom reputation nog. Och för att såsom sådan gifva sig tillkänna, hafva

de ett visst eget slags uppförande , som förnämligast utmärker sig i ett poetiskt och mystiskt språk. üe tala derföre oftast ined iakttagande af allitteration, och under allegorier, hvarvid de isynnerhet begagna sig af så kallade gamla ordspråk, som egentligen utgöra, i korta sentenser uppfattade, vishets- eller lefnads-rcgtor; och hvilka gamla minnen stå qvar som inonumenter af en hos Finska folket förgången högre kultur. Ilärom finnus, utom den af oss utgifne Dissert. de Pro-verb. Fcnn., en ganska fullständig, och som vi hoppas högst intressant, afhandling, il:staDel. af O t a v a, s. 1—183, der man finner dessa Finska Filosofemer systematiserade, eller bragte under en vetenskaplig uppställning; hvilka, icke blott till karakte-

ren, utan, ofta nog, till ordalydelsen, äro likstämmiga med de gamle Grekers eller Pelasgers så kallade Gno mer, eller deras korta, moraliska, kosmologiska, och filosofiska lcfnads-maxi-mer, hvilka, såsom ett slags orakel, uttallcs iblant folket, af deras så kallade vise; och af hvilka ännu Thnles, (den förste af Greklands sju vise) skall hafva mycket begagnat sig , hvilken dog, öfver .90 år gammal, 543 år f. Chr. Sådana korta sede-s p rå k tyckas fordom äfven hafva tjent till lefnadsregler för Judiska folket, och hvilka tillstor mängd finnas uppfattade i den, uti gamla Testamentet intagne, så kallade Ordspråks-boken, hvilken anses vara sammanskrifven af Konung Salomo, soin tros hafva lefvat omkring 1000 år f. Christna.

2) Hvad Tacitus här säger generellt om alla Finnar , detsamma säger Juusten speciellt om trollpackan Huld. Nemligen: "Omncs spe mctuqiic sibiobno-xios habebat." (Se Nettelbladts Schwed. Bibi. 1 Stück, p. 103).29

pas; och hinder någon olycka, fast efter tio år, så tillskrifves det honom och den förbannelse som hvilat öfver huset. Men dem åter som hvila honom, iugifver han det bästa hopp, och lofvar väl tiofaldt fördubbla derns lycka, med boskap, rikedom, m.m. ff or t un as a I lenas spe versant). Derföre uppsökas och efterskickas desse kloke män 1) ofta på otroligt afstånd, och betalas hederligen , under fri traktering och förplägning. De som ej hafva råd till en sådan omkostnad, besöka dem sjelfva, ofta på ett alsiånd af hela 20 till 00 milen.2) I följe häraf

1) I Finska språket, förekomma dessa liexinakare under åtskilliga olika benämningar , allt efter de särskilta nuanserna af deras verkningssätt och förmåga; såsom t. ex. 2Bii|'nor, Xietnjnt (vise män,underkunnige), Dloijot, 2i>cl0ot(trollkarlar), Soibiiot (besvärjare) , Ciiiiiojat (klununare, tjusare), Sinfiàt (andeskådare), jaifurit (hexmästare), Jiatefn-t (skadare, afundsinakare), Puotf< Fnrit (qvacksalvare) , ftueljarit, go(ri>unr (gällare), 'Sen-fafp nja t (blodstämmare), j[nfoMuiebet, mprs tijflimefiet, poppa inielici (liuxpux-niakare), jta!)tojat(siare), L'ufiat (läsare), m. m. 1 sammanhang härmed, tro vi oss, såsom något anmärkningsvärdt, böra nämna: stt hvad som, hos andra nationer, anses såsom någonting föraktligt och nesligt, nemligen att lastrera hästar, detta anses hos de Finska folken såsom någonting stort oclifiirtjenstfullt; hvarföre ock de fleste af deras så kallade trollkarlar äro c jr pro-fesso hästgällare, liksom desse sednare, alltid, till professionen, äro trollkarlar. Till detta yrke hörer icke så mycket konsten att verkställa sjelfva operationen, som icke mer att

dervid uppläsa alla degaldrcr och besvärjelser , som skola hela så väl brännsår som jenisår, — men framför allt de ord, som härtill skola inviga sjelfva knifven. Skall man riktigt vara mästare i konsten, tillkominer det äfven, att — icke genom rep och handkraft, utan — endast genom de magiska orden binda djuret, eller göra det späkt och orörligt; ja till och med att åstadkomma allt detta i dess fria, naturliga, stående ställning. Besynnerligt nog, omnämner redan Strabo i ?:dc B., 4:de K., §. 8. såsom någonting eget, och singuliert, hos alla Scythiska och Sarma-tiska folkslag , att de nemligen brukade vallaka sina hästar, för att derigenom tämja dein, och göra dem mindre ystra; hvarvid han anmärker att deras hästar väl voro sinå, men ihärdiga och bångstyriga: "fåiov öt t 5

^r.v&ixs v.ai TS SaQ[icitwa

jtuftoq t&vssj to töq 171 ti8q

éy.rt/ivtip fimfidtiag yüqiv, f-U/.QOi f.dv yég tia tv, ogeh dt ocpoåQa y.ul åvGTTfiö-etc."

2) Man liar exempel på folk som vandrat allt upp till Lapp-so

försumma ej heller, å sin sida, desse andebesvärjare, att "öra sig förtjente af del förtroende de vunnit. De böta derföre ej blott alla möjliua slags sjukdomar, åkommor och krämpor, ail i olyckor och skador, ulan kunna de äfven draga dem öfver sin ovän. Det finnes inlet ondt som de ej tro sig kunna böta, intet godt som de ej tro sig

kunna förderfva. Och går man äfven öfver ti!l själens och hjertats egenskaper, så finnes det ingen dvgd, som de ej tro sig kunna kränka, ingen ära som de ej förmå skända. Att väcka och släcka passioner och begär, tillfredsställa önskningar och lustar, är lör dem elt lätt arbete. Men det är ej blott öfver menniskan, soiu deras magt sträcker sig; äfven djuren, — tama och vilda, fiskar, fåglar och maskar — alla lyda deras viuk.

Ja, ej blott den lefvande naturen, äfven den döda måste erkänna deras välde. Det är derföre nied de allidnes skuggor, med kyrkogårdars och begrafnings-plalsers multnade invånare, som de belästa och styrka sitt välde. Deras ben bära de ständigt på sig, som en talisman, och med en behandling af deras stoft söka de sprida döden bland sina medmenniskor. Och med hvems bistånd sker allt delta? Jo, med hin ondes. Det är till honom de sända sina böner. Honom bortlofva de sig och hela sitt hus, för all i en annan verld varda hans tjenare, blott de i den närvarande blifva betjente af honom. *) Ar det då underligt om man 1 rut-

marken , för att der få den liot hemmavarande besvärjare ej förmått lemna dem. Emedan man tror att ju längre man kommer >not den ti ö g a , eller som de kalla, mö rka, norden, desto argare trollkarlar skall man Unna; och man har ofta funnit att deras nài&er förmått häfva sjnkdo-inar, dem ingen läkarekonst kun-

nat hota. Isynnerhet gäller detta om Epilepsi, Hypokondri, 31 e 1 a n k o l i, Mani, P1 ö r e s i, och ined ett ord: om alla själs-octi sinnes-sjukdomar i allmänhet.

X) Det är cj blott vid de tillfällen de behöfva påkalla hans hjelp, som hanskall visa sig såsom deras patron och gynnare; utan hoppas de (spe versantur)— 31

lar dessa, som stå i sold hos djefvulen, I) och med

att de uti allt livad de företaga sig, i denna verlden, skola röna Ijcka och framgång.

1) Vi framställa denna deras Svartkonst, här, under dess närvarande karakter, eller sådan den i allmänhet blifvit uppfattad, — icke sådan den ursprungligen är. Ty om vi en annan gång skulle komma att sträcka våra forskningar djupare i detta ämne, skulle vi kanske bevisa att denna åsigt är högst felak tig, och egentligen uppfattad , och tillkommen , genom ensidiga omdömen hos den okunniga hopen, och det såväl af anhängare, som antagonister, till denna deras magiska vetenskap. Det ligger redan i begreppet af all vetskap och kunskap, att deruti måste finnas något positift, något verkligt vetande, till grund. Det är således redan i sig sjelft, någonting otänkbart, att ett helt folks vetenskap (låtom oss kalla det så) eller tro, om ock aldrig så superstitiös, endast skulle kunna bestå i toma formler eller besvärjelser, hvilka så till sägandes endast utgöra deu yttre sidan, eller karakteren, deraf; och ännu orimligare, att denna tro på tomhet skulle hafva bibehållit sig, eller ägt intresse och bestånd, från det ena seklet till det andra. Ty man bör kanske i allmänhet anmärka, att så mycket äu folket eller den råa massan, är böjd för att på ett superstitiös t och ö f ver n a t ur lig t sätt förklara hvad som öfverstiger dess förstånd, så litet är den likväl, å andra sidan, fallen för att omfatta gyckel och toma fantomer. Nästan lika så

otänkbart vore det att tro , att det positifva, som utiFinnar-nes svartkonst möjligen kunde finnas , blott skulle bestå i en kunskap 0111, eller i ett dyrkande af, den onde, eller det ondas pr incip, ty sjelfva denna princip är redan i sig sjelf, och såsom sådan, till sin grund, elier natur, n eg a t if; emedan det utgör en förnekelse af det goda. Vi tro ock derföre att, o-aktadt livad man än derom må säga, det icke finnes något folk i verlden, som med sin tro och kärlek (d. v. s. dyrkan) endast omfattar det onda; emedan en sådan tro, som i sig sjelf icke innehåller någon kunskap, icke skänker dem någon realitet, hvarken för förståndet eller hjertat. Efter denna allmänna åsigt, följer således äfven : att sjelfva trolleriet, eller hexe-rict, betraktadt antingen såsom vetenskap, eller såsom föremål för tro, måste ytterst hvila på något positift, verkligt, d.v.s. på någon verklig kunskap.

Man skall ock derföre, om man närmare vill forska i saken, trälla vidskepelsen — redan i de äldsta urkunder man derom äger — förenad med, om vi så få kalla, positifva vetenskaper, förnämligast med astronomi, (eller kanske rättare, astrologi) naturkunnighet och mathematik. Så t. ex. att sluta af de få och ofullständiga efterrättelser man äger om de gamle Clmlde'ers filosofi (hvilken egentligen utgjordes af tcogoni och kosmogoni) sä bestod den hufvudsakligast af stjerntyderi och trollkonst (deinoiiologi). Chnldeerne utgjorde, som man vet, den lärdahans och hela helvetets härsmagt hota hvarje af

kasten i Balijlon, Assyrien, ocl» Meilien, hvilkas lära ungefär 53ß år f. Chr. förstör||es af Perser-ne, som i dess ställe införde sin Zerdusht's eller Zoroasters lära, hvilken, enligt Platos omdöme, ganska oriktigt blifvit betraktad såsom en djefvulsk magi, då den likväl endast bestod i mystiska undersökningar och förklaringar af den gudomliga naturen. På samma sätt förhöll det sig ined den gamla Egyptiska Vishets-läran, hvilken — att dömma efter de fragmentariska , oftast kanske förvända, begrepp, man derom fått genom Grekcrnes skrifter — förnämligast skall hafva bestått i astronomi , mathematik och spåkonst (tecknetyderi). Ännu hos de upplyste Romarne och Grekerne, stod vidskepelsen, som en trogen skugga, vid sidan af deras Religion; och den förres prester löntes offentligen af staten, i bredd med den sednares.

Om man derföre närmare begrundar den allmänna karakteren af de gamlas kunskapsarter, i (jsterlanden, så skall man iinna att de, liksom sjelfva deras Religion, eller Religion sbegr e p p, förvarades såsom en stor hemlighet, ett arcanum, hvaruti blott vissa Prester, eller Kaster, invigdes; hvilka, ined en mystisk, mytisk, eller poetisk omklädnad, framställde för folket dessa sanningar, under symboler och allegorier, hvilka således blefvo veten-skapernes yttre form. Påsådaut sätt blef nu äfven naturkunnigheten till sitt inre hemlighetsfull, och till sittyttre, symboliserad, personifierad,. och

lokaliserad för folket, och den lägre hopen, som, under dessa yttre attituder, sinnligt fattade, och dunkelt anade, den i dem inneboende högre betydelsen. Denna allmänna Österländska karakter, af hemlighetsfullhet, (som hufvudsakligen tyckes grunda sig på en väl beräknad egennytta) eller denna deras å-sigt, om nyttan och nödvändigheten, att hålla kunskapens källa, för folket, såhem-lig som möjligt, uttalar sig högt, såväl i den Grekiska myten om Pandoras ask, som i den Mosaiska , oin kunskapens C rad, på godt och ondt; hvilka båda berättelser enoncera, att sällheten fordom, ehuru okänd, fans ibland menniskorna på jorden; men försvann, så snart de, förledde afkunskapshegär, började forska efter dess natur. Hvardera af dessa myter tyckes vara beräknad — icke så mycket att visa följderne af nyfikenhet (vetgirighets-begäret) , soni icke mera — för att bevisa det menniskoslägtets, d. v. s. folkets, lycksalighet ytterst grundar sig på deras okunnighet (väl förståendes oin det onda — såväl som om det goda; ty det ena följer af det andra), och att således kunskapen, liksom elden, endast borde vårdas af vigda hän-1 der. En sats, som, på sitt sätt idealiserad, ännu i mången stat torde följ as, såsom en regerings-maxim.

Då emedlertid vetenskaperna, sedermera, och slutligen äfven Religionen, utgingo i ett renare skick, be- ' friade, och obeslöjade, från denna yttre, förvillande, förklädnad —33

sjua fiender. Det vanliga sättet att hämnas, är att

hvilket isynnerhet befordrades genom Christna Religionens utbredande, hvars lara, i motsats „,ot all annan, var att utsprida upplysning; och som uttalar sig i de orden: "går ut och lärer allt folk,"—så blef afde gamla vetenskapernas så kallade yttre sida, d. v.s. nf den i dem hemlighetsfulla karakteren, endast liiix puxeriet och allegorien, eller den gamla formen, qvar, såsom en tom kåpa — dock icke tom i den mening, att ju icke derunder ännu döljer sig mången kunskap och sanning, men isolerad, och, utan vetenskaplig behandling, insvept i ett mystiskt mörker, hvarigenom den blifvit gjord till ett föremål för vi il skepelse och super-stition, å ena sidan, och för en |ukratif egennytta, å den andra.

Som det gick med veteiiska-prroe , så gick det äfven med Religionen. Af den gamla mytologiska kunskapen, som niogjordade deras religions begrepp, blef — sedan sjelfva vetandet, eller den inre kunskapen derom, dog ut eller fick en annan, inera vetenskaplig, form — endast sjelfva stommen, eller de toma namnen , qvar , med sina attribiiter, hvilka utgöra detta långa afgud a-register — numera utan all betydelse.

Om inan, efter att sålunda hafva angifvit karakteren af detta hemlighetsfulla, som omstö-jade de gamles vetenskaper, och hvilket ännu utgör ett hufvnd-kriterium på Finnarnes trollkonst, vill betrakta saken från en annan, närmare, synpunkt, så skall inan finna att förhållandet, på sätt och vis, är detsamma—ännu i (lag; i thy fall,

att allestädes der mörker ocli okunnighet står qvar ibland folket, der finner man också vidskepelse, nemligen iså

måtto, att alla kunskaper som öfverskrida deras fattningsförmåga, förklaras såsom ö f vern at ur-liga, eller såsom verkningar af djefvulens list, o. s. v., en förklaring, hvarigenom man ganska lätt och behändigt kan upplösa de svåraste problemer. Ofta nog skall kanske ännu i dag den enfaldige , förledd af illusionen, i varseblilVandet, anse de lärde för trollkarlar, de der kunna "vända ögonen på folk." Ungefär på samma sätt har inan äfven gjort med Finnarna. Då de okunnige utskrika dem för trollkarlar, så är det väl naturligt, att den upplyste, som icke vill räkna sig till denna hop, icke instämmer i detta rop; men det vore, å andra sidan, lika o-naturligt, och bevisade lika o-kunnighet, 0111 han skulle skrika deremot, och förneka möjligheten , att de äga förborgade kunskaper, förmedelst hvilka de — genom naturliga medel, som dock till sin grund kunna vara såväl sinnliga som öfversinnliga—uträttat en hop sällsamma saker; och hvilka kunskaper så till vida kunna kallag "förborgade," som de icke kommit till allmänhetens kunskap. Också hör man härvid icke glömma, huru mycket såväl Läkarekonsten, som många andra grenar af Naturkunnigheten, ursprungligen haft att tacka hvad man kallar "kloka gubbar," eller de så kallade "magiska vetenskaperne," dem de nu förakta för sin mystiska form, för sin vetenskapslöshet ocb hem-

5förmedelst hexeri och trolldom , antingen ansätta

ligbctsfullhet. Man lan således betrakta både vidskepelse »ch trollkonst — hvilka, i visst fall, äro hvarandra motsatta begrepp,—såsom en vetenskaplig skugga, hvilken, liksom hvarje annan skuggbild, endast]iar sin realitet i det immateriella ; men är i materiellt afseende icke blott till sin naturen tom skepnad, en annans vålnad; utan till hvars konstruktion, redan i begreppet, ingår en sam-manverkan af ljus och mörker, (kunskap och okunnighet) såsom dess tvenne elementer, eller beståndsdelar; och hvars karakter derföre hufvudsakligen är, att — förnämligast verkande på inbillningen — försvinna för ljuset (upplysningen), men deremot på ett märkvärdigt sätt tilltaga, såväl till extensitet som intensitet, i mörkret, (hos okunnigheten), der den ofta visar sig, d. v. s. spökar, under tusen o-lika, mer eller mindre förskräckliga, gestalter. Om vi således, under denna liknelse, närmast tro oss hafva uppfattat karakteren såväl af vid sk ep else som trollkonst i allmänhet; nemligen såsom en intellektuell skuggbild, hvilken väl, såsom sådan, icke i sig sjelf liar verklighet, men likväl ytterst grundar sig på en verklig kunskap; så måste af dessa skuggor, vidskepelsens, betraktad såsom en rcflct uf trollkonstens, ocb således längre aflägsnad från sjelf-va föremålet, (eller vetandet), följaktligen äfven vara så mycket större och vidunderligare ; dä deremot trollkonstens, såsom närmare omgifvande sjelfva kunskapen och sanningen, måste såväl till förut som natur, vara

så mycket mindre; i det deg förvarar uti sig, många af den ursprungliga, vetenskapliga, bil. dens egenskaper. iVlà man der. före icke för lättsinnigt bedöm, ma de män, som, ined för liten erfarenhet, men med för etut lättrogenhet, i sina skrifter, vitsordat om denna Finnarnca fordna trollkonst; icke lieller för mycket förlita sig på (leras auktoritet, som, med en ännu mindre erfarenhet, men med en så mycket större misstrogcnhet, belt och hållet förnekat deraj närvarande; ty båda partier, ne hafva haft orätt, och båda hafva de haft rätt.

Vi böra kanske ännu en gång, för att reda begreppet, taga en kort resuiue', af hvad ofvanföre, i detta ämne, blifvit sagdt. Vi hafva nemligen, redan a priori, antagit: l:o att sjelfva liexc-riet, om ock aldrig så absurdt, likväl ytterst, måste hafva en positif grund; och 2:oattden-lia grund icke kan bestå i en kunskap om, eller i ett dyrkande af, det ondas princip. Sedermera hafva vi , a posteriorii verkligen funnit vidskepelsens vetenskapliga, d. v. il positifva, karakler, hos do gamle; eller, hvad som med andra ord är detsamma, vi hafva hos dem sett vetenskapernas mystiska, d. v. s. v i I -skepliga, behandling; och funnit orsaken dertill förklarad, tidan i de äldsta myter. Derefter hafva vi anmärkt, att 'la vetenskaper ne sedermera utgingo i ett renare ljus, stud vidskepelsen ännu länge qvar ibland folket, såsom deras gamla form , och den qvarstår ännu. som en motsida, till deu klara35

jjiinska pen. Slutligen hafva

Ti) för att göra detta ännu mera tydligt, framställt såväl trollkonst som vidskepelse, under liknelse af en vetenskaplig skugga, hvars hnfvud-jeståndsdelar äro ljus och mörner, och hvars natur äi att för-gviuna, ju mera man ökar det cna af dessa element; och der-eniot, att t i 11 v äxa, ju mera man iitar <iet andra. Hvarvid vi an-niärkt, att af dessa skuggor, trollkonsten, såsom innehållande mera kunskap (ljus) måg|e, till sin natur, vara vida

mindre; och deremot vidskepelsen , såsom inrymmande mera okunnighet (mörker) vara sä mycket större. Hvaraf såsom ett corollarium följer, att ju mera man utskrikit Finnar-Hes trollkonster, destomera har man derigenom endast indicerat sin egen vidskepelse (supersti-tinn, öfvertygelse härom) och ju mindre man deremot lillegnat dem denna så kallade öfver-naturliga förmåga, ju mera har man derigenom bevist sig vara upplyst. Hvarvid det bör observeras , att Finnarne sjelfve aldrig utbasunat denna sin troll-lonst; utan tvertom hafva de, sä mycket som möjligt, sökt hålla äfven ryktet derom hemligt. Häraf följer att vidskepelsen, i sin högsta potens, egentligen varit att träffas incra hos andra nästgränsande nationer, och deremot trollkonsten allenast hos Finnarne.

Om man nu, efter dessa förberedande åsigter, närmare granskar sjelfva karakteren af de Finska troll-läsningarne eller besvärjelse-formler ne, ursprungligen uppkomne af deras gamla

mytiska runor, hvilka äro de äldsta urkunder, der denna na-tur-vetenskap uppenbarar sig , så skall man, till en icke ringa förundran, finna, att der ingenstädes anropas den onde om hjelp, ja hvad som är än mer — Finnarne hafva ingen personifikation, ingen sinnlig föreställning, intet mytiskt hegrepp, om denna princip; ') de åkalla honom derföre icke heller i sina besvärjelser — tvertom är det endast naturliga ting och naturkrafter, som öfverallt uppmanas och anropas. Ja man förhannar någon gång , till och med den onde sjelf, såsom upphofvet till allt ondt, hvilket man väl icke gjort, om man tillika dyrkade honom. Härigenom faller nu ett stort fjäll från ögonen på dem, som i det Finska he-xcriet, tro sig se verkan af djeflar och onda andar. Ocli för alt än ytterligare bevisa, att den Finska sä kallade trollkonsten, i sig sjelf, är ett resultat af kunskap; och ursprungligen varit förenad med astrologi och naturkunnighet, behöfva vi blott anföra det gamla ordspråket: jten pnl;at fanpopi, <£c fairøaban tältet [uFpDpf, DHeren aHi-t tirtuoapi. (Se Otava, 1 1). p. 146.) Hvilket i Svensk öfversättning vore: "Den som säger de onda" (neinl. orden) d. v. s. den som utsäger det ondas princip, eller förklarar dess natur, och derigenom således äfven botar; eller med andra ord: "Den som är en trollkarl, Han beräknar himlens stjernor, Han begrundar hafvets vågor."

*) Jemför livad vi förut härom skrifvit i Svensk Litteratur-Tidning för är iSi7> och i vår afhandling om de "gamla Finnars Vishets-lära, införd i i;sta Delen af Otara.sjelfva personen, x) eller dess egendom, derigenom

Såsom följd härnT, torde läsaren finna, hvad vi redan ofvanföre anmärkt, att då vi här tala om trollkonst, svartkonst, hexeri, m.m. sä hafva vi med dessa ord, och deras, i vårt språk, motsvarande begrepp , icke en» fattat, mycket mindre på djupet insett, det hvarom här egentligen är fråga. Tvertotn tjena dessa , och flera andra benämningar, blott att förvilla begreppet, emedan de endast afse den ensidiga åsigt, hvarifrån okunnigheten eller fåkunnighe-ten bedömt saken; och ingalunda uppfatta ämnet från den synpunkt, hvarifrån de Finske hexmästarne sjelfve betrakta det. Svenska språket bar således icke, lika litet sotn något annat, något tjenligare ord , gom kunde uttrycka detta begrepp, än den gamla benämningen finne-konst, riktigt förstådd. Ej underligt derföre, oin äfven Tacitus, i saknat af ord som motsvarade det begrepp han härom tyckes hafva gjort sig, begagnade sig af dessa många mystiska meningar, hvilka vi här sökt förklara; — så mycket mer, som

1) Detta sker vanligen derigenom, att de göra honom vansinnig (l)u(lui, eller ursinnig (f>urjd); men oftast endast derigenom , att de förskaffa honom fallandc-ioten, hvilken sjuk-

dom ock derföre på gammal Finska icke liar någon annan benämning, än: paha piefļer (den ön,le risar, basar), emedan man trodde alt det var den onde sjelf, som utmätte straffet, üetia uttryck, »om synes vara synonymt med det i NyaTestainentel sàofta förekommande daifiOvigttai, skulle måhända kunna förklara livad dermed egentligen bör förstås; isynnerhet 0111 man finge antaga att Frälsaren, och hans Apostlar, då de talade till folket — äfven ville begagna sig af dess talesätt och begrepp, för attgiira sig för dem bcgriplige. Då det i tiibeln så ofta talas om att "utdrifva dje Ilar," hvilken, väl till Orden verbala, men till begreppet för mäng.len kanske mindre begripliga, tolkning , intill denna dag bibehållit sig i alla öfversättningar af den Hel. Skrift, s;i var mahända ofta meningen dermed ingen annan, an att "böta för fallandesot;" så mycket mer, som de der så kalln le besatte (ÄulfiOftuy.Ol) alltid räknades i-bland antalet af sjuklingar ; och man dessutom, i Frälsarens person , icke föreställer sig någon hexmästare eller andebesvärjare, utan endast en välgörare och förlossare. För oss, må dock gerna de ortodoxe tro att Han t. ex. utdref "sju djeflar;" annars kunde man kanske tro, att Han kurerade en

epilepticus,som hade t.ex. sju pnroxysmer på f|agan; i förra fallet, var underverket icke större, än välgerningen i det sednare. Alen för att återkomma till Fin narne, så må man nämna att man har flere, ja otaliga, berättelser, att t.ex. unga flickor, som gifvit sådane hexmästare korgen , ja stundom äfven deras fäder ochS7

att man förstämmer all lians husliga lycka och trefnad, att t. ex. hästar störta, och boskapen dör, med ett ord, att allt vantrifves och trånar bort. 1) Eller livad som är ännu vanligare: man stämmer björnar och rofdjur på hvarandra, 2) och — härom finnes det mångfaldiga berättelser. Det vore väl ej underligt, om i ett land der det finnes slora skogar, äfven funnes inånga björnar. Äro emedlertid båda ovännerna trollkarlar, så låta de del stackars d]uret springa sig troil från den enas bobkapsdrift lill den andras, utan att den dock pä någotdera stället förmår göra sin skyldighet, eller lättare: visa sitt na-

briider, fallit i emlera tillståndet. Orh har man älven andra, kanske lika mänga, exempel, att ile af andra hcxmästare blifvit botade. Hj under derföre om redan Feth. Claudius säger: "De (Finnarne) bedrifue oc somme mcgen ar-rigbed rnet dcris troldum, sa» at den ene skjuder eller sen-der sin (iao (d. v. s. sitt trollskott) i et meniii-,ke, oc en auden bider den ud igen , oe diifne deris lust met inenni-sken at plage oe bekomme hans gods oc penninge derför." (Sid. 134).

1) Besvärjelse-formeln börjar: "Xuo fptfij ininun fotiin, Juo outo toi|een toloon ! Xup IpFFi) minun Fotiin : Särö farmen Faiitojaia, Jufjafr' maijoit iintajota ! £111; outo toi|een toloon: J)Ffi Fijprii fi)tfi;öfeeii, 2)F|7 n'Dajaiin roaflFfoa ! SeFin rainnHe rouroerFoon, 3»t' ön nuorin nofletrnrøo ! Garroef fontaljan foroitaF, *f)àntä pitFin permannota!" &e.

Det linnes ingen besvärjning hvartill de ej , jemte de andra vidskepliga upptågen , äfven

hafva en så kallal trollsång, eller be s v ä r j el s c - fo r m el på rerg , att tillgå; som må vara ett bevis hvad magisk verkan sång och musik fordom måtte hafva haft på Finnarne, då förutan dem, intet ansågs kunna göra sa starkt intryck på deras sinnen. Enligt Cicero, hade deklamation och skansion af en vers, ännu i sednare tider, nästan »anima verkan på Romarne. Hvad de Finska trollsångerna angår, uppläsas de numern ganska fort och otydligt, hvilken förändring de tyckas hafva undergått vid Påfve-tiden, då munkarne slabbrnde sitt "Pater noster" och "Ave Maria" i de Finska öronen.

2) Björnstämningen begynner vanligtvis med följande formel: "JTou|eF Fonlio Felo|la, £eI;niä-,fi)Bjä [irteftnflrj, jpieFajla f)Ctooi|"ei|:fl)6]ä, DtppaFofta roitinnuEoura ! Tiuufc Fnrbu FnnFafiafto, Äarroasfjnfju botim-^e|la, 3I? iija|ta tpifjanen Piga ! JriaFo tieflä poiffipuotin, 3Iiu|la mieljen IjaFFopma; EiiFuFoon liljai* fijligäis, fiäpFöön Fijöri fainatoøaiä " &c.— 3S —

tur-anlag — att skada; och dermed kunna de låta den for I Fa ra så länge tills skinnet nötes af dess fötter. Ja ej blott björnar, utan äfven vargar *) och andra rofdjur kunna göra samma tjenst. Komma tvenne sådane trollmän tillsammans, så gnisla de tänder och visa en ohygglig uppsyn mot hvarannan, under det ingendera vill gifva vika för hvarandras makt. Skulle det någon gång hända, att tvenne sådane kämpar, på en gång, sökte nattherberge i en och samma gård, så har man många exempel på, att den ena, om morgonen derpå, oaktadt alla sina konster, befunnits do l, på det ställe han om aftonen lagt sig; och delta allt, ehuru de, på särskilta bänkar, kunnat ligga långt skilj Ja från hvarandra, oc!) ehuru stugan kunnat vara full med folk, som alla kunnat intyga, alt inga händer på den allidue blifvit burna. 2) Att sådant ej blifver angifvet,

1) Vargstämningen börjar med följande ord :

"ßnitan nia formella Foirnf, üS i fi a' b ä ii n ä t miijnfo|lii ! £nifnnmatjan fiicu fuofrn, 3JioaIta marfaran tefiä." &c.

2) Sådant, oeli mycket annat, är verkligen sant, och exemplen äro ej sällsynta. Dock, naturligt, naturligt måste väl allt ske1 Ehuru deruti just konsten bestar, att kunna dölja det naturliga lin Jer mysticism, griinacer och liocus pocus. Det är derföre fåfängt att predika och skrika mot deras vidskepelse och trolldom , förr än man vet hvaruti den hestår — både till det naturliga, och onaturliga. Man vinner dermed icke mera än Baals prester, då de ropte på sin Solgud. Det enda möjliga sättet rtt utrota denna vidskepelse, är att sätta den i den fullkomligaste dager, och

göra dc hem-

liga konsterna så allmänt bekanta som möjligt. Men skall detta ske med framgång, så fordras dertill en — nästan otrolig insigt uti saken. Deras ticj tiijâf äro emedlertid verkligen i besittning af en djup kännedom utaf många växters och kroppars hemliga egenskaper och verkan , hvilket de sorgfälligt under blåsning och läkning söka bemantla. Det förutsattes äfven att dc alltid först skola tasaen noga kännedom om upphofvet af det onda de skola böta , innan de företaga sjelfva kuren; hvarföre ock sjelfva besvärjelse-formeln oftast börjar med en genetisk deduktion af det ondas princip. Detta prolegomenon kalla de fpnft). Emedlertid läsa de sina hexerier t. ex. i åtskilliga slags ister (som skola mogna svullnad, m. m.) brännvin, salt, mjöl och mjölk, m. m. och icke i dukar och kläder —— 83 —

finner hvar och en; det är ej lätt att angripa en man, som gifvit ett så öfvertygande prof f å sin

ty dessa hafva Ingen reagerande verkan. Tron, den orygglig.iste tro, gör kanske likväl det mesta, och verkar här i psykologiskt afseende , må hända lika mycket som i religiöst. Vi äro icke lätttrogne, men försäkra heligt, att om man kommer i en nära rapport med en hesmästare, som är i sin rätta Ijaltiøijja (extas); då alla lians fibrer och muskler äro i den högsta möjliga spänning, hvarje nerfiden starkaste retning, och genom hvarje åder frnsar lif och blod, så skall lians potentierade natur ofelbart göra ett starkt intryck på var egen sinnesstämning, isynnerhet om denna är svag. De tillstå äfven sjelfve, att utan denna spänning nf sia egen natur (farai|uiuc, itito, [iiciitD, Ijot--iio) nr all deras möda fåfäng ; likasom det å andra sidan ovillkorligt fordras ett blindt förtroende till deras förmåga, så framt kuren skall lyckas. Månne icke detta står i något slags sammanhang med den a u i m a 1 a magnetismen (väga vi nyttja detta namn?). Skillnaden torde blott vara den , att i förra fallet fordras hcxmiUtarena (eller magnetisörens) ovanliga nerf-styrka; i sednare fallet, menniskans (eller patientens) ovanliga ne r fsv a g Ii et. Förhållandet blir ju, i båda fallen, detsamma, antingen man förhöjer täljaren, eller förminskar nämnaren — nerfsysteinet spelar i båda sin roll. Eller med andra ord: i förra fallet agera muskel-och nerf-sy sterne t; i sednare, lieinisfer - systemet, genom det sympatetiska systemet och nerf-vernas atmosfer. En annan märkvärdig omständighet är ilen, då

hexmästaren potcntiei ar sin natur till den grad, att en verklig explosion af stridande krafter blir synlig , och han faller i ett konvnlsifviskt tillstånd af sjelfmcdvctslöshet (forneen IanFe= minen). \ i veta väl att många charlataner hyckla detta tillstånd, för alt bedraga allmogens enfald; men vi tro äfven , att många erhålla det på naturlig väg. Att i detta ämne närmare söka utveckla våra tankar, kan här icke blifva föremål för vår afsigt, så mycket mindre sora det tyckes stå i ett nära sammanhang med de paroxysnier som påkomma svagsinnade och religiöst svår mande—sekterisk a menniskor; och hvaröfver vi vilja afvakta kunnigare mäns omdömen.

Visst är åtminstone , att allt i naturen verkar genom krafter, hvilka ofta äro oss dolde och förborgade; och hvilkas framkallande utgör en hemlighet, såväl i den döda som lefvande naturen. Man behöfver blott bryta sönder eu sticka, för att genom dess motstånd få begrepp niii k o lie s i o n s - k r af t e n; man behöfver endast krama ihop en senila, för att se ett bevis på exp aas i o ns - k r af ten (e las t i-citeten), och man behöfver allenast kasta en sten emot höjden, för att finna verkan af attraktions-kraften (tyngden). Hvem kän.le väl att i hörnstenen fanns den elektriska kraften? Hvem i jernet, den magnetiska? I zinken, den galvaniska? — Ej den som tviflar och beler hvarje ny lära, hvarje främmande mening; men deu som observerar, forskar och—• 40 —

styrka. Och dessutom hvarest äro bevis? Det är och derföre vanligt, att vid sådana gemöteu, der

begrnndar. Vare iletta nog för alt visa, att i döda kroppar ßn-nas krafter, dol.la för vårt öga, oeli ännu outredda för förståndet. Då detta gäller om den d ö d a naturen , huru mycket mer skall det ej gälla om den lefvande? Att framkalla dessa krafter, måste ske genom knippens potentiering , d. v. s. retning, eller genom konilikt med andra främmande kroppar och krafter. Hvem känner ej verkan af sinnenas och nerfvernas retning? Explosionerna af vrede, kärlek, fruk tan, glädje, in. in. som förekomma i det dagliga lifvet, äro fenomener, så allmänna att de knappt fästa vår uppmärksamhet; och likväl yttrar sig i alla en förut slumrande kraft, hvars verkan är påtaglig, men hvars genetiska förklaring blir en hemlighet. A-n i in ala magnetismen, somnambulismen, ja sjelfva pro-pagan i sm en, och en hop andra mindre kända fenomener, äro dylika dynamiska kraft-yttringar , ännu till sina

naturer alltför mycket outredde. Då man härtill lägger hvad inbillnings kr aften , eller i mina-g i n a t i o u e ii, för mår — äfven en kraft, soin alltför mycket beherrskar den menskliga hyddan, så anse vi ett verkligt fysiskt inomentellt tillstånd möjligt såväl af nerfslapphet som nerf-styrka, d. r. s. af magnetisk söinn, eller schamanisk extas — eller måhända karnkteriseradt af andra, mera passande, benämningar, uti hvilket patienten slutligen faller, eller hvaruti hexiuästaren försätter sig, efter

en omåttlig, fanatisk, skalning af sin inbillning,—uppjaga I ocli uppmanad af andra okända krafter; hvarigenom det förhållande blir stördt, som förut ägt rum de särskilta krafternas potenser emellan, utgörande deras jemnvigt, och hvarefter ett nytt tillstånd af krafternas anomali upp. står, der den ena visar sig verksam, på don andras bekostnad Och bör detta onaturliga tillstånd ej förefalla oss underligare, än tillståndet af rus, efter konsumeradt brännvin, tillståndet af syner efter en uppskrämd fantasi, tillståndet af drömmar, clairvoyancer, nattvandringar, och andra sällsamma potentierale naturer, hv aruti den med olika anlag och krafter begåfvade menniskan kan försättas.

Äfven i ett annat afseende {nemligen i medicinskt hänseende) står det Finska hexeriet i en ganska nära beröring ej blott med den så kallade sympatin (med afseende å de sympatiska medlen) utan nek med den i sednare tider så mycket förfäktade homo iopa tin, (hvilken, egentligen att tala, endast är en utgrening af den förra, som läkare vetenskapen accepterat), liksom detta hexeri ännu i ett tredje afseende, (nemligen i magiskt hänseende) torde förete en beröringspunkt emellan den sinnliga och öfversinliga naturen, eller för att säga mera tydligt, — emellan oss och andeverlden. lin möjlighet, smn må förvaras såsom en hemlighet. Dock nog härom, vi hafva, redan sagt mera än vi bordt.4L

de pröfva hvarandras förmåga, hvaiken lif eller lemmar komina i fråga. J)

Del är nästan ingen Finne, som ej tror sig kunna något litet i denna väg, åtminstone" så mycket. som till husbehof fordras; såsom t. ex. att jaktlaga vissa allmänna försigtighetsmått emot troil och hexor, bå t. ex. att göra litet hocuspocus i ladugården, dä boskapen första gången om våren utsläppes på bete, på det den ej måtte skadas af vilddjur, — ej trampa på främmande trösklar, — välsigna sig vid andras svordomar, — spotta vid ett elakt möte, m. m. Kunna de härtill någon liten besvärjelse-formel, så tro de väl att den ej är utan sin goda vet kan; men veta äfven, att om den skall äga önskad kraft, måste man stå i en närmare gemenskap med fan, eller hafva anbefallt sig honom i händer. 2) Derföre anse de i allmänhet hvarandra för sin mästare, eller tro att andre slå i en närmare relation med djefvulen, än de sjelfve; ty de nieua, att man endast i den grad kan hoppas hjelp,

1) Peder Clausson omtalar redan en sådan täflan , hvaruti den ene lät en stor sten flyta öfver ett sund; men den andre förvrängde nacken |)å sin medtäflare, så han alla sina dagar gick med bakvändt hufvud (se lians "Norriges Bescriffuelse, s. 134). Samina Författare anför, kort förut, ett annat dylikt exempel , huru den ene länge siiktc lomma ät den andra; men fann honom alltid sig öfvermäktig. Han passade derföre på tillfälle då den sednare engång lade sig att sofva utmed ett berg,— då sköt den förre sin gån (eller sitt trollskott) i klippan, och sprängde den öfver honom (s. 131.) Och lärer det vara detta, som han samma sida kallar: "deris ugu-deliga oe fürskreckelige Troll-

dom oc afguderi." Samt slutar dermed, att: "delte skrifver jeg icke g jern e om de onde folek, megit mindre dömmer jeg lier noget om, lidén at Satan er en lusinfbld Konstener, oc megit kralftig i de Vantro-Mennisker. (s. 134.)

2) De tro likväl ännu, att bh länge man endast söker göra godt, såsom t. ex. läka sår, och böta sjukdomar , ro. ni. så kan allt sådant ske utan att just behöfva hafva ingått förbund med hin onde; och man besvärjer derföre, i detta fall, ej heller vid hans, utan vid Guds, och Jungfru Marias, namn; hvilket sätt är det vanliga, och ger redan, som inan ser, tillkänna katolicismens inverkan.

som man gjort sig af honom förtjent. Då nu hvar och en, som vill göra uppseende och äga reputation, måste gifva sig min af en trollkarl — äfven om han icke vore det — och med miner, tal och åtbörder , låta påskina sin

öfvernatarliga makt och verkningsförmåga, sig sjelf till godo ocli andre till fruktan, så ser man lält hvad Tacitus menar ined "suas alienasque fortunas spe meluque versa re," hvilka ord kanske sålunda rättast I öra förstås: suas fortunas spe, alienasque me tu, ver-sare. z)

SåleiJes blifver nu meningen (äfven om sed nödvändigt skall bibehållas) "Men de anse det för lyckligare, a 11 med Ii and ar beten sysselsätta sig hemma, och (förmedelst sin trollkonst) skydda sin, och åtkomma andras, egen-

1) För att i allmänhet gifva ett begre]i|i om

ma biiliän Jf)ii)cn nipatn, DUoafa Satannn fainopn, Semmpn moatn fpijbpttefen, 2fp4 minö f;iFäni l)ii()àn, £>iFi toifeenFin tufpopi, itariua tpifen fatfiaapi ! Jpiifi ön fjirmiä metà|jä, Siarfju pti Farfia metaßä,

OTinä pun Farhiia FaiFiatnpi, Dliufl' rn bietoinen fjiwiä, Diauroan Faiftninen faniara; Jpila Jjiirä birrotttelen, 'Pe[pittelen perFeleifä Si)pniàftä tveristpafpa, i.'uu=tra|po fubrymafta. Onfp linnaea filipc, OhFp luura Fnlini|tpga, fe t)i)tpiin in id) en føëfäfji tdF, .^nutatn balumalaifen ?

©en noijat minu|ta fcaroaf, Jtuin tuuli if|nneilla, Æetàii>rauta Fatliofto. 3.)iftän piilin perumnt pfjon, Süoaralfeeni tanteiel>en, Gjttei pi;f?t)F noijan nuolef, Dioijan nuofet, roeffipin roei^tef. Gifö niinufjn mieftä lien ef, Jos ei puF pojojja peio|la, Säinän pulnion purfajaFfi, £ämän jaFfon joFfajaFfi ! itufjun fopii minun |prmeni, SopiFpon 1'uojan fprmi ! 5tul;un fäupi minun Fafeeni, fiätjfppn Fä|l 3uma'on> .f)«rran tuf)tp (ainniaFpfjon ! lee.

dom, än att träla vid åkerbruket." I sammanhang härmed, säges det i deu följande meningen (i anledning af denna deras trollkonst, seid* galder, eller hvad man vill kalla del): "Säkra emot *) gudar och menniskor, hafva de gått iland ju ed det svåraste värf, utan alt de ens behöft göra något löfte till gudarne. Kanske torde någon stola sig dervid, att de här sägas vara "säkra", då de i den förra meningen sades sväfva

1) Likasom vi, i det föregående, ansett det nödigt att närmare analytisera begreppet af ordet securus, så tro vi oss, äfven bär, höra göra några reflexioner öfver dess förbindningsord näversus. Till en början önska vi fästa läsarens synnerliga uppmärksamhet derpå, att Tacitus skrifver "securus näver sus" (säker c m o t) hvilket är en märkelig, och i Latinska språkbruket ovanlig, konstruktion; ett uttryck, hvilket, såsom i sig sjelf mindre logiskt riktigt, äfven i Svensk öfversättning icke gerna låter säga sig. Ty det bör egentligen heta "säker fö r," och icke "säker emot," såvida nemligen det en äst är fråga om begreppet säke het, i och för.sig sjelft betraktadt, utan afseende å något i tanken tillika förenadt begrepp om "ficndtligt motstånd." Derföre konstrueras ock ordet securus, i Latinet, vanligtvis med prepositionen^ ctb eller de (icke med adversus) t. ex. "securus a metu som/tus" (Plin. L. 28, c. 9), "securus de hello" (Liv.fi, belt. Maced.) och hos poeterne stundom med ge-nitifven, t. ex. "pænæ securus" (Hor. 2, Epist. 2.), "amorum securus" (Virg. Æn. 10); hvilket bevisar att detta ord, upplöst till begreppet, borde heta, sine

cura pænæ v. amorum. Tacitus, som alltid skref nätt och koncist, begagna 'e sig isynnerhet af detta talesätt, t. ex. "loca casuum secura" (Lib.xvn), "tle-coris securus" (Lih. xtx), "po-tentice securus" (Lib. ni), "udii securus" (in vita Agi-.). Det kan således icke vara utan orsak, ellerutnn en viss anledning, hvarföre lian just här säger securus adversus, såvida han härmed endast och allenast skulle haft afseende på deras securilas. Denna anmärkning tjenar oss till ett ytterligare bevis, att Tacitus med dessa få ord ville Båga någonting mera, än att Finnarne blott voro (såväl utvertes som invertes) säkre (d. v. s. skyddade och tryggade) mot (för) gudarne. Han ville nemligen derjemte äfven liksom låta förstå att de också (genom någon osynlig makt) kunde göra sig härda emot dem. Och just detta e m o t cnoncerar sig ganska starkt i ordet adversus (e-iuot vänd). Detta Finnarne^ trotsande emot Gudarne, förklarar lian, i de följande orden, än ytterligare, genom det öppna förakt de visade dem, derigenom att de icke ens ansågo det för mödan värdt, att helga deui några löften (ut i/lis ne voto qtiidem opus esset).44

emellan hopp och fruktan? Men det slår jiX uttryckligen, att de voro securi adversus homirtes drosque* *) tv dem fruktade de icke; men för hin onde, och dess redskap (d. v.s. för arga trollmän) sväfvade de i stor fara. Kanske invänder man vidare: det fauns väl lag och lätt i landet! Huru dermed må varit, lemna vi derhän; men det synes troll t, att den som fruktar hvarken gudar eller menniskor, fruktar ej heller deras rättvisa. Åtminstone tro

Finnarne sig ännu i dag, kunna klnm-ma (qväsa, tjusa) både Domare och Lagen. 2)

Aunu en omständighet, som styrker vår sak, är den, att Tacitus, då ban talar om Finnarne, säger strax i hörjan: "Fen riis mim jeritas * fceda paupcrtas: nan arma* nan equt, non penates." Om vi nu noga undersöka gången af hans beiät-telse, så skola vi finna, att allt hvad ban sedan säger i det följande, blott Ur en förklaring häi öfver, Sà t. ex. förklarar ban först, deras "Jæda p a u-p er ta Si" och säger: "Vi.ct.ui herba , vrsntui pei/eSj cubilr humus* soln in sagittis spes* quas inopia ferri ossibus asperant." Derpå beskrifver| han deras "mr ra feritas" på följande säll: "/-demque venatus viros pariter ac ferninas ah'/. Passim enim comitantur* partemque prcedce pe-\ tunt. Ncc aliud infanlibus fera rum imbrium-,

1) Egentligen tyckes ordet homirtes, liiir stå i motsats emot tleos, ehuru dermed egentligen torde höra förstås hostes; ty förmodligen behöfde ej Finnarne frukta menniskorna annorlunda än såvida de voro fiendtliga; och såsoui sådane voro dc skyddade för dem genom sina trollkonster.

2) Deras troll-formel, eller galdr, lyder:

(Verifh. (ii;!)d Oiifar',

sOuafosii |cmeria marjain.

JairaifWn fafTufimn, Suiife Suomarin fitol)tin ! £ain muuron fiitnpnbaff|T, CapfeFs lain pitäjäF|li; Dliinä fijömef|i fucf|T. £uo's ("ata fotoo, Subntfa tuljattoo, JiniFEi moafjan FoafuFooni! üofi moaljon [anFetfooni. (Månne ej med denna Erik förstås Riks-Rådet och Riddaren Erik Fleming, som var Lagman i södra Finland, och dog 1538)?— 45 —

Cjue suffugiurn quam ut in aliquo ramorum. riexu con t. egan tur ; huc redunt juvenes , hoc senum receptaculum." Sedan förklarar han i det följande "non arma/' derigenom att de voro "se-curi ad ver sus dfoSj securi ad versus homines." Slutligen förklarar han orden "non equi " derigenom att de icke skötte något åkerbruk (beatius arbitrantur illaborare domibus quam inge-inere agrisj; oeh ändteligen i sista meningen, der lian uttrycker deras förakt emot Gudarna, förklarar ban äfven hvarföre han saj^t om dem: "non pe-natesj" 1) "/'//is CFmnonibus scil.J non voto

Cjuidem opus esset."

1) Non penates, liar man vanligen, figurate, öfversatt dermed alt "de icke ägde något stadigvarande hemvist." Vi finna likväl ingenting som här kan gifva anledning- till en sådan, endast hos Poeterne förekommande, bemärkelse ; i anledning hvaraf inan äfven velat tillämpa hela beskrifningen på Lapparne. Vi deremot tro att dessa ord äro ingenting annat, än en närmare förklaring at hvad han förut i 9:deKap. torde hafva lämpat på Finnarne, då han uppger, ätten del af Sveverne (månne det ej bör vara Svearna?) blifvit påtrugade en främmande religion (ndoecta retigio); emedan de sjelfve: "nec cohibere parietibus ileos, neque i/i alla m Illimani oiis speciem assimulare" hvilket allt fullkomligt inträffar på Finnarne (jemför Otava 1 i), p. 146. och Sv. Litter. Tidn. 1817, p.295). Att meningen icke kan vara, det Finnarne voro i saknad af ordentliga hus, finner man ännu tydligare deraf, att han redan tvenne gånger förut talat om deras hus , nemligen "et domos figunC' och "illabo-

rare domitius." Vill man, oaktadt allt detta, påstå, att Tacitus , med orden non- penates, ville utmärka det Finnarne icke ägde stadiga bostäder, så följer dock deraf icke, att härmed menas Lapparne; ty han bar redan förut fällt samma omdömen äfven om andra den tidens nationer. Så säger han t. ex. i 31 Kap. om Catterne, att de irke ens ägde några hus: "nulli dornas , aut äger , nut atiqua curas" oeh ungefär detsamma säger han i 46 Kap. om Sarill a t e r n e: "in pinus tro equoque viventeseller som FompOnius i 2:lra ßok. om dem uttrycker sig: "pro sedibus plaastra ha-bent," hvilket han i 3:dje Bok.

närmare förklarar: "gens.....

non se urbibus tenet, et ne sta-tis quiclem sedibus, ut invita-vere p ah ala, ut ccedens et se-qaens hostis e.xigit, ila res opes-que secum trahens semper ca-stra habitat. Alla dessa uppgifter tyckas till det mesta vara hemtade från Strabo , hvilket faller mera för ögat, om man jemför Siebenkees's Latinska öfversättning deraf, der det lie-46

Man torde kanske redan vara nöjd med vår förklaring öfver delta ställe hos Tacitus, blott vi äfven gittat bevisa det han verkligen hade sig bekant Finnames trolldom, eller att denna deras konst redan på hans tid var i utrop. Och—äfven detta skola vi i det följaude söka ådagalägga.

'Taufaamrif Papin fanofa, "Jpiijen loirttä ipinFutfaairat."

Snart sagdt alla forntida Författare ocli Historieskrifvare, som blott omnämnt det Finska folket,

ter i 7:de B. 1 K. § 3, om de Nord -Germaniska folken: "Com-rnurie nmniu.ni est, qui istis in lods degu.nl, facilis et expedita soli mutatio, ob tenuitatem vi-ctus, et quod neque coluiit a-gros, nec quidquam reponunt. Sed. in casis kabitant in u/mm diem apparatis, cibus eis a pe-core plurimus, ut et Nomadibus: quorum etiam imitntione rebus suis in currus i nij> os it is fncile cum pecore suo abeunt quo visum Juerits hvilken beskrifning, med undantag af de omtalte vagnarne , viila mera tyckes passa på Lapparne, än den Tacitus liär gör om Finnarne. Uti2:.lra K. 4 §. och 3:dje K. 17 upprepar ban detta iin vi lare, då han talar om de Sarmatiska nomaderna, af hvilka Roxola-nerne voro de nordligaste, ban kärn de. (iVIånne namnet kan hafva någon gemenskap med finska ordet DJuotfalainen?) Ty sedan han först sagt: "quid au-tem sic ultra Germanos, et alios iis confines, sive ii sutit Bast ar næ , ut plerique puta/it, sive aliiinteriecti, sive Jazyges, sive Ro x o lan i, sive alii in cur-ribus dotnicilia habentes, non est facile dictu," säger han öm dem sedermera: "Roxo larii

maxime septentrionales, qui eainpos inter Tanain et Bory-stlienem incolunt. Nam qitan-tum est nobis cognitum regionis septentrionalis a Germania as-que ad Cnspium mare, id omne est campestre: an supra Ro-xolanos /inbitet aliquis, nesci-mus. Häi-|iå beskrifver han deras nomadiska lif sålunda: " /""n-toria iVomnduin pilis coactis com-pacta, i'ißx.a sunt vchiculis, in quibits iidegunt: circum en vrr-santur pecora, quorum lacte, caseo et carnibus aluntur: se-quuntur autem ipsipascita, sem-per herbosa occupantes tocà'; hyeme in paludibus Vlæoticli pro-pinquis, æstate etiam in carn-pis." Hvilket allt ännu i dag gäller om Tscheremisser,Tschu-vasscr, Morduiner, Votiäker, ra. fl. af de, i det f. d. Asiatiska Sar-iuatien, kringströfvande Tsehn-diska eller Finska folkstammar, af hvilka de egentliga Finnarne, redan före sin beröring med Svenskarne,tyckas, såsom sjelfva hufvudstainmeii , hafva ägt ett mera ordnadt och organiseradt samhällslif, hvilket, sedermera, efter denna förening, ytterligare , ehuru på ett främmande språk, antagit alla kulturens och civilisationens förmåner.47

hafva gemensamt instämt i ett vitsord om deras såkallade trolldom. Redan sjelfva det ordet, eller namnet, Troil, betecknade ursprungligen, och i historiskt afseende, en Fin ne (jote, thusse, rese, m.m.) liksom begreppet "Finnar" och "trollkarlar" voro i de gamla nordiska sagorna synonyma, hvilket bevisar, att den mytiska bemärkelsen uppstått, och härledt sig, af den historiska. 1)

Den Svenske Historieskrifvaren Olaus Mag-uus, 2) som sjelf lefde vid slutet af fjortonhundratalet, säger om dem: "Aquilonis regioj Finlan-rfia oc Lapponia ita erat docta maleficiis o-lim in paganismo, ac si Zoroastfem Persam, in hac damnata disciplina prceceptorem habu-isset." Och hans bror, Johannes Magnus: 3) "popilius i lle multis rationibus in super abilis existi-malur. Est etiarn incanLationum studiis om-nino de di tus, eisque non minus qu.am armis pugnare consvevit," Bayrarn jac. zleglerus, som dog, vid hög ålder, år 154g,4) säger om dem: "incan!atores sunt perefficaces;" Porlugisarn Damianus a Goes, som lefde vid samma tid: 5)

1) Sn skall t. ex. ilen Egyptiske Historieskrifvaren Olym-

piodorus, som lefde i början af 5:te seklet, hafva berättat, enligt hvad den Constaiitinnpoli-tanske Patriarken PhotIus om-

förmäler, det Vandalerne pläga-

de öknäinna Götherne för troll, förmodligen för det de tagit

desses land i besittning; oeh i ett bref från Kalifen Balthasar i Bagdad, till Konung Christoffer, af år 1-144, kallar den förre den sednare ännu för "Konung öfver trollen inorden." Brefvet börjar : "ßaltnsar Soldanus consanguirieus Deorum, ßabilo-niæ Imperator &c. . . . auribus nostris intonuit, te fore magnum

regent Tr ullorum. &c. Jemför J. f. Neikter, Dissert. de gente a/itiqun Troll, p. 65, och Geijer, Sv. 11. Häfd. s.

2) Se hans Historia de Gen-libus Scpte/itrionalibus. Romce 1555, in fot. p. 11!). Bet är i 3:dje Bokens 16:de och följande kapitel, som han än vidare fortsätter denna beskrifning.

3) So hans Gothorum Soeo-numque Historia, liomæ 1553, in fol. p. 163.

4) Se hans Schondia. Argen-tor. 1532. fol. p. xcvé.

5) Se hans Deplnratio Lap-piance gentis. Coloniæ Agrip. 12:o; s. 254.48

"incantamentis sic po]leni, ut in ter mill t a di. du mira , qiice pr ce termit to j näves in medio cursu retineantj sic ut nulla vi -venLorum anio-veri possint."

"Incantationum studiis incumbuntj" säscr Seeländarn Saxo Grammaticus, om dem, i sin Hä storia Danica, sotn ban skref år 1177, *) och den gamle IslänJaren Snorre Sturleson, en bland de äldste nordens Historiker, född på Island 117g, anför på mänga ställen bevis af Finnarnes trollkonst. Så beskrifver ban t. ex. sid. 3f5 af sin Norske Kongers Chronica, vdsat paa Dansk* aff H. Peder Olausson. Kiöbenhafu i633, om en Finne, som midt under måltiden trollade bort all maten från bordet, då Konung Haldan Gudrödsson, med ett stort följe, gästade på Hade* land. 2) Sid. 164 omtalar ban en stor trollkarl benämnd Evind Kelda, utan att dock bestämdt nämna livad landsman ban egentligen var; 3) men

1) Se t. ex. Loniceri edition, tryckt i Frankfurt vid Mayn 1576, fot. s. 84.

2) Det säges väl att man icke kunde upptäcka uppliofsuiannen

till detta skälmstycke; men Konungen lät "en Finde, som var viis oc förfaren i alleTroll-doms stycker", undergå torturen, (han var således misstänkt); och att detta ej var utan sina goda skäl, bevisas deraf: att då lian sedan räddade sig, genom flykten, begaf ban sig ined Harald , Konungens son, hvilken han mcdtngit, till en höfding (förmodligen den, som ombctrott lionom detta värf) hvilken gästfritt tog emot dem , och omsider yppade för den unge prinsen, att det just varit han som borttagit, d. v. s. låtit borttaga, maten.

3) Väl troddes det att lian var son till Ragnvald Ret-tillien (äfven en arg trollkarl, se Peringsk. s. 114) hvars mor var den beryktade Snöfrid, den gamle Finnen Svases dotter (s. 51, 153); men då han undergick tnrturen, för det ban icke lät döpa sig, bekände ban i sin dödsstund: "jag kan ingen döpelse fä, ty jag är en ande, uti iTietinisko-lekamen, qvickf nåder igenom Finnarnas trollkonster; ty de som kallade sig min fader och moder, fingo inga bain tillsammans — ocli dermed dog F vind, och hade lian varit den argaste Trollkarl i .Norrige." (s. 160. jemför Pcring-skölds upplaga af Sturleson.; Stockh. 1597. s. 300.)48

namnet är finskt, och i Finland finnes ännu en slägt ined del namnet. *) Sid. 292 och omtalar ban |iuru den Norske Länsherren T hörer Hund på Bjarköö, beställer sig af Finnarne 12 slycken renskinns-muddar, som voro förfärdigade "med saa 111 egen Finnekonst, at der kunde intet jærn bide paa." Hvilket Konung Olof Haraldson, kallad den Helige, nogsamt fick röna, då han, i vapenskifte med samma Hund, måste lillsälta lifvet; emedan vid hvarje hugg han gaf sin motståndare, endast rök och dam gick ur pelsen. Och cjväder Skalden Sigvater härom sålunda : "Then milda Konungen fant sjelf "Then starka Trolldomen, "Hvarmed de Trollkonslige Finnar "Hade hulpit Thori; "När som Konungen slog Hunden "Tvert öfver skuldrorne, "Och thet med guld beprydde svärdet "Kunde intet bita." (jemf. Peringsk. s. 761,795).

Angående åter den nyss om» talte Finnen Svase, eller Be rg-finn acim lian äfven kallades, så berättar Sturlesnn, att han genom sin trollkonst gjorde Konung Harald Hårfager så kär i sin dotter Snöfrid, att han tog henne till sin gemål. Ty hon hade knappt räckt honom ett mjödkar—"och genast var som en brinnande eld skulle tändas i hela lians kropp, och ville han då straxt hafva samlag med henne. Men Svase sade, thet skulle inte ske, med mindre Konungen fäste sig henne till hustru, och finge henne efter lag." Hvilket ock Konungen gjorde; men fann vid dess död , (då ur hennes kropp iprnngo ormar, och ödlor, grodor, paddor och allsköns elaka

matkar) — sig jemmcriigcn bedragen , och att han varit gift med en t r o 11 p a c k a.

1) Irke blott i Finland, utan äfven bland de vid Norska gränsen bosatte Finnar, lefver ännu minnet af denna slägt, kallad Kelta, (nnmnet skrifves annar* vanligen Krldn) eller Kelcainen-En Wcrmlands-Finne, benämnd af de SvenBkc Kelt-Anderg, visade under 1657 års krig mot de Danske, mycken bravur och tapperhet. Ruinerna efter hans eård, belägen nordost från byn Lekvattnet på Fryksände vestra Finskog, kallas än i dag Kel-tai s-tom ta, liksom ett annat numera ödeställe, nära byn Ärn-•jön på Östmarks Finskog , benämnes efter någon annan af •amma slägt Ädtfllfett OUtto.

Exempel på Fiimarnes svartkonst anföres dessutom s. x3, 5g, 64, 128, m.fl. st., att förtiga historien orii Vandlands förtrollning af Finska Prinsessan Drifva, genom dess trollkona Huld, ') hvilken historie blifvit verldskunnig, och anses hafva skett vid pass år 80 eft. Chr. f. (se Heims Kringla, p. 12) och således just på Taciti tid. 2) Vill man jemte Historien rådfråga de mytiska Eddorna, så kan man gå ännu längre tillbaka i tiden, 3) och man skall allt framgent finna samma sak mångfaldeligen bekräftad i allt det vidunderliga, som der anföres om Jothar, Thussar, Dvergar, Resår, Troll, ni. m. un-der hvilka namn man måste tänka sig ömsom våra

1) Denna Huld, sora var Trollens drottning i norden, eller som hon i Sturlunga-sagan kallas, "trollkona mikil," ansågs vara moder till trollsystrarne T hor-ger d och Yrpa, hvilka den Norska Jarlen Håkan , redan i 10:de århundradet bevisade en öfvernaturlig dyrkan; och hvarom linnes en egen Isländsk saga. Sagan om Huld omtalades, i hörjan af trettonde århundradet, såsom allmänt bekanti Norrige, hvars allmoge ännu ej glömt Hulla eller Huldren, såsom drottning öfver troll, rå, och de underjordiske. Dessa kallas derföre efter henne , i det gamla språket, Huldufolk; äfvensom trollkonster benämndes Huld u-konster (se Geijer, Svea R. Häfder, 1 D. s. 482). Mest är hon hos allmogen i Norrige bekant af den sä kallades H uld res låt, hvarmed man betecknade förmenta sorgliga underjordiska toner, som man trodde sig höra ur bergen (Mullers Sagobibi. 1. 368). Vi förmoda att namnet Huld är ingenting iner och ingenting mindre än en förvridning af Finska ordet (jullu (ga-

len, öfvergifven); och att bemärkelsen af detta ord, möjligen deriverar sig från nämnde troil-packa, eller dess namn. £nligt Grimms Deutsche Sägen, s. 6—12, omtalas äfven 1 Tyskland "die FrauHolla," ehuru Muller tviflar om hon är densamma som den, hvilken förekommer i Ynglinga-sagan.

2) Anmärkningsvärdt är att Tacitus i 45 Kap. säger om Si-tonerna, ett Svenskt folk (några anse honom med detta nainn hafva utmärkt Sigtuna-boerne) "Fe-mina dotninanturoch tillägger : "in tantam non mndo a li-bertate, sed etiam a serpituté degenerant. Hic Sucviæ finis."

3) Odin, som (enligt Edda Dæmis. 6) sjelf på möderne var af Jätteslägtet, hemtade icke blott sina råd af jätten Mimer, ibland Iiimlhussarne, utan friade till Kinda, enligt Saxo, |iå en Finsk spåmans råd; 'eller som det i den äldre Eddnn heter, på utsago af en spåkunnig jätte-qvinna, den han uppsökt och med besvärjelser uppmanat. (Se härom : Vegtams quidja).51

pinnars och Lappars stamfader. Dessa vidunderliga och fabelaktiga historier igenträffar man, ehuru till stor del omstöpta, i Romarnes och Grekernes vidskepliga berättelser otn vissa folkslag här upp i norden. Icke underligt derföre om den tillförene ofta omnämnde Danske Författaren Peder Olausson, sedan lian beskrifvit Finnarnas trolldom, slutar sin berättelse med att säga: "De ere allesam-men grumme Troldfolck, huis lige jeg icke troer at hafue 11 ogens t eds vaerit, eller endnu findes i verden." (sid. j32).

Ja ej nog dermed att man var kunnig om deras svartkonst, och åtnöjde sig med alt begagna och påkalla den vid trängande behof, man skickade äfven sina barn från aflägsna 01 ter till Finnarne, att lära sig deras trolldom, eller som det efter den tidens sätt att (-äga, kallades — "Finnekonst."

Sturleson berättar alt Konung Erik Blodyxa, *) då han återvände från ett stiöftåg i Biar-inaland, träffade på hemvägen, i Finclmarken, en flicka vid namn Gunnil d, som från Halogaland var ditsänd, alt lara sig "Fin ne kon st," d. v. s. trolla. 2) Derom läses det i den Danska öfversättningen, sid. 56: "Der Hand (Etik) kom tilbage "til Findmarken igien, funde Hands mend en dei-"lig jomfru paa en Öe udi en Findgam; hun kal-"lede sig Gunnild for dennem, oc sagde: min "Fader boer paa Halogaland oc beder Ozor Huide, "hand sende mig til Motle 3)

Finnekonning at lære

1) Scheffer begår häruti ett stort misstag, då han, sid. 51 i sin Lapporiia , säger att detta skett af Eriks fader Harald Hårfager, i livars historie händelsen finnes anförd.

2) Konungen gifte sig sedermera med denna Gunnild, och visade hon att hon ej var illa tänd i lära, då hon framdeles

genom en Finkone tros hafva förgifvit Halfdan Svarte, under ett gästabud (s. 64) och sjelf, genom sin trolldom , förgjort Konung Håkan Adalsten Fostre. (sid. 87).

3) Att detta namn, såsom det här skrifves, i likhet med många andra, hvilka man t. ex. finner uppgifna hos Saxo — icke— 52 —

"Finnekonst, seden kom jeg til desse to Finner, som

"ere mest konstrige ofuer ald findmarken.....

"Naar de blifue vrede, da skjelfuer jorden under "dennem, oc hvad lefuendis Djur, da kommer for "deris Öjen, ma styrte ned ligesom det vaare dödt."

Detta kan vara tillräckligt att visa, det deu Finska folkstammen, så langl den Nordiska Hislo. rien någonsin sträcker sig, och redan i de äldsta häfder, der detta namn förekommer, visat sig så-6om ett folk, det der stod i nära förbund med hin håle. Vi skola snart äfven få se alt denna Nalion var lika mycket härföre beryktad — såväl i vestern som i södern; och att Romerska och Grekiska Historieskrifvare fullkomligt instämde i aili hvad de Danska och Norska Krönikorna berättade om dem.

Redau Spanioren Pomponius mela, som lefde ungefär 40 .år efter Chr. säger om inbyggarne i Thule — och hvilka desse voro, skola vi längre fram få se — "Graiis et nostris celebratæ car-minibus.* *) Att desse Nordboer eller Thuleboer varit beryktade såväl för de natur-fenomen solen här företer vid solståndsliderne, som för de många vidunderliga Jätte- och Fé-sagor, som om dem förspordes, och hvilka med ryktet llögo verlden omkring, utsmyckade genom Skaltlernes fantasier, intyga äfven andra af forntidens Historiker. Tacitus sjelf tyckes endast hafva omskrifvit dessa Pomponii

är Finskt, inser hvar. Detta hindrar dock icke att det ju ej derföre ursprungligen kan hafva en finsk upprinnelse. Skulle det derföre vara oss tillåtit att gissa oss till det rätta namnet, i anledning af det sätt hvarmed Svenskar och Danskar vanligen barbarisera och råbråka finska ord och benämningar, och hvarna nan ännu i sednare tider t.ex.

i Fernow» Beskr. öfver Werml. p. 528, finner flerfaldiga bevis, så skulle vi vara höjde att tro, det man härmed torde kunna hafva menat Muttilainen, en gammal Finsk slägt, som ännu lefver och är ganska talrik.

1) Se 3:dje Boken af hans skrift de Orbis situ. Frankfurt 1700, p. 348.5S

ord, då han, i 2:dra Kap. om de Germaniska folken (hvartill han äfven i äknar Finnarne) i allmänhet säger: "celebrant carminibus cintiquis;" ehuru han dermed egentligen tvckes afse deras egna folk-qväden. Äfven Romaren Plinius den äldre (född i Verona år 20, och död år 76 eft. Chr.) tyckes hafva kompilerat detta ställe hos Pomponius, då han, vid beskrifningen om norden, säger på ett ställe i sina skrifter: *) "pörte Riphæos montes , 2) ul-traque aquilonem, gens felix 3) ("si credimusj quos Hjperboreos 4) appet/averej annoso deg it cevo* fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi extremique siderum ambitus." Och hvad som är ännu märkvärdigare, säger han om detta högst mot norden

1) Se lians Historia Natura-lis, trvckt i Paris 1723, fot. T.l. pag. 219.

2) Med Kiphæi montes, har man vanligtvis fiirståttde Uralska eller Scythiska bergen. Redan Strabo utsätter på sina kartor, ganska tydligt, deUral-•ka alperna under detta namn. (jemför lians Tabula Sarmatiæ). Att annars Auktorernas tanke , häruti, liksom i mångt annat, varit delad, är oss icke obekant.

3) Att denna felicitas är densamma, den Tacitus nog tvetydigt antyder, under namn afse-curitas, tyckes vara

påtagligt; ty hvarföre skulle han annars säga "si credimus," lom han ej ansett den fiir orimlig (föga trovärdig). Äfven Tacitus tyckes varit villrådig, huruvida han borde tro det eller icke, lemnar likväl saken i sitt värde , men tillägger straxt derpå, med afseende å hvad lian vidare hört, att det vore nog fabelaktigt (cetera jam fabulosa).

4) Vi veta väl att otn intet ord torde de Lärde mera råkat i strid, än 0111 bemärkelsen af Hf-perborei (IVordboer), och hvad folk dermed menas. Vi tro att forntidens Författare sjelfve varit härom oense, och att de, under olika tider, härmed icke blott förstått olika nationer, utan då dessa flyttat, namnet flyttat med dem, och sålunda äfven kommit att beteckna vidt åtskilda länder. Hvarföre den läsare torde göra klokast, som af meningen något så när kan gissa sig till livad auktor härmed menar. Ofta torde namnet äfven blifvit användt i dikter ocli myter, endast för de märkvärdiga begrepp nan dervid fästade. De flesta komma dock öfverens, att med i/isulæ Hyperboreortim oftast utmärkes vår nord; och vi sätte oss af många anledningar till denna mening. Vill man härvid jemföra de lärdes tvister, så finnas de till betydlig mängd upptagne i Nettelbl. Schwed. Bibi. 1 St. (. 38 o. följ.54

boende folk:" Apollinetnpræcipue colunt." ') Hvilket allt ban tyckes, till stor del, hafva hämtat af Diodorus Siculus; 2) och på hvem han åter stödjer sig, kan göra oss lika mycket. Allt nog för sina sånger och trollkonster voro nordens folk beryktade hos Romare och Greker, och det förnämligast genom deras Poeter, hvilka ej nnderläto att gifva sin inbillningskraft fiitt spel, och tillägga många orimliga fabler om de f«lk och länder, som lågo i denna del af verlden. 3)

Tacitus säger ju redan sjelf om Estherna CAEslji) som äfven är ett Finskt folk: 4) Insigne super-

1) "Apollincm prnxipue colunt, " tonle kanske rättast böra öfversättas med att: "de helgade sig isynnerhet for skaldekonsten;" eller "lindé sinne for poesi." Äfven Tacitus gör i o:dje Kap. en omständlig lie-rättelse 0111 desse de gamles barder. Annars kunde det väl äfven betyda, ntt: "de bevisade solen sin dyrkan." Häda tolkningarna öfverensstämma med verkliga förhållandet.

2) Se lians Biblinthecn Historiett. Amsterdam 17-16. fol. T. 1. pag. 158.

3) Det bör derföre ock ej förefalla oss onaturligt, att vi hos dem finna namn på så många folk, länder, och kungar, här inorden, hvarom intet spår numera finnes öfrigt. Redan den Nordiska Historien sätter oss häruti i bryderi; och då vår e-gen gör det, hvad skola ej då andra folkslags förorsaka'? Det ligger i sjelfva sakens natur. Hvarje land flödade af krigiska nationer; af hvilka livar och en djerf vikinge, som med några skepp drog i härtåg, eller i ledung efur byte , kallade «ig

kung (åtminstone kallades så i främmande land). Vi finna di snart, att ett och samma land kunde hafva flera sådana kämpar. Ocli ej nog dermed: alin anförvandter af konungahuset (af hvilka de fleste, just voru sådane vikingar) fingo denna titel , äfven om de ofta ej hade mer att säga, än att gästa vid konungens bord; och detta, e-medan de kunde göra anspråk på thronfnljden. På samma sätt gick det till med landet och folket. Från hvad ort och provin* man drog ut, från det landet var man ock hemma. Man refererade sig ej till ett visst gemensamt land, och—ett sådant fanns ej; ty spliten hade ofta delat det. Af allt detta finner man, att då mail hos Grekerne och Romarne finner omtalta sà många Nordiska riken och folkslag, så bör man ej alltid söka dem placerade bredvid hvarandra , utan kanske oftare uti och inom hvarandra; och då skall man kanske göra sig inera gagn af de underrättelser de lemnat, nn man hittills gjort.

4) Vi veta väl att någre — deribland Fant, »id. 13— vilja— 55 —

Slitinnis formas aprorum grslartt, id pro armis ornanpie tutela; seciirum dc.æ cuhorern dia ni

lämpa <len beskrifning- Tacitus Jiär gör 0111 Æstyi, på de nuvarande Prenssarne, eller rättare deras förfäder. Besynnerligt, men af hvad orsak, eller på hvad grund, veta vi icke. Kanske derföre att Tacitus säger om deras språk: "linguce Brittanice proprior" (quam scil. Sveviæ)? Detta bevisar ingenting annat än att Tacitus ej kände deras språk. Eller kände han det kanske bättre än vi. Ty äfven sednare tiders Författare hafva påstått att språket i en viss del af Provinsen Wallis, äfvensom den gamla Gælskan, i Irland och norra Skottland, skall vara beslägtadt med Finska tungomålen; hvilket kanske skulle kunna förklaras derigenom, att en del af de Skandinavier (eller som de nf infödingarne benämndes, Galer, d. v. 8. främlingar) soin vid början af 9:ile seklet inkräktade landet,

kallades Fion-Gäl, hvilket man vanligtvis öfversatt med 'hvita Galer," men måhända rättare borilt heta: "Fin n-Gàle r," einedan de troligtvis varit Fi n nar, efter hvilka ock landet sedermera blifvit kalladt Fingallia. Ben namnkunniga Fingals - grottan , på Skottska ön Staffa, skulle möjligen på sådant sätt kunna få en bemärkelse af Finn- eller Troll - grottan , i likhet ined våra troll-hålor. — Kanske var det i anledning häraf, som Porthan fick det infallet att bevisa det äfven Finska språket bar burskap från England (Dissert. de super st. Fet. Fenn. p. 62),- men vi vela hvarvid han stannat (se Sv. Litt. Tidn. 1817, ». 388). Att åter Tacitus sagt

det Esthprne bodde vidVeixeln, der nu Prenssarne hafva sina hemvist, bevisar lika litet. Ty när man betänker huru t. ex. Göter , från Donau och Svarta hafvet, bosatt sig vid Målarns stränder och på Maroccos kust er , samt huru så inånga'andra nationer, vid de allmänna folkvandrtngarne , flyttat sina gamla bopålar, och flyktat från luts och hem , för att i andra länder söka sig nya; så hör man icke undra om äfven Estherne, på en tid af närmare 2,000 år, kommit att från grannskapet af Weixeln draga sig till floderna Di'ina, Puddes och Luga. Att de förr verkligen innehaft det nnvarande Preussen, kan ledas i bevis med flera skäl. Så heter det t. ex. i Chr. Kelchens Liffländska Historia (tryckt i Rudolfstadt 1695. 4:o, s. 12):

"Ein iheil des alten Swewier ländes wurden eigenllieli E-sllien genant, welche Preussen bewolinten, und denßern-stein zu samlen bellissen ware n; Doch tiber Ware dise Esllien dem Ursprung nach keitie Swewier, ob sie ztim alten Swewier lande geliöreten, sintemalileii sie auch mit den Teutschen einerley Sprache geliabt, sondern mer allein in Sitten und Kleidung Ober. eingekommen seyn.]Nac|l dem aber die Wenden und Herulier, wie aus dem Ptolo-maso bekant, an diesen O hr-ten meister gespielet, haben die Estlien Preussen verlassen, und istendlieh der theil Lief-inler fiost.es præstat. r) Detta är så viil traf.

landes, so noch beutiges tages Hach ihnen Estonia, Estb-land, genand vvird, ihr lelz-ter Sitz worden." Ja Plinius visste ju redan att det beboddes af Finska stammar, då ban säger att Finland , enligt berättelse , sträckte sig till Vcixeln: "nec minor opinione (qvarn scil. Svcvia) estFennigia (alii: Euin-gia) quidam hane habitari ad fistulam usque fluvium.. . tra-dunt." (Hist.Nat.Lib. iv. c. 13); och Egyptiern Claudius Pto-lemæus (som lefde ungefär 130 år eft. Chr.) säger i 3:dje Boken uttryckligen: "xayd f.ll]v T

SlGTOV/.UV TZOZC.flOP, V TCO

Tovs ovtvtàuc, yvdaves;

èira cpivvoi." Detta lärer bäst sålunda låta förklara sig, att på högra sidan om Veixeln, allt in åt Ryssland, beboddes landet af Finska och Sarinatiska, (sedermera äfven af Slaviska) folkstammar; men på venstra, åt floderna Rhen och Elbe, af Götiska och Vandaliska (jemför Strabo, s. 330).

Af de Finska folken omtalar redan Tacitus Finnar och E-s th er, Plinius nämner ännu några andre, som t. ex. Livoni, och lngævones, tn.fl., och lärer Tacitus, med "nationes Fe/mo-rumhafva afseende på alla dessa stammar; af hvilka de som lågo ikring den Finska viken, ofta hemsöktes och beskattades af de Svenska Vikingarne, som då sade sig segla austur-vegie, d. v. s. längs med de östra kusterna , i motsats mot nor d a n väg, då de kursade norden oiu till Biarmaland neil till stränderna af Hvita hafvet.

Då vi nyligen varit i tillfälle att se en annan Författares [-tan-]<e-] {+tan-]<e+} öfver samma ämne, begagna vi tillfället att här anföra hans mening, hvilken är hemtad från Ver8uchc über die Alterthümer Livlands und seiner Völker, votx JohannLudv.Börger. Pastor zu Ermes in Livland. (Se: Ver-suche in der Livländischen Ge-schichtskunde, von Friedr. K. Gadebusch. Riga 1779. 1 B. 5 St. p. 7.) Han säger: "Die alten Einwohner Livlands zu welebem man in vorigen Zei. ten , nämlieh zu den Zeiten der Herrenmeister audi Kur. land und Semgallen rechnete, theileten sieli überhaupt in zvvo Kationen, die in Absicbt der Sprache und Kleidung selir unlerschieden waren,an-dercr Sillen niclit zu geden-ken. Beide, ob sie gleieli sehr ausgebreitete Völker waren , balten keinen allgemeinen Narneti, zum wenigsten ist er niclit belannt geworden. Um sie nun genau zu unterschei-den, will ich das eiue Tsehu-den benennen, einen Namen, den die russiseben Scbriftstel-ler den Estben geben, das an-dere aber mit den polniscben Schriftstellern Getben, Die Tscbudiscbe Nation hatte von diesem grossen Strieh Ländes den grössten Theil ein, und tbeiiete sieh in drey Völker, nämlieh in Estben, Liewen und Kuren."

1) Vi kunna här icke underlåta att med förundran anmärkA den påtagliga likhet som ägerfande, att han aldrig kunnat skildra dem bättre.

rnra emellan hvad Tacitus i denna mening säger om Esther-nc, och hvad som i följande Kap. blifver sagdt om Finnarne. Ty då det om desse heter (i anledning af derå» trollkonst) "suas alienasque fortunas spe metuque versareså heter det om de förre (med andra ord): "in-signe superstitionis" (d. v. s. guperstitiosi sunt). Och då det på förra stället heter: "non arma, non penatesi" hoter det pà sednare stället: "id prn armis omnique tutela." l)å det om Finnnrne heter: "securi adv er-sus dens, securi adversus ho-jnines;" så heter det om Esther-ne: "securi inter /lostes;" och då det säges om Finnarne: "sola in sagittis spes, quas, inopia jerri, ossibus asperantsäges det oin Estherne: "rarus ferri, frequensfustium usu." Om vi nu således visat att Tacitus ägt kunskap om Esthernes vidskepelser, och att beskrifningen om Estherne på sätt och via är synonym med beskrifningen oui Finnarna, liksom det ena folket, till språk och seder är beslägtadt med det andra; så är ju all anledning att förmoda, det Tacitus ined orden securi &c. haft afseende på Finnarnes trollkonster.

Annars veta vi ganska väl att denna hans mening 0111 Estherne, blifvit af alla andra annorlunda tolkad, enär mnn mera fäslat sig vid orden än saken. Vi hafva derföre äfven vågat fatta denna mening frän en annan synpunkt, än den vanliga; och da vi i allt söka sanning och 9 am man hang, tro vi, när vi funnit detta, oss hafva hunnit målet af vår önskan. Vi tro oss derföre, äfven här, beira först upptaga, och om möjligt vederlägga , våra föregångares tolkning, innan vi härutinnan våga framställa våra egna åsigter.

I spetsen för alla de andre, vela vi framdraga en gammal Tysk öfversättning af Jacob Micvlius, tryckt i Frankfurt 1511, der det sid. 1320, heter: "Diese (Eslheii) pflegi-n anch di Mutter der göller zu eliren, und zu einer Zierde oder herr-liclikeit ihres Gottsdiensl pilegen si der wilden SchweinBildungen oder gestalt uniblier zu trägen , Dasselbig hnben sie fur ihre waffen und ihrer äller Schulz und Sch inn , *) pflegen auch dadurch under den Feiiiden beschirmet und vertädigt zu werden." Således

•) Man tycke» i allmänhet vid öfversättningen af detta ställe hos Tacitus, hafva ansett orden: "formas aprorum gestant: id pro armis omni-e/ue tutela," betyda, eller åsylta, detsamma som orden: "effigies et signa quædam in preelium ferunt," (i 7:de Kap.) Meningen är dock här litlt annan. Några hafva likväl insett orimligheten af att vela tro det figurerna af några afbildade svin skulle vara dem mera till skydd än allsköns vapen och försvar; och derföre sökt förklara saken deri-

fenom att Esiherne, vid anblicken af dessa bilder, blefvo modigare och jerfvare. (Se Valpys edition. London id»»- Vol. vill. Men detta for-klaringssätt, som torde rara nog longe petitum, lämpar sig åler icke till Taciti här på stället alltför tydliga ord.— 58 —

Ty ser man en af våra Hexmästare, då han är i

har "matrem rleum vencrantur blifvit öfversatt, med "de dyrkade Gudarnas moder." Derför ser man äfven, i många editioner, det vara skrifvit deiim; hvilken diktion nästan blott före-iiommer hos Poeterna, och utan ott vi kunna påminna oss huruvida Tacitus någonsin tillförene betjent sig deraf. Ernest i edition, hvilken vi alltid vilja sätta i första rummet, förkastar väl denna läsart, i anseende till accenten, utan att dock derföre kunna införa någon bättre. Vi tro att om Tacitus med Deum menat Deorum , så måste han nödvändigt härunder tänkt sig antingen Esthiska eller Romerska gudar. Det förra kunde han platt icke hafva menat, e-medan han hvarken, förr eller Bednarc, omtalar några sädana; och hos hvarje läsare hade naturligtvis den billiga frågan uppstått: "hvilkaGudars mor?" Han Iiade då icke blott behöft nämna dessa Gudars namn, utan äfven deras Moders, emedan de voro

för Romarne okända. *) Äfven så litet hade han härmed kunnat mena de Romerska Gudarnas moder, Cybele; ty då skulle hån i det följande icke hafva kallat delta hennes dyrkande: "insigne sup er st it Louis;" u-tan: insigne religionis, eller rium in is, som ban gör i 43 Kap. der ban talar om C as tor och Pollux's dyrkan hos Naliarva-lerna (jomf. Plin. II L. c. 37). Man har dessutom svårt att antaga det Estherne kände Rommarnes Mnter, dcssmindre dyrkade henne; och det så mycket mer som ingen annan Romersk Författare nämner ett ord derom, hvilket man

ingalunda försummat , om så skulle varit — helst man känner huru flitigt deras Historieskrifvare begagnade hvarandras underrättelser. **) Vi tro derföre att om ordet Mäter nödvändigt skall bibehållas, meningen är: matrem (tanquam, vel ut) cleum ve-nerantur (de- vördade sin moder '"•) liksom en Gud). Ungefär

Väl söker Brotier, i sina noter öfver Tacitus (Parisiis 1776J förklara detta derigenom, att han vill lämpa det på Hertha, som blifvit nämnd i 4o:de Kap. Men utoui det att hon al" andra folkslag, än Jrstheriie, hade sin dyrkan, så säges det tydligt der "ter ram matrem," hvilket aldrig kan få någon synonymi med "deüni mäter."

Väl kan det icke nekas att Romarne, af ett slags förkärlek för egna myter, ofta trodde sig i främmande folkslags supersrition tinna tto-merska mysterier. Hetta var fallet med Castors och Pol!nx's dyrkan hos Naharvalerne, alt förtiga många andra exempel. I)et kan således vara en möjlighet att Tacitus med Mäter deum här verkeligen menat Cybele; och hvilket kunde kanske förklaras derigenom att M e t r a g y r t e r n e och K y ro b a n t e r n e , som voro hennes prester och tillbedjare, i likhet med våra D toijüt, ströko omkring landet på tiggeri; och betjente sig, liksom Kaintschadalernas Sch a manér och Lapparnes Noider, at en puka, hvarmed de antydde sin närvaro. Kanske denna likhet mellan Cybeles prester och Esthernes hexmästare, gjorde att Tacitus förblandade dem med hvarandra, och ansåg dem dyrka samma Gudom.

*") Man mä ej (ro, att detta vore en motsägelse af hvad som förut blif-— 59 —

sin rätta luDnttoafa, infioefa eller Efölfioisfa, så må man

gamma talesätt förekommer om jlnglcrne m. fl. i 40 Kap. "ter-Tam matrem colu/it" (de dyrkade jorden som sin. d. v. s. ,§soni allas,moder). Men männe ej detta kan vara ett skriffel, i jtället för: martem deum venern utur (de värderade krigiska förtjenster) ? Vi äro nästan snarare fallne för att tro detta. Ty jemnförer man hvad Cassi-oDOacs (och redan före honom Virgilius) berättat om deras grannar Göthcrna: "Martem Cot/ii semper asperrima placa-vcre cattura" (se Jornandes de Rcb. Cetic. införde iden förres Op. Omnia. Genuce 1037, pag. 710) oeh hvad Tacitus sjelf i 9:dekap. säger om Germanerna : "fferculem ac Martem placant," nied det 1'omponius säger öfver hufvud om alla dessa Nordiska folkslog: "Mars omnium Dens," så tro vi oss ej sakna stöd för denna gissning. Skulle orden formas apKorum gestant, betyda "de buro bilder af vildsvin" som en ceremoni vid sin gudstjenst, så skulle det sedan bordt heta eas (scil. formas), och icke id, som nu refererar sig till insigne superstitionis, eller till sjelfva detta bärande. Ty det var väl icke ceremonien eller det yttre kännetecknet på

derns religion , som gaf dem detta hägn emot fiender; utan det hade väl bordt vara sjelfva dessa svina-beläten soin, ehuruväl nyttjade vid ceremoniorne, likväl i det fallet varit att anses af en inre och högre bety • deise, såsom Gudinnans attri-buter och tecken af dess gudom. Det kan annars icke nekas, att det måste förefalla en livar litet besynnerligt, att höra omtalas en Gudinna som afbildas ocli dyrkas under form af ett svin; och att dessa bilder gällde mera än vapen. Således är äfven denna förklaring, så haltande och orimlig den i sig sjelf är, tvifvel underkastad och föga tillfredsställande. Vi tro derföre att dessa ord böra öfversättas sålunda: "som ett tecken på deras vidskepelse" (d.v.s. ined andra ord: som ett bevis på derns trollkonst) "bära de (eller taga de sig) skapnad af vildsvin, (d.v. s. så kunna de tag^ sig gester och åthäfvor afdessa djur) — id pro armis omnique tutela." Detta (deras vilda utseende , och hvaraf det är en följd — derns förmåga att trolla) gagnar dem i stället för vapen ocli allt slags försvar. *) Detta är ju så natur-

vit sagdt om qvinnornas slafveri bos Finnarne; ty huruvida hoj-lnodren häruti gör *rt märkeligt undantag, hafva vilorut visat i Sv. Lltter. Tidn. 1S17, sid. 577, 774.

') Högst besynneiligt är, att Stumxson säger just detsamma om Odin och hans trollkonst, hvilken han lärt ßig af Jotarnes Konung Gylfe; nemligen att ban derigenom alltid segrade och var en förskräckelse för sina fiender; "i" o rdi hand kunde skifte sit ansicr oc Aasium mit lyd oc skickelse hvorledis hand vilde (sid. 5). Månne icke Tacitus sjelf tänkte sig nugot sådant, da han nyss lörut, i 45 Kap. säger om dem som gifvit sig i strid mot Arieine: "Nam primi in omnihui prceliis oculi vincuntur?" Hvarmed han torde hafva afsett att de voro hvad vi kalla firmcin ftöntöjöf, d.y.s. sidaue som knnde— 60

väl förlikna honom vid elt vildsvin. *) Denna sin öfvernaturliga förmåga tror hau äfven skall kunna

enligt, att vi ej annat kunna Sn anmärka, att hvad Tacitus här säger om Estherne, nemligen: *'formas aprorum gestant," detsamma säger han i nästa Kap. om Hellusierna och Oxonierna, hvilka folkslag han uppräknar i ett sällskap med Finnarne : "corpora a l q'te artus femrum gerere." Det är ju precist samma sak-uttryck, med andra ord. ") Härigenom slipper man först och främst att öfversatta insigne superstitionismed gudstjenst; utan bibehåller såväl ordet insigne som superstitio här, samma sin ursprungliga betydelse som i 43 Kap. , och undviker man derjemte att tro det Tacitus nyttjat ordet forma (hvars egentliga bemärkelse är det yttre utseendet, formen, skepnaden) istället för bild, hvilket hade varit mindre nödigt, då så inånga andra, dertill mera lämpliga, ord varit att tillgå, t. ex. simulacrum, imagn, effigies, statua, signum, m. ti.

Att det sedermera står: "se-curum cleæ cultorem" anse vi, ej utan skäl, vara en korrumperad text; och att ordet dece på detta ställe tillkommit, derigenom att det i något mann-skript varit skrifvet i margen; såsom en förklaring (ehuru högst felaktig) öfver ordet cultorem, men sedermera, genom afskrif-vares okunnighet, blifvit inryckt i sjelfva texten. Vi instämme derföre fullkomligt med Ernesti, s»m redan i början af detta Kapitel säger: "vulgatum quidcni vitiosum est."

1) Man kunde med afseende å den vilda extas , hvaruti de Finska Hexmästnrne härvid försätta sig, lämpa på dem dessa Virgilii verser :

.....Subito non vultus, non

color unus, j (Non comtæ mansere comæ; sed pectui anhelum, Et rabie fera cnrda tument ..ä

(Æneid. iv L., v. 47—49).

"vända ögonen på folk" Eller månne han väl härmed kunnat haft aFieende på den bekanta versen hos Homeüos , der han, talande om Mycerna i striden, sjunger:

v ' i -f. / =>' > »»

.... avres oe itui.tv tQtntv oöGS (paetvco. . . .

hvilka ord, såväl Possidonius som Sthabo , hvardera , sökt, på silt sätt, uttyda och förklara (se Sirabo L. vii. c- 5. a)- Annars Ilade d» gamle den berättelse om Partherne, 'ursprungligen en Scythiskt folk) ott de ofta begagnade sig af dnt krigsputs, alt rända fienden ryggen nil och låtsa fly, under di-t de härunder på det häfligasre fullföljd* striden: hvarpå Hmunus alluderar i •> B. i Ep. v. iu; möjligt äfvta att något sådant låg här dunkelt för Taciti tanke.

Man må icke tro att detta var första gången, som Romarne hyste den tanken att menniskor kunde byta om skapnad och natur. Så t.ex. säger Mjela om Neur»rne (ett Nord Scythiskt folk) "Neuris slatum singulis tempus est. quo .'i velint in lupos iterumque in eos qui fuere mutcntur." (sid. i55). Romarnes egen Mytologi öfveiflödar af dylika metamorfoser, i likhet med lagorna om Jättar och Troll, i Worden.61

skydda honom (vara hans skyddarinna) midt ibland fienderna. *)

Ja man har, såväl i äldre som sednare tiders Krönikor, icke tvekat alt genom anförda historiska fakta, bekräfta dessa Taciti yttranden om Finnarne: nemligen huruledes de, förmedelst sin svartkonst, icke blott varit till en skräck för sina fiender, utan ock huru de derigenom ofta förgjort eller förjagat fiendtliga härar. Och detta anföres af åtskillige Svenska, Danska, Tyska och Ryska Häfdatecknare, såsom en oförgriplig sanning.

Utan alt vilja åberopa de gamla Svenska sagorna och kämpa-dalerna, hvilka, liksom deras äldsta Krönikor, äro fulla af sådana exempel, och i anledning hvaraf den Svenska pöbeln, ännu i dag, bär elt slags panisk fruktan för allt hvad Finne heter, vela vi blott af Historiska författare citera den redan förut nämnde Olaus Magnus, som pag. 363 säger om Finnarne ungefär detsamma som Tacitus här tyckes hafva åsyftat; nemligen: "Hi ete-nim Finni et viutuis præsidiisj et Gothicis ac Sveticis armis * %J magicisque artibus* et elementorum secretis viribus seie, suasque terras inconcusse servare solent."

Danskarnes äldsta Historiska urkund, SAXO, omtalar att då Konung Ragnar Lodbrok med en llolta var

ankommen att underkufva Biarmarne

1) Dock, det är ej blott Finnar, Esther och Lappar, soin vunnit detta vidtfräjdade namn af trollkarlar; äfven andra Finska folkstammar hafva häruti, med dem, delat samma ära. Si t. ex. säger Adamus Bremens is , som lefde vid pass år 1077, om de gauita Kurländnin-garne , äfven ett Finskt folk: "Gens criidelissima, propter ni-mium idololatritx cultum fugi-

tur ab ømnibuss divinis, augu-ribus atque necromanticis vinnes dömas sunt plenas. A toto orbe ibi responsa petuntur, maxime ab Hispanis et Grceeis." (De situ Daniæ. Helinstad 1670, 4:0, p. 146).

2) Detta tyckes,(i förbigående sagdt), vara en komplimang åt Svenskarne. Vi böra ej glömma att Författaren var Svensk.62

(äfven ett Fiuskt folk) blef denne segersälle hjelte, blott genom deras trolldom, besegrad. Härom heter det i en Dansk öfversättning: "Biarmländerne "gafiue sig til deris Iroldoms Konst, oc opuacte Ha-"stigt "Wvær met Regn oc Storm, oc förhiudrede "Kong Regners framgang, vimdertiden met stor "Kuld oc Frost, vundertiden met wlidelige Heede "oc Brynde, saa at månge döde aff hans Folck , "nogle aff Hunger oc Törst, nogle aff Pestilentze "oc Blodsot, oc andre saadanne farlige smitte Siu» "ger." *)

Tyskarne omtala att Gustaf II Adolf, i 3o-åra-kriget, hade uti siu armé en bataljou Lappar, hvilka, genom sin trollkonst, gjorde hans vapens framgång. Detta låter Schefferus högeligen förtryta sig, att man nemligen sålunda, genom en hopspunnen osanning, 2) velat fördunkla den största Hjeltes glans (se hans Lapponia p. 33). 3) Vi torde dock få anmärka, att det icke var en sådan absurdissimum commentum som Förf. behagat tro. Ty väl veta vi att Lappar aldrig utgjort milis , men ickedessmindre torde dock berättelsen vara så till vida sann, att de Svenskes segrar ofta

1) Ungefär samma tid, eller vid pass 700 är eft. Chr. f. anser Torfæus Halfdan Östenson lofvat, hvars Saga (Se Björners Nordiska Kämpadater) innehåller flera sådana prof af Finnar-nes trolldoms-förinåga i krig. Isynnerhet det 21:sta Kap. der det talas om Floke och Fale den Finske.

2) Han säger: "absurdissimum hoc est commentum."'

3)' Vi tillstå, uppriktigt, att vi icke känna det ställe hvarpå Schefferus här egentligen syftar, emedan han icke citerat någon Auktor; men vi förmode att han

kanske läst Phii. Arlanibæi ArmaSoecica&c. tryckt i Frankfurt 1631, der det s. 76 säges, att Konungen, till företagande af en vinter-kampanj , förskrif-vit en hop Lapp-muddar och pel-sar, för armens räkning ; hvilka ankommit (förmodl. till Stockholm) förmedclst trenne Lappska cohortes (sora tian kallar det) hvarmed torde höra förslås partier, transporter, expeditioner; och hvarefter dessas växt ocli utseende, m. m. närmare beskrifves, utan att det på något sätt nämnes, det desse varit vid militären, mycket mindre afgjort segern.G3

af Tysklands författare tiilskrefvos Fi nn ar n es tapperhet. Saken är blott den, att Tyskarne tagit miste på dessa folkslag, och förvexlat Lappar med. finnar. Det är ingen obekant alt Gustaf Adolf hade liera Regementer af Finnar i sin armé, *) hvilka, genom sitt utmärkta mod, väckte fiendens förvåning; och kanske än mer genom det lugn och den köld de ådagalade under sjelfva slagtningens hetta. Att de ej voro Svenskar, uiskiljde man af språket; men hvad de egentligen voro lör folk — visste man icke. (Det var första gången de voro förde så långt fram på Tysk botten). Man kallade dem derföre i början, och i brist på annat, agmeii horribilis IIa ekapeel o ru m 2J af Finska orden baEEn peciHä (iiugg neder) hvilket man förmodligen hört vara deras Jösen. Det var således ej genom deras trolldomskonst (som Scheffer påstår) utan lör deras tapperhet och mod, som Tyskarne till-skrefvo dem segern. 3) Ej heller tro vi det vara

1) Utom de egentliga Finnarne, voro de Esthiska och en del af de Lifländska Regeiuen-terne, på sätt och vis, äfven att räknas till denna nation. Huru stor del af Svenska armén bestod af Finnar känna vi icke. Arlanibæus, som uppger huf-vudstyrkan, säger lilott sid. 72 & 73: "Scloppetariorum cqui-tum ex Svecia et Finlandia, quanquam eorum plures nume-rati fuerunt — 30 turmce (.numer atis in singulas tunnas cen-tiirn equitibus) facit

3,600. De-cem Sve.ciæ et Finlandicæ le-giones, quarum singulæ constant duodecim signis: decem igitur constant 12,000 milites."

2) Se Dissert. de Præcip.

causs. defectuum Historiæ Fen-nicoe. Præs. Joh. Bilmark;

Resp. G a br. Haberfelt. Aboce 1766, p. 14.

3) Att detta mod, af den sämre och okunnigare hopen, blifvit förklaradt såsom tillkommet gcnoin t ro 11 doms lin n s t, är nog troligt; äfvensom attdc vidskeplige Katolikerne trodde måhända, och utspridde, sådant, för att derigenom undskylla sitt nederlag; hvilket äfven O.Frt-xell, i sina Historiska berättelser, 6:te Del. s. 23, antyder, ehuru ban naturligtvis äfven vill lämpa det på Svenskarne — då lian säger att: .... "Svenska Konungen hade i sin här mänga Lappar, Trollkarlar och vidunderliga varelser, hvilkas blotta åsyn kunde jaga den tappraste soldat på flykten." Detta upprepar hnn sid. 403, då han uppger attBayrarne och Scliwa-64

förnedrande för en slor Fältherre, alt i sin armé hafva ett hurtigt folk — äfven om det ej utgått ur skötet af hans egen nation. *)

harne, kallade dem för "Kättare, Lappar och förhexade Finnar;" och att deras Konung-, "sjelf förtrollad, segrade genom ett af mörksens Furste förtrolladt svärd;" hvarföre de ock i sina böner anropat "det Gud täcktes bevara dem för deras arf-fiende, den Svenske djefvulen."

1) Den store Konungen hyllade alltid inycketFinnarne, och satte, vid många tillfällen, till dcin ett större förtroeode än till andra. Ja han förebrådde sig ofta sjelf, att genom sin oförsigtighet mången gång onödigtvis hafva uppoffrat dessa hjeltar. Också var det ej un-det ligt, om han älskade dem , ty Finnar var det som, vid Beiu-in i ii, räddade honom från Nea-pulitanarnes klor, och en Finne var det som, vid Kerkholm, fräl-sade hans far undan Polackarnes sablar. De voro således icke ovärdige Monarkens kärlek; och öfvergången vid L e c k , drabbningen vid Neuburg am Wald, affären vid Regensburg, bataljen vid Breitenfeld, eröfringen af Würtz-hurg, träffningen vid Frey-städtlein, stormningen på Alte Veste, och sjelfva slaget vid Lutzen, jemte flera andra ställen, bära härom de ojäfakti-gaste bevis. Äfven af de Finske Härförarne utmärkte sig många under detta krig, såsom t. cx. Åke Tott, Klas och Herman Fleming, Evert och Gustaf Horn, Axel Lilje, Torsten Stålhandske , Klas Hastfer, Erik Slang, ra. fi., hvilka förevigat sitt minne i häfderne. Tysk-

lands Författare utbasunade vidt och bredt de Finska trupperncs beröm, och förvara ännu pg många ställen minnen af deras bragder. Dä Svenska Historien om icke förnekar— dock likväl förtiger detta, kan det icke skada att veta hvad andra natiii. ner härom tänkt och skrifvit. Man kan i detta fall jerauföra åtskilliga tal öfver Gustaf Adolf, t.ex. Aug. Bucher! OratioGra-tual., pag. 118 ra.fl.st. Mien. Wirdungi Or at. p. 155, tn. fl. st. P. WiNsuNt Or at. p. 258, in. fl. st. Laudatio Fanebris, Auctore anonyme), p. 378, in. fl. st. Ban. Heinsii Panegyr. p. 22, o. il. st.; alla tryckta i Ley. den 1637, 12:o. Vi vela blott anföra det sist citerade stället, som lyder: "Staba/it Finni Titi, ut exilicorpore, it a valido, com-pacto, inconcusso, vi atque anima, 'jul mille passus supra cor-pus emincret, revercntia unius ac honesta paupcrtate invicti. Qui ut mortem metuant, aui hostis caussa loco abeant, non magis expectandum, quam ut elementa rerum viribus huma-iiis cedant. Animce ingentes, inconcussæ atque immotce, quae, cum libertate vestra ac victorin ex hoste pariter ac vota ter-minatis; Vos ego, tanquam im-mortalitatis nostræ formas ae efjigies, camplector." Härom kan vidare jemnföras Histoire deGustav e-A d o 1 p h e, R o i deSuède, par M.leGrimOARD, à Neuchatel 1789. m Partie, 8:o; Histoire de Gustave-Adolphe, R. Suèd., par M. D. M. Amsterdam 1764, T. IV. 8:o. Geschichte Gustav Adolf»65

Äfven Ryssarne hafva ej kunnat annat än tillskrifva Finnarne svartkonstens hela hemlighet. Pen så kallade Viborgska smällen, som skedde under 1495 års krig, natten emot den 3o:de November, J) och jordskalfvet vid Pedersöre kyrka d. 26:te Febr. 1715, under 1700—;720 årens krig, kunde af den Ryska soldatesken icke annorlunda förklaras, än såsom förorsakade genom Fi talarnes heseri. a) Voltaire försäkrar äfven att den namnkunniga segern vid Narva 1700, hvarvid den Svenska armén till största delen utgjordes af Finnar, ehuru Svenskarne ensamt tillegnade sig äran deraf, skall i de Ryska annalerne endast blifvit förklarad på ett

öfvernaturligt sätt, såsom vunnen-genom trollkonst och djefvulens magt. 3) Äfven under std-uaste kriget år 1808, känner man en anekdot som passerade i Borgå; och soni bevisar alt den sämre Ryssen, ännu i dag, är vidskeplig nog alt tillskrifva Finnarne alla magins hemligheter. 4)

Kön igs Ton Sweden. Breslau 1774, ii B. 8:0. Trettiåra-kriget af Fr. v. Schiller , ni. II. andra skrifter i detta ämne.

1) Se liäroin Åbo Tidn. 1785, Bih. p. 235.

2) Läs härom Åbo Tidn. 1789, p. 173, och H. H. Aspegrens Beikr. öfver Pedersöre Sorken, p. 73, 86, införd i Åbo Tidn. 1793, i>. 66—74.

3) Se llistoire de Charles XII Roi de Suède, par Mr.Voltaire, p. 46; llistoire de Suède snus le Règnc de Charles XII &e. , par M.deLimiers, T.3, s. 98; The History of the AVars 5cc., p. 67. Jemf. Nordbergs Carl XII:s Hist. T. 1, s. 144.

4) Då Ryssarne, om vårenl808, ville framsläpa några större ka-

noner och mörsare, till Helsingfors , för att begagnas vid belägringen af Sveaborg, blefvo dessa, förmodligen af blida och menföre, vid det då hastigt infallna vår-stupet, så qvarhäfta-de midt på stora landsvägen, vid en grind strax utom Borgå tull, att de med all konst och möda ej kunde förmås af stället. Sedan man fåfängt anlitat hjelp af hästar och karlar, skall , enligt berättelse, soldaterne, som ansågo detta genom satans list och funder vara verkstäldt af en Finné, nemligen en tiggare-gubbe, som nian nyligen på vägen mött och illa trakterat, slutligen företagit sig att risa dessa kanoner med qvistar af alla möjliga trädslag, för att derigenom utdrifva den onde med sitt an-q6(5

Vi hafva således nu sagt nog omFinnäVries trolldom, och hevisat kanske mera Sn hvad vit för tillfället, behöft; uendigen att Finnarne ej blo|t i Norden, utan öfver hela Eulopa, och alleslädes dit kunskapen om dem kunrtat tränga sig, varit beryktade såsom stora Trollkarlar och Hexmäslare;')

liang-. Huruvida detta lyckats, veta Vi icke, ej heller hvad lycklig påföljd kunnat blifva af det vigvatten, Som, enligt sägen, sedermera skall härvid blifvit begaghadi'; men att de omsider väl fått dem ifrån nämnde grind, dofck ej längre än ett litet stycke derifrån, på andra sidan oin staden, under den så kallade Näsi-backen, der de Varit tvungnë att vältra dértl i skogen strax invid vägen, och bygga öfver dem ett skjul af granris, hvarunder de legat långliga tider, till dess de vid ett tillfälle, efter flera år, sjöledes, på en Rysk galeas, blifvit bort-transporterade. Händelsen är visserligen så till vida sann, att jag sjelf, då jag om våren 18i0 insändes till Borgå Gymnasium, ofta beség dessa fältstycken, bestående af 4grofva kanoner och 2 mörsare , hvilka ännii då lågo qvar uti sitt långa vinter-qvarter, i en liten skogsdunge , tiitt Intill Venster om landsvägen.

1) Ej utan skäl, skulle man häruti kordt vänta sig någon upplysning af vår, annars så förtjente, PorthaK, 1 dess Dissert. de forna Magi fe Finnis attributen. Aboæ 1789, hvilken Akade miska afhandling, dock tyvärr, innehåller ingenting af hvad titeln lofvar. Fastmera märker man deruti ett hos Förf. till-knnstladt bemödande att bevisa Finnarncs oskuld, och att, så vidt möjligt, vederlägga det onda rykfe man kommit dem uppå.

Detta tillskrifver han sid. 7, Ty, Ska, Svenska, Norrska och Dan. ska Författares oförskämdhet, som, vid Kristendomens ljus, rodnande öfver det mörker och den vidskepelse hvaruti de sjelf. Ve befunno sig, varit nog oblyge^ att-, under dët de sökt urskulda sin egen nation, gemensamt derföre beskylla Finnarne. Dock drager Förf. ej i betänkande att sjelf sid. 8, på samma sätt skjuta all skulden på Lapparne. Och sedan lian (sid. 15) betalat Svenskarne lika med lika, samt(sidi 10) häraf beräknat hvad som pl Katolicismen kunnat komma att belöpa sig — tillskrifver hart ändteligen (sid. 17), hvad ännu möjligen kunnat återstå* Romare och Greker, hvilka till vår nord kringspridt sin mytiska Fabel-lära. Vi vela blott i för^ bigåenile anmärka, ött hvad det vidkommer som sid. 15 och följ. säges vara besvärjningar från Svenskan öfversatte på Finskan (ocli hvilka, om vi icke misstaga oss, tyckas vara hemtade från Ihres Oaser t. de superstitin-tabus hodiernis. Ups. 1750, p. fil, see/u. samt Fernows Bc-skrifn. öfver Wermland, s. 250, och följ.) så äro dessa tvertom från Finnarne komne till Svenskarne^ hvilket vi hoppas få tillfälle att någon gång framdeles, vid en beskrifning om de i Vermland varande Finska kolonier, nogsamt bevisa* Emedlertid förtjenar det anmärkas, hvad sinn just icke bevisnr mycken konse-07

hvarvid man redan fästade sig vid hlolla namnet, få att en Fiune och en trollkarl kommo ungefär på ett ut, likasom svarlkonst och trolldom i allmänhet voro kände under namn af Finnekonst. ') Delta liar varit förhållandet ej blolt på dessa sednare sekler, utan fast mera i äldre tider, *) då Galler, Franker, Romare och Greker härom vetal nå-oot att förlälja. Detta aili hafva vi bevist, och alt delta rykte sträckt sig ej blott till Christi tid, utan derutöfver; 3) samt att detta gällt ej blolt om Fin-

qvens , att nemligen Porthan 7 pr tillförene, eller år 1782, pre liderade tör ett akademiskt spe-cimen, utgifvit af Chr, E, Lenc-quisT, under titel; de supersti-tione veteruin Finnorum, theoretici et practica; der han med niycken sakkännedom, men med högst inskränkta, motsatta,och i grunden falska, åsigter, sökte i 2:ne digra delar bevisa Fin-narnes afgud ad jrk an (idolomani och demonolatri), Hvilket för ginledde christof. Ganander att år 178}) (således — samma jir som Porthan, genom en sednare Dissertation, sökte bevisa motsatsen) utgifva sin Mytho-login Feunica, der han likaledes framställde allt ur en högst ensidig och oriktig synpunkt. Dessa åsigter omarbetades, i amma anda, af Chr, Joak, Peterson, i Riga, och infördes i J4:dc Häftet af J. H. Rosen-flänters; JJeiträge zur ge-jiauernKennt niss der e b s t -nischen Sprache, tryckt i Pernau 1821, Emedlertid hade vi redan 1817 (i Sv. Litt. Tidn. för nämnde år) underkasta t dessa, af Rühs äfven antagne, grundsatser, en närmare granskning; och vid ett noggrannare skärskådande deraf, icke blott bevisat det falska och orimliga i dessa

åsigter, utan dervid äfven varit de förste som, gcnum en strängare kritik , sökt såväl vederlägga hans förfelade tolkning, som lösa den mytiska cykeln , hvarigenom vi gifvit klaveH till helt andra idéer och begrepp, hvilka ganska otvunget framställa sig i deras högre, och således äfven ädlare, mytiska betydelse; sanningar, hvilka icke böra undgå hvarje sak-ocbspråk-forskarc, vid en närmare och noggrannare undersökning.

1) Se Heims Kringla, s. 56, 59, 87, 292, m. 11, st,

2) Detta intygas äfven af andre, t,ex. Bur/sus: ,'Lappones ohm, quam nunc, magicis super-stitmnibus magis dediti erant s" ochpjsucERPs: "hoc tempore minus est ibi incantationum quam fuit antea,"

3) Vi vela här göra en liten tillämpning af det vi bevisat. Efter alla trollsånger och trollformler, af hvad namn de vara må, äro författade på Runor (Run-vers) — ja ej blott hexe-rier och trollsånger, utan äfven alla Fabler, Myter, Ordstäf och Sedespråk (se Dissert. dc Pro-verbiis Fennicis. XJps. 1818, p. 7) så är klart att Runorne varit förr till än desse. Eller med andra ord: att Run-poesins<58 —

nar, utan ock om Biarmar, Esther, Lappar, Kurer,*) Liver, Iugrer, Tschuder2) och andra folk af samma

tidehvarf infallit på en tid, som varit långt för e vidskepelsens epok, emedan denne iklädt sig den förres drägt. Nu hafva vi bevisat att vidskepelsen, hos Finnarne , redan var till vid Frälsarens tid, d. v. s. för närmare 2000 år sedan; alltså måste Run-poesin, hvars yttre form den antagit , hafva hos dem florerat redan långt före denna tid. — (Jemf. Otava, 1 D. p. 28).

Ännu en slutsats! Efter Finnarne voro allmänt kände för sin så kallade Finnekonst, sora på den tiden utgjorde den största vishet och filosofi, hvilken Odin sjelf af dem sökte inhemta, så följer häraf, hvad vi redan förut anmärkt, att om de fordoindaga varit vidskeplige, så voro de likväl, åtminstone i detta afseende , kunnigare och således äfven mera upplyste än andra den tidens nationer, hvilka, i följd af en grof okunnighet, trodde och fruktade dem med ett slags panisk vördnad , under det de, å andra sidan, härföre ärade och högaktade dem. (Jemför Otava, 1 D. s. 27). — Slutligen kunna vi icke underlåta att ännu bifoga den anmärkning, nemligen, att då på djupet af denna Finnarnes mysticism, siler kakodemonism, ligga förborgade spår af en hos dem förgången naturkunnighet, af en verkligen högre upplysning, så torde det, äfven från denna synpunkt betraktadt, icke blifva utan intresse att närmare intränga i dessa deras magiska vetenskaper, och framställa dem i sin fulla dager; och äfven öfver denna punkt skola vi framdeles , om tiden och tillfället

det medgifver, söka att så vidt möjligt, meddela några upplys, ningar.

1) Vi veta väl att de nuvarande Kurer, likasom större delen af de nuvarande Liver och Letter, ej äro ursprungne af Finsk stam; men liär är ej heller fråga om de närvarande, iitnn om de fordomtima innevånarne af dessa länder; af

hvilkas slägtingar en qvarlefva ännu skall finnas, nästan öfverallt, kringspridd bland bergen och de större skogstrakterna, i de flesta af Rysslands provinser ; men förnämligast i Olonctzska, [-Archangelska,Tverska,Pleskou-ska,-] {+Archangelska,Tverska,Pleskou- ska,+} Nischneynovgorodska och Novgorodska Guvernementen , och i det sistnämnde , synnerligast i Borowitschka, Kristetska, Tichwinska och Valdaiska Häraderna, m. fi. st. der de träffas till en stor myckenhet, och förekomma under namn af Ka-reler, Tschuder, Iscborer jemte flera andra mindre kända benämningar. Det är om dessa gamla qvarlefvor af Rysslands, Preussens, Lifflands och Kurlands fordna bebyggare, hvilkas stamförvandter ännu sträcka sig genom Ungern nedåt Svarta hafvet, som vi med skäl knnna säga : Divinis auguribus atque ne-cromanticis omnes domos sunt plenæ.

2) Af de gamla Tschuderne skall det ännu finnas en , som man tror, ursprunglig qvarlefva på somliga ställen i Ingermanland, förnämligast kring sjön Feipus, sora ock derföre af Ryssarne kallas Tschudskoe O-• ero, och vid stränderna af Lu-ga-flodenj ehuru dessa, äfven— 69 —

stam; och — na fråga vi ändteligen: om del ej är att förmoda (hvilket vi äfven gjort) att Tacitus med dessa sina, i annat fall oförklarliga, uttryck: "se-curi ach>ersus Deos s securi adversus homines* rem. difficilHmam assecuti sunt3 ut illis ne voto fjiiidem opus esset/' åsyftar Finuarnes trollkonst? Att vi icke närmare kunna leda detta i bevis, är klart; men vi hafva åtminstone bevist möjligheten och troligheten deraf, samt lättheten att efter denna åsigt finna sanning och sammanhang af hans berättelse; och då vi delta gjort, så — hafva vi gjort nog.

Många hafva trott att Tacitus med sin beskrifning öfver Finnarne, här egentligen haft afseende på Lapparne, hvilka ofta, äfven i sednare tider, blifvit så kallade, helst af Norrmännen, sina närmaste grannar, i anledning hvaraf båda nationerna i äldre tider, af Sturleson, m. fi. tyckas vara sub-sumerade under det gemensamma namnet Finnar. Måhända hafva ock båda dessa folkstammar kanske fordom, mera än nu, varit med hvarandra införlif-vade, och gemensamt utgjort de först invandrande

efter andras tanke, anses fnrdmn vara öfverkomne ifrån Finland; en gissning, som vi lemna i sitt värde. Visst är åtminstone, att de kallas Tscliuder ocli äro af en Finsk stam. De underrättelser vi om dem äga, innehålla förnämligast att vidskepelse ocli trollkonst alltid varit deras hufvudsak (se GadebusCh's Liv-ländische Geschiclitskunde, IB. V St. s. 15,21, 22, m.fl.st.) Det heter om dein bland annat:

"YVas erstlicli ihre Religions-gebräuche betrifft, so beken-nen sic sich jetzt zur russi-

schen Kircbe, beobachlen a-ber dabey noeli immer ihre uralte, gajiz eigene, abergläu-biseh ReJigionsgebräuche, und glauben besonders noch selir viel an Hexenmeister, welcbe sie Neidas nennen. . . . Wenn Jemand unter ihnen, es sej .Mann, Ebeweib , Bauerjunge oder Bauermägdehen kränk wird: so geht er zum Hexenmeister, eröffuet ihm sein An-Jiegen, und giebt ihm naeli Vermögen oder Willköhr eiu Stiick Ge Id."ro

Åsars naturligaste fiender. Det kan i hufvudsaken göra oss här lika mycket, hvilketdera folket Tacitus härmed menar, ty det kan i alla fall ej blifva fråga om nuvarande Finnar eller Lappar, Titan qh, deras ältefäder, hvilka vi i mänga afseenden anse vara ursprungna ur samma rot, och gemensamt hafva ulgjoi t Nordens lörsta bebyg are. Men då anledningen till denna gissning förnämligast lärer vara tagen deraf, alt Tacitus säger: xxvestitui pel-icSj" hvarmed nian troll sig böra förstå Lapparnes muddar—liksom ej Finnarne hade kunnat nyttja så lane ? (I)e kläda sig ju ännu i skinn; om ej i Rimens, så i Fårels) -så tro vi oss böra upptaga så ä! delta skäl som ålskilliga andra, hvilka härtill kunnat gifva något slags anledning. Hvad Tacitus här fäger om Finnarne, har han förut i 17 Kap. sa^t om många andra nationer i idlmäuhet: "ge-runt et fer aram pelles" och upplyser tillika att qvinnornas klädsel den tiden ej stort skilde sig från karlarnes (nec alius ferninis quam viris habitusx ni si q nod femiuce scepius lineis amictibus vc-lantLirUppgiften: "cubile)humus.*" gäller lika om Finnar, som om Lappar. De ligga än i dag hvardera på golfvet af sina boningsrum — åtminstone sker detta i Savolax och Karelen, der man på många si allen knappt vet hvad säng vill säga. Att detta österländska bruk, i gamla tider, tyckes hafva sträckt sig äfven lill andra nordiska nationer, skulle man kanske kunna sluta af 2o:de Kap. der det säges såväl 0111 herren som trälen: "int.er ea-dem pecora, in eadem humo degunt," Hvarmed inan kan jemnföra Strabo l. IV, c. 4. 3. Att Tacitus säi-er om Finnarne: "in aliqua ramorum ne.vu oontegant.urtyckes väl kunna tydas på Lapparnes kotar, dock kan

härmed likaså väl förslås Finnarnes mebiä tnnjaf, ponfaf, 99fnf (kojor och hyddor, mestadels gjorda af qvistar och gran-7i —

bark) hvaruti de lippehålla si» om sommaren, antingen de äro stadde på jagt eller fiske, eller ork annais sysselsatte med sina utarbeten. Han talar dessutom, enligt hvad vi förut anmärkt, särskilt om deras hus och boningsrum fdomij * och man (inner redan af sjelfva beskrifningen å de iörre, att dessa så kallade riskojor egenteligen voro, liksom tle i dag ännu äro, skyttars och jagares tillhåll. Föi öfrigt torde man kanske kunna antaga, all Finnarnes liUs den tiden, liksom någon gång stundom ännu, isynnerhet de läiiigates, i många afseenden ej måhända varit så olike lapparnes, endast att de varit Uppförde af timmer. Man betiakte t. ex. en eller annan af de toiflige nybyggarnes hyddor på skogarne, och man skall ännu liinia exempel huruledes uti dessa små kyffen, eller rtiffen, beslående af några rankiga väggar, öfverskylde af ett till hälften förstördt bavktak, en beständig eld underhålles i ena hörnet af rummet, anländ emellan några på marken liggande lösa stenar, under det i öken och värmen utgår fi&n det andra, genom springorna på Väggar och tak. Bättre golf Sn blotta jorden linnes der sälfan, hvarken vinter eller sommar. En tiäslol och en gammal rostig gryta utgöra de vanliga husgeiåden. Ett sådant hlis kallas kotaj lik-naude Lapparnes kåre (boningsrum), och utgör iiumera brygghus eller kök i de mera förmedlades gårdar. Att hyggningskonsten i allmänhet vid dessa tider varit liksom i sin linda, tyckes man kunna sluta af Tacili beskrifning i iGKap. öfver tle Germaniska linsén; hvilken beskrifning icke just är för Ii äfven : "ne cæment orum quidem apud il/os au t tègularum usus ; materia ad om nia ut un tur in-formij et citra speciem aut deleclationem."

Alt han vid beskrifningen om Finnarnes pilar .'äsjer: "inopia ferrie ossibus asperantbevisar lika litet att han härmed åsyftar Lapparne; vi halvaredan anmärkt, att han i föregående Kap. sagt nästan detsamma om Estherne: "rarus ferris fre-quens fustium ususj" och i 6:te Kap. säger haij öfver hufvud om de Germaniska nationerna: "ne Jer rum quidem superest * sicut ex gr nere te-lornm colligitiir." Icke heller ligger något bevis deruti alt han om Finnarne säger: " idemque venatus viros parit, er ac feminas a/i t. Passim eiiirn. cornit.ant.urj partemque prædæ petunt;" ty man finner i allmänhet at hans beskrifning på den tidens nationer, alt qvinnan, hos de nordiska folken, delade mannens mödor och besvär; ja ofta underkastade sig vida större; hvilket han ganska riktigt, i i5 Kap. anmärker, då ban säger att under det männerne tillbragte lidén under sömn och lättja, nödgades qvinnorna såväl förestå hushållet som besöija om jordbruket (jemf. 26 Kap.). Uti Kap. försäkrar han alt qvinnorna icke blott i fred, ulan äfven mången gång under krigets vedermödor, delade alla mannens faror, i det de uti full rustning drogo med dem ut i härnad, hvilket han i 7:de och 8:de Kap. upprepar, med tillägg, att det ofia varit könet man vid sådana tillfällen fått tillskrifva segern. Detsamma anför Strabo (L. xvii, c. 2, 3) oni några af de Cimbriska stammarne; och Pomponius åberopar sig härvid de Sarmatiska qvinnorna, 0111 hvilka han säger: "fæmince etiam cum v iris bella ineant." Historien besannar detta i hvad som berättas om de gamles sköldmöer, hvilka tyckas gifvit en ursprungligen historisk anledning tiil bei älteJserne om de mytiska Valkyriorna. Äfven i sednare tider saknas ej exempel på krigiska fruntimmer. Så t.ex. skola öfver 3oo Frisiska qvinnor hafva stupat i striden år i5i6 emellan Erke-Bi.sko51 Christoffer af Bremen och Friserne, uti landet W urzen; och hvem är det väl, som icke hört

omtalas73

omtalas historien om de Småländska qvinnorna, i Våren ds härad , huru de bortföste Danskarne ? Vid detta förevetande, bör det förefulla oss så mycket mindre underligt om äfven de Finska qvinnorna deltagit, med sina män, i jagt och fiske.

Att Tacitus med sina Finnar här så mycket mindre kan hafva afseende på Lapparne, synes vidare deraf att ban placerar dem i Tyskland, såsom grannar till Peucinerne, oeh uppger det de nyttjat vegetabilisk föda fvict/ii herbaj* samt förbigår, i detta fall, helt och hållet deras renhjordar ocli no-mad-Iif, hvilket hufvudsakligen karakteriserar detta polar-folk. Och likväl påslår äfven Læstadius (i Forls. af sin Journal öfver dess Miss. Resa i Lappmarken, s. 454) att Tacitus med denna beskrifning "målar på elt träffande sätt den Lappska nationen." Vi tro oss emedlertid kunna antaga alt de egentlige Finnarne, allt från urminnes tider, skiljt sig fråu Lapparne,

derutinnan, att de ej, som desse, varit nomader, ulan idkat jordbruk; om ock detla ej skulle hafva sträckt sig Lill annat, än alt afbiänua skogen, och så i askan.

Vi hafva redan i det föregående anmärkt att, utom de risko jör och skogsh y d dor hvaraf Finnarne begagnat sig under sina jagtfärder, (ungefär på samma sätt som Svenskarne, vid sin boskapsskötsel, betjena sig af så kallade sä tror eller fäbodar), så har Tacitus särskilt omnämnt deras hus, utan att dock närmare bestämma hurudana desse varit till sin beskaffenhet. Af det följande få vi åtminstone en anledning att sluta, det desse varit så kallade rök-pörten, Finu-bastur eller Finn-rior, hvilket är så mycket mer att förmoda, som dessa bus äro de första och förnämsta en Finné uppför, emedan han, skyddad för ett sliäugt klimat, hiir bor med sin familj, tröskar sin säd, och

inrättar sitt bad, tre väsendtliga ting i hans lefnad, hvilka ban icke kan vara förutan, *) och hvaiaf

1) Nu görer man väl skillnad emellan ett pörte, en badstuga och en ria; men att de fordom varit så till vida förenade, att de utgjort ett hus, kan på flera grunder antagas, ehuru man småningom med tiden börjat, att, för hvarje af dessa behof, uppföra särskilta byggnader. Såsom skäl till denna förmodan, kan man anmärka, att icke blott inredningen och strukturen är hufvudsakligast enahanda, och att de fattiga, enstaka, skogsboarne ännu i dag på många ställen begagna sina boningsrum stundom både såsom ria och badstuga; utan hvad som än mera tyckes bevisa denna vår gissning, är att dessa namn blifvit med hvarandra ofta förvex-lade, — ja att sjelfva boningsrummet ännubibehållit alla dessa tre benämningar, ehuru på olika orter. Så t. ex. kallas en stuga (tupo) i Tavastland, Åbo Län och en del af Estland pirtti (pörte); Tschuderna, eller de så kallade Grekiske Finnarne kring Pcipus, Lalla sina boningsrum deremot för riilji (ria), och Finnarne på Wermlands och Norriges Finnskogar, kalla åter sina boningsstugor för fauna (bastu). (Jcmf. Qtava, 2 D. p. 2X0).

EhuruvälTacitus icke uttryckligen omtalar dessa Finnarncs bastur, tyckes ban dock derom icke varit okunnig, enär han i 22 Kap., utan att likväl närmare nai|ingifva hvad nation han dermed menar, omtalar ett folk, hos hvilket mestandcls herrskade vinter (i likhet med hvad ban berättat om Thule — quam hac-tenus nix et hiems abdebat) det der dageligen tog sig

heta bad; ehuru han härvij nämner , att detta skedde oin morgnarne; hvilket måhända då varit bruket, enligt hvad som ännu är vanligt i Usterlanden. Han säger nemligen: "Statime somno, qitcm plerumque in diern extrahunt, la fant ur: sæpius ca-lida, ut apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt: separatæ singulis se-des, et sua cuique mensa.'" Väl namnger ban icke detta folk; men att han härmed icke gerna kan förstå andra än Finnar (Tschuder) synes oss så mycket mer troligt, som både de Götiska och Germaniska folken bada sig nästan sällan och aldrig, hvilket redan före honom Skalden och Historieskrifvaren Nicolaus Damascenus (som lefde under Frälsarns tid) anmärkt, då han säger om flera af de nationer, som gränsade till Schythien, att de endast blefvo rentvättade 3:ne gånger i sin lefnad; nemligen dä de föddes, då de gingo i brudstoln, och då de stodo lik. "Ter solummodo la-vantur in vitas cum nascuntur, cum nuptias celebrant, et martera obeuntoch hvilket än i dag, till stor del, torde gälla om Finnarncs närmaste vestliga grannar. Derföre, om ock Finska folket, uti sin klädsel, och i sitt yttre , icke alltid företer den propreté och snygghet som endast visar sig på ytan, så utmärka de sig sä mycket mer genom en större renlighet till det inre, icke blott i afseendeå det dagliga badandet, utan äfven genom det beständiga skurandet af deras rum, husgerådssaker, bord och bänkar, in. iu.,— 75

Jet sistnämnda ännu tyckes påminna om hans O-

rientaliska ursprung.

hvilket föregår hvarje lördag, och som alltii skall lända deras qvinnfolk till beröm. Märkeligt är att hvad Tacitus vidare säger i samma Kap. lämpar sig alltför mycket på Finnarne. Så t. ex. " Tum ad negotia, nec minus scepe ad eonvivia, procedunt armati," hvilket han i 13 Kap. ytterligare upprepar: "Nihilau-tern neque publicæ neque privates rci, nisi ar mat i, aguut." —Månne han icke härmed torde niena sig deras piiufrot (stora tälgknifvar) hvilka slags vapen ännu i dag, i likhet med den Österländska dolken, ständigt hänga vid deras gördlar. Deras

dryckeslag och ölsinne, (såsom en följd af deras häftiga och lätt retliga lynne), skildrar han ganska naift: Dicm noctem-que eontirtuare potando, nulli probrum. Crebræ, ut inter vi-nolentos, rixæ, raro conviciis, sæpius ccede et vulueribus träns-iguntur. Deras karakter: "Gens non astuta, nec caUida, aperit adhuc secreta pectoris, licentia joci. Deliberant, dum fin ger e nesciunt: constiluunt, dum er-rare non possunt."

Vi vela derföre icke påstå att Tacitus med dessa meningar speciellt utmärkt Finnarne, endast att de till alla delar ganska väl kunna lämpas på dem. Måhända kunna de med samma skäl äfven hänföras till andra nationer? — Detta är något hvad vi icke känna. Men visst är att mycket synes röja en påtaglig likhet emellan Finnarnes karakter och de af Tacitus heskrifne Germaniska folkstammars, ibland hvilka han äfven räknar Finnarne; så t. ex. då vi om deras

förlofningssätt, läsa: "Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert, hitersunt parentes et propiiqui, ac munera pro» bänt," (18 K.) så kunna vi härvid icke låta bli att tänka på Finnarnes fofiar; och då Tacitus om deras gästfrihet säger: "Cunvictibus et hospitiis non alia gens effusius indulget. Quem-cunque mortalium arcere testa, nefas habetur: pro fortuna quis-que apparatis epulis excipit," (21 Kap.) synes detta oss endast vara en närmare förklaring af det Finska ordstäfvet: jt oiraC Fuljtuin tulooroar, bproät tmeraat Fut)tumataE. Vid beskrifningen öfver deras klädedrägt, säger ban: "Tegumen omnibus sa gum, fi oula, a ut, si desit, spina con.' ser tum; cetera intecti, totos dies juxtafocum atque ignemaguut.'* Bara i brickan, och med blottade barmar, gå Finnarne ännn, liksom de, än i dag, endast med en skinnrem och ett spänne, eller en sölja, tillsluta sina rockar : med en brisk, sina skjortor. Visserligen väljer sig Finnen, vintertiden, gerna en plats uppå panEon, liksom Svensken för spiseln; dock sitter han der icke såsom denne, ofta nog, hela dagen —af orsak att Finnen eldar blott en brasa ont dagen , och får sitt rum deraf varmt som en bastu; Svensken deremot eldar den kalla årstiden från morgon till qväll, ocli fryser likväl ofta ändå, med mindre han icke alltjemt sitter för brasan, ty värmen utgår, ined röken, ur hans vida skorsten, som vanligtvis saknar ett spjäll. I anledning af denna Nordbons dubbla natur, att, iPytheas, *) som redan 3oo år fore Christus

följd af sitt olika klimat, ofta tillbringa vintern i en slumrande sysslolöshet, orh om sommaren deremot försätta sig i den lifligaste verksamhet, utbrister Tacitus i 15 K. med ett slags förundran : "mira divcrsitate natura?, carn iiilem homines sic ament ine.rtiam et oderint cjuie-lem." Äfven deras utseende: "truces et cærulei oculi, rutilce comte" (4 K.) eller som Strabo »äger flavi coloris , motsäger irke sanningen. Ja ban tyckes till oe!i med hafva attraperat några af deras <>rd och talesätt; dä ban t. ex. i ll:te K. säger: "iV>c dierum numerum, ut nos, sed noctium computant: sic con-stituunt; sic condicunt; nox diteer e diem videtur." Ännu är bruket allmänt bus Finnarne att räkna nätter, der andra räkna dagar och dygn; så säga de t. ex. oin ett barn : folm-öinen fcnnba (tre nätter gammalt) då Svensken säger tre d y g 11 gammalt; likaså räkna dc ofta vintrar der andra räkna år, så t. ex. säga de om en bäst FaFssrnlnMar-, f o tim t nliuiufi, (tvenne vintrar gammal, trenne vintrar gammal) der vi säga två eller tre år gammal, o.s.v. AfvenSvenskarne hafva här upptagit detta Finska talesätt, så till vida att de säga t. ex. den är i tredje vintern, i fjerde vintern, o. b. v,, i stället för att säga på tredje året; hvilket tyckes ge ett stöd åt den tanken , att menniskorna i den aflägsnaste forntid med å r betecknat årstiderna. Ja, hvem igenkänner icke slutligen beskrifningen på båtfnrten utför våra nordliga strömmar och ö|fvar, då Tacitus, efter att i början af 44:de Kapitlet hafva om-

talt Svenska sjömakten , nämner : "hor ma unvium eo differt, quod utrinque prora paratam semper appulsui front em agit: nec velis ministrantur, nec re-mns in ordinem lateribus adjun-gu/it. Sotutum, ut in quibusdam Jluminum, et mutabile, ut i rspo-scit, hinc vef illinc reniigium."

1) Pytheas Massilienszs, var, såsom namnet utvisar, hemma från det nuvarande Marseille, i Frankrike, hvilken stad var en Grekisk koloni från mindre A-sien, nnlagtl af Pliocfcernn, under Cyri tid, eller ungefär 550 år före Christus. På hvad tid Pytheas egentligen lefvat är o-bekant; men dä hans skrifter redan citeras af en utaf Aristo-telis lärjungar, D-cæarcus från Messina, hvilken lefde 320 är f. Chr., och afTiMÆVS från Ta-ormina, som blef landsförvist af Usurpatnrn Agatorlcs, hvilken 305 år f. Chr. undcrkiifvade Sicilien , så kan inan i det närmaste anse honom hafva varit samtidig med Alexander den store. Ifan tros annnrs hafva lefvat vid samma tid som

Ptoie-mæus Philadelphos, eller a. R. 440, 445, som (då man antager Roms 754:de år vara Christi första) blir efter vår tideräkning, ungefär 313 år f. Chr. Ulan att dertill uppgifva något skäl, gör Fant (sid. ti, 8), enligt Lagerbring, Pytheas till 100 år äldre, eller att hafva lefvat 400 år f. Chr. —

Angående denna Pytheas, och hans skrifter, känner inan numera alltför litet. Klott så mycket är afgjordt, att ban varit ett stort snille på sin tid, bemärkt såväl för sina matematiska och astronomiska, som för sina geografiska och fysikaliska— 11

kunskaper. Historikern Plutarchus (i sin skrift de placi-tis Philosophorum), och Astronomen Clfomedes (i dess Cycl. 'fheor. L. 1, <•. 7). ||edra honom med namnet Filosof; och flere, af äfven sednare tiders Författare , hafva låtit honom vederfaras rättvisa för de. förtjenster nian längG nog frånkänt honom. Af vettgirighet företog han sig vidsträckta resor åt Norden , hvarunder han besökte främmande, då änini okänua, länder, genom hvilkas beskrifning han betydligt utvidgade den geografiska kunskapen på sin tid. Men lian hå le dervid samma missöde , sm», både före och efter honom , träffat så mången annan vetenskapsman , hvilken, i följd af ökade insigter, först vågat utsägaen ity sanning, eller tilltrott sig framställa en a n -nan mening, än den så ofta, utan hof, beprisade g a m 1 a. — Med ett ord: han förföljdes, förlöjligades, orli föraktades. Derföre, då hans berättelser i allmänhet icke öfverensstämde med de felaktiga begrepp de gamle gjort sig om norden, bör man kanske icke falla i förundran , om ban härföre af dem blifvit bittert tadlait — isynnerhet af deras Geografer, hvilka, i detta afseende, ansågo honom vara en kättare till deras satser, eller sågo måhända med afund denna nya utveckling, som förestod den Geografiska kunskapen. Det förakt man visade hans person, öfvergick snart till en fullkomlig glömska af lians skrifter; och en sen, men upplyst, efterverld, känner djupt förlusten af hans numera förgångna arbeten. Att sluta af de få afbrutna meningar, hvilka, lösryckte från sitt sammanhang, blifvit citerade af åtskillige Auktorer—mera i af-

sigt att derigenom göra lionom än ytterligare misskänd, än att genom deras meddelande bidraga till en närmare historisk kännedom— synes det som skulle ban hafva författat tvenne arbeten ; det ena, under namn af Jordens omlopp CriJS atoiodog), det andra om hafvet (n'i'1 'Sly-'"v>-)= hvilka båda skrifter, till en oersättlig förlust, numera äro förlorade. Brehmer och Murray förmoda likväl att dessa båda afhandlingar ursprungligen liiirt till ett och samma verk ; förhållandet blir i alla fall detsamma. Flere, deribland Bovgainville (i dess Mémoires de 1'Acad. des Inser. T. 19, p. 153), Brehmer (i sina F.ntderkimüen im Alterthum. Weimar 1H22, p.349) och Ukert (i Geogr. d. Grie.rhen u. Böincr. 1,2., p. 305) tio att ban gjort tvenne särskilta resor, den ena till Rritannien, den andra till Thule; hvilket i det hela kan göra oss lika mycket — antingen lian företagit sig deSRa resor vid ett eller tvenne tillfällen. Om man af Skoliasten till A-roiUNUs Rhodus, L. 4, v. 761, skulle fä sluta det Pytheas äfven sjelf besökt Lipariska öarne, dem han händelsevis omnämner, så ville det synas som ban dessutom skulle hafva gjort en tredje resa , till medelhafvet; så framt man icke, såsom Brehmer, p. 381, vill förmoda, att han från Östersjön,' landvägen (långsmed floderna Wcixeln och Don) letat sig fram till Svarta hafvet. Vare härmed huru som helst, så var Pytheas en man, som stod mycket fram om sin tid, hvarföre ban ock, såsom alla store män , redan af sina samtida, misskändes, och bedömdes högst olika redan af de gamle. Den gamle Geografen Era-— 78

gjorde en resa till norden, säger *) att ban sex

TOsthenes (född i Cyrene, uti Afrika, 275 och † 192 år f. Chr.) hyste för honom, enligt hvad Strabo på flera ställen intygar, ett oinskränkt förtroende; likaså Aätronomen HippAächus från Nicaea (hvilken lefde emellan 128 och 162 år f. Chr.) ehuru likväl kanske just >cke till den grad. Historikern poltbius från m«-galopolis (som, vid 82 års ålder, dog 121 år f. Chr.) kallade honom deremot för cn uppenbar charlatan och storljugare; likaså Strabo, som kna||pt kunde citera hans namn, utan att dervid tillvita honom för osanning; och äfven Plinius tyckes, till någon del, hafva delat denna tanke. Af sednare tiders författare har]YIaNnert (Geogr. d. Griechen u. Rümer, I. p". 85) gått så långt i sitt beröm öfver honom, att han tillägger honom förtjensten att hafva varit den förste, som kommit på den tanken att man från Europa, vest-vart, skulle kunna segla till Indien; en idé, hvilken sedermera påskyndade Amerikas upptäckt. Ti.ten när hans skrifter blifvit förgångne, kan man icke så noga bestämma, dock synes det troligt, som åtminstone en del deraf ännu funnits i behåll vid slutet af 5:te seklet; hvilket man tror sif£

kunna sluta deraf, att Stephanus JByzaktjnus , som lefde under Kejsar Justiniani tid, anställer några reflexioner, i anledning af hvad Pytheas berättat om Ostionerna; hvilka berättelser , enligt hvad han sjelf uppger , tyckas blifvit honom iiiüddelta al'Artemidorus från Ephesus, som lefde vid pass 100 år f. Chr.

Hvad för öfrigt hans enskilta lefnad beträffar, är man derom

lika okunnig. Väl hafva många af sednare tiders skriftställare, och ibland dessa, sednast, A. M, Strinnholm (Sv. Folk. Hist., 1 B. s. 10) antagit, det han, p;| statens bekostnad, företagit sig dessa resor, hvilket dock ingenstädes hos de gamle aaktorerne står att hemtas; och hvilket skulle förutsätta att han haft, hvad man kallar, ett "allmänt förtroende;" hvilket ined andra ord vill säga detsamma som, att han innehaft ett af de betydligare af statens offentliga eai-beten — en förtroende-post. Jlaa har härvid mindre besinnat hjru litet enskilte i allmänhet, och sjelfva staten och landsmän i-synnerhet, gynna vetenskapliga och litterära företag—helst då de företagas af den, för all yl tre glans och flärd, obemärkta, vetenskapsmannen, enär dervidicke tillika ingår någon beräknad pe- kuniär vinst för det allmänna; i anledning hvaraf ock alla stora framsteg, inom litteraturens områden , nästan alltid varit den enskilles förtjenst: sällan oeh aldrig det allmännas. Vi tro derföre, så mycket mindre, att -Uas- silicnserna, i detta fall, egnat Pytheas någon uppmärksamhet, som de fastmera tyckas hafva lemnat honom utan allt slags understöd, emedan han, enligt hvad Polybius berättar, (jemf. Strabo, h. II) skall hafva framsläpat sitt lif i största .armod och fattigdom. Äfven att sluta af de triviala epiteten uptjo oc'1 UV&Q10710S, de enda hvarmed man hedrat honom, tyckes han icke heller hafva ägt något slags offentlig tjenstehefattning, eller så kalladt "allmänt förtroende."

1) Enligt Straeo, L. I, c. 45, 46, och Plinius, Nat. Hist. L-79

Jagsrosor till sjös norr om England, J) i grannskapet af ishafvet4) kommit till ett land, som helte

II, c. 75 (77), L. iv, c. lfi. — Solinus (c. 35) säger att man på fein ilagar och fem nätter seglade (lit från Orkndiska öarne, sedan han nyss förut likväl nämnt, att det endast var tvenne dygns segling från yttersta udden af Norra Skottland till Thule.

1) Af denna Plinii och Stra-jbOS uppgift, (för hvilken de tyckas vilja debitera Pytheas), att nemligen Thule låg norr oin England, böra vi icke låta förvilla oss, då vi känna de gamles förvirrade begrepp om läget och lokalen af de särskilta länderna i denna del af verlden. Strabo, om alltjemt häcklar och motsäger Pytheas, i hvad han berättat om norden — uppger sjelf (b. iv, c. 5, 4) att äfven "Irland (Hibernia) låg norr om England."—Så plär det oftagå när kitteln skall sota grytan!?

2) Ishafvet har, i anseende till sin, stundom flytande stundom stelnade, form , erhållit såväl af Romare som Greker skiljaktiga benämningar. Orpheus kallade, enligt hvad s. 81 finnes nämnt, sitt nordligaste haf Kronion, och tillade som en förklaring:^ "veXQl]v Tf dü-).UGGUv" (det döda hafvet). Hvad lian i sin poetiska stil sålunda nyttjat som ett epitet, eller som en diagnos, anfördes af Dionysios, Strabo, in. fl. såsom ett nvtt namn, det de förklarade genom ett tredje: j[öv— TOV ntnrjyora (det ihopfrusna hafvet), förmodligen för att derigenom skilja det från det, med sin tjocka bituminösa salthinna öfvertäckta, Döda hafvet

(.Mare lnortuum) i Palästina. Äfven Romarne hafva icke saknat namn för att beteckna nord-hafvet, hvilket de i allmänhet indelade i tre delar , nemligen l:o Marc Schythicum, 2:o Mare Sarmaticum eller, som de äfven kallade det, Saturnium, ocli 3:o Marcpigrum eller (som Tacitus tillägger) prupe immotum. — Utom dessa benämningar hade de gamle äfven en hop andra namn , hvilka uppgåfvos vara upphemtade ifrån sjelfva infödingarnes språk. Så t. ex. uppger Plinius (l. iv, c. xxvii) och efter honom Solinus (c.xxx) att Hecathæus , enligt invånarnes språk, kallat den del af Nordhafvet som stöter till Scythien, räknadt allt ifrån floden Paropamisus, Amalchium; hvilket ord på deras tungomål skulle betyda mare congelntumi ocli att åter, enligt Philemon, Cimbrerne kallat den del af detta haf som sträckte sig till landtspetscn Rubens, rnari-m a r a s a , hvilket ban öfversätter med mare mortuum; samt att hvad som härifrån vidare sträckte sig upp mot norden , kallades C r o n i u m , hvilket ord ban i xxx c. förklarar med mare cnncretum. Dessa tre benämningar , af hvilka likväl endast de 2:ne första bestämt uppges vara nordiska, hafva öppnat ett rikt fält för Etyinolo-gcrnc att deröfver utbreda sina förklaringar. Det första

namnet, Amalchium (ej olikt Bal-thium?) var dem likväl en hård nöt— man lemnade det derföre ofiirklaradt. Sä mycket mer deremot förklarades det andra, mo-rimarusa. Schlözer (Allgeni.Thule* *) hvarest under soininar-solståudet, oafbru»

Nord. Gesch. 1.114, jemf. Schöning, j). 73; Furstes, p. 34, m. fl.) bevisade att det kom af Cimhriska neil Iriska orden mor (haf) och marw (död), och följ aktligen betecknade hvad Plinius ganska riktigt anmärkt, det döda hafvet. Vi böra kanske i förbigående nämna att kustlandet af Ryska Lappmarken, allt ifrån floden Poiioja nedåt hvita hafvet, än i dag kallas af Ryssarne Moremanskaja La-ponja, (se Rühs Sv. R. llist. 1. 1). s. 118) hvilket, rådhrå-kadt af Finska ordet meri.inaiin, lietydor "Lappska kustlandet." Möjligen kallade nu Finnarne det närmast derintill stötande hafvet, efter sitt sätt att tala: kus ti an (Ishafvet, till skillnad från det derifrån längre bort belägna frusna hafvet eller hafs-hafvet, (svarande mot Grekernes fyuXuafiU jiunzov); hvilka ord, i ablatifven in lovö, skulle, pä (leras språk, i förra fallet, heta: meniuaan mere|d, i sednare: iiizrumetiifq (mnri-marusa?). På samma sätt förklarades nn äfven att Chro-nium (se sidan 81) kommer af de Iriska eller Irländska orden Muir-croinn, som betyder det frusna eller samman-grodda hafvet, (se Adelungs Mithridates II, 54 & 84) således hvad Plinius ganska träffande kallade concretum; ett ord hvaraf det förrn, nära nog, kunde anses vara sammandraget.

1) Thule. Hvad land Pytheas egentligen menar med sitt \t;m).>], har blifvit mycket omtvistadt bland de lärde. Strabo (L. iv, c.5, §.5; L. vii, c. 3, §. 1) anser såväl allt hvad Pytheas, som andra , derom skrifvit, för ca ren

dikt. Plinius (L. 4, c. 10) för. mo.lur blott att det lag beläget inom den nordiska pol-cirkeln. Mbla (L. iii, c. fi) anser det ligga vid Belgiska kusten ; nc|| Solinus (c. 30) nämner det såsom af alla öar den läiigstheläg-na från Britannien, ofvanför hvilket allt var frusit, och ishafvet vidtog; men tillägger på ett annat ställe, der ban nämner ntt man på 5 dygn kunde segla dit från Orkaderna , att landet var fruktbart, och att invånarne lefde af vår-växter, mjölk, och trädfrukter. Tacitus (Agric. c. 10) säger att Romerska flottan, som kringsegla England, fått Thule i sigte, ett land hvilket allt hitintills af snö neil vinter varit förborgadt. Claüdianus (de f/uart. Coris. Honor ii, v. 32) besjunger det, såsom skald, mera poetiskt, då han qväder att det upptiuat af de i Brittiska kriget stupade Pici ers blod; hvaraf någre sednare tiders författare velat »luta, det han härunder tänkt sig någon af de Shetländska öarne, såsom t. ex. IPAnville (i Mem. de l'Arad. des Inser. T. 37, p.436) och Forster (Gesch. der Ent-deckungen und Schiffahrten ini Norden, Franki'. 1784, p. 33). Ungefärligen under samma latitud, tyckes verkeligen Ptole-mæus (Inb. ad Geogr.) och Stephanus ßiZANTlNUS (vox QtJV-Vj) hafva tänkt sig detsamma. Henrik från Hunlhingthon (i sin Hist. L.1, p.297, Erf. uppl. ltiOl) sora lefde i 12:te seklet, förstod härmed den nordligaste af de Orkadiska öarne; i anledning hvaraf ock AdamusåRE-msksis (dc situ Danice) och efter honom Saxo Grammaticus— . 81

tit existerade dagar i sex månader; ocli under lika

(1 företalet till sin Hist. Dan.) 1'ontan (Iirrum Danic. Hist., p. 7-15). Henrik Mdssnrtrrsis {Stct. 2, i Grnnnwg Thesaur. p. 21)73) Bougainviue (Mem. de 1'Acad. iles Inser. T. ID, p. 140). Mannert (Geogr. d. Gr. u. Kiim. I. j). 83). Zeune (Erd-ausichten. Berlin 1828, p. 40), ni. fl- lämpat detta på Island, såsom den nordligaste af dessa öar, helst det sades ligea i grannskapet af Ishafvet. Plinius (L. iv, e. 30) säger att nian från Norrige (Nerigon) plägade segla till Thule, hvilket han förmodligen anför på grund afPytheas' uppgift; (hvi| -lien måhända äfven sjelf sålunda kommit dit). Men man har ju inga spår på att Norrmännen den tiden seglade på Island; ty gom bekant är, blef detta land först 1000 år derefter eller 871 år eft. Chr. af dem upptäckt. Deremot är det verldskunnigt alt de, redan i de äldsta tider, företogo sina resor norden om (ikring Finnmarken) på Hiarina-land. Vi hålla det derföre troligare , att Pytheas med Thule lie tecknat ilen nordligaste delen af Skandinavien, eller ile så kallade Finnmarkerna; i hvilket fall vi förena oss med Dalin (Sv. It. Hist. I. |>.58), Lagerbring (Sv. It. Hist. 1. p. 31), Murray (i JVbc. Coiiinir. Godt. T. 0), Schöning (i Schiöler* Allgcni. Norilische Gescli. Halle 1771, p. 18), Adelüng, in. fi. Malte Brun deremot är den enda som tror att pytheas härmed menat Jutland. Någre

hafva åter med Thule velat förstå Grönland, som först, enligt de nordiske sagornn, hlcf upptäckt år 981 c. Chr. Detta har man troligen gjort i anledning deraf att Plinius i grannskapet af Thule nämner (i 4 B. 13 Kap.) ett land, och (i l(i:de, 27:de och 30:de Kap.) ett haf, det han kullar Crotiiutii, ett namn förmodligen taget af hvad redan

den gamle Skaldekonnngen Orpheus (hvilken (efdeoinkring 1200 år f. Chr.) (i sin Jrgannu-ticn, vers. 1079, 1080) berättat om XQfivtou (scil. TTOirröf) såsom han kallnr Hyperboreerna haf, eller det döda (frusna) hafvet, hvarmed ban torde hafva förstått M te o t i s k a träsket. Apollonius Rhodus, som lefde omkr. 230 år f. Chr., betecknar i sin Argonauticon. L. iv) med detta namn Adriatiska hafvet ; pililemon, som här citu-ras af Plinius, förstår härmed det ytterst nordliga Ishafvet, och EustaThius, som lefde omkring 330 år eft. Chr. , kallar Kaspiska hafvet ined samma namn. Detta ord, neill!. Cro-niiim (troligen deriverndt af Arönns, eller Saturnus, såsom härstammande från den ännu döda, »formade materien), har man trott vara en förvridning sif ordet Grönland. Men Hardui-nus, i sina kommentarier öfver Plinius, vederlägger sjelf denna sin tanke, och förklarar det med Sarmnticn, uti hvilket land, enligt Ptolemæus (L. in, c. 5) en flod ined detta namn skulle befinna sig.

*) Ytterligare t;i"ninfiftr och förklaringar öfver landat- Thule, finner nian. al' Arkgium (Cpramenc. tle Jilandia) ; Piuvjor (Ot:b. Golh.y, Tokfaiussä många månader oupphörligt nätter, vid vinter-

Af nllt detta finner man nu att Pytheas är den förste och den ende som hesökt och beskrifvit Thule , och att alla de andres förklaringar äro blott mer eller mindre lyckliga gissningar hvad land han härmed menat. Häraf följer, att då numera intet land med detta namn står att finnas, så måtte under den tid af 1000 år som förflutit innan den Nordiska Historien egentligen tager sin början, namnet antingen undergått en betydlig förändring, eller blifvit lielt och hållit utträngt af ett annat nytt och främmande. E-medlertid hade Antonius Diogenes, sOm lefde ej långt efter Alexanders tid, författat ett historiskt arbete, bestående af 24 Böcker, under namn: "Thulcs märkvärdigheter," och hvartill hau troligtvis hemtat sina materialier från Pytheas' resor. Äfven detta verk är numera förgånget, hvaraf likväl den lärde Patriarken Photius, som lefde vid slutet afShdc seklet, skall, |iå sitt bibliotek i Constantinopel, ännu hafva förvarat ett excerpt. Att man ansett allt hvad han deruti berättat föro-rimligt, och alltsammans såsom en uppfinning af Förf. sjelf, intyga Eusebius och Synesius. Men det är vanligen menniskans lott att vara lätttrogcn eller misstrogen; och då hon i förra fallet tror allt, vill hon der-

emot i sednare fallet ej tro annat än hvad hon sjelf ser. Och livad ser hon? Derföre påstod äfven Strabo offentligen , att Pytheas ljugit i allt hvad han berättat om Thule, hvilket han ansåg för idel dikter.

Det förtjenar kanske anmärkas , att då namnet Thule icke låter dcrivera sig hvarken ur Grekiska eller Romerska språket, så måste det följaktligen vara ett vox bnrbara, eller det måste vara en benämning, som är hemtad från infödingarnes eget språk. Det är derföre så mycket mer underligt att våra gamla nordiska Antikvarier och fornforskare, som med sina lärda etymologiska förklaringar, eller rättare sagdt gissningar, vanligtvis varit till hands att dechiffrera hvarje obekant ord, på ett sätt som ofta varit lika löjligt som orimligt, här icke engång vågat på försöket, af orsak , som det synes , att det varit dem nästan omöjligt att i något af de utaf dem kända nordiska språken finna dess radix, eller åtminstone ett ord, hvilket kunde vridas till dess förklaring. Väl uppger Werlauff (Skand. Lit. Sällsk. Skrift för år 1814) att ordet Thual på forn-lriska språket skulle hafva betecknat norden; måhända, liksom hus oss, endast i följd af denna Pytheas' beskrifning? Ett sådant isoleradt ord i ett språk, är van-

(llisl. Norveg.)} Rudbeck (Ati, T. I. p. Ju, &c.); Camd (Britann. T.», p. 148a); Gatiemb (Univera. Cer ch.)} Caklsthöm (Dissert. de Thule. Holm. 1671); Gr.upr.n (Orig. Germ. I. p. 5a6); Yoss (über Thule, i Brbdows UnCersuch. übcr alte Gesch., p. 122—129); Bheiimer (Eritäech im Allerthum-, m:te abelt. Weimar 1822, p. 5J7 cat.) och And. Ar.v. Arved jon {Diss. de Pjlhere Massil. fragrn. Upsaliæ 1S24), der man finner liera af dessas meningar anförde.83

solståndet; *) "hvarest ej växter af ett mildare billigtvis sjelf nf ett främmandt nr-aprung, (hvarföre det ock redan tyckes hafva dött lit) ocli upplyser derföre icke heller hvarom]iär egentligen iir fråga; nemligen : hvilket land härmed bör förstås. Andra hafva åter siikt härleda det frän Isländska ordet Titi, mål, yttersta gräns. Utan att kunna utfundera betydelsen af detta ord , tror likväl Ortelius att namnet Thule ännu bibehållit sig i Thelemqr hen, eller som det af infödingarne kallas Tauhlmarkcn, hvarmed man betecknade landskapet T e 1-lemarken i Norrige, Djurberg går ännu längre, och påstår (Geogr. Lex. 2 U. s. 385) likväl utan att anföra något bevis, att detta landskap fordom kallades Thule. Så litet vi i allmänhet äro böjde för dessa lärda]iårdragniugar ocli ord tydningar, böra vi likväl nämna, att om Finnarne den tiden , liksom till en del ännu, innehade norra delen af

Skandinavien , så är det äfven i deras språk man bordt söka anledningen ocli betydelsen till detta namn. Finska ordet tuutee (det blåser) hvilket uttalas precist såsom Grekiska ordet -Oü/.'>], skulle visserligen kunna tjena såsom ett slags förklaring , det man härmed betecknade ett land eller en kust, der det ständigt blåste, eller der vinden låg på; och då detta ord på flera af de med Finskan närmast beslägtade tungomål, heter tel, tyél, til, toi, (jemför Otava II Del. png. 71) kunde det möjligtvis blifva en ännu större anledning att tro det man med Thule äfven betecknade Tellemarken, om nemligen ursprunget till detta

namn ej låter sig på annan väg naturligare förklaras. Äfven Tacitus tyckes tala om blåst och orkaner vid kusterna af Thule, då ban med anledning af det isbelupna hafvet, såsom tungt för rodden, säger: "perhibentne er/it is quidem peri/ide attulli." Annars kunde man äfven, ehuru med iiiintirc sannolikhet, dcri-vcra det af Finska ordet tu le (kom), och anse det som en vän {+-+} skaplig inbjudning till en främling , att besöka deras land — ett ytlradt: "välkommen!" Filer, i motsatt fall, en sådan varning, hvarmed de nordliga Finn-stamiuarne helsade 2i5àinnmöi> nen, då ban besökte deras bygder (se ii. Lönnerts Kautele. 1 D. s. 5) ; men måhända ingå dessa slag» etymologiska induktioner redan nog mycket i lindbeck sk a maneret, —

1) Man finner af denna Plinii citation att Pytheas här egentligen talar om ds länder som ligga närmast sjelfva polen (sub verticc mundi) och att det således till mer eller mindre del kan gälla om Thule, beläget inom pol-cirkeln. Skulle man kunna antaga alt Pytheas i stället för "sex månader," skrifvit "sex veckor," så hade man haft ingenting att deremot anmärka; icke engång att han varit byperbolisk. Cleomedes, (se Cycl. Theor. L. 1, c. 7) som äfven citerar Pytheas , ßäger det "man berättar om Thuleboerna, dem Pytheas skall hafva besökt, att de hade vid midsommars-tiden en månads lång dag." Han skulle således, enligt denna beräkning, hafva befunnit sig ungefär under 68" 30' polhöjd, eller under samma latitud somM

"streck kunde fortkomma, och der en fullkomlig "brist rådde på husdjur. Dock närde man sig der "af bjueg och andra grönsaker (xtyxgro dt -Jul aA-"?.oig l.ayüvoti) såväl af frukter som rotsaken Der "hvarest säd och honing J) kunde komma till niog-

Enontekis. PrOCOpius, hvilken tyckes hafva varit något närmare underrättad om Thule, säger att solen under sommar aolståndet syntes der oupphörligt i hela 40 dygn. Man finner såväl häraf, som af åtskilliga andra smärre skiljaktighc-ter, hvilka, ehuru historiskt sanna, blifvit måhiiuda anförde såsom bevis på Pytheas' inknnse-qvens, att ban besökt landet på flera punkter; hvilket är så mycket mer troligt, som han företog sig en kustsegling, i flora dygn, emot norden. Så t. ex. säger Geminus (se Elcnu Astronom. in Petavii Uranol. p. 22) sora äfven åberopar sig Pytheas, att denne i sin skrift om Oceanen, sagt: "inbyggarena ßr/.QßuqOt) visade oss stället hvarest solen låg och sof (qjjx O 1j).W(y.OI[tUTUf), ty det inträffade på dessa orter att natten blef ganska kort, på somliga ställen endast 2 tiiuinar , på somliga 3; så att solen äter uppgick en liten stund efter nedgången." Detta skullo ungefär hafva varit under samma lati tud som Torneå, d. v. s. vid 05* 51' polhöjd, eller måhända ännu sydligare. cosmas (se Chri-stiana Topogr. ap. MoHtfaucon, Collect. Patr. T.2,p.l49> hvilken äfven anför Pytheas* egna ord, säger att han i sina skrifter om Oceanen, sngt att då ban kom till de längst mot norden belägna länder, sä hade invånarne visnt honom soleil» läger-

stad (rt]l> 1j?.t'a//.OtT1]v) emedan der varit en beständig natt." Anmärkningsvärdt är att just dessa yttranden än i (tag karakterisera infödingarnes talesätt, hvilket ban ganska väl tyckes hafva attraperat. Finnarne säga, nemligen om solen, viddess nedgång: att den går till köla (uiänöö mojoiHren); äfven detta Svenska talesätt tyckes härleda sig från det Finska ordet Foto (hem) eller Lappska ordet fäte (hus), hvarifrån såväl del Finska ordet Foto, som det Svenska ordet koja torde derivera sig, såsom närmast uttryckande en Lapps boningsrum. Äfvenså säger man om solen, vid starrbraket, alt den tiifvar eller hvilar i sitt bo (muFoo pefàl» läöti). Jemf. Otava 2 D. p.5!),78.

1) Många hafva fästat upp. märksamhct dervid, att Pytheas vid beskrifningen af Thule, nämner att der fans honing; och hafva, i anledning deraf, äfven velat lämpa hela denna beskrif- ' ning på mera sydligare länder — helst ordet Thule icke speciellt förekommer i denna mening. Vi hafva redan anmärkt att Pytheas besökt landet på flera punkter, såväl de sydligare som de nordligare; och vilja blott till svar å denna anmärkning nämna, att Finnarne icke blott brukade mjöd, utan att do deraf voro stora liebbabrar, hvilket äfven Clausson intygar, då ban

s. 136 säger: "De (Finnar^?) diicke ocsaa usigelig gierneS5

"nad, tillredde man sig deraf en dryck. Säden "tröskade de i stora bus (f> 6/xoic [ifyccl.ots) "dit de inburit axen, såvida de icke kunde påräkna "vackra solskensdagar, emedan den annars, (uÅAcog) "i brist] å upphållsväder, skulle, genom regn, kunna "hafva blifvit förskämd." *)

niiöd, oc gifue stundom et Ot-terskin for en karide miöd , eller giöre et stort arbeide derföre." Att Finnarne fordom brukat såväl mjöd som öl, ses äfven af flera gamla runor; som t. ex. den , deri en friare nnd-fägnades sålunda: Xuotiin mena fantiun Fonfa, ‚S!'aiinu metro, oftta toinen. :c. (Se 3)ien. Dtiin. 1. D. [>. 5). Äfven biet (melji[dineu) besjun-ges mycket i gamla Hunor och besvärjelse-formler , under önskan att det måtte samla |löning , till lisa för don sjuke. Huruvida Finnarne ursprungligen redan sjelfve förstått sig på dess tillredning, eller om de lärt sig det af Svenskar, Tyskar eller Danskar, känna vi icke, hvilket likväl icke tyckes varit fallet, efter de hafva en egen genuin finsk benämning härföre (niefi) — så framt man icke äfven vill derivera den från svenska ordet mjöd, eller latinarnes mel, Grekernc8 Men det veta vi, att då Finland först kom under Sverige, betalte det sin skatt i ikorn-skinn till Kronan, och i så kalladt Finskt öl, för hofvets räkning ; hvilket an-sägs bättre än det Svenska. I den ryktbara sagan Fund in Noregur, hvilken anses såsom det äldsta Nordiska Historiens monument, och tros vara författadt af Are hin Frode, som lefde något öfver 100 år före Sturlcaon: står: "Konung Rau-

mur (hvars tid anses hafva infallit 200 år e. Chr.) hade sa in-dryckjo om julen med Berg-Finn." Det tyckes vara temligen tänkbart, att de icke bjödo hvarannan på vatten, utan måtte det varit ni, mjöd, eller någon annan rusgifvande dryck, hvartill alla mindre civiliserade folkslag — isynnerhet de nordiska, satt ett stort begär. Likaså berättas det i Kon. Harald Hårfagers Saga, att nämnde Norrska Konung på 870-talet, undfägnades med mjöd, då han såsom gäst var bjuden till Finnen Svase. Vi känna att mjödct, hvaraf Odin (enligt Sagorna) tog sig dagligen en styrkedryck hos Saga i Söqualieck , varit Nordens äldsta väl fägnad , allt från den tiden Fjolncr deruti fann sill död ; dock ej sådant det nu brukas, utan— i byttor, "starkt och kryddadt," (som de gamle kallade det) och derföre vanligtvis alltid åtföljdt af ett dugtigt rus. Förmodligen är det dettu, eller något dylikt Tacitus menar, då ban 0111 Gerinaucrue säger: "potui humor e.v hordco aut frumento, in quandam simi-litudinem v ini corruptus (c.23).

1) Om man nu nogaie jemför denna Pytheas' beskrifning öfver invånarne i Thule, med Taciti beskrifning öfver Finnarne, så skall man icke undgå att märka dem eiueilnti en alltför stor likhet, ja det skall kan-sko visa sig., att den sednares130

Sjelfva landets geografiska, eller lättare fysiska,

berättelse på många ställen endast tyckes vara en omskrifning af den förras. Eller, med andra ord, man skall finna att Tacitus lämpat på Finnarne nästan allt hvad som Pytheas sagt om Tliuleboerne, likasom man längre fram får se huru skickligt Tacitus förstått att kompilera Pytheas i dess beskrifning på Estheme. Så t. ev.

Annars är Tacitus icke den enda, som tyckes vilja lämpa på Finnarne, hvad Pytheas sagt om Thule. Plinius säger (L. xv, c. 27) om infödingarne på holmarne Oonæ eller üænæ (möjligen en rådhråkning af Svenska ordet ön) "ovis avium ct n venis iniolæ vivant," hvarest han med avenis tyckes afse det Pytheas benämnde xtyxyug

(miliuni). Detsamma upprepar före honom pomponius (b.III) då han vid beskrifningen oni Skandien, och näst före berättelsen om Thule, säger om Oart æ-boerne: "Ovis avium pa~ lustrium, et avenis tantum n-lantur." Äfven Solinus (c. 30) som i allt plagierat Plinius, och derföre med skäl blifvit kallad hans "apa," repeterar äfven detta med tillägg: "vivunt ovis avium marinarum, ct avenis fulgo nascentibus. Nu blir fråga hvad land nian härmed menar. Någre, deribland Ortelius, (se hans karta öfver Europa, eller gamla Celtia) hafva härmed velat förstå Novaja Senila, förmodligen för det Pomponius säger att det låg gent emot Sar-matifin; andre äter hafva härmed förstått Åland (se J. J. Hoffmans Lexicnn Univcrsale. Leyden 1698, T. III, p. 445, och Ol. Lindbergs Antiqu. Lexic. 2 D. p. 445) förmodligen emedan Plinius och Solinus, enligt Xenophon Lampsacenus, säg» ntt det icke låg långt ifrån Bal-thia och Scythiska kusterna. .JorDänes förklarar detta tillfyllest, dä lian i 3:dje Kap. säger : Crefnitnce (Scritofenni)fru-mentoriim non quæritant victum, sed carnibus fer aram atquc' a-vium vi vant; itbi tanta paludi-bus fortära ponitar, ut et aitg-mefitum prwstent gcncri, ct sa-tictatr.m ac copiam genti."

Förmodligen beboddes Åland ännu denna tid af Finnar, om hvilkas dervnro benämningarne Jomala, ßappn>èfi, in. fl. tyckas påminna oss.

*Denna uppgift, att nemligen infödingarne förnämligast lefda af fågel-egg, måste förefalla li-*87

beskrifning, hvilken åberopas på clt annat slälle (nemligen hos Strabo L, lf. c. IV) låter visserligen mera poetisk än vetenskaplig; men då dess meddelande redan gält igenom 2:ne oblida händer, iunan del kommit till oss; nemligen först genom Polvbii, hvars uppgift sedan blifvit citerad och ytterligare kommenterad af Strabo, så kan man derå icke fasta allt det afseende det annars kanske skulle förtjena. Strabos beskrifning lyder som följer: J)

tet en oeh livar besynnerlig: belät, om det äfven varit fallet, det icke kunnat gälla för mer än eiuiast 3 à 4 veekor på året. xenophon tyckes vara (len som fiirst meddelat denna underrättelse, hvarvid sedermera de andre, en och hvar, gjort sina till-lägg ; men månne icke äfven härvid något skriffel eller något missförstånd möjligen kunnat äga rum, och att man förblandat ovis med ovibas, hvilket ganska lätt låter tänka sig, vid de-chiffreringen af de gamles ofta svårlästa och afibrevieradc ma-juiskripter ? Man skulle kunna föranledas till denna misstanke, om man observerar huru allt hvad de gamle berättat om de så kallade Scytherne , småningom blifvit förflyttadt allt högre ocli högre upp emot norden, och slutligen tillämpad t än på Sarmatiska, än på Germaniska folkstammar; så att man vid beskrifningen om dessa folkslag skall hos sednare tiders författare, återfinna nästan allt hvad hos de gamle ursprungligen blifvit tillskritVit Scytherno. Deribland fanns bland annat äfven nämndt, att dë lefde affarhjor-d.ir , hvilka de bättre än någon annan förstodo att sköta, hvarföre de äfven hade mrtgnæ ovcs; hvilket Strabo (L. VII, c. 3,

17) Hesiodus och flere omtala. Denna nppgift igen finnes sedermera ingenstädes hos de yngre auktorerne , vid beskrifningen nni de så kallade nordliga nationerne, sä framt man icke, enligt hvad vi tro, gissningsvis får antaga att dessas underrättelser om de myckna fågel eg gen {ovis) (hvilken berättelse åter icke förekommer hos de gamle) ursprungligen torde härleda sig, genom ett missförstånd, af de gamles uppgift.

1) Såväl i anseende till de otydliga och som vi tro felaktiga öfversättningar, våra Hi-storici sknpat sig af dessa meningar, som med afseende å den olika tolkning vi trott oss böra gifva det sista af dessa ord, vilja vi här , till de kunnigares bedömmande, införa sjelfva grundspråket. IfgoGiGToqi]GGVTOs

di '/.al tu rrtgt r/]s @ovbtjg

'/ml t(joi' toitcov 'tx(iv0)v3 sv 01c ovtf y!j v.c.t avtov v-

nTjQXtv fW, övre d-a/mtra, ovt dijQ, u/./.u avyxqufiu tl £/. tovtwv nXsvnövt x)l(-

. . \ , T ,

/utt/rp tor/.oc, tV 01 (pt]Cl t)ji> yijv v. ej t}jv ßut.arrav auogfjöVai} v.àl tu av/i-- 88 —

"Dessutom berättade han (Pytheas) såväl om Thule, "som om andra der belägna trakter, alt ban uppå "dessa ställen, numera fann hvarken land, eller "vallen, eller luft; endast ett slags satnmänbland-"ning häraf, som till utseende liknade en hals-"lunga (hals-svamp?); uti hvilken han sade, att "landet och hafvet höjde sig tillsammans (koncentrerade sig), äfvensom allt annat; och alt detta "vore liksom materiens (första) koliesions-band, hvar-"ken tillgängligt för vandraren, eller farbart för seg. "lareu. *) Detta, som sålunda liknat elt slags lunga,

navra, xat rovrov tog av åeo[iov ti val tojv ohm', [Hj nore noqsvtov, (hj ts n/.co-tov vnäqyovTu. to fi tv ovv trp Tt/.evflovi toi.y.og avtog imoaxtvaijT a).), a åt ity tiv

>„ ' ~ ~ i i v

axoys• TUVTU (itv r« to v J/vOtov' v.ai diOTt ènayt).-Sàv tvdévàe, rtàaav ènil-xhoi. tijv mlywxèaviriv rijg EvqomrjS, drro Iadtiyav twg Tuvaidog.

1) Mnn liar på mångfaldiga och ganska olika sätt sökt förklara hvad Pytheas härmed e-gentligen menat; och det är märkvärdigt att se huru de lärdes förklaringar, i detta fall, omfattat äfven det orimliga.— Några hafva trott det Pytheas härmed haft afseende på vissa h af s kräk, eller mol tu sker (antingen pä Meditsn cnpillata, Linn. eller på

ett slägte kalladt Hnlothiiriitm), som det synes, på den grund att dessa små zoo-fytcr, som ännu tclrè;voro af naturforskare upptäckte 1000 år efter Pytheas , blifvit händelsevis af Tyskarne, närmare 2000

år senare , benämnde Me.er* Lurige (jemf. Bougainville , Massest, m. fl.); andre åter, såsom Gassendi, Zeune, m. (1. hafva härunder tänkt sig antingen det brinnande, eldsprutande II ek la, eller tjocka töcken (mist) och d i in m o r, som ofta skota omgifva dessa trakter: eller flytande ismassor. Malte Brun är den ende som vetat förklara det med de så kallade dynerne, eller sandbankarne kring Jutländska kusten ; Lagerbring (Sv. It. I tis t. s. 32) söker uttyda det dermed, att Pytheas förmodligen sett vår kraf-is, hvilken ban i sin okunnighet, gifvit en så sällsam beskrifning; i anledning hvaraf ock slutligen Strinnholm (Sv.Folk, llist. 1 B. sid. 11) belt simpelt gör Pytheas — till en okunnig sjöman, denne Pytheas, som enligt IIipparchus (tal Artill ['/helium. L. 1, c. 5) m. fl. varit densamme som allraförst upptäckt att ingen stjerna fans vid sjelfva nordpolen, utan att dess punkt i det närmaste qvadrerade enuit den fjerde vinkeln af en fyrsidig ligur , bilda 1 mellan "de 3 närmast intill slående stjernor. Lngerhrings förklaring,som visserligen kanske är den troliga-89

"omtalle han enligt hvad han sjelf sett, det andra

ute, isynnerhet oin det bekräftar sig hvad Pontan (Descr. Da/t. p. 747) och O. Rudbeck (At|. T. 1, 1'- 509) anmärkt, att nemligen Norrmännen, ännu i dag,),alla Ishafvet Leber-Zee, hvilket namn, med en alltför liten modifikation i begreppet, möjligen skulle kunna utniärka hvad Pytheas här menat med hafs-lunga, — kan likväl tåla en annan, måhända mindre eftersökt, jemte sig vid sidan, en'förklaring som kanske vore mera naturlig: såvida man nemligen icke alltid vill efterjaga-—endast det underbara. Då han oin landet, d. v. s. om kusterna, dem ban besökte, säger att ban träflade der en intim blandning af jord, vatten och luft, hvilken massa (förmodligen till mjukhet- och porositet) liknat en lunga, den der höjde sig öfver hafvet, (d. v. s. flöt uppå vattnet) och hvarken bar eller bröt: (i anledning hvaraf ban förmodar, att detta mixtum composition utgjoi t materiens pr i in i ti fv a koliesions-tillstånd , uppkommit af verldens första urämne, chaos); så tro vi att Pytheas, med denna sin poetiska beskrifning, ej på ett naturligare sätt kunnat ufmälu våra üuf;ot, f;r)lfi;r. lenmt. jut, tnennof, betteet, olfjor, alan-fot, nrivat, rnbFii|iior, lonfint, ra. m. (dyn, santa myror, häng-flyn) hvilka den tiden måtte hafva varit mångfaldigt flera och större; helst man af alla gamla beskrifningar har sig bekant, ntt Skandien med sina, ömsom låga ömsom höga, kuster, låg fordom vida mera under vatten ännu. Att Skandinavien — isynnerhet norra de-

len deraf, den Pytheas tyckes hafva beskrifvit, den tiden förnämligast måtte hafva bestått af stora och sanka kärr och mossar, hvilka sträckte sig e-mcllan de djupt ilandet gående liöga fjällrötter, kan nian sluta af det begrepp de gamle gjorde sis? om nonien (jemf. PoMP. l. j1i, c. 0. jorpanes, c. iii, P. "Warnefrid, L. i, c. 2, in. fl.) Ur denna mening synes äfven Tacitus hafva fattat Pytheas' ord, hvilka ban tyckes vilja förklara sålunda: "nusquam la-tius dominari marc, mu/tumflu-minum huc atque illuc ferrc, nec litt ore le/tus accrnsccre attt resorberi, sed influercpeni-tus atque ambirc, ctiam ju-gis atque montibus inn er i velut in siw." Sudan han nyss förut, med afseende å den stelnade materiens formation, yttrat: "credo , qitod rariores terræ mon-tesque, caussa ac materia tem-pestatum , et pr of unda moles continui maris tardius impel-litur.'" Med anledning af ofvannämnde Taciti yttranden, jein-förde med Pytheas'beskrifning, tyckes (let som han fattat saken alldeles från samma synpunkt som vi, då ban anmärker att kusterna vid Thule skiljde sig från alla andra kuster, derutinnan, utt vattnet, vid flod-och cbb tiderne, icke liär, som annorstädes, steg ocli föll, u-tan inströmmade i sjelfva landet (jorden?) och, liksom förbigående dc yttre skären, steg i de inre vikarna, der det inträngde (inmängde) sig mellan berg och backar. Detta låter endast tänka sig sålunda, att kusten, på somliga ställen, bestod af en flytande IZ"deremot, enligt livad lian hört. Dessa voro Py.

hängdy, som höjde eller sänkte sig allt efter vattnet, hvilket såväl deruti in- och utströmmade (influ.it), som strömmade der-ikring och inunder (ambivit) i och hvilket landämne således i 2:ne fall liknade en lunga, nemligen deruti att det flöt på vattnet, ocli att vattnet forssade derigenom ut och in, likt luften i en lunga. Man finner ej utan ett visst slags förtrytelse, huruledes Doktor Fant öfversatt detta ställe hos Strabo, sålunda: "På kusterna (af Thule) fans "bernsten och en hafs-svamp, "som hvarken var jord, vatten "eller luft, utan en blandning "af alla tre

elementerna .... "Procopius, en författare af 6:te "århundradet, kallar Sverige och "Skandicn med samma namn , "Thule (sid. 9)." Månne man endast kan tillskrifva slumpen detta missförstånd , att så uppenbart förvända och förrycka en annan Historieskrifvares tydliga ord och mening, — helst Strabos' och Pytheas', som vunnit ålderdomens och efterverldens aktning? Ty först och främst öfversätter Hr Doktorn detta med "en hafssvamp, som hvarken var jord, vatten eller luft," — d. v. s. som bestod af ingen utaf dessa delar Ity alt den icke ensamt kunde utgöras af en utaf dessa ingredienser, torde ej behöfva förutsättas); och likväl heter det strax derefter "utan (var) en blandning af alla tre eleineiiterne:" en rak motsats mot det förra, eller — hvad månne Hr Doktorn annars menar med sina sä kallade c -lem en ter? Dessutom står det uttryckligen 0111 denna massa, sim fanns vid (icke på) ku-

sterna , och som tyckes hafva hindrat hans landgång, att den icke var en "hafssvamp," utan ott don (förmodligen med afseende å natur och egenskaper) endast liknade något sådant; hvilket inoin dessa få rader ännu en gång upprepas, för att ej möjligen missförstås (TcJ jrAélJ— 1.10 V t to/'/.O g). Det tyckes verkligen som Pytheas hade anat det öde honom skulle förestå i profana händer. Men det oförlåtligaste af allt är att Hr Doktorn ined hvarandra ihopblandar tvenne, i grunden särskilta, beskrifningar, tvenne särskilta namn, och tvenne särskilta land, så att ban i stället att sprida ljus i historien, tyckes tvertom hafva befordrat motsatsen, Ty hvad Pytheas här talar om Thule, förblandas med hvad han på ett annat ställe talar om Basilia eller Bal-thia (det nuvarande Preussen) ett belt annat land, om hvilket han uttryckligen säger att det låg en dagsresa till sjös från Mcntouumun, hvilket kustland åter, beläget 600 stadier från Oceanen, innehades af Guttoner-ne. Och i detta land, kalladt Basilia, säger han "fans bernsten på kusterna." Hvad land härmed bör förstås, komina vi i det följande att närmare förklara. Här vare det nog , att det var i Basilia, och ej i Thule (hvilket Fant påstår) som Pytheas funnit detta fossile. t'j nog härmed! Hr Doktorn meddelar ännu en fjerde lika grund-lös uppgift, då han bestämdt säger att "Procopius kallar Sverige och Skandien för Thule." Ty utom det att ban ej nämner dessa förra — ej ens till91

"theas egna ord. Och derföre, när lian återvände

namnet, så skola vi snart bevisa att Procopius med Thule betecknade den ytterst nordliga delen af Norrige, Sverige, Finland och Ryssland, d. v. s. L a i> p- och Finnmarkerna, hvilka ingalunda, titi land, folk, eller beskrifning, äro detsamma som Sverige och Skandien— äfven om någon del deraf, i politiskt afseende, vore derunder lydande; hvilket ock redan Botin (i sin Svenska Folkets Historia. Stockh. 1757, s. 8) vis-ligen anmärkt.

Icke utan skäl väntade man sig att se dessa Pytheas' ord bättre uppfattade och förklarade af Ilr Professor Geijer , hvil-

ken äfven (i sina Svea Rikes Häfder, 1 B. 8. 65, 66) af dem lemnat en slags öfversättning. Man finner deremot att också lian sökt att, om möjligt, göra dessa men ingår ännu mera mörka och obegripliga. Ty sedan han först, i likhet med Hallenberg (Anmarkn. öfv. Lagcrbr. S.Hist. 1 D. s. 47} oriktigt uppgifvit det Pytheas ej sjelf besökt [-Thule,*}—-] {+Thu- le,*}—+} förledd dertill, som det synes , af några sednare tiders skriftställare, hvilka endast, och hufvudsakligast, med afseende å Lipariska öarne, satt i fråga huruvida Pytheas sjelf besökt alla de orter han, i sina skrifter, omtalar;")— nämner han

•) Orden lyda : "hvilket land han sjelf ej säger sig ha besökt" I anledning hvaraf trågas: har han nu besökt det, eller har han — icke besökt det? Sjelfva denna mening, liksom många andra, i dessa Sveriges "Häfder,' är framställd på ett alltför otydligt språk, för att riktigt och klart kunna fattas, enär den innebär en påtaglig tvetydighet, hvilket, i ett historiskt arbete, blir ett dubbelt lei. ' Ty antingen är här meningen, "att Pyiheas besökt landet, ehuru han ej sjelf säger det;" eller: alt ban besökt det, oaktadt han sjelf nekar det;" eller, hvilket synes troligare, är Hr Professorens mening "att han aldrig ens besökt det;" så mycket mer som ban börjar perioden med denna ingress: "till dessa (Pytheas') underrättelser, sluta sig andra till utseendet mera vidunderliga." (åter ett obskurt uttryck: hvems voro då dessa "andra" uppgifter? Voro de Pytheas' eller andras?).... I hvilketdera fallet som helst är Hr Geijers uppgift oriktig, och det så mycket mer, som ej blott Strabo, Polybius , Cleomedes, Geminus, Cosmas, Eratosthenes, Hipparchus, m. fi af forntidens Auktorer omförmält det Pytheas besökt Thule, det ban beskrifvit, utan som han sjelf, och just på detta ställe, säger sig hafva besett hvad han här omtalt.— Mail

kan ej gerna bese ett land, eller dess kuster, utan att hafva besökt dem; — ehuru Hr Geijer, för att sedermera vidhålla och till någon del godt-göra denna sin uppgift, vidfogar en annan — lika oriktig, nemligen: "något dylikt hade Pytheas sjelf sett." Vi skulle kanske icke anmärka detta egna slags sält att kommentera och citera gamla Auktorer, om det ej redan blifvit så vanligt hos mängden af våra nutida skriftställare, att på god tro, och liksom blindt, antaga, den ena allt hvad dan andra säger, utan att sjelfve närmare forska i ämnet, eller dervid råd-föra sig med sjelfva urkunderna. Förmodligen är det denna Geijers tolkning vi hafva att täcka för det äfven Strinnholm, hvilken i sin nyligen utgifna Svenska Folkets Historia I D. s. io gör Pyiheas till "en Grek från den milda södern" bestämdt säger: "Sjelf har han (Pytheas) icke sett detta land" (nemligen Thnle) m. m.

") Eller måhända har man härtill blifvit missledd af Strabos yttrande."härifrån, hade han beseglat hela Europeiska kust. "sträckan, ifrån Gades (Cadix) allt till Tanais."

likväl att han der funnit "ett väse n d e" (hvad vill detta säga? Hr Professorn har således inblåst lif i den af Pytheas om-talta döda materien — visserligen nödvändigt, för att deraf tillskapa ett djur) "hvilket hvarken var haf, luft eller jord" (inan kunde föranledas häraf, fill den fråga: finnes det ett väsende som är haf, eller jord, eller luft ?) "utan af alla tre sammansatt, liksom cn hafs-lunga hvarefter han antager den af Schlözer (sid. 1-1) m. fi. gjorda förklaringen, att härmed förstås "ett slags medusa, ett geleaktigt s j ii k r ä k , som finnes i Nordsjön och Östersjön, och kallas hafslunga." Hvilket djur, såsom: "en blandning af de tre elementerna (återigen!) inot högsta norden upphöjde både jord och haf (?) gjorde dem otillgängliga (?) och vore liksom verldens yttersta ban d" (???)

Säkert hade Pytheas sjelf blifvit alldeles förskräckt, om han liär fått läsa livad lians penna skrifvit; och säg, — hvad skulle lian väl tänka om våra visa fäder, som förvandlat lians pul-monis marini simile till ett liafs-kräk och något som på en gäng liknade det samina? — förme-

delst en metafysisk konstruk. tion, icke mycket olik den, hvarigenom Cajus Caligula förklarade sig på engång vara såväl Gud sjelf som hans öfverste prest. Mången torde kanske äiven undra, hvarföre de lärde icke hellre valt ett li. tet kräk ibland Litofyterna , t. ex. kor all-dj il ret, till denna märkeliga sakens förklaring, då -— oin också materien blifvit litet hårdare, man härvid likväl, såsom ett talande exempel, kunnat åberopa tillkomsten af Sö-derhafs-öarne, ja kanske bela nya verldens formation.

1) Tanais. Detta Strabos yttrande, förmodligen hemtadt af Pytheas' egna ord, har förorsakat de lärde mycket bryderi: huriilunda nemligen Pytheas, vid kuliiiinations-puiikteii af sin nordpols-resa, kunnat sä i bast, och — liksom genom trollkraften af ett enda ord, förflytta sig långt ned till södern , så ban uppgifvit sig hafva beseglat de Europeiska farvattnen från Gades till Tanais, eller — såsom inan förklarat det: "från Carli x till Don; hvilken sistnämnde flod, af de gamle kallad Tanais, utfaller, som bekant är, i den till Svarta hafvet hörande Mæotiska hafsviken. Att för-

det Pytheas omtalt "hvad han hört" äxOrfg) — liksom man rid beskrifningen at' ett land endast anför hvad nian der ser; icke hvad mon hör? Hvilket yttraode dessutom afser belt andra ämnen (£' uV.a) hvilka förmodligen i nästföregående meningar, ehuru af Strabo icke här reproducerade, blifvit af Pytheas framställde. Hvad detta varit känner således ingeu ; men gissningsvis förmoda vi att fråga kanske varit om solens förhållanden under solstånden , hvarvid alla'författare nödgats grunda tina uppgifter på infödingarnes muntliga berättelser, af orsak »It de sjelfve icke varit i tillfäll» att bär ofrerviutra, eller albida detaa årstider.93

Hvad land han härmed menar, vet man icke bestämdt; men Paocopius från Cæsarea, hvilken,

klara denna luftfart, som man jned skäl kunde kalla det, lilir minsann icke sä lätt. Kedan gubbenErotosthenes tiltsto'1 "ipp-riktigt, att han var villrådig huruvida man kunde sätta tro till denna Pytheas' uppgift; han betviflade dock ingalunda möjligbeten deraf: ty som vi förut anmärkt, gjorde sig de gainle, redan långt före Pytheas, det begrepp, att den nord de i östern tänkte sig, på andra sidan 0111 Svarta och Kaspiska hafven. skulle sammanträffa med den nord de i vestern tänkte sig, på andra sidan om den ännu okända Germaniska oceanen, utan att de härvid måhända ens kunnat föreställa sig det ofantliga afstånd som äger rum dessa haf emellan; eller med andra ord, de trodde alt såvida österns och vesterns nord vore densamma, skulle följaktligen, då man på

hvardera stället stötte emot haf — dessa haf naturligtvis slutligen flyta tillsammans. Men buruvidaPytheas verkligen k unnat verkställa en sådan segling, eller huru det historiskt sanna skall kunna förenas ined det i berättelsen fabulösa, blir för våra Geografer en dubbel gåta, emedan de inse sjelfva omöjligheten deraf. Brehmer söker förklara det (2:ter Abtli. p. 381) derigenom attPytheas, från mynningen af Wcixcln, letat sig fram till Dons källor (?) och derifrån sedermera följt denna flod till dess utlopp, dels gåendes, dels roendes (?). Cluver (111, p. 128) ochBouGAiNviLEE (p. 154) hafva trott att man med Tpuais här borde förstå Wcixcln. Zeune, jemte åtskilliga andra bäfva der-

emot velat lämpa detta på D ii n a; och Mannert (I. p. 75) Ukert (1. 2, p. 307) ni. fl. hafva förklarat det Pytheas härmed troligen menat Elben, hvars utlopp han endast sett, och, af o-kunnighet, antagit att den sammanflöt med Don, så man från den ena af dessa floder kunnat segla in i den andra; i följd hvaraf ban ock ansett dem ursprungligen vara en och samma flod , och följaktligen äfven gifvit dem ett och samma namn. En märkvärdig förklaring, hvarigenom den ena vetenskapsmannen söker nedsätta den andra i okunnighet, ja till den grad, det han skulle hafva trott att en och samma ström hade sitt utlopp i 2:ne vidt afskilta haf, och således löpte i tvenne motsatta riktningar. Liksom de gamle påbördade Pytheas osanning för hvad de sjelfve icke begrepo, eå söka nu de yngre tillskrifva honom okunnighet, för livad de icke kunna förklara. Till en början tro vi oss böra anmärka, att Pytheas sjelf ingenstädes, så vidt vi kunnat finna, talar hvarken om Svarta eller Mæotiska hafvet, mycket mindre säger sig hafva besökt dem; ntan att denna, lika så orimliga som falska, slutsats är uppgjord af hans kommentatorer, i anledning af det här anförda yttrandet om Tanais, livarmed inan nödvändigt vill anse honom hafva menat Don; i följd hvaraf ock alla de tillvitelser som Mannert , på grund af denna beskyllning, gör honom, torde vara lika så obilliga soui oförtjenta. Vi kunna äfven här icke undgå att nämna, huruledes de lärde,94

under Kejsar Justiniani tid, såsom Handsekreterare åtföljde Belisarius under dennes fälttåg, såväl emot Göther som Vandaler, och som lefde 5^7 år e. Chr. säger uttryckligen att det endast var Finnar sotn bodde der: "Ex kis ver o qui Thulem hane in~ sulam JJ incolant, barbarorum natio qureda>n ac sola qui Scritifini (ot 2y.Qifriq>ivoi) vocanl/' 2j

vid ultydningcn af de gamles ord ocli meningar, ofta gått flf ver ån efter vatten, ocli sökt att på ett mera konstinässigt, ocli således— på ett mindre naturligt sätt förklara äfven det mest enkla och naturliga, för att derigenom liksom gifva saken ett utseende af mera djupsinnighet och lärdom. Då man af hela Pytheas' beskrifning tydligt finner att han seglat uppför Norrska kusten, förbi du så kallade Finnmarkerna, så — hvad är väl då naturligare, än ntt han med floden Tanais menar Tana elf, soin vid Nord-kyn, Norriges nordligaste lanilt-uild, utfaller uti den i Finnmarken djuptillgående Tanafjor-den, hvarigenom den uttömmer sig i ishafvet. — En ström som icke blott af alla här i norden är den nordligaste, utan måhända äfven den största; och hvilken, i en sträcka af närmare 20 mil, ännu idag utgör gränsen emellan Norrige och Hyssland ? Härigenom försvinner allt det vidunderliga i Pytheas' berättelse, hvilken numera framstår trovärdig och sann, enär nian finner att han fortsatt sin resa ända till Nord Cap i stäl-letför att, som man hittills trott, hafva hamnat till Svarta hafvet. Måhända var det i anledning häraf, snin Arrianus påstod att—med undantag af Ja-x ar tes, som utfaller i Kaspiska

hafvet, och hvilken någon gång genom misstag blifvit kallad Tätt a is, — det i Scythien äfven skulle finnas en annan fiod med detta nainn än den , hvaröfver Alexander gick med sin arme".

1) Att Procopius, så väl soni flera andre, kallat Thule för en ö, bör icke förbrylla oss ; detta gjorde de emedan man, för att komma dit, måste segla öfver hafvet. Han har likväl nyss förut uppgifvit: "JS.it autem Thule a nphssima: quippe ßri-tannin major deculpti a q un plurimum distat, ad aquilonein sita."1 Anmärkningsvärdt är att Strabo förifrar sig öfver Pytheas , för det denne icke uppgifvit Thule såsom en ö, oaktadt man seglade dit ifrån Norrige; i anledning af hvilken sednare uppgift Hallenberg i sina anmärkn. öfver Lagerbr. Hist. 11). s. 39 drager den falska slutsats, att Thule låg afskildt från Norrige och Skandien. Tvertoni tyckes Pytheas just härigenom hafva bevisat det han kände landet bättre än någon annan, och att ban följt dess kuster från söder till norr.

2) Procopius, de hello Gotho-rum. Basel 1531. Fol., p. 93. Han nämner dock att här funnos 13 talrika nationer , styrda af lika många konungar. Af dessa folkslag uppräknar han endast Skritßnnar, Gauther och Eruler. Efter

honom omtalar95

hvilka han beskrifver enligt hvad honom muntligen blifvit meddeladt af personer som sjelfve besökt orten. Hans berättelse, som så till vida öfverensstämmer med Taciti, alt ban säger det de, både män och qvinnor, uteslutande sysselsatte sig med jagt, och äfven derutinnan närmar sig till Pytheas', alt ban omtalar en 40 dygns lång dag, eller natt, under solstånds-tiderna, hvarvid i sednare fallet, infödingarne plägade uppstiga på bergsspetsarne, för att derifrån speja, och sedan för de andre, ned i bygden, berätta när solen åter antydde sin ankomst — skilj er sig likväl väsendtligen ifrån båda de nyss anförde urkunderna, deruti alt ban uppger det de hvarken förtärde några rusgifvande drycker (vin) eller hemtade sig något slags födoämne från växtriket, emedan de icke idkade nägot åkerbruk: alt de vidare, hvarken nyttjade kläder eller skoplagg, emedan deras qvinnor icke förstodo sig på ullens behandling, hvarföre de insvepte sig i djurskinn dem de, i brisl på lin och sy-tillbehör, sammanfogade med djurens senor, m. m. Man finner att ban med denna beskrifning åsy (lar Lapparne, hvilka såväl som deras grannar, finnarne, varit nordens äldsta bebyggare. Äfven han säger om dem: "ZJeos siquidem ac Dcemones plurimos colunt." Men hvad han sedermera berättar, alt de nemligen skulle hafva offrat menniskor åt sina Gudar, af hvilka de ansågo Mars för den siöista, måtte han hört talas om Svearue och Götherne (o/ Fuvrot) ty desse offrade både män och kungar al^udomen. (Jem-

Lombardern Paulus Warne-fridus, som lefde för litet mer än 1000 år sedan , något närmare detta folk, hvilket han kallar Scritcbini, hvars namn han deriverar från deras skid-löpande (skrida), hvilket han så väl som deras skidor, nog-

grannt beskrifver, tilläggande (liksom Poinponius om Germa-iierne) att de åto rått kött, ägde renar, m. m., 0111 hvilka redan Solinus i 31 och 32 Kap. lemnat en nog vidskeplig beskrifning, till en del tagen, soin det tyckes, från Strabo.S)G

föi' Tacitus cap. 9, 3g. Slurleson png. 2, i3, r5G, med liera ställen).

Måhända skall mången, med oss, förundra sig deröfver alt dessa Taciti meningar ej redan långt för delta erhållit den förklaring vi hiir sökt gifva dem. Orsaken dertill är likväl lätl insedd. Förmodligen torde iugen bättre kunna känna Finnarnes ka-rakter äu en infödd Finne, ocb ingen således heller bättre kunna vara i lillfälle att riktigt uppfatta, och på dem lilllämpa, hvad som af de gamle, med mystiska ord, blifvit skrifvit om deras förfäder. Att likväl äfven den hittills antagna tolkningen måste hafva för sig någon slags grund, eller stödja sig på några skäl, om ock till sin natur illusoriska, har icke undfallit oss; och vi vilja derföre äfven här, till någon del, upptaga och granska dessa, så vidt det för tillfiUIet låter sig göra. Väl skall man kanske förebrå oss denna åtgärd, såsom en inkonseqvens, emedan vi derigenom icke blott lemna vapen i hän-derne på våra antagonister, utan, hvad som är än värre, vända dem emot oss sjelfve; men vi vilja hellre göra oss skyldige till denna förebråelse, än alt härvid tillvitas för ensidighet: som skulle vi nemligen endast envist hafva fäktat oss vid vissa, af o.vs en gång uppfattade, lixa idéer.

För att nu äfven på denna väg följa våra föregångare 1 spåret, nödgas vi gå något läugre tillbaka, för att, om möjligt, uppleta första källan till dessa deras hypoteser och förklarings-grunder.

Vi fiuna då att redan Homerus, hvars tid anses hafva infallit omkring 1000 år f. Chr., vid det han i de första verserne af Iliadens i3:de Rhapsodi besjunger de Thraciska folkslagen (eller som de sedermera kallades: de ScythiskaJ, karakteriserar

dem<)7

dom såsom h äs (tämja re (ItmottÖIoi) och I) ä s t-injölkare qjttckuo/.yol) hvarvid han, märkvärdigt n"g, lillägger: att de, af alla menniskor, voro de ädlaste och rättfärdigaste (cr/c.vwv xui år/.aio-r(trav ('.vögomav). Väl anger han dem icke närmare tillnamnet; utan, uppräknande dem i ett sällskap med Myserne, *) benämner dem äßtoi (verlds-försakare) och y/.uy.roq:uyoi (mjöikätare). Ett så högst smickrande laudaturj lemnadt af sjelfva Homerus, skulle naturligtvis äfven lör kommande tider äga vitsord, huru tvetydigt del än för mången månde synas. Också finner man att forntidens författare, de der alla lefvat liera sekler efter honom, hvar efter annan

åberopat sig denna hans auktoritet, i det de, ofta emot egen öfvertygelse, icke ansågo sig tillständigt betvifla sanningen af hans ord. Dock, för att icke, vid beskrifningen af detta folk, endast ord för urd hafva plagierat den gamle Skalden, nödgades de bifoga hans uppgift, med nya till-lägg och förklaringar, sådane de med godt satn-

1) Om dessa Mjsi, eller som de, enligt Strabo 111. fl. rättare liiira beta Mæsi, känner man alltför litet. Homerus uppger dem som ett Thraciskt eller Scy-tliiskt folk, orh såsom sådant, måste de hafva utmärkt sig framför flera andra. De bebodde landet ifrån berget Hæ-inus i söder, till floden Donau i norr , och i vester och öster från floden Snws förening med Donau, allt till Svarta hafvet, linumrnc, som sedermera äfven inkräktade deras gebit, indelte det i Mæsia superior, eller vestra Mæsien, ocb Mæsia infe-rinr, östra Mæsien; det återtogs likväl snart af Sarmatiska folkstammar, som gåfvo Mæsia superior namn af Servien, och

Mæsia i/iferior namnet Bulgarien. Annars fanns, enligt Ptolemæus, äfven i Asien ett landskap benämdt Mysien, hvilket indelades i Stora och Lilla Mysien, och hvarifrån detta folk ursprungligen torde hafva härstammat, och, troligtvis på samma väg som så många andra, vandrat öfver titi Europa. — I anledning häraf: hvarifrån härleder sig Finska ordet mieø, Esther nes mecs (man), som tyckes gifvit anledning till Svenska ordet mes? hvilket hos dem fått samma föraktliga betydelse som ordet mysi fordom hade hos Greker och Romare. — Skulle det väl ursprungligen kunna hafva betydt en Mæs, en M<t-sisk man ?

I à9S

▼ete trodde sig kunna göra, ulan att derigenom hafva ändrat sjelfva meningen.

Så t.ex. lämpar Posidonius från Apamea (som lefde 5o år f. Chr.) dessa yttranden äfven på Myser ne ^ hvilka han uppger som elt fromsint folk , och tilllägger dervid, att en del af Tliracerne, med anledning af deras religiositet, kallades y.anvo6uTu$1 en annan del, i anseende till deras stränga återhållsamhet, '/.rigas, (ord, hvars egentliga bemärkelse ännu torde vara outredd), om hvilka ban (enligt Strabo) säger, att de till följd af den högaktning män hyste för dem, betraktades med en helig vördnad , och lefde i ett ostördt lugn: uviegioo&ul re diu nui]v, y.al /Liera àöeiac Uji>. æscylus lämpar delta på Scytherna* hvilka han kallar en rättrådig nation; och Strabo intygar att detta till en del ännu varit fallet på hans tid: såvida de då ännu ansågos af Grekerne i allmänhet for ett fattigt, enfaldigt och rättskaffens folk, det der åtnöjde sig med litet. Äfven Ephorüs, då han i slutet af4:de Boken af sin Historia, talar om Scjther och Sar-mateij dem han, liksom Here andre, afmålav grymnia och förfärliga, — ja till den grad, att de spisade sig af menniskokött — tillägger likväl slutligen, i anledning-af dessa Homeri ord, att det äfven fanns vissa (stammar) ibland nyssnämnde nomader, som närde sig al stomjöik, och "öfverträffade alla andra menniskor i rättfärdighet": rjj dr/.aioavvT] nävrtov ötuiptgeiv. Ja redan Skalden Hesiodus, troligen samtidig med Homerus, ehuru af någre ansedd yngre, af andre äldre, har berättat ungefär detsamma om dessa mjölk-ätande nomader, i elt poem, kalladt Jordens omfång; och uppgett, såsom orsak till deras sällhet, att de åtnöjde sig med en tarflig lefnad, voro hvarken rofgirige eller vinningslystne, utan lefde sinsemellan i fridsamhet, hvarvid de begagnade allting gemensamt,99

ja till och med hustrur och barn; *) och som de icke ägde något af värde att förlora, för hvars skull de ville underkasta sig träldomens och slafveriets bojor, så förblefvo de städse af främmande nationer oantastade och obesegrade— med ett ord, de lefde, såsom Strabo yttrar sig, ett fullkomligt platoniskt lif, i följd hvaraf de utmärktes såsom de rättfärdigaste menniskor på jorden, sådana soui i hela vida verlden icke annorstädes stodo att finnas!! "dr/.utOTUTdg av&<Jomng, t a c èöuiw yijg ovrag"

Vare detta nog sagdt om Grekerna; vi skola, för att komma närmare på saken, äfven i det följande anföra något af hvad Romarne härom vetat förtälja. Emedlertid torde läsaren redan af det anförda finna, huru väl Taciti uttolkare förstått att begagna sig af dessa argumenter, för alt förklara haus omdömen öfver Finnarne.

Nu är saken'emedlertid den, att Homerus var en skald, och alt han, såväl som alla stora skalder, var inspirerad af en hög och Ullig fantasi. Väl

1) Märkvärdigt nog, nämner Solinus detsamma om Thule-boarne: "utuntur fceminis vul-go, certum matrimonium millis" livarmed man kan jemföra livad som af Diodorus Sicvl._ blifvit sagdt om Celterne. Äfven Tacitus, som,

flerstädes, pä det högsta berömmer de Germaniska folkens såväl rena som stränga seder—äfven med afseende å deras ägtenskap, säger deremot på ett ställe, att ehuru de allmänt endast ägtade sig en liustru, brukade likväl någre af de förnäme taga sig flere; hvilket synes hafva varit en qvarlefva af det österländska bruket. "Quamt]iiam severa i/lic matri-nionia; nec ullam rnorum portern magis laudaveris: nam prope soti barbarorim singulis

uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libi-dine, sed ob nobilitatem, pluri-mis nuptiis ambiuntur." (18 K.) Enligt Gruber (.Orig. Livnn. p. 155,178) skall månggifte fordom varit öfligt hos Estherno; och ehuru man hos Finnarne numera ingenstädes Anner spår hvarken till något slags poly-gyni eller polygami, så tyckes likväl ännu ett och annat gammalt ordstäf liksom antyda något som kunde syfta ditåt; hvilket vi äfven anmärkt ireflexio-nerne till det försök vi gjort, att med ledning af dessa ordstäf, bedömma våra förfäders karakter, seder, sinnelag ocb tänkesätt, ni. jn., såväl i sinnliga som öfversinnliga ämnen. (Se Otava 1 D. «. 178).— 100 —

behandlade hans sånger ett historiskt ämne, och utvecklade ett stort epos; men de öppnade derjemte en hel sago-verld, och måste, för att vara poesi, äfven låna mycket ifrån tankens och diktens rymder. Liksom målaren, måste äfven skalden hafva vissa ljusa punkter på sin tafla, för att derigenom, så mycket mera, få de närmaste partierne att framstå: ty såväl teckning som kolorit hör till de sköna konsternas element. Beklagligtvis befinner sig Skalden vanligtvis på en punkt, der han i hela sin omgifning, d. v. s. hos sin samtid, endast träffar dessa vanliga menniskor, hvilka blott visa skuggsidan af lifvet; han måste derföre söka att annorstädes ifrån hemta dessa ljusare drag, dessa stora karakterer, hvilka han endast finner i en forntid , i en förgången verld, der allt det ädla, der aili det stora och sanna i handling, ännu står qvar, men skildt ifrån alla småsinnets personaliteter — der, med många af minnets liljor, i'edan aggets taggar bleknat, och dit icke tadlets tungor niera räcka. Men icke nog dermed: skaldens fantasi är alltid lefvande, och hans skapelser måste äfven derföre blifva det. Icke nöjd dermed att han genom upplifvandet af dessa gamla minnen, gör dessa redau afsomnade åter lefvande i siua handlingar, vill han, för att göra dem än mera åskådliga, äfven förflytta dem till sin tid, eller med andra ord: han vill försätta sin tid tillbaka till dessa minnes- och händelserika dagar. På sådant sätt, måste skalden alltid tänka sig elt lyckligt och storsint menniskoslägte, der det ännu träffas i sin fullkomlighet —• sådant det likväl ingenstädes finnes, annars än i sången och sagan; och följaktligen måste ban nu äfven gifva dessa ädle något fädernesland. Äfven den prosaiska meuniskan måste hänföra sig och sin tid till en annan vida lyckligare, och då hon icke känner någon sådan, talar hon med elt slags rö-velse, om sina barndoms minnen, om dessa Hydda oskuldens dagar. Liksom hon, söker nu äfven Historien, (omfattande hela menniskoslägtets ålder) att lillbakaUytla denna folkens lycksalighets period till det redan framfarna, i den så kallade gamla goda tiden, eller som hon kallar det den gyllene åldern; hvaremot åter Religionen, stödjande sig vid tron och hoppet, söker att framflytta den i elt fjerran tillkommande, det hon tänker sig på andra sidan om grafven. J) Vid gränsen af evigheten, söka således hvardera af dessa läror alt, såväl i det framfarna som i det tillkommande, finna menniskoslägtets sällhet (dess öfverensstämmelse med naluren och Gudomen); — endast skalden söker att förena dessa båda åsigter i idén af en närvarande sällhet, och han ensam förstår alt redan här i liden njuta och drömma sig en lyckligare verld. Främmande, eller glömsk, för dagens lidelser och smärta, sjunger han med förtjusning om sin kärlek, — ja om sin sällhet; och om han ännu icke funnit del ideal han söker, drömmer han sig dock i tanken en lycksalighetens ö; hvilken, dåden icke linnes i verkligheten, han placerar ytterst på gränsen af hvad hau auser verkligt. Likasom nu nordens sångare drömma sig sällheten i södern, der de förlägga lycksalighetens land uti Hesperiens och Arkadiens bygder, så drömde sig deremot Homerus sällheten ytterst i höga norden, dit ännu ingen kunskap trängt sig: hau placerade derföre dessa lyckliga slägler upp i Scythien; dock visligen nog

1) Ur denna synpunkt betraktad, är sjelfva Religionen till sin karakter poetisk; emedan den, under boppet pä en tillkommande sällhet, redan förljufvar det närvarande lifvet. Den har derföre äfven längst af alla vetenskaper , bibehållit sitt poetiska element i musiken och

sången; och, mera egnad för hjertat än för förståndet, verkar den alltid mer på den känslofulle , än på den känslolöse. Äfven Historien har sin poetiska ståndpunkt i sagan , der den med det närvarande sammansmälter minnet af det förflutna.— 102 —

namngaf han dem icke annorlunda, äu genom tiu. gerade namn.

Han handlade häruti i enlighet med den ratt honom tillkom såsom skald, och felet är derföre icke hans, utan hans efterföljares. När Historien, såsom vetenskap, småningom löste sig ifrån sagans bloinsterband, eller då sanningen skulle skiljas ifrån dikten, så var det ett fel hos flere af dessa foratidens Historie-förfaltare, att söka gifva verklighet åt sjelfva fantasins skapelser; eller med andra ord, att vilja uppsöka ett folk och eit land, för hvilket dessa Homeri verser skulle tjena till efterrättelse: ett fel, måhända ganska förlåtligt, när man besinnar svårigheten alt med noggrannhet kunna utstaka gränsen emellan Histo iens öch Sagans områden. Flere af ålderdomens Häfdatecknare, böl jandes redan från Historiens Nestor, Herodotus, men isynnerhet Apollodorus, Eratosthenes, Possidonius och Strabo, hafva mycket bråkat sin hjerna med att kunna riktigt, falla och förslå dessa Homeri ord, hvilka syntes dem så myckel mer oförklarliga, som Scytherne just icke voro ett folk, för hvilket de syntes vara väl lämpade. Likväl som Homerus tydligen här hade utmärkt ett folkslag, det der närde sig af slomjöik, och såsom Scytherne ännu på Stra-bos tid, eller 1000 år derefter, förnämligast lefde af sina får- ocii hästhjordar, så trodde han, såväl som flere med honom, att Homerus med dessa sina lyckliga och rättfärdiga H äs t ni j öl kare, omöjligen kunde förslå andra än Scylher. *)

1) En stor del nf dessa Scy-tliers afkomlingar föra än i dag samma slags lefnadssätt, hvilket de således allt framgent bibehållit, under en tid af 1800 år efter Strabo. Ännu lefva dessa nomad-stammar icke blott af sinn får- och boskaps-hjordar , men förnämligast af dessa »tura

häst-drifter, af hvars mjölk och kött de isynnerhet lifnära sig. Detta gäller icke blott och endast om de Finska eller Tschu-diska folkstammarna , utan äfven om de Tatariska och Mongoliska, såsom t. ex. Kalmucker, Kirgiser, .Tschuwascher, Mok-schauer, B mäter, Metscheräker,— 103 —

Äfven Justinus, som lefde omkring roo år efter Strabo, berättar i 2:dra Boken af sin Historia

Tunguser, m. fl., af hvilka en enda huslionde ofta kan vara ä-garc till en hjord af 600 hästar, lika så mycket hornboskap, 1000 får, och somlige till och med 50 kameler; ja det skall finnas de Kalmucker som äga sina några l000:de hästar (se Merkwiirdig-keitcn verschiedener unbekann-tenVölker des Russischen Reichs. Auszug ansPallas's und Georgi's Reisen. 4 B. s. 88, & 1 B. s. 194). Att sluta af alla gamla Auktorer, måtte Stomjolk varit hos Scytherne en ganska vigtig artikel. Enligt Herodotus (L. IV) uppstod i anledning deraf ett blodigt inbördes krig emellan sjelfva husböndcrne och deras slafvar; ocli Damascenus (se hans excerpter hos Stoba-us), Strabo (L.VII, c. 4, S. fi) m.fl. upplyser, att de begagnade sig icke blott af hästkött, hästost och hästmjölk, utan förnänili gast af ett slags surnad sto-mjölk, hvilken dc ansågo för en stor läckerhet, och den de förstodo att, föriucdelst en viss e-gen konst, tillreda; T{)i(f Of.it-

vsg AQsaaiv, a/./.o/; Tf y.ai inn tio ig' i titt tilp dt y.ai tv-(jrJ, "Aal ya/.ay.rr, y.ai c£v-/cü.ay.tf (tvto dt y.ai o-wj/.tu igip ävToig y.utug-y.tvaoOtv moe) Måhända alluderar Tacitus härpå, då han i 23 K., om Germanernes anrättningar, säger: "Cibi simpli-ces: agrestia poma, rece/isfera, aut lac concretu.nl." Denna konst att på eget vis syrsätta sin mjölk, hvarigenom den erhåller en ganäka stark och angenäm vinsur smak , brukas af

dessa nomadiska nationer än i dag , hvarvid dc begagna den icke blott, såsoin vi, till mat, utan tillreda, genom distillation deraf, ett slags brännvin eller en rusgifvande dryck, kallad /-«-»lyss, hvartill de förnämligast använda bäst- och fårmjölk, och hvarom man kan läsa en ganska fullständig underrättelse såväl i 1 B. s. 176 &c. och 4 B. sid. 76 m. fl. st. i nyssnämnde Merkwürdigkeiten, som i Bnssia or a coinpleat Historical account of all the Nations whichcompose that empire. London 1780, 4 B. 8:vo; hvilka underrättelser tyckas vara hemtade ur Messer-schmidts, Herrarne Gmelins (.Sentors & Juniors), Stellers, Pallas', Falcks, Lepechins, Guldenstedts, Rutschkows, Georgii och Sujews resor i åtskilliga delar af Ryssland.

Kanske var det således i följd af ett dryckeslag, d. v. s. vid ett sup- och icke vid ett mjölk-kalas, som Scytherne, förmodligen under något slagsmål, torde hafva klöst ut ögonen på sina trälar, och i anledning hvaraf Herodotus, Aristophanes, Ijlutarchus, Stephanus, m.fl. anför, det de hade för plägsed att beröfva sina tjenare synen, på det desse, vid brygden af denna dyrbara dryck, icke måtte kunna se taga sig deraf något till bästa; i anledning af

hvilken grymhet, den inbördes fejdeu dem emellan sedermera utbröt. Detta, som å ena sidan visar hvilket värde man redan den tiden visste sätta pa brännvinet, bevisar å andra sidan attdenna dryck redan varit i flor långt fore Hsrodoti tid. Som bs •— 104 —

ålsküligl om Seytherna; men inllalar mod dof hj, storiska, som passerat fi ån 5 til! 7 hundra är fcii e hans tid, äfven det poetiska från Homeri lid; ocli gör dervid en målning, så behaglig man kan göra den med en iäit penna. Då denna hans beskrif.

lant är, lunka Finnarne än i dag, i likhet med flera af dessa Asiatiska folkstammar , att under den varma årstiden starkt syrsätta sin mjölk , i en stor , dertill enkom inrättad så, der den idkeligen tillökt och utspädd med vatten, utgör 0111 sommaren deras vanliga läskedryck , samt använd vid måltiden, såsom sofvel, är dem en lika syrlig som hälsosam spis. De hafva dessutom ännu ett annat sätt att syrsätta sin mjölk, hvarigenom den, jemte en angenäm syra, bekommer en ganska liård och fast form. Detta sker derigenom, att de insätta den i varma ugnar, sedan filé t, eller gräddan, först blifvit aftagen, hvilken annars skulle smälta såsom smör. £11 sådan mjölk, bildad af hvad Gotlländningeii kallar skyr, kalla Savolaxar||e FoBfos iiiaito, eller maito-FpFFolio. Alt Finnarne fordomdags icke blott brukat hästmjölk, utan äfven deraf varit stora liehhabrar, kan man sluta deraf, att Estherne ännu för 1(100 år sedan, eller i 9:de seklet, begagnade sig af stomjölk, såsom den bästa traktering , hvilken endast bestods hos de rike och förnäme, (till hvilkas förmånsrätt det hörde , att få taga sig ett rus), tlå de fattige deremot fingo åtnöja sig med mjöd, hvarpå der i landet redan den tiden, fanns godt för-

råd ; och rådde det äfven då mycken split och oenighet emellan herrar och trälar. (Se ()-th ers och Wnlfstans resor, införde i K. Vitterh., Ilist. och Antiq. Akad. Handl. VI D. Kid. 100). Äfven Adamus Oremek. sis omtalar att de gamle Preus-sarne blandade i sin dryck såväl hästmjölk som hästblod, hvaraf de blefvo druckne, och 1'etrus de Duisburg upprepar ungefär detsamma,*) då han, isin Chro-nico/i Prussicum, säger att de fordom drucko mjöd och sto-mjölk, (jemför TjANGEbek. Script. verum Dnuic. mciliiæv(. 2 T., p. 10(t—123). Enligt dc Nordiska sagorna, var det Odin som först fridlyste hästen, derigenom att han förklarade den helig, och måhända är del allt frän denna tid man kan räkna det bruket, att nyttja den till slägt, småningom börjat aftaga. Annars förtjenar det måhända äfven anmärkas, att liksom Lapparne, hos oss, begagna sig af sina Renar, i stället för hålle häst och ko, så begagna sig ännu många af dessa Scythiska nomad-stammar af samma djurslag, hvarom redan Strabo vetat omtala , hvilket tyckes på sätt och vis liksom utmärka, att äfven den Lappska nationen fordom härstammat eller kommit ifrån dessa sydligare trakter.

') Detsamma anför Vir.GiLtus (Georg. L. III, v. 464) om (Jeterne, som äfven räknades säsum ett Scyiliiskt folk:

.........."yitcjue in deserta Getarum

Et lac coneretum cum sanguine potat equino"— 105 —

ning i många afseenden öfverensstämmer med dem Strabo gjort om Gerrnanerne (se sid. 46) vela vi, för jemnförelseus skn]i, här intaga densamma. "Ho-"minibus (scil. Scythis) inter se nulli fines. Ne-"que enim agrum e.xerceji.L ; nec domus illisulla> "aut lee tanis aut sedes est* armenta et pecora "semper pascentibus, et per incultas solitudines "enare solitis. XJ Uxares liberosque secum in "plaustris vehunt j quibusj coriis imbrium hie-"misque caussa tectis, pro domibus utuntur. "Justitia gentis ingeniis culta3 non legibus. "Nullum scehis apud eos fur to gravius... siu ruin "et ar gentum perinde aspernantur ac reliqui "mortales appetunt. Lacte et melle 'vescuntur.

1) Öfverhufvud tagit omtalas Scythcrne alltid såsom nomader, hvilka lefde af sin boskap och sina hjordar ; dock fans det äfven ibland dem vissa folkstammar som idkade åkerbruk , och det till den grad , att de med spannmål ofta undsatte Grekerne. Detta gällde isynnerhet oin Cherson, som var ett fruktbart och till större delen ganska väl uppodladt land. Strabo berättar att de i skatt till Mi-thridates, utom 200 talenter i silfver, erlagt 180,000 medimner säd. (En medimri var ett Grekiskt mått, som innehöll efter stadsmål något öfver 11 kannor, efter landsmål något öfver Ifij kanna; men hos Romarne innehöll den, enligt Cicero, närmare 48 kannor, och svarade således emot f tunna i fast mål). Samma författare berättar, att man från dessa trakter fordom utskeppade

spannmål till Grekland, och att man omtalt det Leucon från Theodo8ia tillsändt Atlieni-enserna 2,100,000 medimner säd. Redan Herodotus uppger fyra

Scythiska stammar såsom jordbrukare, nemligen Alazoner och Callipider, men förnämligast dem han kallar ^KV&aC aOO-

TfjQe? och Svivb-cu yetoyyol, (annat namn visste ban icke på dem). Förmodligen är det dessa åkerbrukare som Horatius (L. III, 01. 24) kallar Scythæ cam-pestres ; hvarvid han , liksom Tacitus om Gerrnanerne , anmärker , säaom någonting ho» detta folk eget, att bruden, i stället att bringa brudgummen hemgift, sjelf erhåller af honom skänker oeh gåfvor.

2) Ungefär detsamma nnför Tacitus om Gerrnanerne: "pius ibi boru mores valerit, quam alibi boni leges." (Jemf. s. 9).

3) Honing och mjölk omtala Finnarne mycket ännu £ sina gamla Runor, såsom den bästa välfägnad de känna — helsosam äfven för de sjuke'; och mjölk uppger äfven Solinus, såsom Thuleboerncs hufvud-för-täring.

i4"Lanee iis usus ac vestium ignotus... TJ pellibus "barnen ferinis aut murinis utuntur. Hæc

"continentia illis morum quoque justitiam edi-"dit3 nihil alienum concupiscentibus. Quippe "ibidem divitiarutn cupido est * ubi et usus. "Atque utinam reliquis mortalibus similis mo-"deratio et abstinentia alieni föret/... Prorsus ut "admirabile videatur» hoc illis naturam dare3 "quod Grceci longa sapientium doctrina, prce-"ceptisque philosophorum consequi nequeunt 3 "cultosque mores incultæ barbarice collatione "superare. Tanto pius in illis proßcit vitiorum "ignoratioj quam in kis cognitio virtutis

Det var naturligt, att ju mera den geografiska kunskapen utvidgade sig, destomera insåg man äfven huru litet denna härliga beskrifning tillkom Scytherne, mera än något annat folk; och desto högre upp i den mörka norden måste man följaktligen förflytta eller eftersöka detta rättfärdighetens slägte. På sådan anledning hade redan Pomponius Mela (L. III) och före honom Diodorus Siculus (L. II, c. 47) lämpat delta på H y per bo r é er ne, af alla Scythiska folkslag det nordligaste man kände, hvilka ban beskrifver som ett polar-folk, och hvar-

1) Ungefär samma ord anför Procopius om Thuleboerne. Naturligtvis väckte detta hos Bomarne så mycket större förundran , som ylleväfnader var det enda arbete, hvartill (enligt Plutarchus) deras hustrur voro förbundne; och hvarmed äfven de högst förnäme sysselsatte sig. Enligt Plinius ocIiOvidius var sjelfva Lucretia häruti ett mönster för många; och enligt Suetonius gick Kejsar Augustus sjelf sällan i andra kläder, än i dem som voro förfärdigade af hans gemål, syster , dotter,

eller barnabarn.

2) Hvad skinnplagg härmed menas, upplyses nf Seneca (E-pist. 90, 38) då ban säger att en stor del af Scythiska nationen klär sig såväl i hermelin-Bom i zoliel- och räfskinns-pelsar, hvilka voro både lätta och mjuka, samt ogenomträngliga för vinden. Samma klädsel brukade, enligt Hesychius, äfven Par-therne, ett till hälften Scythiskt, till hälften Persiskt folk ; och likaså var förhållandet medHun-nerna, enligt Ammianus Maä-cellinus (l. XXXI).— 107 —

vid ban säger: ""Terra angustaj aprica, per se

"fertilis: cultores justissimi* et diutius quanz "u//i mortalium et beatius vivunt." Sedan han förut, i II B., sagt om en annan af dessa folkstammar, dem ban kallat Axiacæ: "furari quid sib ignorant: ideoque nec sua custodiunt* nec alia contingunt." På hvilket folkslag han såväl som Plinius och Solinus, tyckes vilja lämpa hvad Homerus sagt om A bi er na.

I öfverensstämmelse härmed säger nu äfven Plinius: "pone Riphæos montes* ultraque aqui-lonem* gens felicc (si credimus) quos Hjperbo-reos appellanere * annoso degit ævo* fabulosis celebrata miraculis. . . . Regio aprica * felici temperie* omni afflatu noccio carens... discordia ignota et cegritudo omnis," Och som Arim-phæerne åter voro de nordligaste bland Hyper-boreerne, säger han om dem, på ett annat ställe (L. VI, c. 14) ... "ritus

c/ementes. Itaquc sa-cros haberi narr an t* inviolatosque esse etiam jeris accolarum populis: nec ipsos modo* sed illos quoque qui ad eos profugerint" hvilket ban åter tyckes hafva hemtat från hvad Herodotus anför om Argippcei. Sjelf trodde ban likväl föga härpå fsi credimusj* dock kunde han icke undgå att anföra, hvad redan från ålder blifvit berättadt om dem.

Solinus kunde väl icke neka att han, såväl som andra, ansåg alla dessa berättelser om Hyperboreerna, för gamla fabler, hvilka genom ryktet fortplantat sig ända till hans tid; ickedess-mindre nödgades ban såsom sanning antaga, hvad så många klassiske författare före honom anfört, om detta folk, kalladt gens beatissima* högst upp Inorden; hvarom ban säger: "Discordiam nesci-unty ægritudine non inquietantur\> ad innocen-tiam omnibus cequale votum." Hvarefter han— 108 —

särskilt om Arimphaerne anför Pliuii ord: "a-mant quietem , non amant lædere. Sacri ha~ benbur, attrectarique eos etiam a ferocissimis nationibus nefas ducitur. Quicunque periculum a suis metuit, si ad Arimphæos transjugerit tutus est velat Asyl-o tegatur." *J

Nu torde kanske mången tro alt Tacitus hade för sin tanke, liksom i perspektif, alla dessa de gamles underrättelser om Hyperboreernas felicilasy Abiernas humanitasß Axiacernesprobitas, Arim-phæernes integritas, Argippeernes incolum.itas , och öfverhufvud de mjölkätande Scythernes justi-tiaj då han skref om Finnarues securi Las, m.m. 2) och att han med dessa sina ord således icke åsyftade annat än hvad som förut blifvit berättadt om Scylher och Hyperboreer. Visserligen skulle det kanske så. kunna synas vid ett hastigt och flygtigt, för att ej säga tanklöst, genomögnande af dessa hans

1) Månne ej möjligen orediga berättelser, om dessa nordboers trolldoms-förmåga, kunnat gifva en anledning till den tro att de "sacri/mbentur." Skulle man våga öfversätta dessa ord, dermed att: "de ansågos såsom trollkarlar," och skulle man, utan afseende å de af Auktnrer-ne vidfogade förklaringarne, endast fästa sig vid resultatet af livad i forntiden berättades om Hyperboreerne m. fl. nemligen om deras säkerhet och den vördnad hvarmed de betraktades af andra nationer, jemnfördt med hvad nordens gamla häfdatecknare, ungefär i samma mening, sagt om Finnarne,— endast då — men icke förr, skulle vi hafva löst knuten af dessa de gamtes, gåtlika, berättelser om norden. Ocli Tacitus skulle hafva varit den som härvid beträdt öfvergången ifrån lagan* områden,

in på Historiens.

2) Enligt hvad vi sidan 53 nämnt, upprepa vi ännu, att, så vidt Taciti skrift redan varit känd af Plinius, denne, under Hyperboreorum feUcitas , troligen subsuinerat ocli omfattat Fennorum securitas; men deraf följer dock ingalunda, vice versa, att Tacitus, med sitt begrepp om securitas, förstättdcn andres, om felicitas, och det så mycket mindre, som ban nyss förut sagt att de brukade spe vietuque eer-sari. Deremot synes snarare Jornandes ännu hafva velat lämpa på Finnarne något af hvad som fordom blifvit sagdt om Scythcrne, då ban säger: Finni mitissimi, Scanzice cultoribus omnibus mitioress ett vitsord, hvilket alltför litet öfverensstämmer med de historiska urkunderna och de Fåfvi»ka bul-lurna.— 109

meningar. Men man behöfver aldrig så litet närmare granska saken, för att icke blott finna den himmelsvida skillnad som äger rom emellan sjelfva denna Tacili beskrifning och a]la de andres, ulan alt han här la ar om elt hell annat folk af Germanisk stam (?) det Romarne redan närmare kände, och hvilket dessutom hade liera audi a folkslag om sig mera i norr. Då nu liäilill kommer all Tacitus icke var någon rabulist, den der ulan urskiljning uppdukade en hop gamla sagor (åtminstone vilja vi, för vår del, fritaga honom härifrån), då han Ivertom hade en skarp historisk blick, en fin omdömes-förmåga och elt odladt förstånd, så finns det intet skäl för handen, som kan föranleda oss till att härutinnan ändra vår öfvertygelse. Det är således icke i Tacili ord, eller med afseende å det folk, hvarpå de skola lämpas, vi finna någon likhet eller öfverensstämmelse med hvad som blifvit sagdt af desse gamla skribenter, ulan del är i de utläggningar och öfversättningar hvarmed man hittills sökt förklara meningen af dessa haus yttranden, som vi finna icke blott denna öfverraskande likhet, utan faslmer elt upprepande af de gamles argunieuter. Detta åter ligger i sjelfva sakens natur: när man vill förklara någonting orimligt och onaturligt, måste äfven sjelfva förklaringen blifva derefter orimlig och onaturlig, d. v. s. den måste ej blott strida emot det sunda förnuftet, utan äfven emot all erfarenhet. Derföre, liksom de gamle på en galen väg sökt förklara

Homeri yttranden om Scylherne, så hafva ock de nyare orikligt fattat Tacili omdömen öfver finnarne: Förklaringarne likna fullkomligt hvarandra i tanklöshet och orimlighet. Härigenom hafva vi således nu återkommit till hvad vi redan vid böljan af denna skrift bevisat, att nemligen man på denna väg kommer till eu oläukbarhet. Tacili ord slå visserligen alltid— 110 —

qvar, oförändrade; meningen dermed må nu hafva varit hvilken som helst. Men vi hafva emedlertid visat, alt om man öfversätter dem, som man hittills gjort, så innehålla de ett nonsens* en gammal vidskeplig saga, hvars orimlighet och osannolikhet äfven inses af den enfaldige; deremot, om man gifver dem den tydning vi här sökt göra gällande, så karakterisera de, på det mest frappanta sätt, deu Finska nationen; och innebära en fullkomlig historisk sanning.

Innan vi sluta denna, redan öfver höfvan kanske utsträckta afhandling, tro vi oss böra ännu en gång återgå till en kort jemuförelse emellan hvad Tacitus och Pytheas sagt om norden. Vi hafva i det föregående sökt framställa en parallel emellan hvad desse skriftställare yttrat, såväl om Thule som om dess invånare (Finnarne), hvilka tänkte antingen i Germanien eller i Skandinavien, dock hufvudsakligen till beskrifning, måste vara sig like; och hvarvid vi, liksom i förbigåendet, gifvit tillkänna, att inan likaledes skulle igenfinna en ganska stor öfverensstämmelse, i hvad hvardera at' dessa Författare anfört om Estherne. Det är delta som ännu återstår oss att ådagalägga, och hvarmed vi tro oss äa ytterligare kunua bestyrka de af oss förut gjorde, af mången såsom paradoxer kanske ansedde, anmärkningar, rörande dessa Författares enstämmighet.

Nästan inget af dessa nordiska länder har i fornåldern vunnit den ryktbarhet som det af Esther fordom bebodda, nuvarande, Preussen; och det i anledning af en ganska lumpen sak. Bernstenen, hvilken nu för tiden äger ett ganska medelmåttigt värde, ansågs fordomdags icke så: den betraktades då såsom en af de största klenoder, och ansågs såsom en af de förnämsta rariteter och dyrbarheter, hvar-— 111 —

om de gamle visste att förtälja; i följd hvaraf äfven det land blef, åtminstone till namnet, bekant, hvarifrån den fÖrskref sig. .

Bern st en CE/ectrum j Succinum * Ambra Cetrina j känd af de gande fven under namn af Chryselectrum » Lyncurion, Lan gurium* Subal-ternicunij m. m.) som är ett särskilt jordharls, af vegetabiliskt ursprung, finnes väl egentligeu vid Östersjö-stränderna, men träffas numera äfven i Frankrike, England och Tyskland, der den, stundom blandad med svafvelkis och stenkol, uppgiäf-ves ur jorden. Att de gamle ej kände dessa tillgångar, utan ansågo Basilia som Bernstenens enda fädernesland, intygar bland andra PloroRUS SlCU-lus, då ban säger: "E regione Scythiæ* supra Galhamy in oceano insula jacetj quam Basi-leam vocitant: in hane succinum /arge a flu-ctibus exspuitur, alias nusquam in orbe terra-rum3 se exhibens" (Bibi. Hist. Lib. V, c. 26), och ungefär detsamma säger Tacitus om Estherne: "soli omnium succinum inter vada atque in ipso littore legunt." Att emedlertid Bernstenen redan länge, under namn af Electrum till sina e-genskaper, hos de gamle, varit känd, finna vi spår redan hos Aristoteles, Plato och Theophrastus, ja redan hos Thales och Pythagoras.

Både Romare och Greker kommo deruti öfverens, att den hemtades från Europas nordligaste del, der den träffades i stora stycken vid kusterna; men om dess formation och bildande gjorde de sig många olika föreställningar. Tacitus och Plinius äro, af Romerska Författare, de förste som tyckas hafva kommit saken 1 armare; af hvilka den förre uttryckligen säger: att det var Estherna styi) förbehållet att uppsamla den på sina kuster;1)

1) Naturligtvis uppstår här dessa sina underrättelser (ty sjelf fråga hvarifrån Tacitus erhållit uppger han sällan sina källor)?— 112 —

samt tillägger alt de sjelfve visste sälta föga värde derpå, utan sålde den for godt pris till den mestbjudande. Huru den först kommit till de Grekers

Väl omtalar Plinius en Sotacus, som,bland andra,skall hafva meddelat en beskrifning om Bernstenen , hvarom man, numera, lika litet som om författaren, äger någon kunskap. Deremot finner man, att Pytheas redan långt fore Plinius (enligt dennes llist. Nat. Lib. 37, c. 11) vid beskrifningen om Östersjökusterna, sagt: "i/isulam esse

Abalum : illuc vere fluctibus ad-vé/ii (scil. electruin) et esse con-creti maris purgamentum: in-colas pi n lig/to ad ignem uti en, prnx.imisque Trutorits vendere." Hvarefter Plinius sjelf tilllägger: "tluic et Timæus cediilit, serl insulam Basiliam vocnvit." Således, hvad Pytheas här kallar: "co/icreli maris purgamen-tum," det kallar Tacitus, i 45:te Kap. om Esthcrna, "ejectamen-tum maris;" när Pytheas, om Bernstencn, säger: "illuc vere fluctibus a elv e/ii," så säger Tacitus derom: "viciriisolis, radiis expressa, in mare labuntur, ac vi tempestatum in atlversa lit-tora exundantoch när den förre säger: "incolas pro ligno ad ignem uti eo," så säger den sednare, liksom i anledning häraf: "Si naturam succiui admoto igne tentes, in modo tedce ac-ccnditur, alitque flnmmam pin-guem et olentem." Denna stora öfverensstämmelse, i de detaljerade uppgifterna, som röjs e-mellan ba la dessa skriftställare, tycke» vara något mera än till-

fällig. Väl kan härvid invändas, att deraf dock icke följer det Tacitus plagierat Pytheas, einelan enär de beskrifvit samma land och samma folk, så måste naturligtvis sjelfva beskrif-ningarne öfverensstämma. Äfven häremot hafve vi ingenting att påminna — ty det var jast detta vi trodde oss böra bevisa: att nemligen Pytheas med sitt Balthium eller Abalum menade det land som, enligt Tacitus, innehades af Æ<tyi, om hvilka Tac. bland annat, ehuru mindre riktigt, tilllägger: "quod (scil. succinum) ipsi Glesum vocant."') Den etymologiska förklaring som påstår, att ordet glesum (fa-briceradt, som det tydligen synes, af Tyska ordet glas) är uppkommit af Arabiska orden k—Isnng/i eller k— Isnng/i, hvarmed Phænicierne skulle hafva betecknat et t b er ns tens r i k t land, lemna vi derhän. Herr Re in egg, som gifver oss detta vid banden, och derjemte underrättar oss att Finska benämningen Suomenmoa ursprungligen härleder sig af Arabiska ordet Somg/i, som skall betyda bern-s ten, är man härföre högeligen förbunden (se Büschings Wocbentliche Nachrichten &c. N:o 28, a. 1787). Månne det icke då, tvertom, vore mera troligt, att nemligen Bernstenen, hos Araberne, fått sittnainn efter landet (Same, Suonie) och icke landet efter Bernstenen?

') Pi.mii förklaring torde här likväl vara den rättaste, då han säger: "a Germanis appèllari gletium;" ty Esiherne sjelfve kolla Bärnstenen merüfiivi (bafs-jten), af orsak att den uppfångades nr hafvet.

kunskap, vet man icke; förmodligen fördes c!en öfver Tyskland *) landvägen, genom byteshandel,2) dock sedermera äfven sjöledes, först genom Phoe-niciska och sedan förmedelst Romërska skepp. Under Kejsar Neros regering fick chefen för de kejserlige gladiatorerne, Julianus, tillstånd att sända ett skcji{> tiil Austravia (det nuvarande Preussen) efter Bernsten, hvilket blef af Æstyerne väl cniotta-get, och hembragte en laddning af i3,ooo^ Bernsten (jemf. Plinius L. XXXVI, c. 2, Solinus c. 33). Theodorik, Östgötharnes konung i Italien, lick äfvenså en gång mycken Bernsten af dem lill skänks; och det bref finnes ännu qvar, hvaruti hans Stats-Sekreterare Cassiodorus, i sin Konungs namn, härföre tackar Æstyerna. Brefvet börjar sålunda: nHæ-stis Theodoricus Rex. Congrat ulatio ad quen-darti sublim em j super susceptione transmissi muneris." (Cassiod. Op. Omnia. Genuce JÖ3y, pag. 162).

Man ser häraf således, att Bernsten, fordom liksom nu, hemtades från Preussen, som den tiden under namn af Austravia3) innehades af Eslherne. Nu blir blott fråga, om Pytheas, redan 3co år tillförene, med sin beskrifning öfver Abahnn3 Bassi-lia eller Ballhia åsyftade samnia land? 4) Han

1) Jemför Plinius och Tacitus.

2) Jemför Strabo och Solinus.

3) Plinius förklarar sjelf (L. 37, c. 3) att namnet Austravia, hvilket han likväl på ett annat ställe (L. 4, c. 13) skrifver Au-strania och Actania, är utländskt , upptaget från dessa främlingars språk: "Austra-

via, insula scptcntrionalis, a barbaris sic appellata: a Romanis cer o G l c s s a r i a" 31 an upptäcker lätt, i detta redan till hälften latiniserade ord, bemär-

kelsen Esthland, eller som det af de gamle fordom kallades Ö-sterlandcn, Austrland, hvarunder stundom äfven inbegreps Finland.

4) Ja långt före Pytheas, talar redan IIehOdotus, Historiens fader, på ett ställe, ehuru ofullständigt, om detta land. Han säger nemligen, att Bern-sten hemtas från yttersta delen af Europa, kring cn flod den infödingarne kalla

Eridanus CJJuiöttvöv), hvilken utfaller i— 114 —

säger nemligen: (enligt nyss citerade ställe hos Pli-nius) "Guttonibus Germaniæ gen/i accolis cestii. arinm oceanij Menton o mon noryinej spacio stadiorum 1J sex m illium: ab lioc diei navi-gatione insulam abesse yl b al u rn: illuc vere fluctibus advehij 'a c. . . . Huic et Timceus cre-diditi sed insulam Basilia m vocavit." Man ser således genast att Abalum, Baltliia och Basilia betecknade samma land, a) och att äfven Pytheas sjelf någon gång omvexlat dessa benämningar, kan slutas af Plin. L. IV, c. 27, der det heter: "Xenophon LampsacenuSj a littore Schytharum tridui navigalione* insulam esse immensce ma-gnitudinis j B althiam tradit. JEandem Pytheas B a siliam nominat." Vid bestämmandet således af landets läge, säger han att man på tre dygn seglade dit från Scythien, d. v. s. från kasterna af de nuvarande Hyska Östersjö-proviuserna.

ett haf emot norden , utan att likväl gifva något vidare namn på landet. Efter honom upprepar Strabo detsamma. Man hör kanske icke förtiga att det, i Preussen, verkligen befinnes en flod benämnd K u d a u n eller Bodaun, som, ursprungen från en sjö med samma namn, vid Danzig, utfaller i Weixeln.

1) Förmodligen beräknar Pytheas här Olympiska stadier, hvilka innehöllo, hvar, 625 Grekiska fot, eller 125 geometriska steg; och hvaraf 8 gingo på en Romersk mil (milliarium); men 30, och derutöfver, på en Persisk mil (parasanga) och följaktligen 144 på en Svensk mil. Enligt denna uppgift, skulle således detta låga kustland (æstu-arium) hvilket Pytheas kallar Mentonom n, och som innehades af Guttoncrne , sträckt sig 6000 stadier, d. v. a. 41| Sv.

mil i längd. Denna dimension qvadrcrar nästan till siffran med verkliga förhållandet, oin man antager honom härmed hafva menat Jutland, eller promonto-rium Cimbrwum, som det sedermera kallades , hvilket räknas vara 45 mil i längd.

2) Namnet Basilia (Bandeta) torde egentligen böra anses som ett nomen appcllativum, utmärkande att det utgjorde ett eget Konungarike. Äfven Herodotos, Strabo, ni. fl. benämna en af de Scythiska stammarne "ßasilii" (de kunglige), och förklara att de voro såväl till värdighet de förnämste, som till antal de talrikaste, de der, såsom en hufvudstam, ansågo de öfriga Scytherne såsom sina trälar. Att äfven dessa fordna Esther haft egna kungar och ägt mycket trälar, intygas af O-thers och Wulfstans vitsord.— 115 —

Detta berodde likväl förmodligen på väder ocb vind, äfvensom från hvad ställe man löpte ut, och på hvad punkt man landsteg. Derföre heter det äfven på ett annat ställe ([.ib. IV, c. i3) att sådant hade skelt på elt dygn: "ex insulis anl.e Schjlhiam, quce appellatur Rauno n i a, unarri abesse diei cursuj in quam veris tempore ßucLibus electrum ejiciturj, Tirnæus prodidit." Förut är blifvit sagdt alt det äfven låg en dagsresa från Mentonomon som innehades af Gultonerne. Således låg nu Bal-thia ungefär midt emellan Mentonomon och lit-tus Schylhiæ. Att detta land benämnes som en Ö, belyder, som redan blifvit anmärkt, intet annat, än att det var ett kustland. Man hade redan nämnt det som immensæ magnitudinis ; och Solinus, som citerar samma författare (nemligen Xenophon) säger : "a lit töre Schjtharum in insulam A b al-tia m fi. e. Ballhiam) triduo navigari> ejits magnit udinem immensam et pene similem con-tinenti;" hvilka sednare ord ej tyckas vara myckel bevisande för att landet skulle hafva Varit en ö. J) Redan Pytheas har (enligt Plinius) velat

1) Man finner i allmänhet, enligtlivad förut blifvit anmärkt, att såväl Romare som Greker voro mycket höjde att anse de fleste af dessa nordiska länder för öar, förmodligen emednn de ännu icke landvägen kommit i någon närmare beröring med dem, titan endast sjövägen öfver hafvet. Derföre, liksom de kallade lycksalighetens land : insulce fnrtunatæ v, bcettor um , så kallade de nu ock bernstenens land: insulce glcssnriæ, v. Electriclcs. Som nu Plinius, (åena sidan) antingen med eller utan skäl, uppger att Gernianicus, med den Romerska flottan, sträckt sin sjöexpedition ända till bernstens

kusterna, och man deremot, (å andra Bidan) oviss på hvad grund, vill betvifla det hvarken Romare eller Phccnicier. varit in i Östersjön , så har man , i anledning häraf, sett sig föranlåten att, på de för dessa tider upprättade geografiska kartor, förflytta flera af dessa Ostersjö - provinser till kusterna af Nordsjön. Detta tyckes åtminstone hafva varit fallet med Austrnvia, Glessaria, m. fl. Emedlertid synes det som denna de gamles uppgift,

att nemligen Bernstenslan-det vore en ö, icke skulle sakna all grund: ty som bekant är, utgöres detta land af en del utaf det Brandenburgska Preussen , nemligen provinsen Sam land— 160 —

tala om "proxi/ni Teutoni;" och att Tyskarne ej blott voro deras närmaste grannar, utan att sjelfva

(på Lat. Sambla), hvilken ännu återstår, såsom ott ra inne, af ett gammalt rike med samma namn; af hvilken provins hela S a m -länd sk a kretsen ännu här sitt namn, innehållande provinserna Samland, Schalauen (Schlavonien) och Nadravi-cn. *) Detta de gamles Sam land, som redan genom sjelfva sitt namn, ehuru till hälften Germaniseradt, tyckes antyda en omisskännelig frändskap med de likaledes till hälften barbari-6eradc orden Suomi-land (Finnland) , och Same-land (Lappland), till ett bevis på folkens och språkens fordna slägtskapsförhållanden , formerar en stor, |iå trenne sidor af haf omgifven, landtudde, hvilken, kringfluten af Östersjön , Frische- och Cu-rische-haff, begränsas äfven på landtsidan af floderna Pregel och Deuni^, hvilka sålunda afskilja den från den öfriga kon-

tinenten. Uti dennn, ehuru mindre fruktbara, likväl tätt befolkade provins, utgör den egentliga Bernstens - kusten , kallad Sudauische ITfer, en sträcka af endast 10 mil, räknadt ifrån neuen Tieffe till Krantz-krnge vid början af Curi-sche-Nehrung.

Hvad som, med afseende å namnets etymologiska ursprung, blifvit sagt om Samland, tyckes till en del äfven gälla om Sa-m /gilien. en af Lithauens största provinser, hvilken före år 1560 , innan det införlifvades med Polen , styrdes af egna Furstar , Hertigar och Konungar. Äfven detta namn tyckes förråda ett ännit ej utdödt minne af dess fordna bebyggare. Väl anses det liärflutet af ordet Sa-mogitz, som på landets språk skall betyda lågländ; men äfven i detta fall — hvarifrån härleder sig då detta ord? Och

*) Inom denna Krets finner inan änBu namn pä flera trakter, städer och byar, hvilka synas leda sitt ursprung från landets fordna bebyggare, och hvilka til! sjelfva språket äro så rent Finska, att de knappt ryckas hafva undergått den minsta förändring. Sä t. ex. träffar man endast i provinsen S c 11 1 a v'»ii i e n , namnen: Uapinen , Linkunert, Kuukenen, JUetschinen , IVilmandinen, Pellenen, Lasdenen, Laponen, Muünen, Alillunen, G-umbinen, Kautten , Tapiau, m. fi-, hvilka, genom sjelfva sitt namn icke blott tyckas utmärka forsla grundläggareu titi dessa platser, utan ådagalägga derjemte att samma alägter, eller åtminstone tt — samma slags folknamn, ännu anträffas såväl hos oss i Finland, Estland ocli Ingermanland, som uti de i Sverige, Norrige, och Kyssland koloniserade Finnbygder. Samma slags namn träffar man ännu ned i Na t an gen, t. ex. Multeinen, lilurncinen, Tdlenen, m. fi., och i det till Marienburgska Kretsen hörande Ermeland (på Lat. farmia; ett namn nog mycket likt Wermland) t. ex. Putrinen, Lusieinen, tegenen, ra. fi., ja allt ned i Hockerlandska Kretsen, som t. ex. Narsinen, Kannien, Kossela, ic. fi. Dessa slags namn träffas numera endast å de stora skogarns som framstryka emellan södra delen af det gamla Preussen, Mazovien och tillstötande Polska provinser. Vi böra kanske liär tdllägga , hvad vi ennast muntligen liört berättas, och hvarvid vi »äledes icke, utan fullständigare uppgifter, kunna fästa vederbörlig trovärdighet: alt nemligen inom Polen ännu skola träffas flera Finnbyar; och art under sista Polska kriget funnits Polackar, äfven af börd, hvilka obehindradt talat Finsk» språket, det de lärt sig af sina underhafyande.— 117 —

landet låg så godt som på Tysk botten, intygat Me-TRODORUs SCEPTlüs, du han om Demanten säger: "in eadem Germania in Balthia insula nascij in cjua et succinurnT

månne det ej ursprungligen kan hafva bemärkt ett land som beboddes af dessa Samer eller Sao-mer, hvilka, af Letterne oqh Sla-

*) Ja, månn© ej sjelfva Samofederne, dessa Asiens Lappar (Samer) antyda, redan genom nämner, ett föråldradt släktskaps-förhållande med denna urgamla, ridt kringspridda, vSuomska ellf>r Jß^naka folkstam. Väl har man sökt härleda denna benämning , såväl som deas bemärkelse , från Ryska orden sam (sig sjelf) och jedu (jag äter), och förklarat att man härmed ville bemärka ett folk: "som at upp sig sjelf" (sa Zedlers Univers. Lex. T. xxxvi, p. 1709). Fråga torde likväl först blifva, huruvida de, i detta fall, gjort skäl for namnet; hvilket dessutom, om det är Rytkt, vore art tillskrifvas sednare tider. Enligt egna gamla traditioner påstå sig Samojederne härstamma frän

Suomissembla (Suomis-land), hvarmed man dock icke, såsom Strahlenberg (Nord.u Ostl Thei!. von Europa und Asia. p. 5ö"), torde böra lörstå Finland Emedlertid lärer såväl Porthans som flera andras tanke, att nemligen delta folk icke stär i något skyldskapaförhåilande med de Finska folkstammarna, hufvudsakligast grundad på en ännu högst inskränkt kunskap om deras språk, vara kanske något förhastad, och torde .således komma att framdeles bero på en närmare undersökning. Då man i de gamles berättelser om länderne ikring Svarta och Kaspiska hafvet, Anner underrättelser om snart sagdt alla Europeisk» nationer, hvilka genom dessa bergpass, såväl som öfver Hellesponten, vandrat från östern till vestern, så vore det i sanning underligt , om man icke i dessa gamla, på historiska minnen rik»-., folkländet, äfven skulle finna några spår af dessa Samer eller Sn om er, hvilka, med skäl, anses vara ibland de äldsta som den vägen liit invandrat. Såväl Herodotus som flera andre af forntidens författare, omtala ett gammalt folk, det de kalla Samii, hvilket de tyckas hafva känt nästan endast till namnet, men hvilket qvarlemnat alltför många talande spår af sin tillvaro, för att .sanningen d-raf skulle ens kunna sättas i fråga. Så t ex. kallades ett landskap i det gamla Thracien Samaica Regio , beläget vid landskapet Bennica , hvars invånare kallades Benni , (hvilket namn, kuriöst nog, liksom Phceniciernes Pceni, Phæni, är liktljudande med vårt Fenni) Enligt Ptolemaeus fans i Scythien ett urgammalt folk, som hette Sammitir, hvilket bodde vid berget Imaus; och ungefär i samma trakt, emot Kaspiska hafver, fans ett Tatariskr konungarike, kalladt Sam ah an i a. Måhända har staden Samara, i Simbrisk vid Volga, floden Samrnara (Sam-men?} i Chersonesus Taurica, och floden Samor i Öfra Ungern, häraf fått sitt namn Att denna Samiska folkstam fordom äfven innehaft Grekland, finner man af flera namn, hvilka de efter sig qvarlemnat, såsom Ön Same i Joniska hafvet, ön Samos i AEgeiska hafvet, staden Samo på ön Cephalonia ; Samicum, en gränsstad i Peloponnesiska provinsen Elis; Samtnonium promontorium, en udde på Kreta, m fi. Dessa Samii räknades äfven för ett forntida Atheniensiskt folk, hvilket uppbyggt staden Cale-Acte, det nuvarande Negropont, på Eubæa, och af hvilket många ord och talesätt ännu i sednare tider bibehållit sig, såsom samia Serra , samia testa, lapis samiens, sarnica melissa, m. fi. Att detta folk sedermera blifvit med andra nationer sammanblandade, och sålunda

vernc undanträngde, togo sin tillflykt till de sumpiga och mo-rasiga kärren och skogstrakterna? *) Denna namnförkla-— 118 —

Af allt detta följer således att Basilia och Bal-thia betecknade Preussen, ej i anseende till dess nuvarande politiska områden, ulan med afseende å dess gamla lokala förhållanden; i anledning hvaraf ock hafvet, som .skö jur dess kuster, äu i dag kallas rnare Balthicum3 och dess båda inlopp, slora och lilla Bältet. Nu blir fråga blott om detta land då redan innehades af Ësiherne, hvilka, enligt Tacitus, först 3:nesekel derefter bebodde detsamma. Vi finne af Strabo, att Pytheas bland de folk som bebodde landet på andra sidan om Rhen allt till Scythien, framför andra måtte hafva nämnt Estber-na, hvilket han händelsevis anför, då han i sin vresighet mot Pytheas säger: "de Osticeis* et quce

ring- torde dessutom hiir förtjena sa mycket mindre uppmärksamhet, som ordot Samogitin, hvilket är provinsens latinska benämning, egentligen är ott i sednare tider tillskapat vetenskapsord ; ty af infödingarne kallas det än i dag Sdmodzktt-zemld (Samiska landet) af Polackarne Smudzka-ziemin, och af Tyskarne Samaiten, (jemför Cluver. Germ. Ant. 33, 44, p. 686).

Äfvenså tyckes namnet af den norr om Samogitien belägna, under Polska kronan fordom lydande, Liffländsk* provinsen Sem-

gallen, hvilken numera, såsom ett Län, är tillslaget Hertigdömet Kurland, innebära det dess fordna invånare varit en blandning af Finnar (Sumer) och Galler, i likhet med hvad som tillförene blifvit nämndt om bemärkelsen af Fin-gallia. På samma sätt tyckes den i Nordens gamla Historia så mycket omtalta Danska ön Samsoe, liksom den derintill belägna ön Fyen (på Lat,Fio-nia), härleda sin etymol. upprinnelse från dessa gainla Finnstain-mar, hvilka, cfteregetspråkbrukj kallades Sam er eller Suomer»

slutligen utgått, tyckes namnet Samo-thracia (en ö, med en siad af samma namn , i Arkipelagen) intyga , hvars invånare tycke* hafva utgjort en blandning af Samier och Thracer Likaså Sama-mycii, ett obekant folk, hvarom Ptolemæus talar, hvilket synes halva utgjort en blandning af Sam er och Myceri hvilka, liksom fordom

Scytherne, sträckt sina eröfringståg i Afrika, och hvaraf måhända landskapet Samen,

i Abyssinien, tått sitt namn. Dessa blandade folk-benämningar lyckas vara analoga med hvad ofvanföre blifvit sagdt om Semgalier, m. m. Emedlertid synes det som dessi Sa mer utsträckt sig icke blott till Mindre Asien. der man anträffar landskapet Samisena i Galatien , staden Samsun i landskapet Run, vid Svarta hafvet, m. fi., utan omtalar Plinius att dessa Sammet fordom voro ett folk i Lycklig» Arabien, hvarom ock landskapet Sammaria i Palestina, till någon del tyckes bevittna.— Huruvida nu dessa nordiska Samer och Suomer ursprungligen, möjligtvis, kunnat haft någon gemenskap med dern at samma namn i södern, lemna vi å[de gunstige läsarne att sjelfve afgöra.— 119 —

träns Renum sunt, ad Scjthiam usque locisy omnia falsa perhibuit." Det är klart, all de Pytheas här kallar Ostiæij äro desamme som hos Tacitus kallas AEs/yi, (eller kanske i ätt re, enligt andra diktioner: ÆLslui, ÄELslii; desamma hvilka han, i aulra Kap., enligt Plinius ni. ti. kallat Jsice-vonesjj af Eginhart, enligt Frankiska skrifsätiet, Aisti; och af GassioDorus, förmedelst en starkare aspiration i uttalet, Hcesli* 1) samt af jor-nandes AEstri. Af Stephanus, deremot, kallas de Os tio nes; af Plinius Jstceuonesj och af andra med någon liten åtskillnad i namnet, såsom Isthccu-oneSy Istivonesj Istones (deraf deras nuvarande Latinska benämning: EstonesJ äfvenså Vistceones, Virsiæuones och Hestiones. 2J Huruvida ej delta

1) 1 anledning häraf hafva några med namnet Hæsli, Velat förstå de i sednare tider bekante Hessarne. Kuriöst nog, tycks det som innn äfven i södern skulle återfinna detta namn hos forntidens Auktorcr. Histiæi omtalas redan af Herodotus såsom ott Grekiskt folk , under Xerxis tid , om hvars härkomst man skulle kunna sluta deraf, att han omnämner Histia, såsom en Scythisk drottning under Darii tid. Strat|o uppger att folket Histi bebodde ön Icara, m. fi. st., samt att en del af dessa Histiceer sedermera flyttade ut till Macedonien. Att dessa berättelser icke saknat historisk grund, skönjes deraf, att en stad på Eubæa hette ännu långt efter dem Histiwa (namnet skrefs äfven Estiæa, Hestiæa och 1 slite a) hvilken sedermera (enligt Strabo, L. 10) kallades Urcum eller Oreus.

2) Då så många forntidens Författare vetat ott tala om Estherne, måste det förefalla oss un ierligt att Tacitus är den förste, och nästan den ende, som nämner något om Finnarne. Af Strabo (L.1V, c.4. 1) finner man likväl att redan Pr-thkas talt om ett folk, hvilket varitVenedernes närmaste grannar, det han kallar Timios (månne ej möjligen ett skrif fel, i stället för bi/mos?) hvarom sedermera ingen annan Förf. förtäljer ; och hvilket folk skulle hafva bebott en ganska långt ut i hafvet sig sträckande landt-udde: "gjj/ TtVOS 7TQ07lt7lT(X>—

'av lei q iy.uvwuxgag, fig rov > > > ~ +\

ay.tuvov oixarTfc.) vi styrkas i denna förmodan så mycket mera, som bå le 1 acitus och Plinius , hvilka ganska fi i tigt tyckas hafva studerat hain skrifter — åtminstone de frag-

•) Jornamdes , som lefde 55o är e. Chr. upprepar nästan delsamma om Estherne, om hvilka ban säger: " langiuinia ripa Oceani Germanici intidenc. (de Reb. Geticii. c. a5).— 120 —

namn möjligen kunde hafva något gemensamt med de, nästan af de (]esta forntidens auklorer, för sina märkvärdigt vilda likhegängelser, sä mycket ut-skrikne Essedones eller Issedones, — lill denna fråga kunde man föranledas i anledning af de sällsamma begrafningssätt, som, enligt üTflERS och "Wülfstans intyg, ännu för jooo år sedan varit hruklige hos Esiherne.

Vi hafva således nu ålei kommit till hvad som redan förut blifvit sagdt, nemligen att Preussen innehades af en Finsk folkstam; och häraf lärer inan kunna förklara, livaiföre så många Tyska Författare påslå, att med Abahun (eller BallJiiam) bör förstås Finland (se t. ex. Joh. Georg Wacht, i företalet till Gloss. Germ. §. XLV, not. M).

Nu hafva vi förut bevisat alt Pvlheas, med Thuley menade vårt nordligaste land d. v.s. de nuvarande Lapp- och Fi ii n ma r kerna: alt det varit befolkadt, och att allt hvad ban om delta folie anför, på intet siilt inolstrider, utan fastmer, lill alla delar, inträffar jå våra förfäder. Och som

mentor deraf som förekomma hos Strabo—äfven göra Vene-dernc till Finnarnes närmaste grannar. Hvarföre vi också anse Strabos gissning, det Pytheas härmed skulle hafva menat Osi-sni er ne, mindre lycklig. En gissning,

som, att sluta af Stephanus, tyckes grunda sig derpå, att Artemidorus förvexla! Ostionerne med deras grannar Coss i |l er n e, af hvilka ban förlägger de sednare vid vesterhafvet {ad occ i du umOceanu.ni). Icke mindre anmärkningsvärdt måste det förefalla, att Straeo sjelf, som ganska noggrannt uppräknar alla den tidens kända Germaniska folkslag, icke nämner ett ord om Finnarne; hvilket folk likväl,af hans närmaste sam-

tid, redan var kändt, såsom bosatt i trakterna kring Wcixeln. Vi finna deremot af honom om-tald en nation , den ban kallar Stallos (Zafiug) — månne han ej härmed menar Sno mer, eller Sitnmis-folk? — så mycket mer som ban omnämner dem omedelbart strax efter Luios (-</&'fö?), hvarmed ban torde fö rstå Livos eller L i v c r n e; hvilka båda nationer han (L. VII, c. 1, §. 3) säger blifvit, jemte flera andra, bragte under Maro-bodi välde. Pomponius åter känner icke dessa Samos, men tyckes liksom i deras ställe konstituera ett folk, soin ban kallar Satmalos, ett namn, soin kunde synas deriveradt af Samclaner.— 121 —

man äfven af Historien icke känner något äldre folk i norden än Finnar och Lappar, (såvida Svenskar och Norrmän äro en sednare inflyttning) så är ostridigt, och historice bevisadt alt de varit här åtminstone 3oo år fore Christus, eller för 2100 år sedan. Nu hafva vi sednare bevisat, att Estherne, en annan Finsk folkstam, som framtågat på södra sidan om Östersjön, redan samma tid innehaft Preussen, och varit nämnde som en bland de förnämsta nationer på den tideu. Dessa satser, utom det att de i många delar korrigera hvarandra, korrespondera dessutom äfven fullkomligt med hvarandra. Ty det är naturligt, alt då de norra Finnstammarne kunnat tränga allt till Thule, de södra äfven hunnit fram till "Weixeln, ja kanske längre. Nu fråga vi, om det är troligt, att det nuvarande Finland, som låg emellan dessa folkländer, kunnat vara öde och obebodl? — en kanske allmänt nog autagen tanke. J) Och om det

1) Vät har man uppgifvit att Finland, den tiden, beboddes af Lapparne; men Lapparne bebo intet land, de genomströfva det blott. Märkvärdigt nog söker äfven Porthan, eller rättare sagdt Juusten (Chrnn. Episc. Fi ni. p. 88) utsätta Finnarnes ankomst bit till norden, till 3 à 400 år eft. Chr., endast af det skäl, att Finland, vid Svenskarnes ditkomst, ännu var, i hans tanke , alltför litet bebodt och befolkadt (?). Pä grund af en sådan hypotes skulle således större delen af Sveriges nordligare provinser saknat invånare intill sednaste tider. Till följd af denna åsigt, vill han lämpa allt hvad Tacitus och andra, före denna tid, skrifvit om Finnarne, på Lapparne. Och för att

med så mycket större konseqvens drifva denna sin sats, söker han äfven insinuera den tanke, att man med dessa i gamla tider omtalta Esther ingalunda borde förstå den nation, hvilken nu af oss så kallas , utan att härmed troligen utmärktes ett helt annat folk; hvilket folk han, lika så litet som någon annan, ej kan närmare antyda — ej ens till spåren. Måhända stödjer sig denna hypotes på da af några Förf. anförde yttranden, det deBsa fordna Esther sedermera blifvit af Sarmatiska folkslag utrotade; (hvarmed torde böra förstås : att de blifvit af dem underkufvade eller utträngde); eller måhända grundar den sig på ett missförstånd, föranledt af några Preussiska Anna-16ej fastmer är tänkbart, att äfven landet, på samma tid som de andre, mottog sina invånare, de invandrande

listera och Kronike-skrifrares, lika så ensidiga som spetsfundiga uppgifter? Likasom åtskillige af Sveriges nyare Historie! (förmodligen — af ren patriotism!) icke kunnat lida den tanken att Finnarne skulle hafva bebott Skandinavien före deras förfäder, de yfverborna Gö-therne;*) så hafva äfven Preus-sarne, å sin sida, lika måne om sina anor, icke kunnat fördraga att desse Esther innehaft landet (Preussen) före deras egna ättefäder. Och för att gifva dessa, af dem framställda, åsigter, något sken af sannolikhet, påstår t. ex. Hartknock (i sin Preuss. Hi«t. P. 1, c. 1) att de forntida Esther icke varit annat Sn renhårige Göther,— nemligen o'.vf-Gö tlier, hvilka man (troligen för det långa namnets skull?) kallade Æ s t e r. Olyckligtvis infaller Göthernes invandring i norden, nog sent, för att liunna anses vara landets abori-gi/ics; ban har derförs sett sig nödsakad att tilldümma Ve n e-derne detta hedersruin. Men

— på hvad skäl ?

I öfverensstämmelse härmed , hafva nu äfven Svenskarne — i trots af alla äldre historiska urkunder, i trots af alla gamla folk - traditioner , ja i trots af deras egna sagor och myter

— börjat insinuera, det man med de i vår äldsta historie så

ofta, ömsom, förekommande Jättar , Jotar och Finnar m. m., hvilka der nästan alltid karakteriseras såsom ett folk , icke blott af fiendtlig sinnesstämning emot Svear och Norrmän, utan såsom en nation, helt och hållet härstammande af ett främman. de ursprung, att man nemligen med dessa i Sverige och Finland fordom bosatte Finnar, bör förstå äldre, förut hit invandrade Åsar och Göter. Likasom man fordom fördref eller tillbakaträngde de Finska folkstammar-ne från sina besittningar, såsö-ker man nu äfven uttränga deras minne från sjelfva historien, och att derifrån liksom utplåna det Finska namnet. Hvad nytta samtiden, eller framtiden, skördar af dessa Historiens gengångare, eller — till hvad vinst de äro för sjelfva vetenskapen , derom må de sjelfve dömma. Utom alla de mänga motsägelser och invändningar som skulle kunna uppstå i anledning häraf, vela vi blott tillåta oss följande lilla anmärkning: Om Finnarne icke innehaft Skandinavien före de så kallade A-sarne, så måste de följaktligen hafva inkommit på en gång med dem , eller ock efteråt. Att de icke åtföljt de förre, vittna alla historiska efterrättelser, der icke något förekommer , smn skulle kunna antyda ett sådant res-

•) Af dess» framstår Haixewbfsg i första rummet, hvilken i lina kritiske, ofta till stor del förtjenstfull», »nmärkningar öfver Lagerbring — med all sin lärdom—framier en ensicfghet, en partiskher, ja (hvariöre skulle vi icke väga säga det?) — en okunnighet i Sveriges Historia och Geografi, den vi knappr förmodet; i anledning hvaraf vi, mer än en gäng, varit frestade att underkasta nämnde anmärkningar en närmare granskning, wi) icke vi »D|elt tidan dyrbarare för nyttigare företag.— iss —

horderne. Eller hvad skulle väl kunnat hindra dem?

Väl söker Porthan någorstädes bevisa, att Finnarne från Estland kommit öfver Finska viken till Finland. 1) Vi lemna det derhän. Kan väl vara att någon sådan inflyttning skett äfven öfver hafvet, hekt då de af fi ammande folkslag påträngdes; men ostridigt kommo de fleste landvägen. Hvad man likväl säkert vet, är att Esther, Karelare och Finnar från Kyrials bottnar, redan de följande sekler, ströfvade likt roffåglar kring haf ocii land; mestadels i ett sällskap, till ett bevis på folkets inbördes

sällskap af Jättar eller Jo-tar; hvilka, tvertom, här först omtalas, såsom landets nr-invå-nare. Att de således icke heller kunnat hitkoinma sednare än Svenskarne, intygar, utom föregående omständighet, sjelfva historien , hvilken ingalunda skulle hafva lemnat onämnd en tilldragelse, så vigtig som denne — ett helt folkslags invandring till norden: bestående af flera talrika stammar. Sjelfva den omständigheten, att de Finska folken (Hamer, Suumer) aldrig omtalas inbegripne eller deltagande i de stora allmänna folk-vandringarnc, som i gamla tider omskapade stater och riken, eller som invandrande från ö-stern till vestern, ofta omtumlade med hvarandra i blodiga fejder, (och hvilka nationer flitigt uppräknades af häfdatecknarna *); utan att de deremot fast mera omnämnas ibland dem, soin af dessa påträngande folkmassor blifvit sprängde eller till-

bakaträngde — denna omständighet bevisar, enligt hvad vi skulle förmoda, redan ensamt nog, att de nemligen varit här långt före denna tid — ja, så långt före alla, andra, att icke engång sägnerne, eller sagorna, om deras hitvandring, kunnat uppfattas, eller upptecknas, af forntidens auktorer. Att således med dessa Jo tar eller Finnar vilja förstå Svear och Göther, förutsätter en, emot alt sann historisk forskning, så härdad panna, att derom är ingenting att påminna.

1) Om vi icke misstaga oss, söker Billmark , på ett motsatt håll, bevisa, att Finland först blifvit befolkadt af Finnar från Helsingeland: förmodligen emedan äfven derifrån möjligen någon öfverflyttning kunnat ske, vid det de påträngdes af de framryckande Göterne. Besynnerligt förefaller det oss emedlertid, att man alltid liksom sökt en mindre naturlig förklaring.

•) Väl finner man bland dessa, några mer eller mindre med Finnar beslägtade folk, som Alaner, Hunner, m. fi., hvilka flera sekler efteråt utvandrat frän det gemensamma stamlandet för så många nationer, — de Asiatiska stepperna siler högländerne, sträckande »ig allt till ladien och Thibet.— 124 —

brödraskap; hvarvid de ofta, för att hämnas lidna oförrätter, icke blott sköflade och härjade de Svenska kusterna, utan slutligen äfven, år 1187, förstörde och uppbrände deras hufvudstad, Sigtuna, från hvilken undergång den

aldrig mera kunde komma upp till sin fordna magt och välstånd.

Äfven de Tyska och Danska kusterna fingo ofta röna frukten af deras påhelsningar, i anledning hvaraf ock Påfven slutligen utfärdade den ena bul-lau efter den andra, med en uppmaning, så till Konungar som folken, att företaga ett korståg emot dessa Christenhetens fiender, lofvande salighet och syndernas förlåtelse åt alla dem som deruti deltogo. Konung Erik, kallad den helige, dels lifvad af den christna pligten, att omvända eller utrota hedningar, dels i hopp att derigenom såväl trygga som utvidga sitt välde, och att sålunda, i ett dubbelt afseende, förvärfva sig odödligheten, åtog sig slutligen, omkring år u5o, detta heliga värf; och många som hastade alt förena sig under hans fanor, lyckades att derigenom förvärfva sig martyr-kronan. — Det är först ifrån denna tid Finlands Historie egentligen lager sin början; såvida man nemligen med delta namn skall benämna de högst få fragmentariska, med afseende å sin natur — till stor del problematiska, underrättelser, hvilka man om det Finska folket kan uppfånga eller uppvädra, ur Svenska källor.För alt bereda Läsaren en större lättnad, med 'att på elt ställe kunna öfverse sammanhanget, de särskildt» meningarne emellan, hafva vi här trott oss böra införa hela det hos Tacitus ifrågavarande Kapitlet, hvilket afhandlar om Finnarne; hvarvid vi, af flere än ett skäl, följt den för sin korrekthet, i mer än ett afseende, förtjenstfull edition, hvilken, af Hr KansliRådet J. F. Wallenius blifvit utgifven i Åbo, ären 1813 och i8i4, i 12:0.

Tacitus de mor i bus G er mani ae, c. ^6. Peueinorum, Venedorumque,1) et Fennörum nationes Germanis an Sarmatis adscribnm , dubito : qnamquam Peu-cini, quos quidam Basturnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt. Sordes omnium ae torpor:1) procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habi-tumJ) foedantur. Venedi multuni ex moribus traxerunt;

1) Såvät i de äldre Editioner som i de flesta manuskripter, läses, ehuru mindre korrekt, Venetorum eller Venethorum. Hvilket folk hos andra Auktorer äfven fürekommer under namn af V ini t os och Vinulos.

2) Sordes omnium ac torpor: procerum &c. har mnn på åtskilliga sätt sökt såväl kommatera som kommentera. Falpy skrifver: Sordes omnium ac torpor procerum: connubiis mixtis & c. Ernesti har i stället infört: ceterum connubiis millis. Vi tro at hvad som möjligen i dessa Taciti ord synes tvetydigt, och som gifvit anledning till olika läsarter såvät som till olika förklaringar, uplvscs tillräckligt 0111 man härmed jemnför hörjan af 20:de Kap., hvilket slutar med "simi-lis proceritas; pares validcerjue miscentur." Att föröfrigt Tacitus, som en förfinad och kanske förvekligad Romare, säger om dessa Nordiska folk Sordes omnium &c. bör icke förundra oss — i synnerhet om lian jemnförde dem ined hufvudstadens eleganter. Ur samma synpunkt, kunde beskrifningen öfver deras torftighet, ni. ni. som alltför mycket kontrasterade emot Roms glans och pragt, icke blifva annat än högst ömkelig. Vi finna dessutom att detta är ett yttrande som icke blott gäller oin Finnarne, utan, öfverhufvud taget, om alla den tidens Germaniska Nationer; hvarföre lian ock i 20 kap. säger om dem i allmänhet: "in omni do-mo nudi ac sordidi," och särskildt i 31 Kap. om Catterne : "ignavis et imbellibus manet srjualor." Man kan icke neka att vissa af Finnarnes arbeten äro af den natur, att de allt-fiirväl kunna qualiftceras såsom smutsiga och osnygga, t. ex. deras ri-tröskning, svedjebruk, m. m. inen att häraf bedömma deras karaktcr, vore orättvist. (Jfr. s id. 74, 75).

3) Den Sarmatiska drägten utmärkte sig, i allmänhet, liksom den Mediska, genom vida byxor och en fotsida med mycket veck eller rynkor försedd mantel — ungefär Bådan som Finnarnes nuttu eller hauhtana. Annars skilde sig de Sarmatiska folken, från de Germaniska, äfven deri, at de icke, såsom desse, kammade sitt hår tillbaka öfver hjessan, utan be-nam quidquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac mon-tium erigitur, latrociniis pererrant. Hi4) taraen inter Ger-xnanos potius referuntur, quia et domos figunt,*) et scuta gestarit, et pedum4) usu ac pernicilate gaudent: quæ om-nia divt-rsa Snrnialis snut, in plnuslro < qtinque vivenlibus. Fr ii n is inira feritas, fætla pàupertas: non arma, non equi, nnn penates; viclui lierba, ve^lilui prllrs, ctibile humus; sola in sagitlis spes, qnas, innpin ferri, ossibus asperanl. Idein-qne vrnntus v i ros pariter ac fem i nas alit. Passim enim constantin-, partemque prædæ pelunt. i\ec aliud infantibus ferarnm inibriumqtie siifFuainm, qnnm ut in aliquo ramorum nrxii con |ega nf ur; hnc redi-unt jiivriies, hoc srniim re-ceplaculuin. Sed bentius nibitraiilur, quam ingemere ngris, i I laborare domibus, snäs alirnasque fortunas spe metuqiie versart*. Si-curi adversus honiiries, sectiri adversus

deos, rein difficillimam assectili sunt, al illis ne volo quidem opus esset. 1) Cetera jain fabnlosn: "Heilusios et Oxionos8) ora lio-niintim vullüsque, corpoia alqite nrtus9) ferarutn gere-re;" qttod ego, lit iticomperiiim, in medium relinquain.

natle, eller delte det, åt sidorna; hvarvid de ofta jemnade luggen. Enligt denna distinktion , kan man stundom ännu ganska väl skilj* Finnarne ifrån Svenskarne.

4) Ni, torde väl här egenteligen biira hafva afseende på Finnarne; men kunde äfven, kanske med lika skäl, hänföras till Vene lerne.

5) Domos ßngunt, förekommer såväl i alla äldre »om nyare editioner. Endast Lipsius har, här, hellre velat läsa domos figuut.

6) Pedum usu. Ibland de å Vatikanska Biblioteket i Rom förvarade Manuskripter, läses i N:n 2904 och 4498, äfvensom i äldre Editioner: peditum usu, hvilket synes öfverensstämma med hvad Tac. i 0:te Kap. säger såsom en allmän reflexion: "In universum cestimanti pius penes pedicem ruboris," och hvilket han upprepar i 30 Kap. "om/te robitr in peilitc;" i anledning hvaraf han ock i 32 Kap. säger: "]Yee major npud Caitos peditum lans, rjuam /'euctris equitum. I N:o 1862, af de Vaticanska maiiuskripterne, läser man deremot: "pecudum usu" hvilket alltför illa lämpar sig till pernkitate Lipsius och åtskilliga af de nyare hafva velat läsapedum usu, hvarmed de förmodligen afsett, det af Warnefrid m. fl. sednare Förf. ointalta skidliipandet, helst Tacit. sjelf, engång förut, (Hist. L. 1), med afseende å Sarmaterna, vetat tala om usus pedum.

7) Opus esset, hvilket förekommer såväl i alla Vaticanska manuskriptet' som i gamla Editioner, liar af Hhenanus, kanske mera logiskt rätt, blifvit uttryckt ined opus sit.

8) Oxionas. I N:o 2964 och 4498, af Vaticanska manuskripterne, läses Etionas; och i N:o 1518: Exionas. Man har härmed velat förstå hvad Plinius m. 11. kallat (Jonas.

9) Manuskripterne N:o 1518, 2964, 4498åVatic. Bibi., äfvensom äldre Editioner, hafva här "et corpora atqut artus."ERINRAN

TILL PRENU MER AN TERNE.

J) ennn liila Skrift har haft samma öde som så många andra aj våra fosterländska produkter; att nemligen, i brist på förläggare, icke forr kunnat befordras till tryckning. Fjorton år äro redan förgångne , sedan jtig först uppsatte mina tankar i dessa ämnen, i afsigt att inforas ide/e, är 1821, under nyform, åter fortsatta Tidskriften Mnemotyne. Detta ar ock orsaken hvarföre jag, e/digt det vanliga bruket i Tidnings-artiklar, i fråga om min personlighet, alltid skrifvit vi i stål et för jag; en omständighet, hvilken jag, vid de sedermera gjorda tillaggen och förändringarne, icke trodde mig beh.fva ratta. Snart uppsvällde denna skrift, mer an hvad jag i början kunnat beräkna, och tilltog, med anledning nf sjefva ämnets mångsidighet, såväl i vidd som form, hvarigenom de-< blef all fur yoliiminos, och (i anseende till noterna') olämplig att intagas i en Tidning; hvarföre jag ock beslöt att låta trycka den särskildt, i Jorm af en bok- Efter några i Finland åren 18-3 och lö24 misslyckade ftir-sök, att kärtitt kunna förmå någon af landets Bokhandlare i ller Boktryckare, anmalte jag slutligen detta arbete till prenumeration, i den af mig år 1S25 utgifna |inis|iektiis till Otava. Äfven detta forslag ville icke lyckns : ty fä voro då ännu de, som hos oss nitälskade ftir forskningar i våra egna häfder. Likväl lät jag deraf icke afskräcka mig, utan gortle jag ännu ett försök: och uppräknade ibland andra, såsom ftir lags-artiklar, till fosterl ndets gagn, anmalte ma/tuski ipti r— äfven detta, iföretalet till den är 1832 utgifna .utdra Delen rif Otava; men — äfven nu, utan påföljd. Ilar af skulle det nästan synas, som hade man annu hos oss allij. r litet att påräkna af ilen -.åkallade bil-datle klassens bevågenhet, fr befordrandet af en inhemsk Litteratur. I anledning hvaraf jag ocl., till en de utledsnad, till en del misströstande, ämnade i en evig natt begrafva ett foster, hvars framtraclande i dagen rönt sä många hinder ; men dels de härå redan antecknade prenumeranter, dels möjligheten att häruti dock kunde ligga ett eller annat frö till framtida utveckling , en eller annan väckelse för tanken, att nar mar c forska i våra historiska källor, afhöll mig ifrån att hembara förgängelsen ett of Jer — mer an hvad hon redan skördat.

Detta är också orsaken hvarföre dessa blad, nu likväl, sent omsider, få skåda dagen; hvartill jag såsom en sur skilt

anledning får tillskrifva den lyckliga omständighet, atl hu gen hos våra Landsman, ander tle sednare ären, mer och mer vaknat f ir allt hvad som, i vetenskapligt afseende, kan befordra och befrämja en, Finska nationen likaså värdig som gagnelig, fosterlmdsk Litteratur; hvilken redan tillvunnit sig allt flere och flere vänner, bland de yngre. Det är med anledning häraf, jag begag-nar detta tillfälle, att öppet fa förklara dessa unga Fosterlandsvänner min varma erkänsla och tacksamhet, under önskan att deras nit för den goda saken icke mätte afsvalna eller minskas af de mänga hinder och svårigheter som måhända ännu skola möta oss]>ä denna bana.

Emedlertid vägar jag ödmjukt hoppas, att Herrar Prenu-jneranter, vid underrättelsen om de svårigheter jag haft att bekämpa, i eke blott skola benäget ursäkta detta länga dröjsmål, utan äfven — med öfverseende emottaga och bedömma denna lilla gärd af min fosterlandskänsla, hvarmed jag alltid skall, om ock med de'största enskilta uppoffringar, gagna, i hvad jag kan, Fäderneslandet.

I sammanhang härmed torde jag äfven, till underrättelse Jör alla dem som subskriberat å Underrättelserne om de i Sverige och Norrige varande Finnbygder, böra nämna, att tryckningen af detta arbete, som hittills, af samma orsak som det närvarande , nog länge blifvit fördröjd, skall blifva det första jag nu kommer all lägga under pressens hvarvid blott den förändring kommer att aga rum, att verket, i stället att begynna med de är 1823 i ämnet växlade Riksdags-förhandlingar, kommer att till en början intaga mina vandringar öfver Finnsko-garne, jemte dermed åtföljande kartor.

Stockholm den tè:de September 1834.

C. A. GOTTLUND.

11 a t t e 1 s e r.

Sidan 26, rad. 17. uppilr. står om icke läs som icke.

— 57, — a. nedilr. » Liikukoon » Liikkukoon.

— — — 4> — » permannota » permantoa.

— — — 7. — » rainalle » rainnalle.

— — — 10. — *]ietehäsiä » lietehestä.

— 59, — — » atmosfer » atmosfer (?)

— 4a» — 7. — » Satanan » Saatanan.

— — — 9. — » Seipät » Seipäät.

— — — ij. — » köyvän » köyven.

— — —. 16. —. » küyvässä köyvessä.

— — — l5. — » iljaneisM iljanneista,

— 44. — 10. — » syöveksi - sjöväksi.

— 57» — — » usu » usus.

— 85, — »i. uppifr. » Lönnerts > Lönnrots.

— 86, — 3. står i några ex.: efter honom, läs: fore honont.A joljandta] mig* pä eget J öring, utgifne Skrif ter, finnas ännu Exemp!ar att tillgå, titi nedanslàcndc priser:

OTAVA, eli Siinmaliiisia huvituksia. lista Delen, mel nntiipitcts-|ilanchcr (ch musik-bilagor. . It:k» U:.lr 8. — D:o, 2:dra Delen, ineil |il.inrher . . 6. — VÄ1NÄMÖISKT. V!(si knkous mcijäti nykvisten Kunojiiiii virren-tcoista.

l:stu Delen.......1. —

KUST RO FF »ch* \V{) R O N1TSCHEFF, eller ile lniiln brottslingarne. Kif Rysk berättelse frän förra

århundradet. (Öfversättning från Finskan) 24 sk..

Deremot äro nedanstående Skrifter, numera, ur Bokhandeln utgångne, hvilket, till undvikande af Reqvisitioner, tillkdunagifvass nemligen:

FIEMÄ RUNO JA, Suonien Poijillen

rntnksi, 2:ne Häften. DISSERTATIO, ile Proverhiis Fenni-

<-is. P. 1. RECENSION öfver Rühs' Finland och ilcss Invånare (.införd l i'v. Litteratur Tidn. för dr 1817). JJNDERRÄTTEf.SKR om Finnarne i Grangärdct (i fördei Scptembcr-Jfäf-trt af JIncnwsYur Jör dr 1821). FÖRSÖK till en omarbetad Finsk Tolkning af A[mstlarnes sändcbrcf, jemte anmärkningar öfver nu brukliga Finska öfversättningen, af Ma th. Gott-

ItUUl. f._vn